รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการ การพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

โดย

ชนัญชิดา ทิพย์ญาณ

ธณิศา สุขขารมย์

สุธาวดี จินาญาติ

ชวน เพชรแก้ว

ตุลาคม 2555

สัญญาเลขที่ RTA 5080017

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการ การพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ชุดโครงการ การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อค้นหาตัวแบบที่เหมาะสมในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและสังคมให้มีรากฐานมั่นคง ภายใต้โครงการ การพัฒนาทุนทางสังคมภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

โดย

ชนัญชิดา ทิพย์ญาณ

ธณิศา สุขขารมย์

สุธาวดี จินาญาติ

ชวน เพชรแก้ว

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา(สกอ.)
และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)
(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกอ.และ สกว.
ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

สรุปย่อโครงการ

อาชีพชาวนาเป็นอาชีพหนึ่งที่ดำรงอยู่ด้วยความมั่นคงมายาวนาน ปัจจุบันได้กลายเป็นอาชีพที่ประสบปัญหาต่างๆ นานัปการ อันมีสาเหตุมาจากสภาพธรรมชาติที่เปลี่ยนไป ผลจากการพัฒนาแบบทุนนิยมและอื่นๆ ชาวนาต้องเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตจากอดีตที่เคยพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันมาเป็นอยู่อย่างปัจเจกมากขึ้น การประกอบอาชีพทำนาเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อยังชีพ เป็นเน้นการผลิตเพื่อขาย มีการลงทุนนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้เพื่อเพิ่มผลผลิต นอกจากนั้นการพัฒนาความเจริญเข้าสู่ชนบท ทำให้เกิดความต้องการการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้น พื้นที่ทำนาที่ตกทอดมาแต่เดิม โดยเฉพาะในภาคใต้ถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นมากขึ้น อีกทั้งผู้คนในวัยทำงานของครอบครัวก็ละทิ้งครอบครัวออกไปประกอบอาชีพอื่น สภาพการณ์เหล่านี้ทำให้วิถีชีวิตของชาวนาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ครอบครัวชาวนาจึงอ่อนแอลง ชาวนาพยายามปรับตัวให้ทันกับสภาพการณ์ที่พลิกผันเพื่อให้อยู่รอด ทำให้วิถีชีวิตมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น เมื่อระบบเศรษฐกิจทุนเข้ามามีบทบาทแทนระบบเศรษฐกิจชุมชน การแลกเปลี่ยนเพื่อความพอเพียง ระบบสวนสมรมของภาคใต้ที่เกื้อกูลการอยู่ร่วมกันของสรรพชีวิต ตลาดนัดน้ำใจที่สามารถต่อรองและเกื้อกูลกัน รวมทั้งระบบซอแรงที่เคยดำรงอยู่อย่างเข้มข้นเหลือน้อยลงทุกที การดำรงชีวิตต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น ชาวนาจำนวนไม่น้อยดิ้นรนไปประกอบอาชีพอื่น มีทั้งที่เกี่ยวข้องอยู่กับอาชีพเกษตรกรรมดั้งเดิมและอาชีพที่ประกอบการขึ้นใหม่ สภาพการณ์ดังกล่าวเห็นได้ชัดถึงการที่ชาวนาพยายามเคลื่อนไหวช่วยตนเองและครอบครัวให้อยู่รอด แต่ก็ยังยึดติดกับความคิดและการปฏิบัติแบบเดิม ๆ ในขณะที่กระแสโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ เทคโนโลยีใหม่ เกิดการทำลายระบบนิเวศอย่างรุนแรง การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมมีอำนาจสูงในสังคม ระบบการแข่งขันเป็นไปอย่างกว้างขวาง จริยธรรมของผู้คนเสื่อมถอย และระบบคุณค่าอย่างใหม่เป็นที่นิยมมากขึ้น สภาพการณ์เหล่านี้ล้วนทำให้ระบบครอบครัวและชุมชนอ่อนแอลงเรื่อยๆ ทางออกที่จะแก้ปัญหาทางหนึ่งคือ ครอบครัวและชุมชนต้องย้อนกลับไปสู่การดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งแท้จริงเป็นวิถีทางที่มีมายาวนานควบคู่กับการเป็นสังคมดั้งเดิมนั่นเอง

ไชยาเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่มีบริบททางภูมิศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมเอื้อต่อการประกอบอาชีพอันหลากหลาย อาชีพหลักแต่เดิมคือ การทำนา แต่ปัจจุบันพื้นที่ทำนาลดลงมาก เนื่องจากราคาข้าวไม่แน่นอน บางปีประสบปัญหาขาดน้ำ และบางพื้นที่มี

น้ำท่วมขัง ชาวบ้านจึงเปลี่ยนที่นาเป็นปลูกพืชเชิงเดี่ยว และประกอบอาชีพอื่นๆ กันมากขึ้น การเติบโตของชุมชน ทำให้มีการใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์อื่นๆ อย่างกว้างขวาง พื้นที่ที่ใช้ทำนาจึงลดลงเรื่อยๆ ขณะที่ปัญหาต่าง ๆ ทวีขึ้น โดยเฉพาะปัญหาการประกอบอาชีพและรายได้นั่นเอง จากการสำรวจอาชีพในพื้นที่ พบว่า นอกเหนือจากการทำนาแล้วได้มีการประกอบอาชีพอื่นๆ อย่างหลากหลาย อีกทั้งมีกลุ่มอาชีพต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่ทั้งอาชีพและกลุ่มอาชีพดังกล่าวยังคงประสบกับปัญหานานาประการ โครงการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอไชยาจึงมีขึ้น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยเห็นว่าจะสามารถบรรเทาปัญหาต่างๆ ลงได้

โครงการการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาองค์ความรู้ด้านอาชีพของชาวบ้านอำเภอไชยาที่ดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อค้นหาตัวแบบการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสม อีกทั้งดำเนินการใช้ตัวแบบในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงภายใต้เงื่อนไขศักยภาพของครอบครัวและชุมชน โดยใช้พื้นที่ศึกษาใน 3 ตำบล ของอำเภอไชยาคือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด

ผลการศึกษาในด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับอาชีพ พบว่า อาชีพของชาวบ้านทั้ง 3 ตำบล แต่เดิมซึ่งอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพยึดการทำนาเป็นอาชีพหลัก และประกอบอาชีพทำไร่ หาของป่า ทำงานจักสาน จับสัตว์ และอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย การประกอบอาชีพดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปเมื่อชุมชนเน้นการผลิตเพื่อขาย ภายหลังจากที่มีการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้เป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ ทำให้ชาวบ้านใน 3 ตำบล ประกอบอาชีพทำนาน้อยลง พื้นที่นาเปลี่ยนเป็นพื้นที่สวนปาล์มน้ำมัน สวนยางพารา สวนผลไม้ บางส่วนเป็นนากุ้งและอื่นๆ แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ได้ทำให้การประกอบอาชีพของชาวบ้านมีความมั่นคงและยั่งยืน ชาวบ้านยังต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดด้วยการประกอบอาชีพต่างๆ และรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างหลากหลาย ได้แก่ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงโค เพาะเห็ดฟาง เลี้ยงสัตว์น้ำและรวมกลุ่มทำนา ปลูกผักสวนครัว ทำไข่เค็ม แปรรูปอาหาร ผลิตปุ๋ย ฯลฯ สำหรับกลุ่มอาชีพมีทั้งกลุ่มที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีกฎระเบียบที่แน่นอน ทำให้การดำเนินการของกลุ่มเกิดประโยชน์แก่ชาวบ้านและชุมชนโดยตรง แต่ก็มีบางกลุ่มยังคงดำเนินการอย่างหละหลวม ซึ่งมีประโยชน์ต่อชาวบ้าน และชุมชนน้อย

ด้านการค้นหาตัวแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพของชาวบ้าน โดยใช้ข้อมูลอาชีพและกลุ่มอาชีพจากทั้ง 3 ตำบลที่ชุมชนเลือกสรรมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ อันได้แก่ กลุ่มผักปลอด

สารพิษของตำบลป่าเว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน และอาชีพเพาะเห็ดฟางบ้านยางยวนของตำบลทุ่ง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยวของตำบลเลม็ด ทำให้ได้ตัวแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพ ซึ่งมี 6 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านผู้นำ ประกอบด้วยการเป็นผู้นำทางความคิด และมีการทำงาน การเรียนรู้ การบริหารจัดการ และการดำรงชีวิตที่ดี องค์ประกอบความเป็นกลุ่มอาชีพเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน กลุ่มมีโครงสร้าง ระเบียบ และข้อกำหนดต่างๆ ที่ชัดเจน และมีป้าหมายในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อมุ่งไปสู่การพึ่งตนเองที่มั่นคงยั่งยืน องค์ประกอบด้านการดำเนินงานของกลุ่ม กลุ่มใช้จิตสำนึกร่วมของชุมชนเป็นหลัก ผูกโยงสมาชิกและผู้ร่วมงานด้วยวัฒนธรรมเดิมที่ปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ กลุ่มทำงานด้วยความโปร่งใส ใช้ความคิดแบบประชาธิปไตย ใช้กระบวนการกลุ่มในการตัดสินใจ เน้นการทำงานและการเป็นอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ สร้างเครือข่ายทั้งกับภายในและภายนอก อีกทั้งมีจิตสำนึกร่วมต่อการพัฒนาชุมชนของตัวเองให้เข้มแข็งยั่งยืน องค์ประกอบด้านผลผลิต ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนและจากแหล่งที่ไม่ไกลจากชุมชนมาสร้างผลผลิต ผลผลิตที่ได้ใช้เพื่อบริโภค และใช้แก้ปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว ไม่เน้นการลงทุนมาก แต่เน้นการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมและภูมิปัญญาของชุมชน ผลผลิตดำรงอยู่ในมิติวัฒนธรรม ธุรกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญา มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศ เป็นการพยายามพึ่งตนเองให้บังเกิดผลระยะยาว อีกทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นในครอบครัวและชุมชน เกิดการเสริมสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมแบบเดิมอย่างต่อเนื่อง องค์ประกอบด้านการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชน มีความเชื่อมโยงในกิจกรรมการผลิตด้วยการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในการผลิตใช้ทุนทางสังคมและอาศัยทรัพยากรชุมชนเป็นฐาน ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ โดยมีฐานคิดว่าทุกอาชีพล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน อีกทั้งชุมชนต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดโดยเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลักและเรียนรู้ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบสุดท้ายคือ องค์ประกอบด้านฐานคิดและการจัดการตนเองของชุมชน ชุมชนต้องมีการจัดการตนเองที่เป็นอิสระอย่างยั่งยืน สามารถรักษาต่อยอดทุนที่มีอยู่ ในขณะเดียวกันก็มุ่งเน้นการใช้ความรู้ การเรียนรู้ และใช้ฐานคิดในการแก้ปัญหาเพื่อการดำรงอยู่และความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน

ในส่วนของการใช้ตัวแบบเพื่อพัฒนาอาชีพของชุมชนไชยาได้จัดเวทีระดมความคิดจากความร่วมมือกับภาคีต่างๆ ในพื้นที่ 3 ตำบล เวทีชุมชนยอมรับว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ไข่เค็ม อสม. ไชยา มีลักษณะและการดำเนินงานสอดคล้องกับตัวแบบ 6 องค์ประกอบมากที่สุด เป็นกลุ่มที่เป็นแบบอย่างของการพัฒนากลุ่มอาชีพได้เป็นอย่างดี และเห็นพ้องกับการที่ทั้ง 3 ชุมชน ควรร่วมกันพัฒนาอาชีพทำนาข้าวหอมไชยาในลักษณะกลุ่มอาชีพ ด้วยเห็นว่าผลผลิตข้าวหอมไชยาจะช่วยให้ได้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ ต่อจากนั้นกลุ่มได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการทำนาข้าวหอมไชยาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำนา โดยกำหนดเป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรก เป็นระยะเสริมความรู้ โดยให้ความรู้เรื่องอาชีพ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตัวแบบที่ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาอาชีพ และตัวแบบเพื่อพัฒนาอาชีพการทำนา ระยะที่สอง เป็นการดำเนินกิจกรรมการผลิต จะดำเนินการตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมพื้นที่ทำนา จนกระทั่งการเก็บรักษาผลผลิต และระยะสุดท้าย เป็นการจัดการผลผลิต จะดำเนินการโดยจัดสรรข้าวเพื่อบริโภค เพื่อจำหน่าย และเพื่อแปรรูปเป็นข้าวกล้อง การดำเนินการตามแผนปฏิบัติการเริ่มในฤดูกาลทำนาปี พ.ศ. 2553 โดยมีกลุ่มดำเนินการ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มทำนาตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด ส่วนกลุ่มทำนาตำบลป่าเวประสบปัญหาด้านพื้นที่ทำนา ไม่สามารถเข้าร่วมดำเนินการได้ ก่อนการปฏิบัติการทำนาข้าวหอมไชยา ได้มีการเสริมความรู้เกี่ยวกับอาชีพ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และตัวแบบเพื่อฟื้นฟูการทำนาในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ให้กับสมาชิกกลุ่มทำนาทั้ง 2 กลุ่ม และตกลงกันว่ากลุ่มสมาชิกทำนาทั้งสองกลุ่มจะทำนาปลอดสารพิษ หลังจากนั้นได้เริ่มแผนปฏิบัติการในช่วงดำเนินการผลิต โดยสมาชิกกลุ่มทำนาทั้ง 2 กลุ่ม ดำเนินการผลิตตามขั้นตอน 7 ขั้นตอน คือ การเตรียมพื้นที่ทำนา กลุ่มทำนาทั้ง 2 กลุ่มเตรียมพื้นที่ด้วยการใช้รถไถนาแบบสมัยใหม่ ขั้นตอนที่สอง การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว โครงการวิจัยใช้พันธุ์ข้าวของนางอุดม ลาสศิลป์ ชาวบ้านตำบลโมถ่ายจัดสรรให้สมาชิกตามสัดส่วนพื้นที่ทำนาของแต่ละคน ขั้นตอนที่สาม การเตรียมต้นกล้า การปักดำ/การหว่าน สมาชิกกลุ่มชาวนาตำบลเลม็ดมีการเตรียมต้นกล้าและใช้วิธีการปักดำ ส่วนกลุ่มทำนาตำบลทุ่งใช้วิธีการหว่าน ขั้นตอนที่สี่ การใช้ปุ๋ย กลุ่มทำนาตำบลเลม็ดไม่ใช้ทั้งปุ๋ยเคมีและปุ๋ยคอก ส่วนกลุ่มทำนาตำบลทุ่งใช้ปุ๋ยคอกและน้ำหมักชีวภาพ ขั้นตอนที่ห้า การดูแลรักษา/การกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช สมาชิกทั้ง 2 กลุ่มได้ดูแลรักษาเอาใจใส่ตามแบบการทำนาดั้งเดิม ขั้นตอนที่หก การเก็บเกี่ยว ก่อนการเก็บเกี่ยวสมาชิกกลุ่มทำนาตำบลเลม็ดมีการทำพิธีผูกข้าวแบบดั้งเดิม แล้วเก็บเกี่ยวด้วยเคียวโดยใช้การซอแรง ส่วนสมาชิกกลุ่มตำบลทุ่งก่อนเก็บเกี่ยวใช้วิธีการรวบข้าว และเก็บเกี่ยวด้วยเคียวโดยการจ้างแรงงานชาวนาบริเวณใกล้เคียง และขั้นตอนสุดท้าย การขนย้ายข้าว/การเก็บรักษา สมาชิกทำนาทั้ง 2 กลุ่ม ช่วยกันขนข้าวจากนาไปยังที่เก็บ สำหรับวิธีการนวดข้าวสมาชิกกลุ่มตำบลเลม็ดใช้รถไถนา ส่วนสมาชิกตำบลทุ่งใช้ครกฝัดตามแบบดั้งเดิม

หลังจากนั้นจึงนำข้าวไปตากแล้วบรรจุกระสอบปุ๋ยนำไปไว้ในสถานที่เก็บ สำหรับระยะหลังการผลิตตามแผนปฏิบัติการ สมาชิกกลุ่มชาวนาทั้ง 2 กลุ่มจะดำเนินการโดยจัดสรรข้าวไว้บริโภค จำหน่าย และแปรรูปเป็นข้าวกล้อง แต่ในขณะที่ข้าวหอมไชยาเริ่มสุก เกิดฝนตกหนักอย่างต่อเนื่องหลายวัน พื้นที่นาของตำบลทุ่งเกิดน้ำท่วมหนัก ทำให้ข้าวเสียหาย เพราะรวงข้าวแช่น้ำอยู่หลายวันทำให้ข้าวเปลือกมีสีค่อนข้างดำคล้ำ สำหรับผลผลิตของกลุ่มชาวนาตำบลเลม็ด ได้ผลผลิตประมาณ 50-60 ถังต่อไร่ แต่ผลผลิตมีคุณสมบัติแตกต่างจากข้าวหอมไชยาเดิมคือ ไม่มีกลิ่นหอมและเมื่อหุงเป็นข้าวสุกก็แข็งกระด้าง ภายหลังจากการปฏิบัติการทำนาข้าวหอมไชยาเสร็จสิ้นลง ได้จัดสนทนากลุ่มย่อยและสัมภาษณ์เชิงลึกกับสมาชิกกลุ่มทำนา ได้ข้อสังเกตคือ ประการแรก สิ่งที่ส่งผลต่อคุณภาพของผลผลิต คือ สภาพดินของพื้นที่เพาะปลูกแตกต่างกัน บางพื้นที่เป็นดินทรายหรือดินเหนียวปนทราย บางพื้นที่เป็นดินเหนียว ชาวนาเชื่อว่าน่าจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คุณภาพของผลผลิตแตกต่างกัน ประการที่สอง นาข้าวที่เคยใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลัก และใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชติดต่อกันมาโดยตลอด มีปุ๋ยเคมีและสารเคมีตกค้างสะสมอยู่เป็นปริมาณมาก สภาพเช่นนี้น่าจะทำลายระบบนิเวศนาข้าวซึ่งส่งผลต่อรสชาติ และความอ่อนนุ่มของข้าวโดยเฉพาะในตำบลเลม็ด ในขณะที่ตำบลทุ่งพื้นที่นาข้าวของสมาชิกกลุ่มซึ่งนำปุ๋ยคอกมาใช้รวมทั้งใช้น้ำหมักชีวภาพ อีกทั้งบริเวณใกล้ ๆ ที่นามีคอกเป็ดที่เลี้ยงมาหลายปี และเป็นพื้นที่นาร้างมาก่อน สิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลต่อผลผลิตให้มีคุณสมบัติของความเป็นข้าวหอมไชยาดีกว่าที่ตำบลเลม็ด ประการที่สาม การดูแลรักษาผู้ผลิตในชุมชนให้ความสำคัญกับการกำจัดวัชพืชและศัตรูพืชน้อยปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติซึ่งส่งผลต่อปริมาณผลผลิต และประการสุดท้าย พันธุ์ข้าวที่ใช้ในการปลูก ซึ่งมีการคัดเลือกพันธุ์แบบง่ายๆ ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพ ไม่มีการปรับปรุงพันธุ์ เมื่อบริบทเปลี่ยนไปข้าวหอมอาจกลายพันธุ์จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ความเป็นข้าวหอมด้อยคุณภาพลง ส่วนในด้านการจัดการผลผลิต ได้ข้อสังเกตว่าคุณภาพผลผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากสภาพดินที่แตกต่างกัน และองค์ประกอบอื่นที่ส่งผลต่อการผลิต ประกอบกับผลกระทบจากอุทกภัยที่เกิดขึ้น ทำให้ข้าวเปลือกที่ผลิตได้มีคุณภาพต่างจากเดิมและมีปริมาณน้อย ส่งผลให้ทางเลือกในการจำหน่ายผลผลิตทั้งข้าวเปลือก รวมทั้งการแปรรูปข้าวกระทำได้ยาก การจัดการผลผลิตของทั้ง 2 กลุ่มจึงไม่บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ หลังจากนั้นได้มีการระดมความคิดเพื่อสร้างทางเลือก และหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันจนได้ข้อเสนอแนะจากสมาชิกทั้ง 2 กลุ่ม คือ ในเรื่องของพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกควรได้รับการคัดเลือกพันธุ์อย่างดี ผ่านกระบวนการตรวจสอบที่มีคุณภาพ ควรมีโรงเก็บพันธุ์ข้าวในชุมชนที่สามารถบริการแก่ผู้ทำนา ลดหรือเลิกใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีอย่างเด็ดขาด ให้ความสำคัญกับการใช้

ปุ๋ยธรรมชาติและน้ำหมักชีวภาพ ดูแลวัชพืชและกำจัดศัตรูพืชในนาอย่างเข้มงวด มีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวที่สมบูรณ์แบบ และในการเก็บเกี่ยวข้าวสมาชิกมีความเห็นว่าควรใช้ระบบซอแรงกันภายในกลุ่ม เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเป็นการสร้างความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วย ข้อเสนออีกประการหนึ่งเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยที่ประชุมตกลงร่วมกันให้ใช้ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดตรา " ขวัญดิน" มาใช้ในการทำนา เพราะมีคุณภาพและใช้เงินลงทุนไม่แตกต่างกันกับการใช้ปุ๋ยคอก และน้ำหมักชีวภาพ สุดท้ายได้ตกลงกันว่าจะปฏิบัติการทำนาข้าวหอมไชยาอีกครั้งในฤดูกาลทำนาปี พ.ศ. 2554

การปฏิบัติการทำนาข้าวหอมไชยาครั้งที่สอง เริ่มจากก่อนการทำนาได้ร่วมกันทบทวนจุดมุ่งหมายของการผลิตและมีการเสริมความรู้เช่นเดียวกับก่อนการทำนาครั้งแรก อีกทั้งได้นำข้อเสนอแนะจากการทำนาที่ผ่านมาเป็นข้อตกลงในการดำเนินการ รวมทั้งเสนอให้เก็บข้อมูลการลงทุนในการทำนาไว้ด้วย หลังจากนั้นทั้งนักวิจัยและกลุ่มชาวนาทั้ง 2 กลุ่ม ได้ร่วมกันเตรียมการเพื่อการทำนา ในส่วนของพันธุ์ข้าวใช้ดำเนินการเช่นเดียวกับครั้งแรก คือ นางอุดม ลาสศิลป์ เป็นผู้คัดเลือกพันธุ์จากนาข้าวของตนเอง โดยนักวิจัยได้มีส่วนร่วมในการดูแลการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าว ตั้งแต่ระยะการเก็บเกี่ยวจนกระทั่งได้เมล็ดพันธุ์ข้าว สำหรับการผูกข้าวและการทำขวัญข้าว กำนันตำบลเลม็ดเป็นผู้ประสานงานกับหมอทำขวัญ โดยรับที่จะนำไปดำเนินการในทุกพื้นที่ที่ต้องการ ด้านการจัดการผลผลิต สมาชิกกลุ่มทำนาได้มีการร่วมกันวางแผนการจัดการผลผลิตตามที่ได้กำหนดไว้ในการทำนาครั้งที่ 1 และติดต่อกับผู้ผลิตข้าวกล้องรายใหญ่ในอำเภอไชยา ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี แต่มีเงื่อนไขว่าข้าวหอมไชยาที่ผลิตได้ต้องมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับในอดีตจึงจะรับซื้อ ในส่วนของการแปรรูปเพื่อจำหน่ายทางกลุ่มพัฒนาอาชีพข้าวหอมไชยาตำบลทุ่งซึ่งตั้งกลุ่มไว้รองรับการดำเนินการจะรับซื้อผลผลิตข้าวหอมไชยาทั้งหมดที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับในอดีตเพื่อแปรรูปเป็นข้าวกล้อง ในระยะการดำเนินการผลิตสมาชิกกลุ่มทำนาทั้ง 2 กลุ่มได้ดำเนินการเช่นเดียวกับการทำนาในครั้งที่ 1 เพียงแต่กลุ่มทำนาตำบลเลม็ดใช้วิธีการเตรียมต้นกล้าและปักดำ ส่วนกลุ่มทำนาตำบลทุ่งใช้วิธีการหว่าน การใช้ปุ๋ยกลุ่มทำนาตำบลเลม็ดยังคงไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยคอก ส่วนกลุ่มชาวนาตำบลทุ่งใช้ปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ตรา "ขวัญดิน" ขี้เป็ดและน้ำหมักชีวภาพ เมื่อข้าวสุกชาวนาตำบลเลม็ดได้ทำพิธีผูกข้าวเต็มรูปตามวิธีการดั้งเดิม ส่วนชาวนาตำบลทุ่งใช้วิธีการรวบข้าว ในส่วนของการเก็บเกี่ยวกลุ่มทำนาตำบลเลม็ดใช้รถเกี่ยวข้าว ส่วนชาวนาตำบลทุ่งใช้วิธีการจ้างชาวบ้านเก็บเกี่ยว หลังจากนั้นชาวนาทั้ง 2 กลุ่มได้นำข้าวเปลือกที่ตากแห้งแล้วไปสี ปรากฏผลว่าข้าวหอมไชยาของชาวนาตำบลเลม็ดยังไม่มีคุณสมบัติเช่นข้าวหอมไชยาแต่เดิม ในขณะที่ผลผลิตข้าวหอมไชยาของตำบลทุ่งมีคุณสมบัติคล้ายคลึงของเดิม สำหรับปริมาณผลผลิตของทั้ง 2 ตำบล อยู่ที่ประมาณ 50 –60 ถังต่อไร่ ระยะหลังการผลิต เมื่อทราบว่าผลผลิตของทั้ง 2 ตำบลมีคุณภาพต่างกัน จึงส่งผลในการดำเนินการจำหน่ายข้าวเปลือกและการแปรรูป กลุ่มทำนาข้าวหอมไชยาตำบลทุ่งได้ดำเนินการนำข้าวมาทดลองแปรรูปเป็นข้าวขาวและ

ข้าวกล้อง แล้วแจกจ่ายให้เพื่อนชาวนาด้วยกันทดลองบริโภค พบว่าคุณภาพของข้าวใกล้เคียงกับข้าวหอมไชยาแต่เดิม แต่ด้วยปริมาณผลผลิตที่มีจำนวนน้อยจึงไม่เพียงพอต่อการจำหน่ายเป็นข้าวสารและข้าวกล้องได้ หลังจากนั้นได้มีการประเมินคุณภาพผลผลิตข้าวหอมไชยาครั้งที่ 2 โดยชาวนาทั้ง 2 กลุ่ม ร่วมกับคณะนักวิจัยจัดสนทนากลุ่มย่อย ผลสรุปคือ ในด้านคุณภาพของผลผลิตยังคงไม่มีความแตกต่างจากการทำนาครั้งที่ 1 โดยกลุ่มทำนาตำบลทุ่งได้ผลผลิตที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับข้าวหอมไชยาแบบเดิม ในขณะที่กลุ่มทำนาตำบลเลม็ดยังคงได้ผลเช่นเดียวกับครั้งที่ 1 กลุ่มทำนาทั้ง 2 ตำบลจึงสรุปว่าคุณภาพของผลผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น มีปัจจัยเกี่ยวเนื่องอยู่ 2 ประการ คือ สภาพดิน และการใช้ปุ๋ย ด้านการจัดการผลผลิต เมื่อผลผลิตของตำบลเลม็ดมีคุณภาพไม่ตรงตามมาตรฐานเดิม ในส่วนของตำบลทุ่งผลผลิตที่ได้มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับคุณสมบัติของข้าวหอมไชยาแต่เดิม แต่เนื่องจากผลผลิตมีปริมาณน้อย การจัดการผลผลิตจึงดำเนินการได้เพียงแค่เป็นการทดลองเท่านั้น แต่ชาวนาเห็นว่ามีทางเป็นไปได้สูงในการดำเนินงานในอนาคต นอกจากการประเมินคุณภาพผลผลิตแล้วสมาชิกกลุ่มทำนาทั้ง 2 ตำบล ยังร่วมกันปรึกษาหารือ และให้ข้อเสนอแนะเรื่องคุณภาพผลผลิต กลุ่มชาวนามีข้อคิดว่าหากจะดำเนินการผลิตข้าวหอมไชยาต้องเอาใจใส่ต่อกับการปรับปรุงสภาพดินด้วยการใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ ฯลฯ โดยเลิกใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีปราบศัตรูพืชอย่างเด็ดขาด นอกจากนี้ต้องมีการตรวจสอบคุณภาพดิน เช่น ความเป็นกรดเป็นด่างของดิน ปริมาณธาตุอาหารหลักที่อยู่ในดินเพื่อใช้เป็นข้อมูลการปรับปรุงสภาพดินที่ชัดเจน ด้านการจัดการผลผลิต กลุ่มชาวนาโดยเฉพาะตำบลทุ่งมีความคิดเห็นว่า การจัดการผลผลิตมีโอกาสทำได้ตามจุดมุ่งหมาย เพราะคุณภาพของข้าวเป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค แต่ปัญหาคือยังผลิตได้ปริมาณน้อย ด้านพันธุ์ข้าว กลุ่มชาวนายังคงให้ความสำคัญกับศูนย์พันธุ์ข้าวหอมไชยาของชุมชน ที่ควรมีขึ้นเพื่อควบคุมคุณภาพของพันธุ์ข้าวและสามารถบริการให้แก่ผู้ที่สนใจการทำนาข้าวหอมไชยาได้อย่างเพียงพอ และด้านความคุ้มค่าของการลงทุน สมาชิกกลุ่มชาวนาทั้ง 2 กลุ่ม ให้ข้อคิดว่า ในเวลาหนึ่งปีข้าวหอมไชยาทำได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ในขณะที่ข้าวพันธุ์อื่นๆ ทำให้ถึงปีละ 2-3 ครั้ง จึงเป็นเหตุผลทำให้ชาวนาอาจจะไม่สนใจทำนาข้าวหอมไชยา เพราะเมื่อคำนึงถึงการลงทุนและการใช้ประโยชน์เห็นว่าไม่คุ้มค่ากับภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน อีกทั้งขั้นตอนการทำนายุ่งยากกว่าการทำนาด้วยพันธุ์ข้าวอื่นๆ การทำนาข้าวหอมไชยาจึงมิใช่ทางเลือกหลักในการดำรงชีพของชาวนา แต่ชาวนาทั้ง 2 กลุ่มยังคงเห็นพ้องกันว่า การทำนาข้าวหอมไชยาควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้ดำรงอยู่ต่อไป เพราะนอกเหนือจากเพื่อการบริโภค และเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวแล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองให้คงอยู่คู่กับชุมชนอีกด้วย

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาสร้างการเปลี่ยนแปลงหลายประการด้วยกัน ประการแรกในส่วนขององค์ความรู้ในเรื่องอาชีพ ทำให้ทราบว่าชาวบ้านมีองค์ความรู้ด้านอาชีพที่ได้รับการสั่งสมสืบทอดมานานแล้ว และมีการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง แต่ในสภาพปัจจุบันองค์ความรู้ด้านอาชีพของชาวบ้านได้มีการพัฒนาปรับปรุงเพื่อสนองความต้องการของตลาดมากขึ้นเนื่องจาก

ต้องอิงอยู่กับระบบตลาดจึงไม่ได้เน้นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเช่นแต่เดิม ประการที่สอง ในส่วนของการพัฒนาอาชีพทำให้ชาวบ้านเริ่มตระหนักว่า การรวมกลุ่มอาชีพเป็นรูปแบบของการพัฒนาอาชีพที่ทำให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืน เนื่องจากการรวมกลุ่มทำให้เกิดพลังท้องถิ่นในการสร้างอำนาจการต่อรอง แต่กลุ่มก็ต้องอาศัยคุณสมบัติของกลุ่มเป็นองค์ประกอบร่วม เช่น กฎกติกา ระเบียบที่สมาชิกต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพราะถือเป็นเงื่อนไขคุณธรรมของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ประการที่สาม ได้ตระหนักว่าการพัฒนาอาชีพจะประสบความสำเร็จได้ต้องมาจากจิตสำนึกร่วมของชุมชน ศักยภาพของชุมชน และศักยภาพของผู้นำจึงจะขับเคลื่อนไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืนได้ ประการที่สี่ กลุ่มพัฒนาอาชีพการทำนาข้าวหอมไชยา ยอมรับว่า แม้ว่าในระยะเวลาหนึ่งปีจะสามารถทำนาข้าวหอมไชยาได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้นและอาจจะไม่คุ้มทุน แต่ชาวนาทั้ง 2 กลุ่มยังคงเห็นพ้องกันว่า การทำนาข้าวหอมไชยาควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้ดำรงอยู่ต่อไป และควรได้รับการสนับสนุนจากหลายภาคส่วนอย่างจริงจัง เพื่อให้ข้าวหอมไชยากลายเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมซึ่งสะท้อนวิถีชาวนาไชยา ที่ไม่ใช่มีเพียงแต่ชื่อปรากฏอยู่เท่านั้น ประการที่ห้า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาอาชีพ เนื่องจากเป็นกลไกระดับท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากที่สุด การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังน่าจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน และประการสุดท้าย ผลการดำเนินงานครั้งนี้เป็นจุดริเริ่มให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของการสร้างสรรค์ให้วัฒนธรรมชุมชนเป็นสินค้าที่ให้คุณค่ามากกว่ามูลค่า และพัฒนาตนเองสู่การสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จได้ด้วยความร่วมมือจากบุคลากรหลายภาคส่วน ทั้งในส่วนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และพื้นที่วิจัยตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ผู้ให้การสนับสนุนทุนวิจัยในโครงการเมธีวิจัยอาวุโส ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่ให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการดำเนินการวิจัย ทั้งด้านทรัพยากรบุคคล สถานที่และพาหนะ และขอขอบคุณห้องสมุดพุทธทาสธรรมโฆษณ์ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม ที่ให้ความอนุเคราะห์แหล่งข้อมูลการศึกษาค้นคว้าอย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณชาวบ้านอำเภอไชยาทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล ขอขอบคุณกลุ่มอาชีพ ผู้ใหญ่บ้าน กำนันทุกตำบลที่อำนวยความสะดวกในการประสานงานติดต่อและมีส่วนร่วมในการจัดเวทีชุมชนเพื่อระดมความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และขอขอบคุณอย่างยิ่งสำหรับความเอื้ออาทรและความร่วมมือของชุมชนในการวิจัยด้วยความเต็มใจ

ขอขอบคุณบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง ตำบลเลม็ด และตำบลป่าเว ที่เอื้อเฟื้อสถานที่ในการจัดเวทีชุมชน และมีส่วนร่วมในการดำเนินการวิจัยด้วยความเต็มใจ โดยเฉพาะนายกองค์การบริหารส่วนตำบล รองนายก ประธานสภา สมาชิกองค์การบริหาร ปลัดองค์การบริหาร ตลอดจนบุคลากรสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาคราชการทุกภาคส่วนที่อำนวยความสะดวกและเอื้ออำนวยความสะดวกด้วยมิตรไมตรีตลอดการดำเนินงานโครงการวิจัย

ขอขอบคุณเป็นพิเศษสำหรับคุณสุธรรม ทองแช่ม คุณประสงค์ หีตอนันต์ คุณล่ำศักดา คุณวิศิษฎ์ รักษาพราหมณ์ คุณทอง วัฒน์บุณย์ คุณทอง เรืองเวช คุณพิชัย มุสิกะ คุณลิขิต เรืองศรี คุณภิรมย์ ทองเพชร และคุณยินดี เรืองฤทธิ์ ที่เห็นความสำคัญของโครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน และให้ความช่วยเหลือแก่นักวิจัยอย่างดีในทุกกรณี

ผลประโยชน์หรือคุณค่าอันเกิดจากการวิจัยครั้งนี้ถือว่า เป็นผลจากกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนของอำเภอไชยาทุกท่าน โดยเฉพาะประชาชนและกลุ่มอาชีพในตำบลทุ่ง ตำบลเลม็ด และตำบลป่าเว ที่มีส่วนเป็นเจ้าของผลงานร่วมกันจึงมีสิทธิในการใช้ผลวิจัยเพื่อพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนอำเภอไชยา ตลอดจนนำไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมของชาวไชยาในทุกประเด็น

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีเนื้อหาสำคัญ 2 ประเด็นคือ องค์ความรู้ด้านอาชีพที่ดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง และค้นหาตัวแบบการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมรวมทั้งการใช้ตัวแบบพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน พื้นที่ศึกษา ได้แก่ 3 ตำบลของอำเภอไชยาคือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด กระบวนการศึกษาเริ่มด้วยการศึกษาข้อมูลบริบทพื้นที่ศึกษาในภาวการณ์เปลี่ยนแปลง ต่อจากนั้นจึงศึกษาเนื้อหาหลักด้วยการศึกษาข้อมูลเอกสาร และการศึกษาภาคสนามควบคู่กันไป การศึกษาภาคสนามใช้วิธีการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์เจาะลึก และจัดเวทีชุมชน ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ และนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

องค์ความรู้ด้านอาชีพแต่เดิมของชาวบ้านใน 3 ตำบล อันเป็นช่วงของวิถีเศรษฐกิจยังชีพ หรือเศรษฐกิจชุมชน หรือเศรษฐกิจพอเพียง ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก และทำไร่ หาของป่า ทำสวน จับสัตว์ควบคู่ไปด้วย การประกอบอาชีพดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปเมื่อการผลิตเพื่อยังชีพเปลี่ยนเป็นผลิตเพื่อขาย ภายหลังที่นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้พัฒนาประเทศ ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาน้อยลง พื้นที่ทำนาเปลี่ยนเป็นพื้นที่สวนปาล์มน้ำมัน สวนยางพารา บางส่วนเป็นนากุ้ง และประกอบอาชีพส่วนตัวอื่นๆ เช่น ประมง พื้นบ้าน เพาะเห็ดฟาง ทำงานหัตถกรรม ฯลฯ นอกจากนี้ยังร่วมกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ย กลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มเลี้ยงเป็ด กลุ่มเพาะเห็ดฟาง กลุ่มไข่เค็ม กลุ่มข้าวซ้อมมือ เป็นต้น ทั้งการประกอบอาชีพส่วนตัวและกลุ่มอาชีพล้วนยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความมั่นคงและคุณภาพชีวิตที่ดี แต่เป็นการดำเนินการอย่างหลวมๆ มิได้ละเอียดลึกซึ้งแต่ประการใด

ด้านการค้นหาตัวแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพของชาวบ้านด้วยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยใช้ข้อมูลจากทั้ง 3 ตำบลที่ชุมชนได้เลือกสรร อันได้แก่ กลุ่มผักปลอดสารพิษของตำบลป่าเว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวนและอาชีพเพาะเห็ดฟางบ้านยางยวนของตำบลทุ่ง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม. ไชยา และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยวของตำบลเลม็ด โดยที่กลุ่มอาชีพและอาชีพดังกล่าวมีการดำเนินกิจกรรมอันแสดงถึงการนำชุมชนไปสู่ความมั่นคงเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถพึ่งตนเองได้ ทำให้ได้ตัวแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพซึ่งมี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านผู้นำ องค์ประกอบด้านความเป็นกลุ่มอาชีพ องค์ประกอบด้านผลผลิต องค์ประกอบด้านการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชน องค์ประกอบด้านการปรับตัวของชุมชน และองค์ประกอบด้านฐานคิดและการจัดการตนเองของชุมชน

สำหรับการใช้ตัวแบบพัฒนาอาชีพ ได้จัดเวทีระดมความคิดเกี่ยวกับความร่วมมือกับภาคีทั้ง 3 ชุมชน ยอมรับว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม. ไชยา เป็นกลุ่มอาชีพที่มีการดำเนินงานสอดคล้องกับตัวแบบทั้ง 6 องค์ประกอบมากที่สุด และเห็นด้วยกับทั้ง 3 ชุมชนที่ร่วมกันพัฒนาอาชีพทำนาข้าวหอมไชยาในลักษณะกลุ่มอาชีพเพื่อใช้บริโภคและเพื่อจำหน่าย ภายหลังจัดตั้งกลุ่มได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการ 3 ระยะคือ ระยะเตรียมการ ระยะดำเนินการผลิต และระยะหลังการผลิต แล้วดำเนินการตามแผนในปี พ.ศ. 2553 โดยมีการดำเนินการเพียง 2 กลุ่ม กลุ่มทำนาตำบลป่าเวไม่สามารถเข้าร่วมได้เนื่องจากประสบปัญหาบางประการ กลุ่มอาชีพ 2 กลุ่มได้ดำเนินการตามแผนกระบวนการผลิต แต่พื้นที่ทำนาตำบลทุ่งประสบอุทกภัยทำให้นาข้าวเสียหายเกือบทั้งหมดจึงไม่สามารถดำเนินการตามแผนหลังการผลิตได้ ส่วนกลุ่มอาชีพตำบลเลม็ด ผลผลิตข้าวที่ได้ไม่มีคุณสมบัติเช่นข้าวหอมไชยาที่มีมาแต่เดิม ทำให้ไม่สามารถดำเนินการตามแผนหลังการผลิตได้เช่นกัน กลุ่มทั้งสองได้ข้อสรุปร่วมกันว่าควรปรับปรุงกระบวนการผลิตด้วยการคัดเลือกพันธุ์อย่างดี จะต้องเลิกใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช เปลี่ยนเป็นมาใช้ปุ๋ยธรรมชาติ น้ำหมักชีวภาพ และใช้ผลผลิตจากพืชบางอย่างแทนสารเคมีปราบศัตรูพืช ควรเข้มงวดต่อการดูแลรักษากำจัดวัชพืชตามวิธีการทำนาแต่เดิม ควรมีพิธีกรรมผูกข้าว ทำขวัญข้าวเพื่อบูชาแม่โพสพ ควรนำระบบการซอแรงมาใช้ และควรเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการลงทุนการทำนาข้าวอย่างละเอียด หลังจากนั้นสมาชิกกลุ่มอาชีพทั้งสองกลุ่มได้ร่วมกันทำนาข้าวหอมไชยาอีกครั้งในปี 2554 ด้วยการนำปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ด ตรา “ขวัญดิน” มาใช้แก้ปัญหาแทนการใช้ปุ๋ยธรรมชาติ ในการทำนาครั้งที่ 2 ได้นำข้อเสนอแนะจากครั้งที่ 1 มาใช้ปรับปรุงกระบวนการผลิต แต่ผลผลิตยังคงมีคุณลักษณะเหมือนกับครั้งที่ 1 ทำให้ผลผลิตของกลุ่มตำบลเลม็ดไม่สามารถนำไปใช้ดำเนินการเชิงธุรกิจได้ทั้งในรูปข้าวเปลือกและการแปรรูป ส่วนผลผลิตของตำบลทุ่ง แม้มีผลผลิตน้อย แต่คุณสมบัติใกล้เคียงกับข้าวหอมไชยาแต่เดิมจึงไม่มีปัญหาต่อการนำไปบริโภค จำหน่ายเป็นข้าวเปลือก หรือแปรรูปเป็นข้าวกล้อง แต่ก็มีข้อจำกัดในการดำเนินการเนื่องจากผลผลิตน้อยจึงทำได้เพียงขั้นทดลองเท่านั้น แต่ก็เห็นแนวโน้มว่ามีโอกาสเป็นไปได้สูงที่จะดำเนินการตามแผนการหลังการผลิตได้ในอนาคต อย่างไรก็ตามเหตุผลสำคัญที่กลุ่มอาชีพต้องตระหนัก คือ การทำนาข้าวหอมไชยาทำได้เพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น จึงทำให้กลุ่มอาชีพไม่มั่นใจว่าหากดำเนินการต่อไปจะอยู่รอดได้ในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน แต่กลุ่มทำนาทั้ง 2 กลุ่ม ต่างเห็นพ้องกันและยืนยันอย่างหนักแน่นว่าควรทดลองทำโดยปรับปรุงพัฒนากันอีกต่อไป

Abstract

There are two main contents in this research i.e., knowledge on career that following the sufficiency economic concept, and the ideal model for development of a suitable career that included using of the model career development for the consistency of community economy. Research areas are of 3 sub-districts in Chaiya province i.e., Pavae sub-district, Toong sub-district, and Lamed sub-district. The learning process starts with understand the area context in its changing condition. Later on, study the main content by study the concerned document, and field study as well. Field study is composed of survey, observation, in-depth interview, and brain storming. All data are analyzed, synthesized, and presented by descriptive analysis method.

Knowledge on the career may be assumed as follows: formerly, local people in the 3 sub-districts lived their lives mainly in doing paddy farming, farming, hunting, and cultivation, since the community were based on community economy or sufficiency economy. Later on, the communities career had changed when people did not live their lives on subsistence production, but produced for sale. When the National Economic and Social Development Plan had been declared, the paddy farming become less and less. These area became oil palm plantation, rubber tree plantation, and shrimp farming instead of the paddy farming area as before. There appeared more personal career such as local fisherman, mushroom plantation, handicraft, and so on. In addition, there were also available another occupation class i.e., fertilizer manufacturer, non-toxic vegetable manufacturer, duck manufacturer, mushroom manufacturer, salted eggs manufacturer, half-polished rice manufacturer, and so on. All careers follow the King' s sufficiency economic concept roughly, in order to endure the consistency, and better life quality.

The ideal model for the career development of the community members' process are analyzed and synthesized data from the 3 sub-districts, which revealed that the communities choose the following careers: non-toxic vegetable of Pavae sub-district, salted eggs community enterprise of Chaiya, and mangrove reservation group for the increasing of the number of fiddler crab of Lamed sub-district. All the careers, and career class had done activities that could lead the community to be potency communities, and self consistency after the sufficiency economic concept. There were ideal models to develop career, which composed of 6 factors: leader, career class, product, connection between community, community adaptation, and knowledge and self management of the community.

The ideal model for career development are brain storming, which had been done for the cooperation between the 3 alliance communities. All agree that the salted eggs community enterprise of Chaiya sub-district was the only career class that done their work accordingly to the 6 factors. Moreover, there were agreement among the 3 communities to develop the fragrance paddy farming of Chaiya as a career class for consume, distribute, and transform into half-polished rice. Having established the group, there was operational plan, which had 3 steps: preparing step, proceeding step, and post production step. Due to some difficulties, the Pavay sub-district could not follow the plan. The two groups had started after the plan in 2010. The 2 career classes had done after the operational plan, but Toong sub-district was flood that year. Most of the paddy farming were damaged. Therefore, the Toong sub-district could not do the post production plan. However, the product of the Lamed sub-district was not in a good quality, the post production could not did, too. The 2 career classes came to conclusion that there should be a good system in paddy selection, there should abandon the utilize of chemical fertilizer, and herbicide. They should use natural fertilizer, effective microorganism liquid, and use other product form some kind of plant as herbicide. There should be more strict to the traditional paddy farming in doing herbicide. Moreover, there should bring back the traditional paddy farming ceremonies to offer to the rice goddess. There should gather members of the community to help neighbors harvest, and systematically collected all data in paddy farming investment. In the following year, the 2 career groups had agree to do the fragrant Chaiya paddy farming again. They used Organic fertilizer pellet brand “Kwandin" to improve the production process. Unfortunately, the product of Lamed sub-district is similar to the first year, there could not do the post production. Fortunately, Toong sub-district yielded a few product, which had a similar quality to Chiya fragrant rice. Since the rice product was very few, rice was consumed, distributed, and could make into half-polished rice in a small amount. However, all process were only try out. This tended to be a good chance to follow the operation plan in the future. There is a fact that these career classes aware i.e., the fragrant Chaiya paddy farming could do only once in a year. This caused the groups to be hesitated in continue doing this framing for their survival in this kind of economic situation in the present. Fortunately, the 2 paddy framing groups still agree to continue and develop the paddy farming process.

สารบัญ

		หน้า
บทคัดย่อ		**(1)**
Abstract		**(3)**
สรุปย่อโครงการ		**(5)**
กิตติกรรมประกาศ		**(13)**
สารบัญ		**(14)**
บทที่ 1	**บทนำ**	**1**
	ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	7
	ขอบเขตของการวิจัย	7
	กรอบแนวคิดของงานวิจัย	8
	ระเบียบวิธีวิจัย	8
	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	10
	ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	11
บทที่ 2	**สภาพชุมชนอำเภอไชยา และบริบทพื้นที่ศึกษาในภาวการณ์เปลี่ยนแปลง**	**33**
	สภาพชุมชนอำเภอไชยา	33
	บริบทของพื้นที่ศึกษา	45
บทที่ 3	**สถานภาพด้านอาชีพของชาวไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง**	**55**
	จากเศรษฐกิจชุมชนถึงเศรษฐกิจพอเพียง	55
	พัฒนาการด้านอาชีพ	61
	อาชีพของชาวไชยา	67
	อาชีพของชาวไชยาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	112
	บทสรุปอาชีพของชาวไชยาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	125

หน้า

บทที่ 4 ตัวแบบและการใช้ตัวแบบเพื่อพัฒนาอาชีพ **129**

ผลการวิเคราะห์กลุ่มอาชีพและอาชีพ 129

การสังเคราะห์ตัวแบบเพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาอาชีพ 136

การใช้ตัวแบบเพื่อพัฒนาอาชีพ 138

บทสรุปการใช้ตัวแบบเพื่อพัฒนาอาชีพ 148

บทที่ 5 สรุปผล และอภิปรายผลการศึกษา **150**

สรุปผลการวิจัย 150

อภิปรายผล 161

บทส่งท้าย 167

บรรณานุกรม **169**

บุคลานุกรม **174**

เวทีชุมชน **177**

ภาคผนวก **178**

ภาคผนวก ก ภาพประกอบการวิจัย 179

ภาคผนวก ข ชุดความรู้การเลือกทำอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง 182

ประวัติคณะผู้วิจัย **197**

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ประเทศไทยมีการพัฒนาประเทศ โดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นตัวกำหนดเป้าหมายของการพัฒนามาตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 ผลจากการพัฒนาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-7 พบว่าเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ด้วยเหตุดังกล่าวตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-10 จึงได้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน ทั้งในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาและผู้ได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา ในการพัฒนาคนได้เน้นการพัฒนาแบบองค์รวมให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยที่มีกระบวนการพัฒนา ซึ่งบูรณาการทุกด้านให้เชื่อมโยงกัน ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจมุ่งใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ยังได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สร้างสมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และความอยู่ดีมีสุขของคนไทย ผลจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมานำทางการพัฒนาดังกล่าวเมื่อสิ้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ทำให้ชุมชนไม่น้อยเกิดการเปลี่ยนแปลง คือ เรียนรู้ นำไปใช้ และเกิดเครือข่ายชุมชนอย่างกว้างขวาง อันส่งผลต่อการเกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็งซึ่งเป็นความอยู่รอดของชุมชน

อย่างไรก็ตามแม้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมาส่งผลให้ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้า และสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้ แต่การนำแนวคิดการพัฒนาตามกระแสที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตก คือการพัฒนาแบบทุนนิยม ซึ่งใช้เงินเป็นตัวตั้งในการพัฒนาประเทศของเรา อันเป็นประเทศเกษตรกรรม เพื่อนำไปสู่ความทันสมัยนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนไทยอย่างกว้างขวาง ทั้งในเมืองและชนบท ความร่ำรวยกระจุกตัวอยู่กับกลุ่มคนในวงจำกัด ขณะที่ความยากจนแผ่ขยายไปทั่ว ผลของการพัฒนาดังกล่าวจึงทำให้เห็นได้ชัดว่ากลายเป็นการตอกย้ำ และขยายช่องว่างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ระหว่างเขตเมืองกับชนบทให้กว้างมากยิ่งขึ้น ชุมชนชนบทอ่อนแอลงเรื่อยๆ เพราะไม่สามารถพึ่งตนเองได้ สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ยิ่งพัฒนาคนจนยิ่งจนลง ขณะที่คนรวยก็ยิ่งรวยมากขึ้น”

ในท้องถิ่นชนบท กลุ่มคนโดยเฉพาะชาวนาผู้เป็นกระดูกสันหลังของชาติ ซึ่งแต่เดิมเป็นกลุ่มอาชีพหนึ่งที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความมั่นคงได้กลายเป็นกลุ่มคนที่ยากจน และมีหนี้สินมากเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ การประกอบอาชีพทำนามายาวนาน และยึดเป็นอาชีพหลักต้องประสบปัญหาต่างๆ นานัปการ อันเนื่องมาจากสภาพธรรมชาติและผลจากการพัฒนาแบบทุนนิยม เช่น ฝนไม่ตกตามฤดูกาล เกิดภัยธรรมชาติ ปัญหาหนี้สิน ปัญหาการถือครองที่ดิน ปัญหาการกู้ยืมเงินมาลงทุน การจำนองที่ดิน ปัญหาผลผลิตตกต่ำ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลให้ชาวนาต้องเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิต กล่าวคือ ในอดีตการดำเนินชีวิตของชาวนาอันเป็นลักษณะการพึ่งพาอาศัย ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในครัวเรือน ระหว่างครัวเรือน และภายในชุมชนเอง เป็นระบบการผลิตเพื่อการยังชีพในครอบครัว และมีการแลกเปลี่ยนกันเองภายในชุมชน หรือเป็นเศรษฐกิจชุมชน แต่ภายหลังจากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติซึ่งมุ่งเปลี่ยนแปลงเป็นการพัฒนาความเจริญแบบสมัยใหม่สู่ชนบท โดยเร่งการผลิตที่ใช้ทุนเพื่อส่งออกจำหน่ายต่างประเทศ ได้ทำให้รูปแบบการประกอบอาชีพการทำนาจากการผลิตเพื่อยังชีพในครอบครัวและชุมชนเป็นการผลิตเพื่อขาย มีการนำเทคโนโลยีในรูปแบบใหม่ ๆ มาใช้มากขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิตออกจำหน่ายให้พอกับความต้องการ ลักษณะดังกล่าวเป็นการลงทุนเพิ่มจากการผลิตแบบเดิมอย่างมากมาย นอกจากนั้นการพัฒนาความเจริญสู่ชนบทในรูปแบบต่างๆ ก็ได้เข้าสู่ชุมชน หมู่บ้าน มากยิ่งขึ้น ทำให้ความต้องการการใช้ที่ดินเพื่อประกอบอาชีพมีสูงขึ้นตามมา ประกอบกับการขยายตัวในด้านอุตสาหกรรม และที่อยู่อาศัยมีเพิ่มขึ้น ราคาที่ดินจึงสูงขึ้น ธุรกิจการซื้อขายที่ดินเป็นไปอย่างกว้างขวาง พื้นที่ทำนาในอดีต ที่บรรพบุรุษสั่งสมมาเป็นสมบัติตกทอดมาแต่เดิมของชาวบ้าน โดยเฉพาะในภาคใต้กลายเป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน ยางพารา ทำสวนผลไม้ เลี้ยงปลา สร้างที่อยู่อาศัย และทำกิจการอื่นๆ สภาพการณ์เหล่านี้ทำให้วิถีชีวิตของชาวนาเปลี่ยนแปลงไป โดยมุ่งที่ผลประโยชน์เฉพาะหน้าเป็นสำคัญ นอกจากนี้ผู้คนในวัยทำงานที่เคยเป็นแรงงานสำคัญของครอบครัวก็ละทิ้งครอบครัวออกไปประกอบอาชีพยังถิ่นอื่น เช่นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม หรือไม่ก็เป็นลูกจ้างในเมือง ทำให้ครอบครัวมีแต่ผู้คนวัยศึกษาและวัยพึ่งพิง ครอบครัวจึงอ่อนแอลงอย่างเห็นได้ชัด

ในบริบทสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลง ส่งผลให้ชาวนาต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่พลิกผันไป โดยที่ชาวนาต้องยอมรับแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมเมืองเข้ามาใช้ในการดำเนินชีวิตด้วยคิดว่าจะสามารถแก้ปัญหาความยากจน ช่วยให้สามารถอยู่รอดในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ การปรับตัวดังกล่าวทำให้วิถีชีวิตที่เคยดำรงอยู่อย่างเรียบง่าย มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น เมื่อระบบเศรษฐกิจทุนเข้ามามีบทบาท ระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนซึ่งเป็นระบบที่ฝังตัวอยู่ในพื้นที่ชนบท สายญาติมิตร สังคมวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เคยมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการแลกเปลี่ยนเพื่อความพอเพียง ไม่ใช่แข่งขันเอารัดเอาเปรียบกันได้กลายเป็นตรงกันข้าม ในภาคใต้ระบบสวนสมรวม ซึ่งเป็นสวนธรรมชาติที่เป็นการเกื้อกูลการอยู่ร่วมกันของสรรพชีวิต ตลาดนัดซึ่งเคยเป็นตลาดน้ำใจ

และระบบซอแรงงานที่เคยดำรงอยู่อย่างเข้มข้นในกิจการต่างๆ ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในสภาพที่น้อยลงไปเรื่อยๆ คงมีอยู่บ้างเฉพาะในชนบทไกลๆ เท่านั้น การดำรงชีวิตที่เคยพึ่งตนเองกลับต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น อย่างไรก็ตามชาวนาต่างก็ดิ้นรนไปสู่หนทางชีวิตที่ตนคิดว่าเป็นทางรอดที่ดีกว่าด้วยการหันไปประกอบอาชีพอื่นๆ กันอย่างหลากหลาย ทั้งนี้เพื่อให้สามารถนำพาครอบครัวให้อยู่รอดได้ในสังคมทุนนิยมในปัจจุบัน

ในบรรดาอาชีพต่างๆที่ชาวนาดิ้นรนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อความอยู่รอดนั้น มีทั้งที่เป็นอาชีพซึ่งเกี่ยวข้องอยู่กับอาชีพเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพดั้งเดิม และอาชีพที่ประกอบการขึ้นใหม่ซึ่งมิใช่การเกษตร ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาชีพเดิมนั้นชาวนาบางส่วนหันไปเลี้ยงสัตว์บ้าง ทำการประมงบ้าง เปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นในพื้นที่เดิมบ้าง หรือบ้างก็อพยพเคลื่อนย้ายไปหาที่ทำกินในพื้นที่ใหม่เพื่อทำไร่ทำสวนบ้าง และมีไม่น้อยที่มุ่งแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อการค้า ส่วนที่ประกอบอาชีพใหม่มีทั้งที่ประกอบอาชีพค้าขาย รับราชการ การบริการ และรับจ้าง สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นนี้เห็นได้ชัดถึงการที่ชาวบ้านมีความเคลื่อนไหวช่วยตนเองและครอบครัวให้อยู่รอดอย่างเต็มที่ แต่ก็มีความจำกัดอยู่ที่การยึดติดกับความคิดและการปฏิบัติแบบเดิมๆ ในขณะที่กระแสโลกาภิวัฒน์ได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่ขึ้นหลายประการ อาทิ ความรู้ใหม่ เทคโนโลยีใหม่ การทำลายระบบนิเวศที่เกิดขึ้นอย่างรุนแรง การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมมีอำนาจสูงในสังคม ระบบการแข่งขันเป็นไปอย่างกว้างขวาง จริยธรรมของผู้คนเสื่อมถอย ระบบคุณค่าอย่างใหม่เป็นที่นิยมมากขึ้น (เดโช บุญชูช่วย. 2552, พฤศจิกายน 14) เหล่านี้ล้วนทำให้ระบบครอบครัวและชุมชนอ่อนแอลง เมื่อเป็นเช่นนี้ทางออกที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว ทางหนึ่งคือจะต้องทำให้ครอบครัวและชุมชนเป็นครอบครัวและชุมชนแห่งการเรียนรู้ข้อมูลความรู้ ทักษะ ระบบคุณค่า ความคิดสร้างสรรค์ และคุณธรรม ในการประกอบอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

แท้ที่จริงแล้วชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ดำรงชีพแบบเศรษฐกิจพอเพียงมายาวนานควบคู่กับการเป็นสังคมดั้งเดิม ซึ่งเห็นได้จากวิถีการเกษตร นา ไร่ สวน ที่เน้นการผลิตเพื่อการยังชีพหรือบริโภคในครอบครัวและชุมชนเป็นหลัก ผลผลิตที่เหลือใช้แลกเปลี่ยนแบ่งปันหรือขาย การดำรงอยู่ดังกล่าวอาศัยสมดุลธรรมชาติบนพื้นฐานที่เอื้ออำนวยให้รู้จักพึ่งตนเอง ในอดีตสังคมภาคใต้จึงเป็นสังคมพึ่งพาซึ่งกันและกันภายในชุมชนสูง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาภายนอกมากนัก ทั้งนี้เนื่องจากมีสภาพธรรมชาติแวดล้อมอุดมสมบูรณ์ การถ่ายทอดการเรียนรู้การพึ่งตนเองในชุมชนเป็นไปโดยธรรมชาติ สืบทอดต่อเนื่องกันเป็นมรดกจากบรรพบุรุษ การเลือกพื้นที่ตั้งบ้านเรือนและชุมชนคำนึงถึงการมีพื้นที่เพื่อทำนาและอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เนื่องจากต้องมีข้าวไว้กิน มีน้ำเพื่อใช้ทำนา ใช้อุปโภคบริโภค และใช้ในการคมนาคม ในนาข้าวและแหล่งน้ำอันได้แก่ แม่น้ำ ลำคลอง ห้วย หนอง บึง และพรุ มีสัตว์น้ำ และพืชผักนานาชนิดที่ชาวบ้านสามารถเลือกหาเพื่อใช้เป็นอาหารได้ตลอดปี ต้นตาลโตนดตามคันนาให้น้ำตาลเพื่อการบริโภคที่พอเพียงในครอบครัว สิ่งที่จำเป็นต้องซื้อหามีเพียงเกลือและกะปิเท่านั้น (กรรณิการ์ นาคอยู่. 2552,

กรกฎาคม 13) การดำเนินชีวิตเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย มีความร่มเย็นสงบสุขตามอัตภาพ เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ส่วนใหญ่ที่ใช้ประกอบอาชีพทำนา และจับสัตว์ล้วนทำจากวัสดุที่หาได้จากท้องถิ่น สำหรับที่ตั้งบ้านเรือนมักเลือกพื้นที่ดอนหรือเนินควนเพื่อความปลอดภัยจากน้ำท่วม บริเวณรอบบ้านมักเป็นสวนสมรมที่ปลูกพืชหลายอย่าง เป็นสวนสารพัดประโยชน์ที่ใช้พืชผักสำหรับปรุงอาหารและใช้ประโยชน์อื่นๆ ถัดจากรอบๆ บ้านออกไปเป็นสวนป่ามีไม้นานาชนิดทั้งไม้สำหรับใช้สอย เป็นสวนสมุนไพร สวนผลไม้ เป็นพื้นที่รวมพันธุ์พืชชนิดต่างๆ เป็นแหล่งอาหารและเป็นสวนป่าที่เอื้ออำนวยให้สัตว์นานาชนิดอยู่อาศัย มนุษย์และสัตว์สามารถใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้ทุกฤดูกาล เพราะไม่มีการทำลายระบบนิเวศ จึงเป็นการเอื้ออำนวยประโยชน์อย่างยิ่งในการผลิตเพื่อยังชีพที่มีความมั่นคงหรือมีเสถียรภาพสูง ครอบครัวและชุมชนสามารถหาและใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ สำหรับในพื้นที่บางส่วนซึ่งใช้ทำไร่นอกจากปลูกข้าวไร่แล้วยังปลูกพืชผักนานาชนิดเพื่อใช้บริโภค ผลผลิตดังกล่าวมักเหลือกินเหลือใช้ในครอบครัว นอกจากแจกจ่ายแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้านแล้ว เมื่อมีงานบุญกุศลที่วัดหรืองานของครอบครัวใดอันเป็นญาติพี่น้องเพื่อนฝูง ชาวบ้านมักจะนำผลผลิตดังกล่าวไปมอบให้เพื่อใช้ประกอบอาหารเลี้ยงผู้มาร่วมงาน(ยินดี เรืองฤทธิ์. 2552, พฤศจิกายน 27) สำหรับปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนให้นาไร่ สวนเกิดขึ้น ดำรงอยู่ มีการผลิตซ้ำและใช้ประโยชน์ให้เกิดกับครอบครัวและชุมชนในอดีตนั้นขึ้นอยู่กับบริบทชุมชนซึ่งอุดมสมบูรณ์อันได้แก่ ปัจจัยสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ กล่าวคือ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ อันได้แก่ ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำและสภาพภูมิอากาศมีความเหมาะสม สำหรับปัจจัยทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ เห็นได้ชัดว่าวิถีชีวิตและครอบครัวของชาวภาคใต้แต่เดิมเป็นครอบครัวเดี่ยวที่กลมกลืนอยู่กับธรรมชาติ ชุมชนหมู่บ้านภาคใต้แต่ละกลุ่มมีขนาดเล็กอยู่กระจายเป็นหย่อมๆ ที่อาศัยนา ไร่ สวน เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพ การกินอยู่อาศัย การรักษาโรคและสุขภาพล้วนเกื้อกูลกันอยู่ระหว่างคนกับคน และคนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ผู้คนให้ความสำคัญกับการดำรงชีวิตที่อยู่แบบเกื้อกูลกันและกัน โดยมีเครือข่ายชุมชนภายในที่เข้มแข็ง การหาเลี้ยงชีพรู้จักความพอดี ความพอเพียง แบ่งปันกันกิน แบ่งปันกันใช้ ทรัพยากรธรรมชาติจึงมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์เป็นเวลายาวนาน โดยแท้จริงแล้วสังคมแบบดั้งเดิมซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรมของชาวภาคใต้เป็นเศรษฐกิจในครอบครัวและชุมชนที่แสดงถึงการดำเนินชีวิตบนฐานของเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง แต่ครั้นเมื่อชุมชนภาคใต้เข้าสู่ภาวะของการพัฒนาแบบใหม่ได้มีการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ หรือบริบทใหม่ซึ่งใช้เงินทุน ความรู้ และเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าเข้ามาเกี่ยวข้อง กระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ได้ปรับเปลี่ยนไปโดยรับเอาวิทยาการจากภายนอกที่ผ่านทางระบบการศึกษาและจากสื่อต่างๆ มาใช้ เครือข่ายภายในชุมชนมีแรงหนุนจากภายนอกมากขึ้น เช่น จากหน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชนและอื่นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ซึ่งดำรงอยู่หรือยังชีพแบบเศรษฐกิจพอเพียงมายาวนานก็ถูกกระทบกับสถานการณ์พัฒนาใหม่ที่มีแนวโน้มหนักไปทางทุนนิยมคือ

เน้นการลงทุนที่ส่งผลต่อการทำลายบริบทเดิมลง ทรัพยากรท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมหรือระบบนิเวศถูกทำลายจนขาดวงจรของความสมดุล เพื่อหวังผลตอบแทนสูงทางเศรษฐกิจ การพึ่งตนเองมีน้อยลงขณะที่ต้องพึ่งพิงจากภายนอกมากขึ้น การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมอันเป็นเศรษฐกิจพอเพียงตามแบบเดิมในชุมชนกลายเป็นสิ่งล้าสมัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงเล็งเห็นโทษภัยอันเกิดจากการพัฒนาแบบใหม่จึงทรงมีพระราชดำรัสแก่ชาวไทยไว้เมื่อ 30 ปีเศษมาแล้ว เพื่อให้เป็นปรัชญาที่เป็นแนวทางการดำรงชีวิต (พระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2517) หลังจากนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย และเป็นวัฒนธรรมที่ใช้แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลก โดยที่ “...เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมักไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำ...” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542) นี่คือพระปรีชาสามารถอย่างยิ่งที่ทรงมองการณ์ไกลของพระองค์ท่านเพื่อเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทยให้สามารถดำรงอยู่อย่างมั่นคงยั่งยืนในกระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ (ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2551) ด้วยความสำคัญดังกล่าวในเวลาต่อมาเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีบทบาทต่อการกำหนดอุดมการณ์พัฒนาของประเทศไทย

เศรษฐกิจพอเพียงได้เน้นความสำคัญของการพัฒนาประเทศว่าจะต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้น โดยที่ประชาชนทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐดำเนินการพัฒนาไปในทางสายกลาง ความพอเพียงนั้นรวมถึงความพอประมาณคือ อยู่ในระดับกลางๆ ที่ไม่สุดโต่งไปซ้ายหรือขวา จะต้องมีเหตุผลคือการประกอบเศรษฐกิจต้องทำอย่างรอบคอบ มีความจำเป็นที่ต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวโดยตั้งอยู่บนหลักที่มีคุณภาพ คือความซื่อสัตย์ เป็นต้น อีกทั้งต้องดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความพร้อม มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สรรเสริญ วงศ์ชอุ่ม, 2544) นอกจากนี้ความพอเพียงจะต้องครอบคลุมถึงความพอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว มีจิตใจพอเพียงคือ รักและเอื้ออาทรคนอื่น มีสิ่งแวดล้อมพอเพียงคือ การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม ทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ ชุมชนเข้มแข็งพอเพียงคือ การรวมตัวเป็นชุมชนที่สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ มีปัญญาพอเพียงคือ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง มีพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียงคือ อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมของตนเอง และมีความมั่นคงพอเพียงคือ มีความเสมอต้นเสมอปลายไม่ผันผวนตามกระแส เมื่อทุกอย่างดังกล่าวพอเพียงก็จะเกิดความสมดุลคือ ความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งเรียกว่าเศรษฐกิจพอเพียงหรือเศรษฐกิจสมดุล (ประเวศ วะสี, 2544)

นอกจากนี้เศรษฐกิจพอเพียงมิได้อยู่ในวงแคบเฉพาะท้องถิ่น กล่าวคือ นอกจากผลิตอาหารบริโภคเองหรือขาย ไม่ติดหนี้สิน มีเงินออม และรวมตัวเป็นองค์กรชุมชนทำเศรษฐกิจชุมชนในรูปแบบต่างๆ แล้ว ยังต้องสร้างระบบการจัดการและเชื่อมโยงกับภายนอกได้ ซึ่งจะช่วยส่งผลให้ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงมีความมั่นคงถาวรขึ้น จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเป็นรากฐานสำคัญยิ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยอยู่บนฐานคิดของการพึ่งตนเอง การจัดการของเศรษฐกิจพอเพียงต้องรวมถึงระดับที่กว้างกว่าไร่นาของเกษตรกรและครอบครัว และเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เทคนิคอย่างเดียวแต่รวมถึงอุดมการณ์ โลกทัศน์ ความสัมพันธ์ทางสังคมและค่านิยม หรือที่เรียกว่าวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2544) และเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเป็นเรื่องที่คนทุกระดับต้องร่วมมือกันมิใช่เป็นการเอาตัวรอด หรือเป็นการแข่งขัน การเริ่มต้นของเศรษฐกิจพอเพียง หากนับเนื่องจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงริเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 จนกระทั่งปัจจุบันเป็นเวลายาวนานเกือบ 4 ทศวรรษ แต่เศรษฐกิจพอเพียงได้เคลื่อนตัวอยู่ในชุมชนอย่างค่อยเป็นค่อยไป กระแสของทุนนิยมยังคงเชี่ยวกรากมีอิทธิพลคู่ขนานไปกับเศรษฐกิจพอเพียง ในลักษณะที่ก้าวไปข้างหน้าอย่างยากที่เศรษฐกิจพอเพียงจะไล่ทัน ในพื้นที่ภาคใต้แม้ว่าจะมีฐานสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่อดีต แต่ดูเหมือนว่าสภาพดังกล่าวส่วนใหญ่ถูกกลบหายไปกับการพัฒนาที่เนื่องมาจากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่เน้นเศรษฐกิจทุนไปหมดแล้ว อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเชื่อเป็นพื้นฐานว่าเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งกำลังดำเนินการอยู่เป็นลู่ทางการพัฒนาที่ดีที่สุด ซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อการอยู่รอดของสังคมไทยในอนาคต

ไชยา เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน บริบททางภูมิศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมทำให้ผู้คนส่วนใหญ่ของอำเภอนี้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักมาแต่เดิม โดยเฉพาะการทำนาทำกันเกือบทุกตำบลและแทบทุกครัวเรือน ซึ่งปัจจุบันยังคงมีให้เห็นอยู่ โดยเฉพาะในพื้นที่บริเวณรอบตัวอำเภอ คือพื้นที่ตำบลเวียง ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด แต่ปัจจุบันพื้นที่ทำนาลดลงจากเดิมเป็นอันมากทั้งนี้เนื่องจากภายหลังจากการพัฒนาประเทศด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทำให้สภาพเศรษฐกิจชุมชนแต่เดิมเปลี่ยนแปลงเป็นเศรษฐกิจทุน ประกอบกับราคาข้าวตกต่ำ บางพื้นที่มีปัญหาขาดน้ำที่ใช้ทำนาและบางพื้นที่มีน้ำท่วมขัง ผู้คนจึงหันไปปลูกพืชเชิงเดี่ยวและประกอบอาชีพอื่นๆกันมากขึ้น นอกจากนี้การที่ชุมชนไชยาขยายตัวเป็นชุมชนเมือง ทำให้การใช้พื้นที่ขยายเป็นตลาดเพื่อประกอบการต่างๆ กว้างขวางขึ้น พื้นที่ที่ใช้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงลดลงเรื่อยๆ ขณะเดียวกันปัญหาต่างๆในสังคมก็มีเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะปัญหาการประกอบอาชีพและรายได้เพื่อการดำรงชีพของครอบครัว เมื่อคณะผู้วิจัยได้ลงสำรวจบริบทอาชีพเบื้องต้นในพื้นที่ ทำให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพของคนในอำเภอไชยาในปัจจุบันว่านอกเหนือจากการทำนาแล้วยังมีการประกอบอาชีพอื่นๆ อย่างหลากหลาย ได้แก่ อาชีพทำ

สวนปาล์มน้ำมัน สวนยางพารา เลี้ยงสัตว์บกและสัตว์น้ำต่างๆ ทำประมง ค้าขาย รับราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ รับจ้างทั่วไป และอื่นๆ ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มทำนา กลุ่มทำเครื่องแกง กลุ่มทอผ้า กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มไร่นาสวนผสม กลุ่มผู้ผลิตผ้าบาติก กลุ่มสตรีหรือกลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มผลิตปุ๋ย เป็นต้น แต่การดำเนินการของกลุ่มอาชีพต่างๆ ยังคงประสบกับปัญหานานาประการ จึงมีความคิดว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการพัฒนาอาชีพดังกล่าว ทั้งนี้เพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ให้เกิดความมั่นคงและปลอดภัยต่อการดำรงชีวิต สนองความต้องการของชุมชนเพื่อให้คนและชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาที่สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาอาชีพตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างเศรษฐกิจใหม่และยกฐานะเศรษฐกิจเดิมให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านอาชีพของชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาของอำเภอไชยาที่ดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
2. เพื่อทำความเข้าใจและค้นหาตัวแบบการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมในพื้นที่ศึกษา และพิจารณาแนวโน้มการใช้ตัวแบบในการพัฒนาอาชีพของชาวบ้านให้มีความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ศึกษาภายใต้เงื่อนไข และศักยภาพของครอบครัวและชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นโครงการย่อยที่ 3 จากทั้งหมด 3 โครงการย่อยของชุดโครงการ “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อค้นหาตัวแบบที่เหมาะสมในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและสังคมให้มีรากฐานมั่นคง” มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. พื้นที่ศึกษาประกอบด้วย 3 พื้นที่ของอำเภอไชยา ได้แก่ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด การที่ผู้วิจัยได้คัดเลือกพื้นที่ศึกษาดังกล่าวเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านมีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักมาแต่เดิม และยังคงประกอบอาชีพนี้มาจนกระทั่งปัจจุบัน แต่ภายหลังจากการที่รัฐใช้การพัฒนาแบบทันสมัยอันเป็นการพัฒนาแบบทุนนิยมมาพัฒนาประเทศ ชาวนาประสบกับปัญหาสำคัญคือ การทำนาเป็นอาชีพหลักเพียงอย่างเดียวมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ อีกทั้งประสบกับการเป็นหนี้สินและปัญหาอื่นๆ อีกมาก จึงได้ดิ้นรนประกอบอาชีพอื่นขณะเดียวกันได้มีการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาใช้ นอกจากนี้อาจกล่าวได้ว่ายังไม่มีการวิจัยเชิงพื้นที่ในลักษณะนี้ในพื้นที่นี้มาก่อน

2. งานวิจัยนี้มีเนื้อหาสำคัญ 3 ประเด็นคือ บริบทชุมชนของพื้นที่ศึกษา อาชีพและกลุ่มอาชีพต่างๆ ในพื้นที่ศึกษา ตัวแบบและแนวโน้มของการใช้ตัวแบบพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

กรอบแนวคิดของงานวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยมุ่งอธิบายองค์ความรู้ด้านอาชีพของชาวบ้าน และค้นหาตัวแบบการพัฒนาอาชีพของชาวบ้านที่ดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมกับการใช้ตัวแบบในการพัฒนาอาชีพของชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาภายใต้เงื่อนไขศักยภาพของครอบครัวและชุมชน โดยมีสมมติฐานว่า ชาวบ้านมีองค์ความรู้ด้านอาชีพที่ตนประกอบอยู่เป็นอย่างดี และได้ใช้ความรู้ในการดำรงชีวิตและครอบครัวให้อยู่รอดมายาวนาน ความรู้ดังกล่าวเป็นผลมาจากการรับช่วงสืบต่อด้วยการเรียนรู้ ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมของบริบทที่เปลี่ยนไป เมื่อเศรษฐกิจทุนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนของชาวบ้านถูกดึงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจดังกล่าว แต่เศรษฐกิจทุนมิได้ช่วยให้สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้นกว่าเดิม ซ้ำร้ายยังมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย ครั้นเมื่อเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามามีบทบาทมากขึ้นภายหลังจากการที่ประเทศประสบกับภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ชาวบ้านเริ่มตระหนักและเห็นถึงความอยู่รอดระยะยาว จึงมีชาวบ้านไม่น้อยที่ดำเนินการอาชีพของตนโดยใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยมีความเชื่อว่าเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นทางเลือกสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนของชาวบ้าน

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนชาวนาในพื้นที่สามตำบลของอำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีคือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. การคัดเลือกพื้นที่เพื่อศึกษาวิจัย ในระยะเริ่มต้นได้ใช้ข้อมูลจากการเข้าไปยังพื้นที่ศึกษาคือ อำเภอไชยา เพื่อสำรวจสภาพจริงเกี่ยวกับบริบทชุมชน ขณะเดียวกันได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับพื้นที่ เช่น ข้อมูล ก.ช.ช. 2ค. และข้อมูล จ.ป.ฐ ควบคู่ไปด้วย นอกจากนี้การเข้าไปยังพื้นที่ศึกษาคือ ตำบลต่างๆ ที่ยังคงประกอบอาชีพทำนา ได้พบปะและสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้นำชุมชนได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการได้แก่ เกษตรอำเภอ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำสำนักงานเกษตรอำเภอ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และหัวหน้าศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล จากการดำเนินการดังกล่าวทำให้เลือกตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด เป็นพื้นที่ศึกษา

2. การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 ตำบลด้วยวิธีการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์เจาะลึกและจัดเวทีชุมชน โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยที่สร้างขึ้นเป็นแนวทางเก็บข้อมูลด้วยวิธีการดังกล่าวทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน มีการปรับปรุงเครื่องมือให้เหมาะสมระหว่างการเก็บข้อมูล สาระสำคัญของข้อมูลที่เก็บนอกเหนือจากบริบทชุมชนของพื้นที่ศึกษาแล้ว ได้มุ่งเน้นเกี่ยวกับอาชีพและกลุ่มอาชีพต่างๆ ของชาวบ้าน ในด้านประวัติและพัฒนาการการบริหารการผลิต กระบวนการผลิต ผลผลิต การจัดการเกี่ยวกับการตลาดและการใช้ประโยชน์ บทบาทขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง สภาพปัญหาและการแก้ไขปัญหา ข้อมูลเหล่านี้ใช้วิธีการสำรวจและสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นหลัก ควบคู่ไปกับการดำเนินการดังกล่าวได้ใช้วิธีการสังเกตทั้งแบบไม่มีส่วนร่วมและมีส่วนร่วมควบคู่ไปด้วย สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจากพื้นที่ศึกษา 3 ตำบลมีทั้งผู้นำที่ไม่เป็นทางการและเป็นทางการ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจ และชาวบ้านผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่วนผู้นำที่เป็นทางการได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เกษตรอำเภอ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำสำนักงานเกษตรอำเภอ พัฒนาการอำเภอ พัฒนากรประจำตำบล นายกองค์การบริหารส่วนตำบล และหัวหน้าศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล ในส่วนของการสังเกตโดยเฉพาะการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ตลอดระยะเวลาของการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับครอบครัวและชุมชนในพื้นที่ศึกษาตลอดระยะเวลา 3 ปี และได้รักษาความสัมพันธ์จนกลายจากคนนอกมาเป็นคนในที่ได้รับความไว้เนื้อเชื่อใจอย่างดียิ่ง เหตุการณ์ต่างๆ ในพื้นที่ศึกษา เช่น การแต่งงาน งานศพ งานประเพณีของวัดและชุมชน งานฝึกอบรมและอื่นๆ ผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วมจนอาจกล่าวได้ว่ามีส่วนอย่างสำคัญอย่างยิ่งต่อการรับรู้ข้อมูลต่างๆ ในทุกด้านของพื้นที่ศึกษาเป็นอย่างดี อีกทั้งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดียิ่งในการจัดเวทีชุมชนในเวลาต่อมา

ตลอดระยะเวลาที่เก็บข้อมูลได้ดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลควบคู่ไปด้วย ตั้งแต่ข้อมูลบริบทชุมชน และข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพและกลุ่มอาชีพต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามที่ต้องการ การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลนอกจากใช้วิธีสนทนากลุ่มย่อยแล้วยังจัดเวทีชุมชนระดมความคิดเพื่อตรวจสอบด้วย การเก็บข้อมูลและตรวจสอบดังกล่าวดำเนินการอย่างต่อเนื่องในแต่ละตำบลจนกระทั่งได้ข้อมูลอิ่มตัว

ภายหลังจากได้ข้อมูลในแต่ละตำบลที่ศึกษาเพียงพอแล้วนำข้อมูลของทั้ง 3 ตำบลมาจัดเวทีระดมความคิดร่วมกันเพื่อประมวลข้อมูลทั้งหมดเป็นภาพรวมของอาชีพของอำเภอไชยาและดำเนินการระดมความคิดเลือกสรรอาชีพที่ดำเนินการโดยใช้หลักการและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นตัวแบบในการดำเนินการพัฒนาอาชีพในแต่ละตำบลต่อไป ขณะเดียวกันได้ดำเนินการพัฒนาอาชีพที่เลือกสรรมานั้นให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

ลำดับต่อไปประมวลข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและดำเนินการมาแล้วทั้งหมดด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์เป็นรายงานวิจัยฉบับร่าง แล้วนำรายงานดังกล่าวมาเป็นข้อมูลจัดเวที

สาธารณะร่วมกันทั้ง 3 ตำบลเพื่อตรวจสอบผลโดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation technique) อันเป็นการยืนยันข้อมูลจากทุกแหล่งเพื่อให้ได้ความจริงอันเป็นข้อสรุปของรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยนี้นอกจากช่วยให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้มีความรู้ความเข้าใจในการประกอบอาชีพของครอบครัวและชุมชนดีขึ้นแล้ว ข้อมูลการพัฒนาอาชีพจากการศึกษาวิจัยดังกล่าวสามารถสร้างความเข้มแข็งแก่ครอบครัว ชุมชนและสังคม โดยนำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในชุมชนและภาคีที่เกี่ยวข้อง ที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ ครอบครัวและชุมชนได้ตระหนักถึงการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก ซึ่งเมื่อดำเนินการได้จริงหมายความว่าการพัฒนาอาชีพดังกล่าวย่อมนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ด้วยการยืนอยู่ด้วยลำแข้งของตัวเองมากกว่าการอคอยการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอก โดยเฉพาะการช่วยเหลือจากรัฐอย่างไม่รู้จักจบสิ้น และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ช่วยขจัดความขัดแย้งภายในชุมชนได้ด้วย เนื่องจากเป็นที่ประจักษ์ว่าสถานการณ์ของการพัฒนาที่ดำเนินการโดยรัฐ ซึ่งแนบแน่นอยู่กับทุนนิยมก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนอยู่เสมอ โดยเฉพาะในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และการกระจายทุนเพื่อการพัฒนาต่างๆ ให้แก่ชาวบ้านที่ไม่ทั่วถึง หรือบางกลุ่มได้ผลประโยชน์มากกว่าและบางกลุ่มได้ประโยชน์น้อยกว่าเป็นต้น

นอกจากนี้งานวิจัยนี้ยังมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่ว่าด้วยการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศด้วย กล่าวคือ เป็นการเน้นการจัดกระบวนการเข้มแข็งด้วยการส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำและการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนที่เน้นการผลิตเพื่อการบริโภคอย่างพอเพียง อีกทั้งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพ และการสร้างความมั่งคงบนฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมด้วย โดยให้ความสำคัญกับการรักษาฐานทรัพยากรและความสมดุลของระบบนิเวศ เพื่อรักษาสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและการพัฒนาที่ยั่งยืน จากความสอดคล้องดังกล่าวจึงคาดหวังได้ว่าเมื่องานวิจัยนี้ดำเนินการสิ้นสุดลงชุมชนและสังคมท้องถิ่นจะมีความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองอยู่บนฐานของดุลยภาพเชิงพลวัตที่เชื่อมโยงทุกมิติอย่างบูรณาการทั้งมิติตัวคน สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนา

คำว่า “พัฒนา” ภาษาอังกฤษ ใช้คำว่า Development ตามพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 แปลคำว่า “การ” หมายถึง งาน, สิ่ง หรือเรื่องที่ทำ ส่วนคำว่า “พัฒนา” หมายถึง ทำให้เจริญ ดังนั้น “การพัฒนา” จึงหมายถึง “การทำให้เจริญ” ซึ่งอาจจะอธิบายความหมายแบบกว้าง ๆ ได้ว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น นอกจากนี้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนา ไว้หลายอย่าง ความหมายการพัฒนาของเกื้อ วงศ์บุญสิน (2540) หมายถึง ความก้าวหน้าหรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ตามเกณฑ์หรือเป้าหมายของการพัฒนาตามที่ได้กำหนดคุณค่าไว้ นอกจากนี้การพัฒนายังรวมถึงสภาวะที่เศรษฐกิจของประเทศหนึ่ง ๆ สามารถทำให้ผลผลิตมวลรวมประชาชาติสูงในระดับที่ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี ส่งผลให้รายได้โดยเฉลี่ยต่อบุคคล สามารถสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้คำว่า การพัฒนา ยังรวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและการว่าจ้างงานที่ได้วางแผนไว้แล้ว เพื่อลดสัดส่วนของภาคเกษตรกรรม ในขณะที่เพิ่มสัดส่วนของภาคอุตสาหกรรมและการบริการ การพัฒนายังเป็นการสร้างสภาวะที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งการพัฒนานั้นจะประสบความสำเร็จได้ด้วยการลดหรือขจัดความยากจน ความไม่เท่าเทียมกันและการว่างงานในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังเจริญเติบโต ดังนั้นการพัฒนาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านโครงสร้างทางสังคม การเปลี่ยนแปลงต่อระบบสังคมทั้งระบบ และมุ่งสู่การสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของปัจเจกชนและกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมภายในทั้งระบบ เป็นการที่คนในสังคมมีเหตุมีผล มีทัศนคติและความคิดที่ไม่งมงาย มีวินัยทางสังคม มีการคิดและวางแผนการพัฒนา มีความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคม มีการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การเพิ่มมาตรฐานการดำรงชีวิต มีประชาธิปไตยในระดับพื้นฐานเพื่อการพัฒนาสังคม การเมือง และเศรษฐกิจประเทศชาติให้มีความเป็นปึกแผ่นยิ่งขึ้น

ในส่วนของ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นคำศัพท์ของการพัฒนาที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา ด้วยสาเหตุการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ การลงทุน การใช้วัตถุดิบจากทรัพยากรธรรมชาติ เป็นผลทำให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายอย่างรวดเร็ว สภาพสังคมเสื่อมโทรม ช่องว่างระหว่างรายได้คนจนกับคนรวยเพิ่มขึ้น การพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2549) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง นั่นคือ การพัฒนามิได้เป็นเรื่องธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่าจะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาและถูกพัฒนา เป้าหมายสุดยอดของการพัฒนาอยู่ที่คน

เป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและรับผลของการพัฒนา มองคนเป็นกลุ่มหรืออยู่ในกลุ่ม ดังนั้นการพัฒนาจึงรวมถึงการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม อีกทั้งการพัฒนายังเป็นเป้าหมายของการพัฒนาคน กลุ่มคน หรือสังคม คือ ความอยู่ดีกินดีด้านต่างๆ หรือสภาพสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองด้วย ศักยภาพการพัฒนาจะเกิดขึ้นได้จึงมีหลายองค์ประกอบ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ดิน น้ำ ป่า แร่ธาตุ น้ำมัน ก๊าซ ทองคำ เพชร เป็นต้น จะทำให้เกิดเป็นทรัพย์สินเงินทอง สามารถนำไปใช้จ่ายยกระดับคุณภาพชีวิตให้สูงขึ้นได้ หากมีทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าจำนวนมากก็จะยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ ในที่นี้หมายถึง กลุ่มคนในวัยแรงงาน หากมีคนในวัยแรงงานมากเท่าใดก็จะยิ่งทำให้ระดับการพัฒนาสูงมากขึ้น คือ คนในวัยแรงงานมีกำลังแรงงานที่สามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตได้ เช่น เพิ่มการศึกษา ทำให้สุขภาพอนามัยแข็งแรง จิตใจมั่นคงเข้มแข็งจึงทำให้เกิดการพัฒนาได้ รวมถึงองค์การสังคม ที่หมายถึงกลุ่มคนประเภทต่าง ๆ เช่น กลุ่มอาชีพ สหกรณ์ คณะกรรมการ ซึ่งจะทำให้เกิดพลังในการทำงานได้ใหญ่ขึ้นและมากขึ้น เพราะได้ร่วมคิดร่วมพิจารณา มีความรอบคอบไม่บกพร่องหรือบกพร่องน้อย ทำให้เกิดการพัฒนาได้ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงภาวะผู้นำที่เป็นผู้นำต่างๆ เช่น ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางการศึกษา ผู้นำทางเศรษฐกิจ ผู้นำกลุ่มชาวไร่ชาวนา เป็นต้น ซึ่งหากได้ผู้นำที่มีคุณภาพหรือมีบารมีก็จะทำให้คนมารวมตัวกันทำงานได้เป็นจำนวนมาก สามารถทำงานใหญ่หรืองานปริมาณมากได้ รวมทั้งทำงานอย่างทุ่มเท จึงเกิดผลดีต่อการพัฒนา และการติดต่อสื่อสารที่เป็นการติดต่อระหว่างชุมชน ระหว่างเมืองหรือระหว่างประเทศ นอกจากนี้แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิวัฒน์ชัย อัตถากร (2546) ยังได้ย้ำว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคมและของสถาบันต่าง ๆ ทางสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา สื่อมวลชน ฯลฯ ตลอดจนทัศนคติ ค่านิยมและระบบคุณค่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงจากเชิงปริมาณไปสู่เชิงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น โดยปลอดจากระบบผูกขาดทางเศรษฐกิจและผูกขาดอำนาจทางการเมือง เอื้ออำนวยต่อระบบเศรษฐกิจ ให้สามารถเพิ่มผลผลิตอย่างมีดุลยภาพระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยี

สำหรับแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนของพระธรรมปิฎก (2542) มีมุมมองหลายระบบ คือ ระบบมนุษย์ที่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง มนุษย์มีธรรมชาติ เป็นผู้มีเจตจำนงหรือมีความต้องการจะต้องพัฒนามนุษย์ให้มีความต้องการประเภทฉันทะหรือความต้องการที่พอดี โดยการพัฒนามนุษย์ต้องพัฒนาให้ครบ 4 ด้าน คือ พัฒนากาย พัฒนาพฤติกรรม พัฒนาจิต และพัฒนาปัญญา สำหรับระบบสังคม จะต้องทำให้สังคมเป็นกลุ่มคนที่มีระบบระเบียบยุติธรรม ส่งเสริมการทำดีเอื้อต่อการทำประโยชน์กันและกัน มีความมั่นคง มีสันติภาพ ไม่ทำลายธรรมชาติ และเกื้อหนุนธรรมชาติ ส่วนระบบธรรมชาติซึ่งมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ มนุษย์จึงไม่ควรคิดเอาชนะธรรมชาติ ทำลายธรรมชาติ ควรมีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ กลมกลืนธรรมชาติ พัฒนาและอนุรักษ์ธรรมชาติ รวมถึงระบบเทคโนโลยี ที่มีเทคโนโลยีเป็นเครื่องขยายอินทรีย์มนุษย์ ทำให้

เพิ่มขีดความสามารถของมนุษย์ บำรุงบำเรอความสุขสะดวกสบายให้กับมนุษย์ การใช้ต้องมุ่งคุณค่าแท้ คือ การใช้อย่างเต็มความสามารถของมันในการพัฒนามนุษย์ สังคมและธรรมชาติ นอกจากนี้ การพัฒนาแบบยั่งยืนตามแนวคิดของวัลลภ ทองอ่อน (2550) ได้เสนอว่าต้องคำนึงถึงศักยภาพและความสามารถในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ต้องให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรหมุนเวียน ต้องลดการผลิตสินค้าและบริการที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ ขณะเดียวกันต้องเน้นความมั่นคงและฟื้นฟูสภาพในระบบการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม และผสานระหว่างเป้าหมายเชิงนิเวศกับเชิงสังคมเพื่อนำไปสู่เป้าประสงค์ทางเศรษฐกิจให้ได้ แนวทางดังกล่าวไม่แตกต่างกับการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542) ที่เห็นว่า การพัฒนาต้องเป็นไปเพื่อให้เกิดความสมดุลทางด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคมวัฒนธรรมนั่นเอง

แนวคิดเกี่ยวกับอาชีพ

สิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตของบุคคลโดยทั่ว ๆ ไปก็คือ งานหรืออาชีพ งานหรืออาชีพถือเป็นปัจจัยที่ห้าของชีวิต การทำงานหรือการประกอบอาชีพจึงเป็นส่วนหนึ่งของการมีชีวิตของบุคคลในสังคม เพื่อแสดงถึงความเป็นมนุษย์ เพราะการมีหน้าที่รับผิดชอบทำให้ชีวิตมีความหมายมากขึ้น คำว่า “อาชีพ” หมายถึง กิจการเลี้ยงชีพ การเลี้ยงชีวิต การทำมาหากิน และงานที่ทำเป็นประจำเพื่อเลี้ยงชีพ ในแง่ของนักสังคมวิทยา อาชีพมีส่วนเกี่ยวพันกับสังคมวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด เพราะอาชีพก่อให้เกิดผลในด้านแยกคนในสังคมเดียวกันออกเป็นส่วนตามสาขาอาชีพ อาชีพก่อให้เกิดความคิดอิสระ ทำงานตามที่ตนถนัด อีกทั้งอาชีพยังมีผลต่อบุคลิกภาพและการดำเนินชีวิตอีกด้วย นักเศรษฐศาสตร์เห็นว่าอาชีพเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้ และเป็นรากฐานที่สำคัญของโครงสร้างทางเศรษฐกิจของสังคม สำหรับสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้ความหมายเพื่อใช้ในงานการสำรวจสำมะโนประชากรไว้ว่าหมายถึง ชนิดของงานที่บุคคลนั้นกระทำอยู่ เป็นงานที่ได้รับค่าจ้าง เงินเดือน หรือสิ่งตอบแทนโดยไม่คำนึงถึงว่าจะได้รับในรูปของเงินสดหรือสิ่งของ หรือ งานที่ทำโดยไม่ได้รับค่าจ้าง หรือผลกำไรให้แก่ธุรกิจของหัวหน้าครัวเรือน หรือสมาชิกในครัวเรือนที่มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติหรือโดยการสมรส หรือโดยการอุปถัมภ์เลี้ยงดูในฐานะบุตรธิดา

อาชีพชาวนาถือเป็นอาชีพหลักของคนไทยในสมัยก่อน เป็นระบบเศรษฐกิจพึ่งตนเอง อาชีพรองก็คือ การเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ โดยมีธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เอื้ออำนวยกับการประกอบอาชีพ เป็นอาชีพที่อยู่ได้ด้วยการพึ่งตนเอง มีพอกินพอใช้ตลอดเวลา อาชีพคนไทยในยุคต่อ ๆ มา เริ่มสลับซับซ้อนขึ้นตามวิวัฒนาการเมื่อประชาชนเริ่มมีเพิ่มมากขึ้น เช่น รับราชการ รับจ้าง ค้าขาย ฯลฯ ในเมื่อการผลิตไม่ได้มีไว้เพื่อกินเพียงอย่างเดียว แต่มีไว้เพื่อขายอีกด้วย และด้วยระบบทุนนิยมนี้เอง จากที่เคยไถนาเอง เปลี่ยนเป็นต้องใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อเพิ่มผลผลิตคือ มีการใช้เครื่องจักรไถนา มีการใช้รถในการขนส่ง ครั้นเมื่อหมดหน้านา

ก็ทำการเกษตรเพาะปลูกไว้เลี้ยงชีพเพื่อป้อนเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรม ปัจจุบันอาชีพทำนาจึงกลายเป็นธุรกิจเศรษฐกิจชุมชนภาคเกษตรกรรม แต่เป็นอาชีพที่ขาดทุนและมีหนี้สิน จากเดิมที่มีที่นาเป็นของตนเองก็ต้องเช่าที่นาของนายทุน ภาวะของการเป็นชาวนาเป็นเศรษฐกิจที่ติดลบทำให้เกิดความเครียดและกลายเป็นปัญหาแรงงานราคาถูก และก่อให้เกิดปัญหาคนจนต่อไป

แม้ระบบอาชีพที่เป็นอยู่ขณะนี้ได้เปลี่ยนแปลงอาชีพเดิมของชาวนา แต่ก็ยังมีบางพื้นที่ของประเทศไทยยังทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการทำเพื่ออยู่เพื่อกินมาทำเป็นเพื่อขาย ส่งผลกระทบต่อชีวิต ชุมชน สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมอย่างรุนแรง ปัจจัยที่เป็นต้นเหตุและเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงอาชีพตามแนวคิดของชัยวัฒน์ อัตพัฒน์ และวิธาน สุชีวคุปต์ (2544) ได้แก่ อารยธรรมตะวันตกอันเป็นเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาแผนใหม่ การพัฒนาสมัยใหม่ สื่อและการบันเทิงเพื่อการค้า ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ชีวิตและสังคม เนื่องจากการพัฒนาแบบใหม่กระตุ้นกิเลสและความโลภ รายจ่ายจึงเพิ่มขึ้น เพราะต้องทำเพื่อขายให้ได้เงินเร็วที่สุด ความโลภจึงส่งผลทำให้เสียสมดุลทางเศรษฐกิจ ธรรมชาติ และพึ่งพาตนเองไม่ได้ การทำเพื่อขายด้วยความโลภก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนเกษตรกรรมจากเดิมผลิตเพื่อใช้กินเอง แต่เมื่อผลิตเพื่อขายก็ต้องทำให้ได้มาก ๆ โดยรวดเร็ว คือ จากเดิมที่ใช้ควายก็เปลี่ยนเป็นรถไถ ชีวิตเปลี่ยนจากความเยือกเย็นที่มีความความสัมพันธ์กันมาเป็นโดดเดี่ยว การปลูกพืชชนิดใดชนิดเดียวทำให้ดินเสื่อมคุณภาพ ต้องใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง ที่ทำลายธรรมชาติ และการที่ต้องซื้อสิ่งดังกล่าวราคาแพง ทำให้เกษตรกรต้องลงทุนสูง แต่ขายได้ในราคาต่ำ ไม่คุ้มกับการลงแรงและต้นทุนการผลิต ในส่วนของการศึกษาแผนใหม่ที่เป็นสาเหตุทำให้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ ได้แยกผู้เรียนออกจากธรรมชาติมาใช้ชีวิตอยู่ใน “ห้องเรียน” ทำให้ผู้เรียนถูกลดทอนความสามารถในเรื่องอาชีพ ไม่เข้าใจในการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและสภาพสังคม และการมุ่งสอนโดยเน้นให้ท่องจำ ทำให้คิดไม่เป็น ทำไม่เป็น ไม่เข้าใจการมีชีวิตและการทำงานร่วมกัน นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2449 ภายหลังจากเริ่มการศึกษาแผนใหม่ได้ 8 ปี สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงลิขิตไว้ว่า “เหตุดังนั้น การศึกษาวิชาหนังสือในชั้นที่ของพวกบุตรราษฎรไม่เป็นอันโยงกับการศึกษาพิเศษสำหรับการงานเดิมของตระกูล กลับเป็นการเปลี่ยนพื้นเพไปในทางใหม่ โรงเรียนตั้งไปถึงไหนความเปลี่ยนพื้นเพของคนก็มีไปถึงนั้น ในเมืองใกล้เคียงบุตรชาวนาเรียนหนังสือแล้วทำงานเสมียนก็มี และเห็นชัดว่าเมื่อล่วงมารดาบิดาคนนั้นคงไม่ทำนาต่อไป ถ้านาเป็นของตระกูลเองก็จะขายเสีย ในไม่ช้าตระกูลผู้เป็นเจ้าของที่ดินเช่นนั้นก็ไม่มีอะไรเป็นหลักทรัพย์ กลับต้องหาเลี้ยงชีพด้วยกำลังแรง” สภาพการณ์เช่นนี้เห็นได้ว่าการที่คนมีการศึกษาตามแบบใหม่นั้นน้อยคนนักที่จะกลับไปทำอาชีพชาวนา เพราะเมื่อมีความรู้ก็ไม่อยากที่จะทำงานลำบาก ที่ไม่คุ้มกับการผลิต การศึกษาจึงทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ส่วนการพัฒนาสมัยใหม่อันเป็นสาเหตุที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพก็เช่นเดียวกันเช่นในสมัยรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้พัฒนาอุดมการณ์เดิมอันเกี่ยวกับพุทธศาสนาไปเป็น

อุดมการณ์สมัยใหม่ ที่เน้น “งานคือเงิน เงินคืองานบันดาลสุข” อันเป็นการกระตุ้นให้เกิดกิเลสและความโลภ ที่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ การพัฒนาสมัยใหม่จึงทำให้หมู่บ้านชนบทล้มละลายทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พบว่าหมู่บ้าน 3 ลักษณะคือ หมู่บ้านใกล้เมืองแอบอิงเศรษฐกิจเมือง หมู่บ้านห่างไกลพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ และหมู่บ้านที่การคมนาคม และไฟฟ้าเข้าถึงตัวหมู่บ้าน และไม่สามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจเหล่านี้เป็นหมู่บ้านที่มีหนี้สินเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สำหรับสื่อและการบันเทิงเพื่อการค้าทำให้อาชีพของคนเปลี่ยนแปลง ปัจจุบันเครื่องมือสื่อสารอันได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ เทป วิดีโอ คอมพิวเตอร์ แพร่หลายมากส่วนใหญ่เพื่อตอบสนองอุดมการณ์การกระตุ้นกิเลส และการค้าหากำไร สื่อจึงเป็นเครื่องมือที่เปลี่ยนแปลงคนอย่างมาก ทำให้สังคมมีความก้าวหน้าทันสมัย และเจริญอย่างรวดเร็ว สื่อจึงเป็นเครื่องทำลายความสมดุลทางเศรษฐกิจที่สำคัญยิ่ง

จากการเปลี่ยนแปลงอาชีพที่เกิดขึ้นนั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนการเลือกอาชีพหรือทำให้พัฒนาการด้านอาชีพเปลี่ยนแปลงไป ตามแนวคิดของพิสมัย หาญสมบัติ (2542) กล่าวว่าการเลือกอาชีพเป็นการกระทำเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล เมื่อความต้องการของบุคคลไม่เหมือนกัน จึงทำให้บุคคลเลือกอาชีพที่ต่างกัน นอกจากนี้การที่บุคคลเลือกอาชีพใดนั้นเป็นเพราะสามารถสนองความต้องการของตนได้มากที่สุดด้วย การเลือกอาชีพของบุคคลจึงเปลี่ยนแปลงได้เสมอโดยขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงใหม่ที่จะสนองความต้องการได้ดีกว่าอาชีพเดิม

แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542) กล่าวถึงการพึ่งตนเองว่าเป็นความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ การพึ่งตนเองได้มีทั้งระดับปัจเจกชนและชุมชน คำว่าปัจเจกชนพึ่งตนเองเป็นการที่บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ ส่วนการพึ่งตนเองระดับชุมชนเป็นการพึ่งในการกระทำระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอตามกฎระเบียบสังคม เพื่อบรรลุเป้าหมายของแต่ละคนหรือเป้าหมายร่วมกัน ส่วนการพึ่งตนเองตามแนวคิดของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540) เห็นว่า มีเงื่อนไขของการพัฒนา 6 ประการคือ ประการแรก การพัฒนาจะต้องเป็นแบบกลุ่ม ชาวบ้านจะต้องอยู่รวมกันเป็นชุมชน เป็นหมู่บ้านไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ ประการที่สอง ต้องมีจิตสำนึกในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ประการที่สาม มีจิตสำนึกในการผลิตซ้ำขึ้นมาอีกได้ ประการที่สี่ ต้องมีการรวมตัวกันในรูปแบบสหสัมพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่งคือ ต้องมีการรวมกันเป็นกลุ่มในหน่วยย่อย ประการที่ห้า เป็นการประสานวัฒนธรรม ซึ่งควรส่งเสริมให้ชาวบ้านประสานวัฒนธรรมของตัวเอง หรือกิจกรรมของตัวเองกับคนกลุ่มอื่นๆ ในสังคมด้วย และประการสุดท้าย ชุมชนมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ต้องมีองค์ประกอบหลายอย่าง ที่สำคัญคือต้องมีจิตใจที่มีธรรมะ ขยันหมั่นเพียร ไม่กลัวลำบาก สามารถกำหนดแบบแผนการผลิตที่เกิดความสมดุลทางเศรษฐกิจ แบบแผนการผลิตที่ทำเองและใช้เอง ทำให้มีกินมีใช้ มีความสมดุล

ของธรรมชาติและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม รวมทั้งชุมชนมีวัดเป็นสถาบันของชุมชนที่ช่วยพัฒนาจิตใจ (ประเวศ วะสี, 2530) องค์ประกอบของการใช้เครื่องมือต่างๆ ในการพัฒนาการพึ่งตนเองของชุมชนก็เป็นสิ่งสำคัญ มีทั้งการสร้างจิตสำนึกชาวบ้านให้ตระหนักถึงศักยภาพในการช่วยเหลือตนเอง การระดมสรรพกำลังในการเข้าไปใช้แหล่งทรัพยากรต่างๆ การจัดรูปแบบองค์กรแบบใหม่ทั้งทางเศรษฐกิจและด้านอื่น และการจัดรูปแบบความสัมพันธ์แบบการมีส่วนร่วมด้วย (กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2530)

การพึ่งตนเองตามวิถีชีวิตของชาวบ้านแต่เดิมมีลักษณะการพึ่งพิงกับทรัพยากรธรรมชาติสูง ตั้งแต่การสร้างบ้านเรือนที่ใช้ไม้ที่หาได้จากป่าไม้มาสร้างบ้านและใช้หลังคาจากหญ้าคา การใช้ไม้ไผ่หรือไม้ยางทำฝาบ้าน การสร้างเครื่องมือดักสัตว์และจับปลา การสร้างคอกสัตว์เพื่อเลี้ยงเป็ด ไก่ วัว ควาย หรือแม้แต่การสร้างแพเป็นที่อาศัยสำหรับคนที่ทำอาชีพประมงหรือสำหรับค้าขาย เมื่อมีการพัฒนาจากการหาอาหารเพื่อความอยู่รอดมาเป็นการทำนา ทำให้ชาวบ้านจับจองที่ดินรกร้างว่างเปล่า ซึ่งการจับจองที่ดินในสมัยก่อนเป็นไปอย่างอิสระเสรี ใช้กำลังแรงงานในครอบครัวในการทำมาหากิน (จิราภรณ์ สถาปนะวรรธนะ, 2546) แต่ในปัจจุบันการพึ่งตนเองแบบดังกล่าวกำลังเปลี่ยนเป็นการพึ่งพาภายนอกมากขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

การเรียนรู้ของชุมชนโดยแท้ต้องเป็นการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์จากการกระทำร่วมกัน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการเรียนรู้โดยการลงมือทำจริงนั่นเอง การเรียนรู้เช่นนี้ก่อให้เกิดปัญญาสำหรับการเอาชนะความยากจนกล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้ที่สามารถช่วยกระตุ้นสติปัญญาของประชาชนและชุมชนได้ จะต้องมีลักษณะเป็นการเรียนรู้ที่ควบคู่ไปกับการปฏิบัติหรือการกระทำกิจกรรมต่างๆ จริง โดยที่ประชาชนในชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน โดยจะต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ที่ก่อให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเองในลักษณะเป็นศูนย์การเรียนรู้ของประชาชนที่ดำเนินการโดยประชาชน และเพื่อประชาชน จึงจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนั้นการสร้างศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ชุมชนจะต้องคำนึงถึงวิถีคิด วิถีการผลิต และวิถีของตนเอง อันจะนำไปสู่การสร้างระบบที่เป็นอิสระจากทุนนิยม ที่ยั่งยืน เข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ในที่สุด (อภิชัย พันธเสน, 2549)

โดยแท้จริงชุมชนดำรงอยู่บนพื้นฐานของความหลากหลาย หากพิจารณาข้อเท็จจริงจากธรรมชาติ จะพบว่าธรรมชาติมีลักษณะที่หลากหลายเสมอ ความหลากหลาย คือหลักประกันความอยู่รอดและความมั่นคงของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด พืชสัตว์ดำรงอยู่ตามสภาพธรรมชาติด้วยการสร้างความหลากหลากของตนเอง สังคมไทยเป็นสังคมที่พัฒนารากเหง้าและภูมิปัญญาท้องถิ่น

มาจากสภาพธรรมชาติ โดยมีองค์ประกอบสำคัญที่สำคัญ 4 ประการ คือ ประการแรก เป็นชุมชนเรียนรู้ หมายถึงคนต้องเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาโดยเน้นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนเป็นหลัก ชุมชนจะต้องมีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยสืบทอดภูมิปัญญาเดิมและปรับประยุกต์เข้ากับวิทยาการสมัยใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของยุคปัจจุบันได้อย่างแท้จริง ประการที่สอง ชุมชนจะต้องมีระบบการจัดการทรัพยากรที่ดี และมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีทรัพยากรในระดับที่ยังคงใช้ประโยชน์ได้ มีสำนึกของความเป็นชุมชน มีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ชุมชนยังต้องมีความสามารถในการวางกฎเกณฑ์เพื่อจัดระเบียบของชุมชนและจัดการความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนต่าง ๆ ที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น ใช้ป่าผืนเดียวกันหรือใช้น้ำสายเดียวกัน เป็นต้น มีการสร้างเครือข่ายพหุพาดี โดยเน้นความร่วมมือระหว่างชุมชน นักวิชาการ องค์กรพัฒนา เอกชน หน่วยงานรัฐและเอกชน เพื่อสร้างขึ้นเป็นประชาคมในระดับต่าง ๆ ซึ่งทำงานสู่จุดมุ่งหมายในการสร้างสังคมร่วมกัน ประการที่สาม ชุมชนต้องมีศักยภาพในการผลิต มีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในฐานทรัพยากรของตนเองว่า มีจุดแข็งอยู่ที่ตรงไหน ที่สำคัญชุนชนต้องมีศักยภาพในการผลิต รู้ว่าผลิตอะไร ใช้อะไร ขายอะไร ได้อย่างยั่งยืน ศักยภาพในการผลิตยังหมายรวมถึงการเรียนรู้ที่จะเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตด้วยการแปรรูป การบรรจุหีบห่อ การส่งเสริมบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือรูปแบบของการสร้างรายได้อื่น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ศักยภาพในการผลิตยังรวมถึงการที่ชุมชนจะต้องมีทุน ซึ่งมาจากการริเริ่มของชาวบ้านเอง มีการพัฒนาระบบการบริหารจัดการการผลิต เช่น การทำบัญชี มีการพัฒนาระบบตลาด มีความรู้เรื่องตลาดร้านค้าชุมชน ไปจนถึงการส่งออก ตามระดับการพัฒนาและศักยภาพของแต่ละชุมชนเป็นสำคัญ และประการสุดท้าย ชุมชนจะต้องมีศักยภาพในการกำหนดและจัดการชีวิตของตนเอง นั่นหมายความว่าชุมชนสามารถดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีปราศจากการแทรกแซงและครอบงำจากภายนอก มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความเคารพในจารีตประเพณี ระบบคุณค่าและรากเหง้าทางวัฒนธรรมของตน (ณัฐนันท์ ยอดธนันชัย, 2552)

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ส่งเสริม ชักนำ และสร้างโอกาส ให้ประชาชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัคร เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่อง เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ แสดงความคิดเห็น วางแผน ตัดสินใจดำเนินการ และการติดตามประเมินผล

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบทตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 โดยที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าเน้น

การเติบโตทางเศรษฐกิจ ด้วยการได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน

สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิดของ ทะนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ (2540) ซึ่งรวบรวมจากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนมามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ที่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความรู้ความชำนาญ ร่วมในการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และร่วมกันติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด อีกทั้งยังรวมถึงกระบวนการที่รัฐบาลส่งเสริมชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกันด้วย นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทว่ามีส่วนสำคัญหลายประการด้วยกันคือ การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายความต้องการ และการตัดสินใจในการที่จะเข้ามาแก้ปัญหา การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา การมีส่วนร่วมที่จะรับผิดชอบต่อผลที่จะเกิดขึ้น หรือการมีส่วนร่วมต่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนเอง การมีส่วนร่วมที่จะควบคุม ตรวจสอบ ตลอดจนเข้าไปแก้ไขปัญหา แต่สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมก็คือ ปัญหาเกี่ยวกับตัวชาวบ้าน และชุมชนที่เป็นชนบท รวมถึงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐและระบบราชการโดยทั่วไป เพราะว่าในอดีต สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความมั่นคง จึงไม่มีความจำเป็นในการเสริมสร้างการทำงานร่วมกัน ต่างคนต่างทำก็เพียงพอแก่การยังชีพ ชาวชนบทจึงขาดนิสัยการทำงานร่วมกันอย่างจริงจังและถาวร จะมีแต่การทำงานร่วมกันเป็นครั้งคราวเท่านั้น ชาวชนบทมีทัศนคติในแนวทางลัทธิปฏิบัตินิยม ซึ่งยอมรับความคิดริเริ่มหรือของแปลกใหม่ ก็ต่อเมื่อเห็นว่าจะได้ประโยชน์โดยตรงในระยะสั้น ชาวชนบทไม่ชอบแสดงตัวเป็นศัตรูกันซึ่งหน้า รวมทั้งไม่ชอบถกเถียงกับคนภายนอก จึงรับทุกอย่างโดยไม่คัดค้าน แต่ในความเป็นจริงอาจไม่เห็นด้วย ครั้นถึงเวลาดำเนินการก็ไม่เข้าไปมีส่วนร่วมหรือเข้าไปตอนแรกแล้วขาดหายไป นโยบายในระบบราชการที่มาจากเบื้องบน จึงเป็นการยากลำบากต่อผู้ปฏิบัติงานในชนบทที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจดำเนินการเอง เมื่อระบบการบริหารงานถูกสั่งการมาจากเบื้องบน การประสานงานของเจ้าหน้าที่ระดับสนามของแต่ละส่วนงานจึงเป็นไปด้วยความยากลำบาก แนวทางการมีส่วนร่วมของชาวชนบทที่เจ้าหน้าที่แต่ละฝ่ายเข้าใจจึงแตกต่างกัน และการดำเนินงานก็แตกต่างกันตามไปด้วย นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ราชการยังมีแนวโน้มที่ชอบทำงานในสำนักงาน โดยเฉพาะงานด้านเอกสารจะเสนอเฉพาะสิ่งที่มีผลต่อระบบการให้ความดีความชอบ ความเข้าใจชนบทและข้อมูลของชุมชนอย่างแท้จริงจึงเกิดขึ้นได้ยาก ด้วยเหตุดังกล่าวจึงไม่สามารถกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้การที่เจ้าหน้าที่บางคน บางหน่วยงาน ยังมีแนวความคิด

ไม่ต้องการให้ชาวชนบทร่วมมือกัน และรวมตัวกันอย่างจริงจังเพราะมีความเชื่อว่า จะทำให้ปกครองชาวบ้านได้ยากขึ้น จึงเป็นการแสดงทัศนคติที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

สำหรับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนาตามแนวความคิดของอคิน ระพีพัฒน์ (2531) เห็นว่า ควรดำเนินการตามลำดับคือ ประการแรก การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหา และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ประการที่สอง การมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา ประการที่สาม การมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการแก้ปัญหา ประการที่สี่ การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา และประการสุดท้าย การมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

การเข้าใจรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนต้องเข้าใจศักยภาพชุมชนต่อการแก้ปัญหาของตนเอง ประชาชนมีบทบาทในการจัดการตนเองในการแก้ปัญหาเรียนรู้หาทางออกในเชิงดิ้นรน โดยประสบความสำเร็จและล้มเหลว ทั้งด้านความรู้ ทักษะและทัศนคติคือ ด้านความรู้ ในชุมชนชนบทเองมีการสะสม และสืบทอดความรู้ที่สามารถตอบปัญหาและการดำเนินชีวิตของชาวบ้านได้ในระดับหนึ่ง บางหมู่บ้านมีการผลิตซ้ำด้วย การคิดค้นประดิษฐ์ความรู้ทางการเกษตร ทางอาชีพร่วมกับความรู้ที่ได้มาจากภายนอกชุมชน ถ้าเป็นด้านทักษะ ก็มีการลองผิด ลองถูกอยู่ตลอดเวลา ในหมู่ผู้นำชาวบ้าน ปัญญาชนชาวบ้าน นักเทคนิคพื้นบ้าน ผู้อาวุโส การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของชาวบ้าน ในหลายกรณี พบว่าสามารถทำผ่านผู้นำชาวบ้านที่มีบารมี ที่เป็นฐานของความเชื่อ ความศรัทธาของชุมชน (อเนก นาคะบุตร, 2532)

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน

ตามแนวคิดของ ประเวศ วะสี(2541) เห็นว่าเศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจสำหรับคนทั้งมวล มีพื้นฐานอยู่ที่ความเข้มแข็งของชุมชน มีความเป็นบูรณาการคือไม่ใช่เป็นเรื่องเศรษฐกิจโดดๆ แต่เชื่อมโยงกับสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป และอยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของตนเอง มีการจัดการและมีวัฒนธรรมต่างๆ ทำให้มีพลวัตอย่างไม่หยุดยั้ง ส่วนลักษณะเศรษฐกิจชุมชนตามแนวคิดของ มณีมัย ทองอยู่ (2546) เห็นว่าครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต ทั้งการผลิตเพื่อบริโภคและเพื่อขายโดยใช้แรงงานครัวเรือนเป็นหลัก เป็นระบบที่ฝังตัวอยู่ในพื้นที่ชุมชน ญาติมิตร สังคมวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูลและเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งต่างจากการผลิตแบบทุนนิยมที่ใช้ระบบการจ้างงานเป็นหลัก

พอพันธ์ อุยยานนท์ (2546) มองว่า บทบาทของเศรษฐกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยใหม่เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดในท่ามกลางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขันและการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยใช้ทุนขนาดใหญ่ และเห็นว่าเศรษฐกิจครัวเรือนหรือเศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพสูงทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคม เพราะเป็นระบบที่ชาวบ้านมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นเครือข่ายแทนการแข่งขันและแสวงหากำไรสูงสุด แต่เศรษฐกิจชุมชนแปรเปลี่ยนเป็นเศรษฐกิจเมืองมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งเห็น

ได้จากมีการประกอบอาชีพภาคนอกเกษตรกรรมเพิ่มขึ้น มีการทำเครือข่ายชุมชนเกษตรกรและผู้ประกอบการรายย่อยในภาคอุตสาหกรรมและบริการในชุมชนประกอบขึ้นเป็นระบบสหกรณ์ รวมการขายผลผลิต จัดระบบสินเชื่อในลักษณะต่างๆ มากมาย

ตามแนวคิดของ สมคิด พรมจุ้ย และคณะ (2546) เห็นว่าสาเหตุการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชุมชนมีหลายประการ คือ การใช้อำนาจรัฐ การศึกษา การศาสนา และการคมนาคม จะเห็นได้ว่ารัฐใช้อำนาจตามบทบาทของรัฐโดยผ่านเครื่องมือที่เป็นของรัฐ การจัดสรรงบประมาณด้านต่างๆ การออกกฎระเบียบ การใช้สื่อด้านต่างๆ ซึ่งส่งผลกระทบชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชนบทและสภาพแวดล้อม ส่วนการศึกษาและการศาสนาของสังคมมีความแตกต่างจากอดีตกับปัจจุบันคือ แต่เดิมการศึกษาไทยเป็นสิ่งคู่กันกับศาสนา บทบาทของสงฆ์เป็นทั้งด้านศาสนาและการศึกษา แต่ปัจจุบันในระบบทุนนิยม ได้ทอดทิ้งสิ่งที่เคยทำมาแต่เดิม สำหรับการคมนาคมได้ทำให้เศรษฐกิจชุมชนในอดีตอันเป็นแบบยังชีพเปลี่ยนแปลงไปเป็นการค้ามากขึ้น ป่าไม้ ของป่า แร่ธาตุ และทรัพยากรต่างๆ ถูกใช้ไปอย่างรวดเร็ว เกิดเป็นชุมชนหมู่บ้านเข้ามาแทนที่ มีถนนหนทางที่เรียกได้ว่าเป็นถนนการค้าหรือถนนยุทธศาสตร์เชิงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ในช่วงปัจจุบันเศรษฐกิจชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงจากสาเหตุการเพิ่มขึ้นของประชากร ประชากรมีความหนาแน่นหรือกระจุก ก่อให้ความต้องการมากมายเกิดความไม่สมดุลในเรื่องการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของพื้นที่ที่นำไปสู่ต้นทุนการครองชีพสูงในพื้นที่ชุมชน และสาเหตุจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีการเร่งพัฒนาปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน ขยายพื้นที่เพาะปลูกทางการเกษตร และไม่พัฒนาคุณภาพของคน เกิดตลาดชุมชนแข่งขันในพื้นที่ก่อให้ความเหลื่อมล้ำในครัวเรือน ชุมชนและนอกชุมชน นอกจากนั้นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมถือเป็นสาเหตุที่มีผลอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจชุมชน เพราะทำให้คนในชุมชนขาดอำนาจต่อรอง ถูกเอารัดเอาเปรียบ และเป็นเครื่องมือของนายทุนหรือกลุ่มที่กุมอำนาจเพื่อแสวงกำไรและผลประโยชน์ก่อให้เกิดปัญหาการกระจายรายได้ การผลิตและการบริโภค การพึ่งพาธรรมชาติ เพื่อนบ้านและสังคมชุมชนลดลงไป

แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่พสกนิกรชาวไทยในโอกาสต่างๆ มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2517 เศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีความหมายหลายอย่าง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและภูมิคุ้มกัน ความพอประมาณมีความหมายถึงความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ความมีเหตุผลหมายถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ ส่วนภูมิคุ้มกันหมายถึงการเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น

โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคมสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตสามารถทำได้หลายทาง เช่น การยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการใช้ชีวิต การยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง ซื่อสัตย์สุจริต ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าที่ต่อสู้กันอย่างรุนแรง ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากด้วยการขวนขวายใฝ่หาความรู้ ให้มีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ และการปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่ว ประพฤติตนตามหลักศาสนา นอกจากนี้ปัจจุบันปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้มีการนำมาใช้กำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่มุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และมีภูมิคุ้มกัน เพื่อความอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกว่าสังคมสีเขียว ด้วยหลักการดังกล่าว แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 จึงไม่เน้นเรื่องตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ก็ยังคงให้ความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจในทุกระดับ (สุมิตร สุวรรณ, 2552)

ในประเทศของเรามีกระแสเศรษฐศาสตร์ทางเลือกอันเป็นที่รับรู้กันแพร่หลายมานาน ทั้งในเรื่องของเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ เศรษฐศาสตร์ในแนวสีเขียวที่เน้นความยั่งยืน เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจพึ่งตนเอง เศรษฐกิจชุมชน รวมถึงการมีอาชีพ อยู่นอกกระแสการตลาดอย่างเกษตรยั่งยืน เกษตรผสมผสาน แต่ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นยังอยู่ในลักษณะกระจัดกระจาย ไม่ได้รับการยอมรับมากนัก จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน พระองค์ทรงมีประสบการณ์ ในการพัฒนาในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทยโดยตรงมาอย่างยาวนาน ได้ทรงสรุปประสบการณ์ดังกล่าวออกมาเป็นพระราชดำรัสเกี่ยวกับ “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงได้จุดกระแสให้เกิดการยอมรับอย่างกว้างขวาง โดยบรรจุอยู่ในแผนงานของราชการในหลายหน่วยงาน และได้รับการผลักดันอย่างจริงจัง เช่น กระทรวงมหาดไทย เป็นต้น และที่สำคัญคือในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ก็ได้นำเอาปรัชญาแห่งเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศด้วย

แนวคิดการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

จากวิกฤติเศรษฐกิจของประเทศช่วงปลายปี 2539 ส่งผลกระทบต่อประชาชนและทุกภาคส่วนของสังคม ดังนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จึงได้นำประเด็นเรื่องชุมชนเข้มแข็งเป็นทางเลือกที่สำคัญของการพัฒนา เพื่อเพิ่มศักยภาพของคนและชุมชนให้

เข้มแข็ง และให้มีความพร้อมต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ดังนั้นมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความเข้มแข็งของชุมชนซึ่งสรุปได้ว่า เป็นการจัดการและการแก้ไขปัญหาร่วมกันของชุมชนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชน รวมถึงการช่วยเหลือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน

ลักษณะของชุมชมเข้มแข็งที่สำคัญคือ การที่คนในชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนและชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และชุมชน โดยมีกระบวนการชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนเป็นวิถีของชุมชนภายใต้การสนับสนุนของผู้นำองค์กรชุมชน เปิดโอกาสให้กับคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน ติดตามตรวจสอบสถานการณ์ของชุมชน รวมทั้งกำหนดวิสัยทัศน์ ร่วมคิด ตัดสินใจ อีกทั้งชุมชนมีแผนการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชนที่มุ่งการพึ่งตนเอง โดยเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชน มุ่งหวังการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนและพึ่งปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด พยายามสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน ชุมชนท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

การสร้างกลไกเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนใหม่โดยการจัดระเบียบให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะการสร้างบรรทัดฐานของความไว้วางใจซึ่งกันและกันขึ้นมาในการติดต่อสัมพันธ์กัน ยิ่งคนในชุมชนมีความไว้วางใจกันมากเท่าไร ชุมชนยิ่งมีแนวโน้ม ที่จะร่วมมือกันสูงขึ้นเท่านั้น นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายให้บุคคลมีความสัมพันธ์ในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน ไม่ว่าจะเป็นสังคมสมัยใหม่หรือสังคมประเพณี สังคมอำนาจนิยมหรือสังคมประชาธิปไตยหรือทุนนิยม จะมีเครือข่ายของการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือความสัมพันธ์แนวราบและแนวดิ่ง เช่น ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์คนมีความสัมพันธ์กันเป็นส่วนตัว เป็นความสัมพันธ์ในแนวดิ่งและพันธะที่มีต่อกัน ส่วนความผูกพันแบบเครือญาติที่มีบทบาทต่อการแก้ไขปัญหาของการรวมกลุ่มมีลักษณะความสัมพันธ์แนวราบ เป็นต้น ดังนั้นความสัมพันธ์ในชุมชนจะเกิดขึ้นได้โดยทุกฝ่ายต้องพึ่งพาอาศัยกัน ร่วมมือกัน คนในชุมชนมีความสัมพันธ์แบบเท่าเทียมไม่ใช่แบบอุปถัมภ์ หรือผู้รับบริการหรือแม้แต่เป็นผู้รับใช้ แต่ผู้นำในชุมชนประชาสังคมต้องเป็นผู้นำที่รับผิดชอบต่อคนในชุมชน สามารถปกครองดูแลความเป็นชุมชนเพื่อการพัฒนา (นภาภรณ์ หะวานนท์, 2550)

สำหรับการสร้างความสัมพันธ์ชุมชนที่เป็นเครือข่ายทางสังคมซึ่งสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนนั้น ตามแนวความคิดของสุชาดา มีสงฆ์ (2534 อ้างใน กัญทิยา ใจกลางดุก, 2543) เห็นว่า อาจจะเป็นลักษณะสายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหรืออีกหลายคนที่มีลักษณะยืดหยุ่นโดยเป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์หรือไม่ก็ได้ ผู้ที่อยู่ร่วมในกระบวนการจะรู้ว่ามีการรวมตัวกันเพื่ออะไร หรือทำอะไร และมีการแบ่งงานกันอย่างไร เครือข่ายทางสังคมเป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานเพื่อก่อให้เกิดความช่วยเหลือซึ่งกัน

และกัน นอกจากเป็นเรื่องของกลุ่มคนแล้ว อาจมีการประสานกันระหว่างหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานของเอกชนด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมเป็นทุนที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์ทางสังคมมีลักษณะของความร่วมมือร่วมใจของคน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุนทางสังคมสามารถก่อให้เกิดพลัง เพื่อใช้ขับเคลื่อนชุมชนให้สามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งได้ (วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์, 2548) อมรา พงศาพิชญ์ (2543) กล่าวว่าทุนทางสังคม คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งในแนวราบและแนวตั้งระหว่างบุคคล สถาบันและหรือองค์กรต่าง ๆ ทั้งในรูปปัจเจก กลุ่ม และเครือข่าย รวมทั้งค่านิยมหรือบรรทัดฐานที่สังคมยึดถือ ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิตและวิถีการผลิตในระดับครอบครัว ชุมชน และประชาสังคม นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงทุนทางสังคมโดยเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ในระดับอุปถัมภ์ที่มีค่านิยมในการตอบแทนบุญคุณ ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนแบบไม่เท่าเทียมกัน รวมทั้งการมีเครือข่ายการตอบแทนและใช้ประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนการนำแนวคิดเรื่องทุนทางสังคมไปขยายใช้กับงานพัฒนาในปัจจุบัน ส่วนทุนทางสังคมตามแนวคิดของอเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2541) หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชน อันประกอบด้วย การรวมกลุ่มเป็นองค์กรหรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่าง ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกรผสมผสาน เครือข่ายโรงสีชุมชน เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นกลไกที่ทำให้ชุมชนมีความสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ตลอดทั้งพึ่งพาตนเองในระยะยาวได้

ทุนทางสังคมในสังคมไทยอยู่ภายใต้หลักการที่สำคัญ 2 ประการ คือ หลักการตอบแทนกัน (Reciprocity) และหลักการใช้ประโยชน์ร่วมกัน (Communality) ตามแนวคิดของอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2541) กล่าวว่าหลักการตอบแทนกัน ถือว่าเป็นหลักการสร้างพันธะทางสังคมในการตอบแทนกัน เป็นกลไกการสร้างความร่วมมือ เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนแรงงานแบบลงแขก การผลัดกันช่วยกันสร้างบ้านให้สมาชิกในชุมชน ฯลฯ เป็นหลักการที่เน้นความเท่าเทียมเป็นบรรทัดฐานที่มีการผลิตซ้ำเรื่อยมา จนกลายเป็นสถาบันสำคัญในชุมชน ถือเป็นการสร้างหลักประกันความมั่นคงอีกทางหนึ่งของชีวิต หลักการใช้ประโยชน์ร่วมกันก็ถือเป็นทุนทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งหมายถึงการใช้พื้นที่ส่วนร่วมของชุมชนในด้านต่าง ๆ กล่าวคือ นอกจากจะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้แล้ว ยังแฝงนัยของการจัดการร่วมกันของชุมชนโดยกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อควบคุมการใช้พื้นที่อันถือเป็นของสมาชิกในชุมชน เช่นเดียวกับงานศึกษาของพุตนัม Putnam (1993) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคม ด้วยการให้ความสำคัญกับการร่วมมือทำกิจกรรมโดยสมัครใจของสมาชิกในชุมชน ที่เกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อชุมชนมีค่านิยมร่วมกันในเรื่องความไว้วางใจ การช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการรวมกลุ่ม นอกเหนือจากที่กล่าวมาข้างต้น ได้มีการนำทุนทางสังคมไปใช้เป็นกรอบและเป็นเป้าหมายในการดำเนินโครงการพัฒนาภายใต้การสนับสนุนจากภาครัฐบาล

โดยมองว่าในภาวะที่ประเทศประสบกับภาวะวิกฤติเช่นนี้ การลงทุนเพื่อสร้างหรือสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการขยายทุนทางสังคมจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

นอกจากนี้ทุนทางสังคมภายใต้โครงการ Social Investment Fund (SIF) ซึ่งมีเป้าหมายไปสู่ชุมชนเข้มแข็งได้ย้ำว่าประกอบด้วย (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน, 2541) ฐานทรัพยากรธรรมชาติ และฐานวัฒนธรรม โดยมองว่าเป็นรากฐานของการดำรงชีวิต การทำมาหากินร่วมกันของคนทั้งชุมชนและถือว่าเป็นสายใยผูกพันในชุมชนที่ดำรงอยู่ร่วมกัน ด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ครอบคลุมถึงการแบ่งปันและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันผ่านกิจกรรมที่เสนอขึ้นมา อาจจะเฉพาะระหว่างชาวบ้านในชุมชนทั้งชุมชนรวมถึงการแผ่ขยายไปยังชุมชนใกล้เคียงตลอดทั้งขยายความเอื้ออาทรไปสู่ผู้ยากลำบากทั้งหลายในชุมชน เช่น คนยากจน ผู้สูงอายุ เด็ก ผู้หญิง ผู้ติดเชื้อ อีกทั้งผู้ที่ได้รับผลกระทบจากผู้ติดเชื้อ และแรงงานคืนถิ่นในชุมชน เป็นต้น รวมถึงการหลอมใจหลอมความคิด และผนึกกำลังความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่มหรือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ตลอดทั้งเชื่อมโยงกับหน่วยราชการและหน่วยงานสนับสนุนอื่นๆ ในการระดมทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความร่วมมือที่ต่อเนื่อง ไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว นอกจากนี้แล้วยังเน้นทักษะการจัดการร่วมกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเพิ่มความสามารถ ความชำนาญในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มองค์กร เครือข่าย โดยร่วมมือกับสถาบันต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา แม้กระทั่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการเผชิญกับปัญหาความทุกข์ยากต่าง ๆ เพื่อแสวงหาทางออกของการแก้ไขปัญหาโดยร่วมมือกันในหมู่สมาชิกและขยายสู่ชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียง

ในสังคมสมัยใหม่ทุนทางสังคมถูกเปลี่ยนแปลงเนื่องมาจากทุนนิยม โครงสร้างระบบทุนนิยมที่เกิดในยุคสมัยนี้มาจากรัฐศูนย์กลางและรัฐบริวาร โดยที่ความสัมพันธ์ของรัฐทั้งสองมิใช่การครอบงำด้วยการใช้อำนาจบังคับเพื่อตักตวงผลประโยชน์ แต่เป็นผลของความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มผู้นำหรือชนชั้นสูงของรัฐซึ่งมีผลประโยชน์ร่วมกันก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างรัฐขึ้น ทำให้เกิดการได้เปรียบของรัฐที่เข้มแข็งกว่าติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน การพึ่งพาจึงเป็นสภาวะของความด้อยพัฒนาที่เกิดขึ้นจากการแผ่อำนาจของรัฐศูนย์กลาง อาทิ เช่น อิทธิพลของเงินทุน เงินกู้ เงินช่วยเหลือ เทคโนโลยี การศึกษา และวัฒนธรรม ส่งผลให้รัฐบริวารลดความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง ต้องพึ่งพารัฐศูนย์กลางมากขึ้น ทำให้เกิดความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างนายทุนต่างชาติ พ่อค้านายหน้าและข้าราชการระดับสูงในด้านการค้าที่ไม่เป็นธรรม และก่อให้เกิดการสะสมทุนในระดับโลกขึ้น มีการเร่งให้นายทุนต่างชาติเข้ามาลงทุนเพราะมีทุน เทคโนโลยีและการจัดการที่ดีกว่า บรรษัทข้ามชาติจึงได้รับผลกำไรในการทำธุรกิจอุตสาหกรรม และการผูกขาดตลาด นอกจากนั้นการพึ่งพาก่อให้เกิดการตกเป็นทาสทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ทำให้สูญเสียความมั่งคั่งและการริเริ่มทำธุรกิจอุตสาหกรรม จึงไม่สามารถหลุดพ้นจากการเป็นประเทศด้อยพัฒนา (ดำรงค์ ฐานดี, 2538)

งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” ภายใต้ชุดโครงการ “การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อค้นหาตัวแบบที่เหมาะสมในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและสังคมให้มีรากฐานมั่นคง” เป็นงานที่สอดคล้องกับงานวิจัยของอุดมศักดิ์ วงศ์พันธุ์ (2541) ที่ศึกษาเรื่อง ศักยภาพของชุมชนชนบทในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ซึ่งผลการศึกษาพบว่ากลไกในการพึ่งตนเองมีอยู่ 3 ประการคือ กลไกทางสังคม วัฒนธรรม และกลไกทางการศึกษา กลไกทางสังคม ประกอบด้วย เครือญาติ กลุ่มต่างๆ เพื่อนบ้าน ผู้นำ กลไกทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย คุณค่าความเชื่อและภูมิปัญญาของชาวบ้านในด้านต่างๆ ที่ทำให้สามารถพึ่งตนเองได้ และกลไกทางการศึกษา ประกอบด้วย พ่อแม่ ผู้อาวุโส ครู และเพื่อนที่ทำให้มีการสืบทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ นอกจากนี้การที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองในด้านเศรษฐกิจได้ในระดับหนึ่ง เช่น ในด้านการผลิต การรวมกลุ่มเพื่อระดมทุน มีการแลกเปลี่ยนแรงงาน และยังมีการนำเอาภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการต่อรองกับภายนอกได้ การบริโภคภายในชุมชนนั้นในด้านอาหารสามารถผลิตได้อย่างพอเพียงและบางส่วนได้จากป่า รวมทั้งสมุนไพรในการรักษาโรค ชุมชนมีการนำเอาความรู้สมัยใหม่และภูมิปัญญาดั้งเดิมมาประยุกต์ให้เข้ากับสภาพการณ์ได้อย่างเหมาะสม ทำให้มีศักยภาพในการพึ่งตนเองได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยเรื่อง การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพของสตรี : ศึกษาเฉพาะกรณี กลุ่มเครือข่ายสิ่งทอ อำเภอสอง จังหวัดแพร่ พบว่า ในกระบวนการรวมกลุ่มของกลุ่มเครือข่ายสิ่งทอ สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ค่อยทราบและเข้าใจในกระบวนการรวมกลุ่ม ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรและไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์ เพราะขาดความร่วมมือ ขาดความสนใจ และมีความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ของกลุ่ม แต่กลุ่มได้รับการพัฒนาด้านตลาด การผลิตและด้านการเงินทำให้สามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง และการรวมกลุ่มลักษณะนี้ กลุ่มขนาดเล็กประสบความสำเร็จมากกว่ากลุ่มขนาดใหญ่ เพราะสมาชิกในกลุ่มมักมีความสัมพันธ์ด้วยกันที่ดีกว่า (ญาณิศา สารอินตา, 2546)

การบริหารจัดการแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาอาชีพเชิงวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลมะตูม ใช้วิธีวิจัยแบบมีส่วนร่วมด้วยการสำรวจชุมชน การจัดเวทีประชาคม การประชุมกลุ่มย่อย การฝึกอบรมและการศึกษาดูงาน การมีการทดลองดำเนินกิจกรรมเสริมรายได้ให้กับประชาชนเพื่อแก้ปัญหาความยากจน มีกลุ่มอาชีพ 8 กลุ่มคือ กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหาร กลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มปลูกถั่วฝักยาวปลอดสารพิษ กลุ่มเพาะเห็ดตีนแรด กลุ่มเลี้ยงปลาในสระ กลุ่มกระยาสารท กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์มะตูม และกลุ่มเลี้ยงปลาในวงบ่อ ทุกกลุ่มได้ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ แต่บางกลุ่มไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้ต่อเนื่อง ความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของกลุ่มต่างๆ ยังไม่ค่อยเห็นผลชัดเจนระยะเริ่มต้น

แต่ที่สำคัญคือได้วางพื้นฐานให้เกิดกลุ่มอาชีพเสริมที่หลากหลาย มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน ตลอดจนเป็นการช่วยเหลือคนจนให้มีงานทำเสริม เพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งสามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าต่อไปได้อย่างยั่งยืน (นงคราญ กาญจนประเสริฐ, 2547)

งานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน เป็นงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสรุปบทเรียน วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน การเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งมีลักษณะการพึ่งตนเองที่สำคัญ คือ ศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองด้านการประกอบอาชีพและเศรษฐกิจชุมชน มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นทุนสำคัญที่เอื้อต่อการผลิต สามารถพัฒนาตนเองในด้านอาชีพ ในด้านการผลิต การรวมกลุ่มเพื่อการผลิต การแลกเปลี่ยนแรงงาน การนำเอาภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการผลิต ตลอดจนสร้างอำนาจในการต่อรองกับภายนอก สามารถผลิตอาหารได้อย่างเพียงพอต่อการบริโภคในชุมชน รวมถึงศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองด้านสังคม ชุมชนมีการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วม ทำให้เกิดกลุ่มทางสังคมร่วมกันเรียนรู้ มีเวทีพบปะสังสรรค์ทางสังคม มีการติดต่อกันในกลุ่มสมาชิกและกรรมการในรูปของการประชุม การเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนี้ศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองด้านการเมือง ระบบการเมืองชุมชนวางอยู่บนพื้นฐานปรัชญาชีวิตของชุมชน กลไกการจัดระเบียบในชุมชนเกี่ยวพันอย่างมากกับระบบจารีต ความเชื่อ และพิธีกรรม มีบทบาทสำคัญในการกำหนดแบบแผนพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านและมีระบบเครือญาติเป็นพื้นฐานของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล นอกจากนั้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืนมีขั้นตอนที่สำคัญคือ การสร้างความตระหนัก โดยร่วมกันเรียนรู้ สรุปบทเรียนของชุมชนให้เห็นคุณค่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อการพัฒนาอาชีพ การวิเคราะห์และค้นหาสภาพปัญหา โดยร่วมกันศึกษาสภาพปัญหาโดยภาพรวมของการพัฒนาอาชีพอย่างมีส่วนร่วม การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยการคัดเลือกปัญหาด้วยวิธีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การค้นหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยวิธีการสนทนาพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การแสวงหาความรู้ และทักษะในการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา โดยการเข้ารับการฝึกอบรม การสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษา เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การวางแผน โดยการสัมมนา วางแผนระดมความคิดในการจัดตั้งกลุ่มการพัฒนาโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การดำเนินตามแผนโดยระดมทรัพยากร จัดหาแหล่งทุน แหล่งสนับสนุนปัจจัย วัสดุอุปกรณ์และการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานโครงการประกอบาอาชีพที่ยั่งยืน การประเมินและสรุปผลบทเรียน โดยการใช้เวทีชุมชนด้วยการสนทนากลุ่มเป็นการติดตามการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการแก้ไขอุปสรรค (ศิริกาญจน์ อุ่นนันกาศ, 2547)

การศึกษากลุ่มพิทักษ์สวัสดิภาพชาวโคกโพธิ์ : พลังชาวบ้านเพื่อสวัสดิการชุมชนเป็นงานวิจัยของกนกรัตน์ ชูศรี (2549) ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกแบ่งได้เป็น 2 ประการ คือ ประการแรกเป็นปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ความต้องการ

การยอมรับจากคนในชุมชน ต้องการช่วยเหลือสังคม ต้องการความมั่นคงปลอดภัย และต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม ส่วนปัจจัยที่สองเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจหรือผลประโยชน์ ได้แก่ สวัสดิการที่สมาชิกได้รับ เช่น ค่าจัดการศพตามประเพณี ทุนการศึกษาบุตร เป็นต้น ส่วนลักษณะการมีส่วนร่วมของสมาชิก พบว่ามี 4 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นการร่วมกันวางแผนหรือการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ลักษณะที่สองเป็นการร่วมปฏิบัติ ลักษณะที่สามเป็นการร่วมได้รับผลประโยชน์ และลักษณะที่สี่เป็นการร่วมประเมินผล สำหรับการศึกษาผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับจากการมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการชุมชน ได้แก่ ผลผลิต ซึ่งเป็นประโยชน์จากการดำเนินงาน แบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับชุมชน นอกจากนี้ผลลัพธ์เป็นผลของสำนึกร่วมที่เกิดจากค่านิยม ทัศนคติ และการเรียนรู้ของสมาชิกที่นำไปสู่ชุมชนพึ่งตนเอง ได้แก่ ความเป็นเครือญาติ วิสัยทัศน์ของผู้นำกลุ่ม องค์กรแห่งการเรียนรู้ สำนึกแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล การประนีประนอมประสานประโยชน์เพื่อชุมชน และการพึ่งตนเองนำไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง ดังนั้นการมีส่วนร่วมสมาชิกกลุ่มพิทักษ์สวัสดิภาพชาวโคกโพธิ์ในการจัดสวัสดิการชุมชน ต้องเกิดจากความต้องการอันแท้จริงของสมาชิกและสายสัมพันธ์แห่งทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ศักยภาพของตนเอง อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืนของกลุ่มและชุมชนต่อไป ซึ่งการให้ความสำคัญต่อเรื่องทุนทางสังคม เนื่องจากการเกิดกลุ่มและการรวมกลุ่ม และการดำรงอยู่ของกลุ่มพิทักษ์สวัสดิภาพชาวโคกโพธิ์ มีรากฐานมาจากทุนทางสังคม ที่ชาวบ้านในชุมชนได้สั่งสมมานาน อีกทั้งทุนทางสังคมน่าจะเป็นปัจจัยให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน ที่นำไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชน

นอกจากนี้มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคม และสายสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเป็นประเด็นและปัจจัยในการมีส่วนร่วมอันนำไปสู่การจัดสวัสดิการภาคประชาชน อาทิเช่น อรทัย อาจอ่ำ (2531) ได้ศึกษาเรื่องชุมชนแซ่งกี่ : วิถีชีวิตและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเอง ได้ให้ภาพความสัมพันธ์ของชุมชนและศักยภาพในการรวมกลุ่ม เพื่อช่วยเหลือกันค่อนข้างชัดเจน ในส่วนความสัมพันธ์ภายในชุมชนแม้จะมีการแบ่งแยกตามกลุ่มฐานะและมักคบค้ากันเฉพาะพวกเดียวกัน คือ คนที่มีฐานะดีมักไม่อยากคบค้ากับกลุ่มคนจน ขณะที่คนจนก็สนิทสนมกับคนจนด้วยกันมากกว่า แต่เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วในงานศึกษา พบว่า ชุมชนยังมีสภาพครอบครัวที่สามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ แม้ว่าจะอยู่ท่ามกลางอำนาจเงินและวัตถุที่มีอำนาจมากขึ้น ภาพที่ปรากฏคือ ครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้านยังคงมีการช่วยเหลือพึ่งพากันได้พอสมควรในเรื่องการยืมเงินยืมสิ่งของ ดูแลหรือเยี่ยมเยียนคนเจ็บป่วย และไหว้วานกันในเรื่องต่าง ๆ เช่น การดูแลบ้าน การแลกเปลี่ยนอาหารซึ่งกันและกัน ตลอดทั้งฝากดูแลบุตรหลาน ส่วนการช่วยเหลือเกื้อกูลที่เห็นชัดเจนและค่อนข้างเป็นระบบ คือ การให้เงินช่วยเหลือสมาชิกที่เสียชีวิตในรูปของ“เงินฌาปนกิจ” ยิ่งกว่านั้นยังได้วิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการพัฒนาก่อให้เกิดการสร้างกลุ่ม หรือองค์กรเพื่อช่วยเหลือตนเอง ทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันเกิดความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้าน รวมถึงความรู้สึกจากการเป็นสมาชิก

ในชุมชนเดียวกันเพิ่มขึ้น ทำให้มีการติดต่อไปมาหาสู่และช่วยเหลือกันเป็นไปอย่างกว้างขวาง แต่ก็มีบางส่วนที่การรวมกลุ่มก่อให้เกิดความขัดแย้งผลประโยชน์ แต่ก็มีไม่มากนัก นอกจากนี้ การร่วมกันทำกิจกรรมของชุมชนทำให้เกิดความคิดในการขยายผลไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ เช่น ศูนย์เด็กเล็ก และกองทุนการศึกษา เป็นต้น

ในลักษณะเดียวกัน พรวิศิษฎ์ วรวรรณ (2533) ได้ศึกษาเรื่องสายสัมพันธ์ทางสังคมและความร่วมมือกันของชาวบ้าน กรณีศึกษาชุมชน ส.สุขทวี กรุงเทพมหานคร พบว่า การที่ชาวบ้านไม่ค่อยร่วมมือในกิจกรรมของชุมชน เนื่องจากชาวบ้านขาดความไว้วางใจกันอันมีสาเหตุมาจากลักษณะการจัดสรรประโยชน์ภายในชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการมีพันธะผูกพันที่ยาวนาน ทำให้การตอบแทนผลประโยชน์ระหว่างบุคคลไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง เป็นผลให้ข้อผูกพันที่จะทำให้เกิดความไว้วางใจไม่เกิดขึ้น การจัดสรรประโยชน์ในชุมชน ไม่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่ลึกซึ้งและเปราะบาง คือสิ้นสุดและเกิดใหม่ได้เสมอ และลักษณะการไม่ให้ความสำคัญกับพันธะผูกพันต่อบุคคลอื่นนั้น แสดงถึงลักษณะตัวใครตัวมัน ประกอบกับชาวบ้านมีการแสวงหาผลประโยชน์จากกัน ทำให้ขาดข้อมูลติดต่อสื่อสารและความไม่ไว้วางใจ

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนา

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ (Structural – Functional Theory) แนวความคิดในการพัฒนาของทฤษฎีนี้เป็นผลมาจากการนำเอาแนวความคิดทางด้านชีววิทยามาใช้ โดยอุปมาว่าโครงสร้างของสังคมเป็นเสมือนร่างกายที่ประกอบไปด้วยเซลล์ต่างๆ และมองว่า หน้าที่ของสังคมก็คือ การทำหน้าที่ของอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายโดยแต่ละส่วนจะช่วยเหลือและเกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อให้ระบบทั้งระบบมีชีวิตดำรงอยู่ได้ แนวคิดของมอร์ตัน,โรเบิร์ต เค (Merton, Robert K.) ได้จำแนกหน้าที่ทางสังคมเป็น 2 ประเภท คือ หน้าที่หลัก (Manifest) หน้าที่รอง (Latent) หรือหน้าที่ที่ไม่พึงปรารถนา (Dysfunctional) ซึ่งหน้าที่ของบางโครงสร้างของสังคมอาจมีประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ แต่ขณะเดียวกันคนบางส่วนอาจได้รับประโยชน์เพียงน้อยนิดหรืออาจไม่ได้รับประโยชน์เลย ซึ่งรวมไปถึงอาจจะมีคนบางกลุ่มหรือบางส่วนของสังคมได้รับผลเสียจากการทำงานของโครงสร้างของสังคมนั้นก็ได้ ส่วนอีมิล เดอร์ไคม์ (Emile Durkheim) มีแนวความคิดว่า หน้าที่ของสังคมคือ ส่วนที่สนับสนุนให้สังคมสามารถดำรงอยู่ได้ ซึ่งสอดคล้องกับ เอ.อาร์ แรดคลิฟฟ์ บราวน์ (A.R. Radcliffe-Brown) กับ โบรนิสลอว์ มาลิโนว์สกี้ (Bronislaw Malinowski) ที่มองว่าหน้าที่ทางสังคมเป็นส่วนสนับสนุนให้โครงสร้างสังคมคงอยู่อย่างต่อเนื่อง เพราะสังคมมีกระบวนการทางสังคมที่ทำให้สังคมเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น บรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณี เป็นต้น ส่วนพาร์สัน (Parsons) มีแนวความคิดว่า สังคมเป็นระบบหนึ่งที่มีส่วนต่างๆ มีความสัมพันธ์และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ที่คงที่ของแต่ละส่วนจะเป็นปัจจัยทำให้ระบบสังคมเกิด

ความสมดุลย์ถูกทำลายลง เพราะองค์ประกอบของสังคมคือ บุคลิกภาพ อินทรีย์ และวัฒนธรรม เกิดความแตกร้าว โดยมีสาเหตุมาจากทั้งสาเหตุภายนอกระบบสังคม เช่น การเกิดสงคราม การแพร่กระจายของวัฒนธรรม เป็นต้น และสาเหตุจากภายในระบบสังคมที่เกิดจากความตึงเครียด เพราะความสัมพันธ์ของโครงสร้างบางหน่วยหรือหลายๆ หน่วย ทำงานไม่ประสานกัน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางประชากร การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เมื่อส่วนใดส่วนหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงจะเป็นสาเหตุทำให้ส่วนอื่นๆ มีการเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจเกิดขึ้นเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งหรืออาจเกิดขึ้นทั้งระบบก็ได้ พาร์สัน (Parsons) เน้นความสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึง ความเชื่อ บรรทัดฐาน และค่านิยมของสังคม คือ ตัวยึดเหนี่ยวให้สังคมมีการรวมตัวเข้าด้วยกันและเป็นตัวต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยสรุปทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ จึงมีลักษณะการศึกษาและการวิเคราะห์สังคมที่มองว่า สังคมทั้งหมดเป็นระบบหนึ่งที่แต่ละส่วนจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความสัมพันธ์ คือ สิ่งที่สนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล ระบบสังคมเป็นการเคลื่อนไหวเข้าสู่ความสมดุล การปรับความสมดุลย์ของระบบจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในระบบตามไปด้วยความต่อเนื่องของกระบวนการของข่าวสารจากภายในและภายนอก นอกจากนี้ผู้ศึกษานำทฤษฎีนี้มาวิเคราะห์ในส่วนที่เกี่ยวโยงกับการเปลี่ยนแปลง สาเหตุและองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลง โดยมองในสามประการ คือ ประการแรก มนุษย์แต่ละชุมชน แต่ละสังคมมีความพยายามปรับปรุงตนเองตามสถานการณ์ทำให้เกิดการคงอยู่หรือสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม อันเกี่ยวข้องกับกระบวนการที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจ การจัดการ การแบ่งปันทรัพยากร ตลอดจนการสร้างและรักษาสัมพันธภาพทางสังคมและอารมณ์ ซึ่งปรากฏในรูปลักษณะทางสังคม โครงสร้างความสัมพันธ์ บทบาทหน้าที่ ประการที่สอง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นมีผลมาจากปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน อันได้แก่การลงทุนพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่างๆ ของรัฐบาล การติดต่อพึ่งพาระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบท การแพร่กระจายของระบบการค้าและสภาพนิเวศวิทยาของหมู่บ้าน ที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนและพัฒนาอาชีพ ตลอดจนระบบครอบครัว เครือญาติ การเพิ่มของประชากร และการแพร่กระจายของวัฒนธรรมเมืองสู่สังคมชนบท การยอมรับค่านิยมปัจเจกบุคคล รวมทั้งประสบการณ์ การท่องเที่ยวของปัจเจกบุคคล และการสื่อสารมวลชนที่เจริญก้าวหน้า และประการสุดท้าย ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้ระบบความสัมพันธ์ของคน องค์กรในสังคมเป็นอย่างไร และมีแนวโน้มที่สามารถรักษาระบบสังคมไว้หรือจะล่มสลายแปรเปลี่ยนเป็นระบบใหม่หรือไม่

อย่างไรก็ตาม การถกเถียงกันในเรื่องทฤษฎีการพัฒนาหรือการที่จะปฏิเสธไม่ยอมรับทฤษฎีบางอย่างที่เก่าว่าล้าสมัยใช้ไม่ได้นั้น ควรจะต้องพิจารณาให้รอบคอบทุกด้านทุกมุมอย่างเป็นระบบ โดยมองทั้งในด้านจุลภาคและมหภาค เพื่อจะได้วิเคราะห์อย่างถูกต้อง โดยเฉพาะเรื่องทางสังคมศาสตร์ซึ่งมีตัวแปรทั้งภายในและภายนอกระบบเข้ามาเกี่ยวข้อง ที่มีความลึกซึ้งในขอบเขตความสัมพันธ์ของระบบมากกว่าวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์

ทฤษฎีความทันสมัยหรือทฤษฎีภาวะทันสมัย (Modernization Theories) หรือแนวความคิดกระแสหลัก (Main Stream Thoughts) แนวคิดหลักของทฤษฎีนี้คือ สังคมมีความเจริญไม่เท่ากัน และมองว่าการพัฒนาเป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีตัวชี้วัดของการพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ ผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ รายได้ประชาชาติ เป็นต้น (สุมิตร สุวรรณ, 2554) โดยมองว่าระดับการพัฒนาตามทฤษฎีนี้แบ่งได้ออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับโครงสร้างทางสังคม และระดับบุคคล สำหรับระดับโครงสร้างทางสังคมเป็นสังคมเมืองที่เน้นการพัฒนาวัตถุ รวมไปถึงการบริหารอาหารและสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันในแบบสังคมเมือง และเป็นสังคมอุตสาหกรรมที่เน้นการผลิตเพื่อขาย แนวความคิดสำคัญของทฤษฎีการสร้างความทันสมัยเห็นว่า สังคมที่ล้าหลังทุกสังคมสามารถพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นทันสมัยได้ ด้วยการมีปัจจัยภายนอกทำหน้าที่เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยพยายามมุ่งเสริมให้สังคมที่ล้าหลังมีลักษณะทันสมัยมากขึ้น จุดมุ่งหมายหลักของแนวคิดทฤษฎีภาวะทันสมัยคือการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลัก ซึ่งต้องอาศัยการพัฒนาชุมชนเมืองและการสร้างความก้าวหน้าของระบบตลาดมาสนับสนุน ตามแนวคิดของอดัม สมิธ (Adam Smith) เกี่ยวกับทฤษฎีการแพร่กระจาย ทำให้ความทันสมัยทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและทั่วถึงกัน แต่ในขณะเดียวกัน ทฤษฎีนี้ยังมีจุดเน้นอีกประการหนึ่งที่สำคัญ คือ การที่จะพัฒนาประเทศให้ทันสมัยต้องดำเนินการทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมือง ความรู้สึกนึกคิด และความรู้ของคนในสังคมจะขาดด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เพราะแต่ละด้านมีความสัมพันธ์กัน แต่อย่างไรก็ตามในการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ นั้นย่อมมีทิศทางกลยุทธ์ (Strategies) ที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของสังคมแต่ละประเทศ แต่โดยภาพรวมแล้วการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยมีลักษณะคือ ด้านเศรษฐกิจต้องเป็นการเพิ่มพูนผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ มีการพัฒนาสังคมเมืองและกระจายความเจริญไปสู่ชนบท ซึ่งต้องมีการลงทุนใหม่ ๆ อย่างหนักทั้งในด้านสาธารณูปโภค ตลอดจนกิจกรรมเพื่อการผลิตโดยตรง หรือแม้แต่ในภาคการเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ซึ่งได้แก่ ภาคเกษตรกรรม และหัตถกรรม ต้องมีการลงทุนใหม่ ๆ เพื่อสนับสนุนการแปรรูปผลผลิตของเกษตรกร เช่น หนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล กล่าวตามความเป็นจริงเมื่อมีการมุ่งไปที่ภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่มากกว่าผลที่ตามมา คือกระทบกับประสิทธิภาพการผลิตในภาคเกษตรกรรม อย่างไรก็ตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะไม่จำกัดเพียงอย่างเดียว หากมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น หรือระดับของความชำนาญสูงขึ้น สัดส่วนของทุนต่อแรงงานเพิ่มขึ้น มีการขยายตัวทางการค้าและตลาดทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งทำให้สามารถดึงทรัพยากรทั้งคนและสิ่งของจากแหล่งต่างๆ มาใช้ได้อย่างกว้างขวาง เกิดเป็นเครือข่ายของระบบเศรษฐกิจที่มีความเหนียวแน่น การเกษตรลดความสำคัญลงเมื่อเทียบกับการค้าอุตสาหกรรม และบริการอื่น ๆ ซึ่งแนวคิดนี้เชื่อว่า เป็นวิธีที่ทำให้ความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจของประชาชนดีขึ้น ความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจลดลง

การพัฒนาในแง่ของสติปัญญาและความรู้สึกนึกคิดของคนตามแนวทฤษฎีภาวะทันสมัยนั้นมีความสำคัญมาก โดยมองว่าในสังคมล้าหลังนั้น เด็กจะทำตามผู้ใหญ่พียงอย่างเดียว มีโอกาสเรียนรู้และเผชิญกับปัญหาในสังคมหรือท้องถิ่นที่ต้องประสบต่อไปตามแบบที่ผู้ใหญ่สอน ไม่มีโอกาสค้นคิดวิธีการหรือสิ่งใหม่ หรือเป็นตัวของตัวเองได้ ในสังคมสมัยใหม่ปัญหาพื้นฐานของมนุษย์และความสัมพันธ์ต่อกันไม่ได้เปลี่ยนไป หากแต่คนเผชิญกับสิ่งต่างๆ แตกต่างกัน ความแตกต่างที่สำคัญ คือ ในสังคมสมัยใหม่มีเสถียรภาพทางด้านบรรทัดฐาน(Norms) และรูปแบบของการดำเนินชีวิต (Pattern of Life) เปลี่ยนไปในยุคของโลกาภิวัตน์ ทุกคนทุกวัยจะมีความคิดที่กว้างไกลด้วยเหตุผลที่มีการนำความรู้เชิงวิทยาศาสตร์สมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ฉะนั้นจึงมีการพัฒนาให้เกิดความรู้ทางด้านสติปัญญาเพื่อก่อให้เกิดความภาวะทันสมัยด้านสังคม นักคิดตามทฤษฎีทันสมัยมองว่าการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งในทางสังคมต้องดำเนินร่วมไปกับการสนับสนุนต่อแนวคิดด้านการเมืองและเศรษฐกิจซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นเมือง ซึ่งทำให้โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนไป แนวโน้มเกี่ยวกับระดับรายได้ การศึกษาและโอกาสทางสังคมเพื่อมิให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ตลอดจนทำให้สมาชิกในสังคมสามารถที่จะแสดงบทบาทของตนเองให้เหมาะสมที่สุด ซึ่งการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยด้านสังคมสามารถดำเนินการได้คือ ปรับปรุงระบบการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาพื้นฐาน รัฐบาลจัดระบบสวัสดิการทางสังคมให้ทั่วถึงทุกภูมิภาค กระตุ้นให้ประชาชนตระหนักต่อการพัฒนา เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนเอง ลดการพึ่งพาจากต่างประเทศ โดยการสร้างฐานพัฒนาแนวใหม่ สร้างภาวะเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชาติ ซึ่งหากสร้างภาวะความทันสมัยทางด้านสังคมให้สอดคล้องกับภาวะความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคม จะทำให้ประชาชนเกิดสภาวะที่เรียกว่าการช็อคทางวัฒนธรรม (Cultural Shock) การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยด้านการเมือง ได้เสนอตัวแปรสำคัญ 3 ประการ ประการแรกคือ ความเป็นเหตุผลของอำนาจหน้าที่ ซึ่งหมายถึงการที่อำนาจการเมืองแบบดั้งเดิมซึ่งอยู่ในฐานของประเพณี ศาสนา ครอบครัว หรือเชื้อชาติใด ๆ จะถูกแทนที่โดยอำนาจการเมืองใหม่ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของความมีเหตุผล เป็นอำนาจทางการเมืองแห่งชาติ ความคิดของคนเปลี่ยนไปจากการมองว่ารัฐบาลเป็นผลผลิตของพระเจ้ามาเป็นของเราเอง คนเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใด ๆ แต่รัฐแห่งชาติต้องมีอำนาจเหนือท้องถิ่น ประการที่สอง คือ ความแตกต่างซับซ้อนของโครงสร้างและหน้าที่ทางการเมืองและมีความชำนาญเฉพาะด้านมากขึ้น ส่วนองค์กรทางกฎหมาย องค์กรทหาร องค์กรบริหารและองค์กรทางวิทยาศาสตร์ จะแยกตัวเป็นอิสระไม่อยู่กับการเมือง จะต้องสร้างหน่วยย่อยๆ มารับหน้าที่ต่าง ๆ ออกไปอีก และประการสุดท้าย คือ การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึงการที่กลุ่มทางสังคมต่าง ๆ พากันเข้ามามีส่วนร่วมในการเมืองทั่วทั้งสังคม ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมเพิ่มมากขึ้นจะมีผลทำให้รัฐบาลจำต้องควบคุมประชาชนมากขึ้น หรืออาจทำให้ประชาชนเข้าควบคุมรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้นก็ได้ ซึ่งสังคมที่ทันสมัยราษฎรจะเข้ามามีส่วนร่วมทางการ

เมืองเป็นส่วนใหญ่ (Huntington,S.P., 1971) การมีส่วนร่วมทางสังคมหรือของประชาชนจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาความทันสมัยทางการเมือง ทั้งนี้รูปแบบการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนแต่ละสังคมสามารถทำได้ 2 รูปแบบ รูปแบบที่หนึ่ง คือ การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเป็นอิสระ (Autonomous Political Participation) เป็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบใดๆ ด้วยความพึงพอใจส่วนตัว เป็นโดยความสมัครใจหรือได้พินิจพิเคราะห์ใช้วิจารณญาณของตนเองมองเห็นประโยชน์ของการเข้าร่วม และมองเห็นว่าตนเองสามารถที่จะก่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้อย่างแท้จริง และรูปแบบที่สอง คือ การเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยถูกปลุกระดม เป็นลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของราษฎรที่เป็นไปโดยมิใช่เจตจำนงของตนเอง แต่เกิดจากผู้อื่นปลุกระดมให้เข้าร่วมในการทำกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบต่าง ๆ โดยการขู่เข็ญ บังคับหรือใช้อิทธิพลทางวัตถุ เป็นต้น

ทฤษฎีการพึ่งพาตนเองแบบพัฒนาของชุมชนชนบท (Doubletiered TERMS Model of Rural Community Self Reliance) แนวคิดทฤษฎีการพึ่งพาตนเองแบบพัฒนาของชุมชนชนบท (Doubletiered TERMS Model of Rural Community Self Reliance) เป็นแนวคิดที่กล่าวถึง การพึ่งตนเองของชุมชนชนบท ซึ่งหมายถึง การที่ชุมชนชนบทมีความสมดุลในสิ่งจำเป็นต่างๆ โดยเฉพาะมีความสมดุลในปัจจัยทั้ง 5 คือ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ และสังคมวัฒนธรรม จึงได้พัฒนาเป็น TERMS MODEL อันเป็นภาพรวมของการวิเคราะห์ชุมชน โดยองค์ประกอบตามแบบจำลอง TERMS ประกอบด้วย T (Technology Self Reliance) คือ การพึ่งตนเองทางเทคโนโลยี โดยศึกษาการจัดการการใช้ความรู้ที่ถูกต้อง/รอบรู้และใฝ่หาความรู้เพิ่มเติม เพื่อให้ได้ผลผลิตเพิ่ม E (Economic Self Reliance) คือ การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ โดยศึกษาการจัดการที่ทำให้ เกิดความเพียงพอของรายได้ R (Resources Self Reliance) คือ การพึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ โดยศึกษาการจัดการ ทรัพยากรอย่างมีความสมดุล M (Mind Self Reliance) คือ การพึ่งตนเองทางจิตสำนึก โดยศึกษาการจัดการด้านจิตใจให้พัฒนามีจิตสำนึกดีทำตนให้ เป็นที่พึ่งของตนเองได้ และ S (Social Self Reliance) คือ การพึ่งตนเองทางสังคม โดยศึกษาการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ทั้งนี้ความหมายรวมของแบบจำลอง TERMS ได้อธิบายถึงชุมชนชนบทจะพึ่งตนเองได้ต้องอาศัยตัวแปรเหตุทั้ง 5 องค์ประกอบดังกล่าว การพึ่งตนเองของชุมชนจึงจะเป็นการพึ่งตนเองอย่างสมบูรณ์ ตัวแปรเหตุแต่ละตัว เพียงทำให้ชุมชนชนบทสามารถพึ่งตนเองได้บางส่วน คือ เฉพาะตัวแปรเหตุตัวนั้นๆ เท่านั้น หากไม่ครบทั้ง 5 องค์ประกอบจะถือว่าชุมชนยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง และในแต่ละตัวแปรเหตุของการพึ่งตนเอง ต้องได้สามารถอธิบายได้ว่า “ ยิ่งชุมชนชนบทใด สามารถพึ่งตนเองทางเทคโนโลยีได้มากเพียงใด ชุมชนชนบทนั้นก็จะยิ่งสามารถพึ่งตนเองได้มากเพียงนั้น“ โดยที่ตัวแปรเหตุตัวอื่นๆ ก็อธิบายได้ในลักษณะนี้เช่นกัน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2546)

บทที่ 2

สภาพชุมชนอำเภอไชยา และบริบทพื้นที่ศึกษา ในภาวะการเปลี่ยนแปลง

เงื่อนไขและสภาพแวดล้อมโดยรวมและโดยรอบของปรากฏการณ์ในสังคมหรือบริบทให้ความหมาย และมีผลต่อปรากฏการณ์ขณะนั้น ไม่มีปรากฏการณ์ใดดำรงอยู่โดดๆ ด้วยตัวเอง แต่มีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆ โดยรอบในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ถ้าแยกปรากฏการณ์นั้นเป็นส่วนๆ หรือเป็นอิสระจากบริบทที่เกี่ยวข้องจะทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงอยู่ การเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ขาดความสมบูรณ์ หรือทำให้ปรากฏการณ์นั้นขาดความหมายทางสังคมโดยสิ้นเชิง การศึกษาบริบทชุมชนอำเภอไชยาในภาวการณ์เปลี่ยนแปลงจึงจำเป็นอย่างยิ่งต่อการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในครั้งนี้

สภาพชุมชนอำเภอไชยา

สภาพทั่วไปของอำเภอไชยา

อำเภอไชยา เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่ในพื้นที่ส่วนเหนือของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ห่างจากตัวจังหวัดสุราษฎร์ธานี 66 กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานคร ระยะทางประมาณ 585 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 1,004 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 631,250 ไร่ มีอาณาเขตทิศเหนือ ติดกับอำเภอท่าชนะ ทิศใต้ติดกับอำเภอท่าฉาง ทิศตะวันออกติดกับอ่าวไทย และทิศตะวันตกติดกับอำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง ปัจจุบันอำเภอไชยา มี 9 ตำบล ประกอบด้วย ตำบลเลม็ด ตำบลทุ่ง ตำบลป่าเว ตำบลเวียง ตำบลโมถ่าย ตำบลตะกรบ ตำบลปากหมาก เทศบาลตำบลตลาดไชยา และเทศบาลตำบลพุมเรียง

ตำบลเลม็ดมีพื้นที่ประมาณ 76 ตารางกิโลเมตร มีภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ลาดเชิงเขาสลับกับภูเขาเตี้ย เป็นตำบลที่ได้รับประโยชน์จากชลประทานคลองไชยามากที่สุดในอำเภอไชยา ประมาณ 10,000 ไร่ (องค์การบริหารส่วนตำบลเลม็ด, 2551)

ตำบลเวียงมีพื้นที่ประมาณ 33.6 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงและที่ราบลุ่ม โดยทางทิศตะวันตกเป็นที่ราบสูงและเนินเขาเตี้ยๆ สภาพดินเป็นดินร่วนปนทราย (องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง, 2550)

ตำบลทุ่งมีพื้นที่ประมาณ 84 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม

ตำบลตะกรบมีพื้นที่ประมาณ 74.5 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของอำเภอไชยา ห่างจากที่ว่าการอำเภอไชยา ประมาณ 12 กิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม ลักษณะดินโดยทั่วไปเป็นดินทราย (องค์การบริหารส่วนตำบลตะกรบ, 2551)

ตำบลป่าเวมีพื้นที่ประมาณ 68 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอไชยาไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ 12 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มสลับกับเนินเขา (องค์การบริหารส่วนตำบลป่าเว, 2551)

ตำบลโมถ่ายมีเนื้อที่ประมาณ 92 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอไชยา ระยะห่างจากอำเภอไชยาประมาณ 9 กิโลเมตร มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขา (องค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย, 2551)

ตำบลปากหมากมีพื้นที่ประมาณ 467.63 ตารางกิโลเมตร ซึ่งมากกว่าตำบลอื่นๆในอำเภอไชยา ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของอำเภอไชยา ระยะห่างจากอำเภอไชยา 25 กิโลเมตร (องค์การบริหารส่วนตำบลปากหมาก, 2551)

ส่วนพื้นที่เทศบาลมี 2 เทศบาล คือ เทศบาลตำบลตลาดไชยามีพื้นที่ประมาณ 29.64 ตารางกิโลเมตร และเทศบาลตำบลพุมเรียงอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอไชยา พื้นที่ติดชายฝั่งทะเล ห่างจากตัวอำเภอไชยา ประมาณ 7 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 70 ตารางกิโลเมตร โดยรวมพื้นที่ในทะเลด้วย

พื้นที่ของอำเภอไชยาพาดเป็นแนวยาวจากทิศตะวันออกไปยังทิศตะวันตก ด้านตะวันตกมีตำบลปากหมากเป็นพื้นที่ลึกสุดของอำเภอ มีแนวเทือกเขาแดนในทิวเขาภูเก็ตเป็นเขตแดนติดต่อกับอำเภอกะเปอร์ จังหวัดระนอง และอำเภอพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร ลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบบางส่วน มีเนินควน เป็นที่สูงและป่าเขา พื้นที่ส่วนนี้อยู่บริเวณตำบลปากหมากและบางส่วนของตำบลโมถ่าย ส่วนด้านตะวันออกมีตำบลเลม็ด ตำบลพุมเรียง และตำบลตะกรบ มีพื้นที่ติดกับชายทะเลอ่าวไทยที่เรียกว่าอ่าวบ้านดอน ลักษณะสภาพพื้นที่เป็นพื้นที่ราบชายฝั่งและป่าชายเลน ถัดเข้ามาเป็นตำบลทุ่ง ตำบลตลาด ตำบลเวียง ตำบลป่าเว ลักษณะสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม ส่วนตำบลโมถ่ายบางส่วนเป็นที่ราบลุ่มและมีภูเขาเตี้ยๆ สำหรับลักษณะภูมิประเทศอำเภอไชยาด้านทิศตะวันออกซึ่งติดกับทะเล เป็นที่ราบลุ่มน้ำมีน้ำกร่อย มีป่าชายเลน ไม้เบญจพรรณ และทุ่งหญ้าที่ไม่สามารถเลี้ยงสัตว์ได้ ตอนกลางเป็นที่ราบลุ่ม แต่เดิมมีน้ำในลำคลองไชยาไหลผ่านตลอดทั้งปี แต่ปัจจุบันน้ำจะแห้งขอดเป็นบางตอนในระหว่างเดือนมีนาคมถึงเมษายน ทางทิศตะวันตกอันเป็นตำบลปากหมากเป็นที่เนินสูงประกอบด้วยภูเขาและ

ป่าไม้ ปัจจุบันพื้นที่ส่วนนี้เป็นสวนยางพาราและสวนผลไม้ สภาพโดยรวมพื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอไชยาเป็นพื้นที่ราบร้อยละ 85 เป็นภูเขาร้อยละ 10 และพื้นที่น้ำหรือลำคลอง หนอง บึง พรุ ร้อยละ 5 ปัจจุบันลักษณะภูมิประเทศของอำเภอไชยามีสภาพเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เนื่องจากพื้นที่ป่าถูกทำลายและพื้นที่น้ำหรือแหล่งน้ำลดน้อยลงเนื่องจากการถมพื้นที่เพื่อสร้างถนนหนทางและใช้ประโยชน์อื่นเพิ่มขึ้น

ในส่วนของแหล่งน้ำธรรมชาติอำเภอไชยามีลำน้ำสำคัญซึ่งล่อเลี้ยงชีวิตคนไชยามาช้านาน 3 สายคือ คลองไชยา คลองท่าตีนหรือคลองตะเคียน และคลองพุมเรียง คลองไชยามีต้นกำเนิดจากแพรกหรือแควต่างๆในทิวเขาแดนซึ่งเป็นทิวเขากั้นระหว่างอำเภอกะเปอร์จังหวัดระนอง กับอำเภอไชยา มีความยาวตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลาน้ำประมาณ 80 กิโลเมตร ไหลผ่านตำบลปากหมาก ตำบลโมถ่าย ตำบลป่าเว ตำบลเวียง แล้วไหลผ่านตำบลเลม็ดแยกลงทะเลที่ปากน้ำท่าปูนอีกแยกหนึ่งไหลผ่านตำบลเลม็ดออกทะเลที่ปากน้ำไชยา คลองไชยาในพื้นที่ตำบลเลม็ดเมื่อ 100 ปีก่อนเรือสำเภาสามารถแล่นเข้ามาถึงวัดพระบรมธาตุได้ ส่วนคลองท่าตีนหรือคลองตะเคียน ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาจอมสีในอำเภอท่าชนะ ไหลเข้าสู่อำเภอไชยาที่ตำบลป่าเว ผ่านตำบลตลาด ตำบลทุ่ง และไหลออกอ่าวบ้านดอนที่ตำบลพุมเรียง สำหรับคลองพุมเรียงเป็นลำคลองที่เกิดจากต้นน้ำเขาใหญ่ในอำเภอท่าชนะ เป็นสายเดียวกับคลองท่าม่วงหรือคลองท่าชนะ เมื่อไหลลงทิศใต้แยกออกเป็นสองสายคือ คลองตะกรบและคลองใหญ่พุมเรียง ซึ่งคลองใหญ่พุมเรียงไหลผ่านตำบลพุมเรียงลงสู่ปากน้ำพุมเรียงทางทิศตะวันออกบริเวณแหลมโพธิ์ ในอดีตชาวบ้านได้รับประโยชน์ทั้งด้านอุปโภคบริโภคและการทำเกษตรกรรม เนื่องจากมีน้ำไหลตลอดทั้งปี แต่ปัจจุบันคลองดังกล่าวมีขนาดเล็กลงเพราะถูกถมสร้างถนนและสิ่งก่อเสร้างต่างๆ รวมทั้งน้ำสกปรกเพราะการปล่อยของเสียและทิ้งสิ่งปฏิกูลต่างๆ ทิ้งลงในคลอง ขาดการดูแลเอาใจใส่ ทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์ดังเช่นแต่ก่อน

นอกจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติคือ คลองที่สำคัญ 3 สายหลักแล้วยังมีคลองเล็กๆ ห้วย หนอง บึงอยู่แทบทุกตำบล เช่น ตำบลตลาดมีคลองเจะเก คลองโหนดการ้อง ห้วยทะเล ห้วยวังหลุมพี และตำบลทุ่งมีคลองเชิงนิด คลองยวน คลองสด คลองห้วยพุน หนองขี้เป็ด หนองยาว และพรุหลวง

สำหรับแหล่งน้ำที่เกิดจากการสร้างขึ้นของมนุษย์ เพื่อใช้ประโยชน์ทดแทนแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ได้แก่ บ่อน้ำตื้น ฝาย คลองชลประทาน บ่อน้ำบาดาล สระน้ำ เพื่อใช้ประโยชน์ทางการเกษตรและเพื่ออุปโภคบริโภคมีอยู่ทั่วไปทุกตำบล ในส่วนของน้ำจากชลประทาน ฝายกั้นลำคลองไชยามีพื้นที่ที่ได้รับประโยชน์คือ ตำบลป่าเวและตำบลเลม็ดได้รับประโยชน์จากการชลประทานมากที่สุด ส่วนเทศบาลตำบลพุมเรียง ตำบลเวียง ตำบลโมถ่ายและตำบลปากหมาก ใช้น้ำจากแหล่งอื่น อย่างไรก็ตามในฤดูแล้งอำเภอไชยายังคงประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในบางพื้นที่

ด้านทรัพยากรดิน อำเภอไชยามีทั้งดินพื้นที่ราบ ที่ราบลุ่ม ที่เนินควนและภูเขา ส่วนใหญ่ซึ่งเป็นพื้นที่ราบและราบลุ่มเหมาะแก่การทำนา ซึ่งมีเกือบทุกตำบล ยกเว้นพื้นที่ตำบลปากหมาก

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ลาดชันเหมาะแก่การปลูกพืชยืนต้น เช่น ยางพารา มะพร้าว ปาล์มน้ำมัน ผลไม้ชนิดต่างๆ ปัจจุบันพื้นที่ราบและที่ราบลุ่มนอกจากใช้ทำนาแล้วยังปรับเปลี่ยนเป็นปลูกยางพารา และปาล์มน้ำมัน โดยเฉพาะในบางพื้นที่ของตำบลเลม็ด ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง ตำบลโมถ่าย ตำบลพุมเรียง และตำบลตะกรบ สำหรับพื้นที่ชายเลนได้แก่ พื้นที่ในตำบลเลม็ด ตำบลพุมเรียง และตำบลตะกรบ

ด้านทรัพยากรป่าไม้ แต่เดิมอำเภอไชยามีพื้นที่ป่าไม้อุดมสมบูรณ์เกือบทุกตำบล แต่ปัจจุบันมีพื้นที่ป่าเหลืออยู่เฉพาะในตำบลปากหมากอันเป็นป่าอุทยานแห่งชาติ ป่าชุมชนในบางตำบล และป่าชายเลนในพื้นที่ชายฝั่งทะเลเท่านั้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะว่ามีการลักลอบทำลายป่ามาเป็นเวลายาวนาน แม้กระทั่งปัจจุบันก็ยังคงทำกันอย่างต่อเนื่องจึงมีแนวโน้มว่าพื้นที่ป่าจะลดลงเรื่อยๆ สำหรับพื้นที่ป่าไม้ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีถือได้ว่าแต่เดิมมีมากที่สุดในภาคใต้ มีทั้งป่าดงดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ป่าเขาหินปูน ป่าชายเลน ป่าชายหาด และป่าพรุ มีพรรณพืชและพันธุ์สัตว์ต่างๆ มากมาย เช่น ตะเคียนทอง ตะเคียนหิน ตะเคียนขาว ตะเคียนสามพอน ตะเคียนราก กะบาก ยางนา จำปา ไข่เขียว ตาเสือ เสียดช่อ อินทนิล ส้าน ยางมันหมู ยางยูง ยางเสียน เคี่ยม นาคบุตร หลุมพอ สังเกรียด ทุ้งฟ้า สภาพป่าดังกล่าวก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์และมีความหลากหลายทางชีวภาพ รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติรักษาป่า พ.ศ. 2456 พระราชบัญญัติรักษาป่าพ.ศ. 2479 ตามด้วยพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 และพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เพื่อรักษาผืนป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ไว้ แต่ป่าก็ถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง พื้นที่ป่าในจังหวัดสุราษฎร์ธานีช่วงปี พ.ศ. 2546-2547 มีทั้งหมด 3,757.3 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 29.1 ของพื้นที่จังหวัด ประกอบด้วย พื้นที่ป่าบก 3,673.8 ตารางกิโลเมตร และป่าชายเลน 83.5 ตารางกิโลเมตร แนวโน้มของพื้นที่ป่าไม้ในจังหวัดสุราษฎร์ธานีจึงลดลงเรื่อยๆ ขณะที่พื้นที่ป่าไม้ในอำเภอไชยาก็เช่นเดียวกันถูกทำลายและบุกรุกอย่างต่อเนื่อง

ปัจจุบันในพื้นที่อำเภอไชยายังมีป่าชุมชนในบางตำบล เช่น ตำบลตะกรบมีป่าชุมชนบ้านโพรงไม ตำบลทุ่งมีป่าชุมชนบ้านนาแค และตำบลปากหมากมีอยู่หลายแห่ง ได้แก่ ป่าชุมชนบ้านเขาหลัก บ้านลุ่มแร่ บ้านห้วยตาหมิง บ้านอ่างทอง และยังมีป่าคุ้มครองขนาดใหญ่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติแก่งกรุงที่คงความอุดมสมบูรณ์ไม่น้อย สำหรับสัตว์ป่าที่อยู่อาศัยในพื้นที่ป่าของจังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งครอบคลุมถึงพื้นที่ป่าในอำเภอไชยา แต่เดิมมีสัตว์ป่ามากมาย สัตว์ป่าที่พบเช่น ช้างป่า กระทิง วัวแดง เลียงผา สมเสร็จ เสือโคร่ง เสือดาว เสือลาย เสือดำ หมีขอ หมีหมา หมีควาย ค่างดำ ค่างแว่น ชะนีธรรมดา ลิงลม แมวลายหินอ่อน ชะมดแผงหางดำ ชะมดลายแถบ หมาป่า อีเห็นลายพาด อีเห็นข้างลาย นากใหญ่ขนเรียบ พังพอน หนูเหม็น เสือปลา กวาง เก้งหม้อ กระจง ลิง เม่น กระต่ายป่า กระรอกชนิดต่างๆ ค้างคาวชนิดต่างๆ ในส่วนของสัตว์ปีก ยังคงมี ไก่ป่า ไก่ฟ้า นกอินทรี นกเงือก เหยี่ยวชนิดต่างๆ นกแก้ว นกขุนทอง เป็นต้น แต่สัตว์เหล่านี้เริ่มสูญพันธุ์เพราะการบุกรุกพื้นที่ป่าและการจับสัตว์เพื่อเป็น

อาหาร เพื่อการค้าและเลี้ยงไว้ประจำบ้าน ถึงแม้จะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองสัตว์ป่า แต่สัตว์เหล่านี้ก็ถูกทำลายสูญพันธุ์ไปอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันสัตว์ป่าที่อาศัยในอุทยานแห่งชาติแก่งกรุงที่ยังคงมีอยู่ ได้แก่ ช้างป่า เสือโคร่ง หมี กระทิง วัวแดง สมเสร็จ ชะนี ลิง ค่าง เก้ง กวางป่า หมูป่า ลิงเสน ค่างดำ นกปรอด นกชนหิน นกแซงแซวปากกา นกเขียวคราม และสัตว์อื่นๆ อีกมากมาย รวมทั้งสัตว์เลื้อยคลานชนิดต่างๆ

ด้านสภาพภูมิอากาศของอำเภอไชยา เนื่องจากอำเภอนี้ตั้งอยู่ในคาบสมุทรภาคใต้อันเป็นเขตอิทธิพลของลมมรสุมจากทะเลทั้งสองด้านคือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือด้านอ่าวไทย และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ด้านทะเลอันดามัน ภูมิอากาศจึงมีลักษณะร้อนชื้น มีฝนตกชุกตลอดปี ดังนั้นอำเภอไชยาจึงมี 2 ฤดู คือ ฤดูฝนและฤดูร้อน ฤดูฝนอยู่ในช่วงตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนมกราคม ฝนจะตกหนักในเดือนตุลาคมและพฤศจิกายน ทำให้คลองธรรมชาติมีน้ำอย่างเพียงพอในการเพาะปลูก แต่ช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายนน้ำจะน้อยลง ในส่วนของอุณหภูมิโดยปกติอยู่ที่ 27.08 องศาเซลเซียส เฉลี่ยสูงสุด 33.74 องศาเซลเซียส และเฉลี่ยต่ำสุด 23.67 องศาเซลเซียส ส่วนความกดอากาศเฉลี่ยอยู่ที่ 1,010.22 องศาเซลเซียส มีความชื้นสัมพันธ์เฉลี่ยอยู่ที่ 82.99 เฉลี่ยสูงสุด 96.25 องศาเซลเซียส เฉลี่ยต่ำสุด 66.15 องศาเซลเซียส สำหรับปริมาณฝนทั้งปีอยู่ที่ 1,449.30 มิลลิเมตร ในเดือนตุลาคมจะมีฝนตกมากที่สุด

ภูมิหลังประวัติศาสตร์

อำเภอไชยาเคยเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีความสำคัญยิ่งแห่งหนึ่งในทางใต้ มีอาณาเขตกว้างใหญ่ติดทะเลทั้ง 2 ด้าน ด้านฝั่งทะเลตะวันออกจดอ่าวบ้านดอน ซึ่งแต่เดิมเรียกว่าอ่าวไชยา ครอบคลุมเมืองต่างๆในอ่าวทั้งหมด และด้านฝั่งทะเลตะวันตกครอบคลุมเมืองตะกั่วป่า เมืองตะกั่วทุ่ง เมืองคุระ เมืองคุรอด จดทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย นอกจากนี้เชื่อกันว่าเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรศรีวิชัยในสมัยโบราณ โดยมีหลักฐานทั้งโบราณวัตถุ และโบราณสถานจำนวนมากมายที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญในอดีต

เดิมอำเภอไชยามีฐานะเป็นเมือง เรียกว่า “เมืองไชยา” เมืองไชยามีความเจริญรุ่งเรืองมากในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-17 ประชาชนนับถือพุทธศาสนาลัทธิมหายาน แต่ภายหลังพุทธศตวรรษที่ 19 เมืองไชยาก็อยู่ในอำนาจกรุงสุโขทัย ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น เมืองไชยาอยู่ในความปกครองของเมืองนครศรีธรรมราช เป็นหัวเมืองหนึ่งในเมือง 12 นักษัตร ต่อมาได้เปลี่ยนฐานะเป็นหัวเมืองชั้นตรีขึ้นฝ่ายกลาโหม ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี พ.ศ.2312 กองทัพเมืองกรุงยกลงไปปราบก๊กเจ้าพระยานคร ครั้นมาถึงเมืองไชยา ปลัดเมืองไชยารวบรวมไพร่พลเข้ามาสวามิภักดิ์แก่แม่ทัพ เพื่อเข้าร่วมกองทัพด้วย เมื่อทรงทราบก็โปรดเกล้าฯ ตั้งให้หลวงปลัดเป็นพระยาวิชิตภักดีเจ้าเมืองไชยา สมัยรัชกาลที่ 1 พ.ศ.2328 เกิดศึกพระเจ้าปะดุงพม่ายกทัพมารุกราน หัวเมืองปักษ์ใต้ ปรากฏว่าเมืองไชยาถูกพม่าเผาในคราวนั้นด้วย หลังจากเมืองไชยาถูกพม่าทำลายเผาเมืองเสียหายยากที่จะปฏิสังขรณ์ จึงได้ย้ายที่ตั้งเมืองจากบ้านเวียง

ไปตั้งใหม่ที่ตำบลพุมเรียง เนื่องจากบริเวณ ปากคลองพุมเรียงมีบ้านผู้คนหนาแน่น เป็นท่าเรือทั้งเรือประมงและเรือค้าขาย สะดวกต่อการติดต่อค้าขายและการคมนาคมกับหัวเมืองอื่นๆ อยู่ใกล้ทะเล

ต่อมาใน รศ. 115 (พ.ศ. 2439) สมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมืองไชยาได้รวบกับเมืองชุมพร เมืองหลังสวน เมืองกาญจนดิษฐ์ และเมืองกำเนิดนพคุณ (บางสะพาน) เป็นมณฑล เทศาภิบาล เรียกว่า มณฑลชุมพร และใน รศ. 118 (พ.ศ. 2442) สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทำหนังสือกราบทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ทรงรวมเมืองกาญจนดิษฐ์ และเมืองไชยาเข้าด้วยกัน เรียกว่า เมืองไชยา โดยให้ตั้งศาลากลางที่บ้านดอน (ตัวเมืองสุราษฎร์ธานีปัจจุบัน) ส่วนเมืองไชยาเดิมซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลพุมเรียงให้เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอพุมเรียงตามนามตำบล ในปี พ.ศ. 2458 สมัยรัชกาลที่ 6 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเมืองไชยาที่บ้านดอนว่า เมืองสุราษฎร์ธานี ส่วนชื่อเมืองไชยาให้กลับนำไปใช้เป็นชื่อแทนชื่ออำเภอพุมเรียง ครั้นถึง พ.ศ. 2478 ได้ย้ายที่ตั้งอำเภอพุมเรียงขึ้นมาตั้งที่บ้านดอนโรงทอง ตำบลทุ่ง เนื่องจากทางบกมีรถไฟตัดผ่านการสัญจรสะดวกกว่าทางน้ำ เส้นทางคมนาคมทางทะเลจึงลดบทบาทความสำคัญลง ในปี พ.ศ. 2481 เมื่อมีระเบียบการเรียกชื่ออำเภอในทางการปกครองว่าอำเภอใดที่มีศาลากลางจังหวัดนั้นตั้งอยู่ให้ตัดคำว่า “เมือง” ออก อำเภอเมืองไชยา จึงเป็นอำเภอไชยา นอกจากนั้นเดิมอำเภอท่าฉางและอำเภอท่าชนะอยู่รวมเป็นอำเภอเดียวกันกับอำเภอไชยา ได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอท่าฉางและอำเภอท่าชนะ จึงแยกออกไปจากอำเภอไชยาเมื่อ พ.ศ. 2482 ในปี พ.ศ. 2491 ทางราชการได้จัดตั้งศาลจังหวัดและเรือนจำขึ้นที่อำเภอไชยา และในปี พ.ศ. 2496 อำเภอไชยาได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอชั้นเอก

ในปัจจุบันอำเภอไชยาแบ่งเขตการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ออกเป็น 9 ตำบล 54 หมู่บ้าน ประกอบด้วย ตำบลตลาดไชยา ตำบลเลม็ด ตำบลเวียง ตำบลทุ่ง ตำบลตะกรบ ตำบลป่าเว ตำบลโมถ่าย ตำบลปากหมาก และตำบลพุมเรียง ใน 9 ตำบลนี้มี 2 ตำบลได้ยกฐานะเป็นเทศบาลคือ เทศบาลตำบลตลาดไชยา และเทศบาลตำบลพุมเรียง แต่ละตำบลแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็นหมู่บ้านคือ ตำบลตลาดไชยา มี 6 หมู่บ้าน ตำบลเลม็ด มี 7 หมู่บ้าน ตำบลเวียงมี 5 หมู่บ้าน ตำบลทุ่งมี 8 หมู่บ้าน ตำบลตะกรบมี 5 หมู่บ้าน ตำบลป่าวมี 6 หมู่บ้าน ตำบลโมถ่ายมี 6 หมู่บ้าน ตำบลปากหมากมี 6 หมู่บ้าน และตำบลพุมเรียงมี 5 หมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2552 ประชากรอำเภอไชยามีจำนวน 48,011 คน มีจำนวนครัวเรือน 16,664 ครัวเรือน มีความหนาแน่นประชากรอยู่ที่ 47.06 ต่อตารางกิโลเมตร ประชากรเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ตำบลปากหมากมีจำนวน 9,796 คน เทศบาลตำบลพุมเรียง 7,592 คน ตำบลป่าเว 4,986 คน ตำบลทุ่ง 4,942 คน เทศบาลตำบลตลาดไชยา 4,693 คน ตำบลเลม็ด 4,556 คน ตำบลโมถ่าย 4,326 คน ตำบลตะกรบ 3,644 คน และตำบลเวียง 3,476 คน นอกจากนี้เมื่อพิจารณาครัวเรือน ตำบลปากหมากมีจำนวนครัวเรือนมากที่สุด

3,786 ครัวเรือน รองลงมาตามลำดับคือ เทศบาลตำบลพุมเรียง 2,203 ครัวเรือน เทศบาลตำบลตลาดไชยา 2,191 ครัวเรือน ตำบลป่าเว 1,656 ครัวเรือน ตำบลเลม็ด 1,530 ครัวเรือน ตำบลทุ่ง 1,517 ครัวเรือน ตำบลโมถ่าย 1,403 ครัวเรือน ตำบลเวียง 1,330 ครัวเรือน และตำบลตะกรบ 1,048 ครัวเรือน

สภาพทางเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพของชาวไชยาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมคือ แต่เดิมไชยามีอาชีพทำนา ประมงพื้นบ้าน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ แต่ปัจจุบันอาชีพที่ทำรายได้ให้คนไชยาได้แก่ อาชีพทำสวนยางพารา และปาล์มน้ำมัน แต่ยังคงอาชีพการทำนาเป็นหลักเพียงแต่ลดพื้นที่เพาะปลูก สำหรับการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรในปี พ.ศ.2550 ส่วนใหญ่ใช้ที่ดินเพื่อปลูกไม้ยืนต้นคือยางพาราและปาล์มน้ำมันประมาณ 417,601 ไร่ รองลงมาปลูกพืชเกษตรอื่นๆ 38,509 ไร่ ไม้ผล 7,572 ไร่ ทำนา 6,492 ไร่ พืชไร่ 626 ไร่ พืชผัก 229 ไร่ เมื่อเทียบการใช้ที่ดินตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545-2550 ที่ดินถูกใช้ในการปลูกไม้ยืนต้นเพิ่มขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่องและพื้นที่รกร้างว่างเปล่ากลับลดน้อยลง ส่วนที่ทำนาเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2548 ส่วนปริมาณการพืชไร่ พืชผักมีปริมาณขึ้นๆลงๆ ที่ไม่มากนัก (สำนักงานเกษตรจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2550)

การใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรในการประกอบอาชีพในอำเภอไชยา นอกจากชาวไชยาแล้วมีคนต่างถิ่นเข้ามาจับจองที่ดินทำสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน ผลไม้ กันมากขึ้น ไม่มีการกำหนดการใช้ประโยชน์ของที่ดินจากสำนักผังเมือง ทำให้การใช้ประโยชน์ที่ดินยังขาดการวางแผน ขาดการจัดระบบที่ดีพอ มีการบุกรุกสถานที่สาธารณะประโยชน์ การก่อสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างยังรุกล้ำที่สาธารณะ รวมทั้งยังมีที่ดินป่าสงวน ป่าอนุรักษ์ ซึ่งไม่มีการจัดทำแนวเขตที่ชัดเจน ทำให้เกิดปัญหากับชาวบ้าน (วิศิษฏ์ รักษาพราหมณ์. 2552, พฤศจิกายน 20) ส่วนอาชีพเลี้ยงสัตว์มีทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำ สัตว์บก ได้แก่ เป็ด หมู ไก่ วัว ฯลฯ สำหรับสัตว์น้ำทำเป็นประมงเชิงพาณิชย์ทั้งประมงน้ำเค็มและน้ำจืด มีการเลี้ยงหอยแครง หอยตะโกรม และกุ้งกุลาดำ เป็นต้น นอกจากชาวบ้านประกอบอาชีพดังกล่าวแล้วยังมีการประกอบอาชีพข้าราชการ ค้าขาย ทำธุรกิจส่วนตัว และรับจ้าง และอื่นๆ ด้วย

สำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจของอำเภอไชยาได้ดำเนินการพัฒนาไปพร้อมกับการพัฒนาภาพรวมของจังหวัดสุราษฎร์ธานีทั้งที่เป็นเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจทุน ในส่วนของเศรษฐกิจชุมชน จากสภาพภูมิประเทศของอำเภอไชยาที่มีทั้งพื้นที่ราบ ที่ราบลุ่ม ที่ราบเชิงเขา และที่ราบชายฝั่งทะเล รวมทั้งมีการเชื่อมต่อกับเศรษฐกิจชุมชนภายนอก ชุมชนไชยาจึงเป็นแหล่งเศรษฐกิจสำคัญแหล่งหนึ่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำให้การขยายตัวทางเศรษฐกิจทั้งอาชีพทำสวนยางพารา ปาล์มน้ำมัน ทำนา เลี้ยงสัตว์ และการค้าขาย เป็นไปอย่างกว้างขวาง พืชเศรษฐกิจที่สำคัญในปัจจุบันของอำเภอไชยา ได้แก่ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ข้าวและมะพร้าว การทำสวนยางพาราทำกันอย่างจริงจังหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยรัฐสนับสนุนให้คนใน

ท้องถิ่นภาคใต้ปลูกยางพาราเกือบทุกจังหวัด ต่อมาหลังจากปี พ.ศ.2500 รัฐให้การสนับสนุนทั้งการใช้ปุ๋ยเคมีและสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช ทำให้ชาวบ้านขยายพื้นที่เพาะปลูกยางพาราเพิ่มขึ้นทุกปี ขณะที่การทำนาลดพื้นที่ลง ในปี พ.ศ. 2550-2551 ตำบลปากหมากทำสวนยางพารามากถึง 269,712 ไร่ รองลงมาตามลำดับคือ ตำบลโมถ่ายจำนวน 31,405 ไร่ ตำบลป่าเวจำนวน 23,800 ไร่ ตำบลเวียงจำนวน 8,953 ไร่ ตำบลทุ่งจำนวน 3,553 ไร่ ตำบลเลม็ดจำนวน 2,806 ไร่ ตำบลตลาดไชยาจำนวน 916 ไร่ ตำบลตะกรบจำนวน 546 ไร่ และตำบลพุมเรียงจำนวน 83 ไร่ ผลผลิตยางพาราในปี พ.ศ. 2550 อำเภอไชยามีปริมาณการผลิตยางพาราประมาณ 525,613 ตัน มีมูลค่าผลผลิตเท่ากับ 3,942,087,500 บาท มีตลาดรองรับผลผลิตในตลาดของชุมชน ตลาดในตัวอำเภอและตลาดในตัวจังหวัดและต่างจังหวัด (สำนักงานเกษตรอำเภอไชยา, 2551) การปลูกยางพาราของชาวไชยาจึงเป็นที่นิยมมากขึ้น เพราะสร้างรายได้ให้กับครอบครัวมากกว่าพืชอื่นๆ สำหรับปาล์มน้ำมันเป็นพืชเศรษฐกิจของอำเภอไชยาอันดับรองจากยางพารา ชาวไชยาปรับพื้นที่รกร้างและพื้นที่ทำนาเพื่อใช้ปลูกยางพารามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 และปลูกปาล์มน้ำมัน ประมาณปี พ.ศ. 2524 (พิชัย มุสิกะ. 2551, กุมภาพันธ์ 20) ต่อมาในพื้นที่ตำบลอื่นๆ ก็ได้มีการขยายพื้นที่ปลูกมากขึ้นเช่นกัน ในปีพ.ศ. 2551 ปาล์มน้ำมันปลูกมากที่สุดที่ตำบลตะกรบ จำนวน 11,581 ไร่ รองลงมาตำบลโมถ่าย จำนวน 8,374 ไร่ ตำบลปากหมาก จำนวน 6,790 ไร่ ตำบลทุ่ง จำนวน 6,484 ไร่ ตำบลป่าเว จำนวน 6,394 ไร่ ตำบลเวียง จำนวน 1,385 ไร่ ตำบลพุมเรียง จำนวน 1,348 ไร่ ตำบลเลม็ด จำนวน 750 ไร่ และตำบลตลาดไชยา 577 ไร่ ทำให้ปริมาณผลผลิตปาล์มน้ำมันมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี (สำนักงานเกษตรอำเภอไชยา, 2551)

ในส่วนของการทำนา ซึ่งชาวไชยาทำเป็นอาชีพหลักมาแต่เดิมเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนและชุมชน มีพันธุ์ข้าวที่ขึ้นชื่อของอำเภอไชยา คือ พันธุ์ข้าวหอมไชยา ต่อมาชาวไชยาได้นำพันธุ์ข้าวอื่นๆ มาปลูกกันอย่างหลากหลายภายหลังจากที่ทำนาปีละ 2 ครั้ง โดยเน้นการผลิตเพื่อขาย กระบวนการทำนาใช้รถไถนา ใช้วิธีหว่านแทนการทำนาดำตามแบบเดิม มีการใช้ปุ๋ยเคมีและใช้ยากำจัดศัตรูพืชอย่างกว้างขวาง การเก็บเกี่ยวใช้รถเกี่ยวข้าว ทุกขั้นตอนของกระบวนการทำนาต้องใช้เงินทุนมากขึ้นกว่าเดิม ชาวนาจึงต้องพึ่งพาทุนจากภายนอกมิใช่ใช้แรงงานในครัวเรือนเหมือนในอดีต แต่พื้นที่ทำนาลดลงกว่าเดิมมากในปี พ.ศ. 2551 ตำบลป่าเวมีพื้นที่การทำนาจำนวน 3,641 ไร่ รองลงมาคือ ตำบลทุ่งจำนวน 1,923 ไร่ ตำบลเลม็ดจำนวน 1,588 ไร่ ตำบลเวียงจำนวน 730 ไร่ ตำบลตลาดไชยาจำนวน 584 ไร่ ตำบลโมถ่ายจำนวน 60 ไร่ และตำบลตะกรบจำนวน 55 ไร่ (สำนักงานเกษตรอำเภอไชยา, 2551)

สำหรับการปลูกมะพร้าวในอำเภอไชยา ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นที่ในอดีตมีปลูกกันทั่วไปเกือบทุกครัวเรือน ครั้นเมื่อราคามะพร้าวตกต่ำทำให้ชาวไชยาหันไปปลูกพืชอื่นๆ เพื่อเพิ่มรายได้ พื้นที่ปลูกมะพร้าวปัจจุบันจึงมีเพียง 3,247 ไร่ พื้นที่ที่ยังปลูกกันมาก ได้แก่ ตำบลตะกรบ ผลผลิตมะพร้าวปัจจุบันมีตลาดรองรับทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน

นอกจากอำเภอไชยามีพืชเศรษฐกิจคือ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ข้าวและมะพร้าวแล้วยังมีพืชเศรษฐกิจอื่นๆ ได้แก่ ทุเรียน กาแฟ มังคุด เงาะ ลองกอง และรวมถึงสัตว์เศรษฐกิจคือ โค กระบือ แพะ สุกร เป็ด ไก่ กุ้งทะเล หอย ปลากระชัง ปลาน้ำจืด หอยแครง กุ้งกุลาดำ เป็นต้น อาชีพดังกล่าวในปัจจุบันส่วนใหญ่ดำเนินการเป็นเชิงพาณิชย์ทั้งสิ้น วิถีชีวิตของชาวไชยาจึงเปลี่ยนแปลงจากการดำรงชีวิตแบบเดิมไปเกือบสิ้นเชิง การประกอบอาชีพถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนและคนภายนอก ทำให้ชาวไชยาไม่น้อยอยู่ในภาวะมีหนี้สินและพึ่งพาระบบทุนนิยมที่เข้มข้นอย่างต่อเนื่อง

สำหรับอาชีพอื่นๆ ที่สร้างรายได้ให้คนในชุมชนอันเกิดจากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น ได้แก่ ไข่เค็ม ผ้าไหม น้ำผัดไท ปูสด น้ำปลา ขนมหวานพื้นบ้าน เป็นต้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา อำเภอไชยามีรายได้จากไข่เค็มประมาณปีละ 9,000,000 บาท ปูสดประมาณ 7,200,000 บาท ผ้าไหมประมาณ 4,500,000 บาท ผ้าทอประมาณ 50,000 บาทต่อปี ข้าวซ้อมมือประมาณ 80,000 บาท น้ำผัดไท 60,000 บาท ขนมหวานพื้นบ้าน 50,000 บาท น้ำปลา 15,000 บาท

จากการประกอบอาชีพของชาวไชยาดังกล่าวทำให้คนในชุมชนต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนต่างๆ มาใช้ดำเนินการ แหล่งเงินทุนที่ชาวบ้านกู้ ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มการเงินอื่นๆ ในพื้นที่ สหกรณ์ ธนาคาร และการกู้เงินนอกระบบ ในปัจจุบันชาวไชยามีหนี้สินเงินกู้จากกองทุนหมู่บ้านจำนวนไม่น้อย สภาพหนี้สินดังกล่าวมีแนวโน้มว่าจะมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านมีเงินออมที่เกิดจากการประกอบอาชีพน้อยมาก นอกจากนี้การดำรงชีวิตในยุคเศรษฐกิจทุนล้วนต้องใช้เงินเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งสิ้น ข้อสรุปจากการประกอบอาชีพของชาวไชยาที่มิได้ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและปาล์มน้ำมันเป็นหลัก ก็คือชาวบ้านส่วนใหญ่ตกอยู่ในภาวะที่พึ่งตนเองได้น้อย ต้องพึ่งพิงภายนอกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีชาวบ้านไม่น้อยที่พยายามผันตัวเองในการประกอบอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งให้เป็นทั้งเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจทุนควบคู่กันไป

สภาพทางสังคมและวัฒนธรรม

แต่เดิมครอบครัวของชาวไชยาเป็นครอบครัวขยาย ความสัมพันธ์ของผู้คนในครอบครัวเป็นไปอย่างแน่นแฟ้น ผู้อาวุโสได้รับการยอมรับนับถือ และเป็นผู้นำของครอบครัว การตัดสินใจของคนในครอบครัวจะต้องรับฟังความคิดเห็นจากผู้อาวุโส ลูกหลานได้รับการกล่อมเกลาความประพฤติกิริยามารยาท และฝึกการประกอบอาชีพด้วยการฝึกปฏิบัติจริงจากคนในครอบครัว วัดมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการอบรมสั่งสอนผู้คนในชุมชน ทุกวันพระ 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ ผู้คนจะร่วมกันไปทำบุญและปฏิบัติธรรมที่วัด โดยมักนำลูกหลานไปด้วย กิจกรรมของวัดเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมดำเนินการแทบทุกกิจกรรม ในตอนเช้าชาวบ้านแทบทุกครัวเรือนจะออกมาใส่บาตรพระที่หน้าบ้าน นอกจากนี้วัดยังเป็นแหล่งเรียนรู้หนังสือและเป็นที่พักอาศัย

ของเด็กๆ ที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียน โดยมาอาศัยเป็นศิษย์วัด กินอยู่หลับนอนที่วัด ภายในชุมชนผู้คนแต่ละครอบครัวมีความผูกพันเอาใจใส่ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างดียิ่ง มีกิจการสิ่งใดมักช่วยเหลือกันทั้งแรงงานและสิ่งของต่างๆ การช่วยเหลือไม่จำกัดเฉพาะแต่เพียงในกลุ่มวงศาคณาญาติเท่านั้น ผู้นำในชุมชนมักเป็นผู้นำตามธรรมชาติ พระสงฆ์ ผู้อาวุโส ผู้มีความรู้ ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบหรือตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน เมื่อมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้น บุคคลดังกล่าวจะเข้ามามีบทบาทชี้ถูกชี้ผิด ไกล่เกลี่ยประนีประนอม หรือระงับโดยใช้ความยุติธรรมเป็นที่ตั้ง มิให้สิ่งที่เกิดขึ้นลุกลามใหญ่โตจนยากที่จะแก้ไข ในชุมชนจึงมีความเรียบง่าย ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน และอยู่ด้วยกันอย่างสงบสุข นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนก็เป็นไปด้วยดี การผูกเกลอ การสร้างความผูกพันด้วยการให้ลูกหลานแต่งงานกัน การไปเยี่ยมเยียนพักอาศัยชั่วคราว การฝากสิ่งของเครื่องใช้ไปให้ การไปช่วยกิจการงานต่างๆ และการแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่สืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมชุมชน แต่ภายหลังจากที่มีการพัฒนาประเทศด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา อำเภอไชยาก็เหมือนกับพื้นที่อื่นๆ คือได้รับผลกระทบจากการพัฒนาดังกล่าว ลักษณะครอบครัวเดิมซึ่งเป็นครอบครัวขยายเปลี่ยนเป็นครอบครัวเดี่ยว ความสัมพันธ์แบบเดิมที่ช่วยเหลือเกื้อกูล ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันเปลี่ยนเป็นตัวใครตัวมัน หรือต่างคนต่างอยู่กันมากขึ้น มีการแข่งขัน มีระบบเครือข่ายที่ผูกพันกันโดยมีผลประโยชน์เป็นตัวเชื่อม ระบบอาวุโส มีความหมายน้อยลง ทรัพยากรธรรมชาติถูกแย่งชิงมาใช้เป็นประโยชน์ส่วนตนและกลุ่มพวกที่สร้างเครือข่ายอำนาจขึ้นมาครอบงำ ความหนาแน่นของประชากรกระจุกตัวอยู่ในตัวอำเภอหรือตลาดอันเป็นแหล่งความเจริญด้านวัตถุ เศรษฐกิจการค้า การศึกษา โดยเฉพาะในพื้นที่เทศบาลตำบลตลาดไชยาและเทศบาลตำบลพุมเรียง ความหนาแน่นของประชากรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา เทศบาลทั้งสองแห่งและตำบลเวียงมีจำนวนประชากรหนาแน่นกว่าตำบลอื่น คือ 568 คน 230 คน และ 104 คน ต่อตารางกิโลเมตร ตามลำดับ ขณะที่ตำบลปากหมากมีประชากรเพียง 20 คนต่อตารางกิโลเมตรเท่านั้น แนวโน้มของประชากรในเขตชุมชนจึงหนาแน่นขึ้นอย่างรวดเร็วมีทั้งผู้คนในตำบลที่ห่างไกลอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ทำมาหากิน และแรงงานต่างถิ่น ต่างด้าวเข้ามาแสวงหารายได้ ปัญหาต่างๆ ในแหล่งที่มีความเจริญจึงมีอยู่อย่างมากมาย ได้แก่ โรคภัยไข้เจ็บ ปัญหาความสัมพันธ์ของผู้คนในครอบครัวที่ทำให้ครอบครัวอ่อนแอลง ปัญหาความประพฤติของเยาวชน ปัญหาการพนัน ยาเสพติด การสร้างค่านิยมความฟุ่มเฟือย ปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ เป็นต้น สำหรับปัญหารุนแรงอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นทั่วไป ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ในแทบทุกพื้นที่ของอำเภอไชยามีชาวบ้านและนายทุนได้บุกรุกพื้นที่เพื่อใช้ประกอบอาชีพและประกอบการต่างๆ ทำให้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ถูกทำลาย ส่งผลให้สภาพแวดล้อมและสภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงไป ฝนไม่ตกตามฤดูกาล อากาศร้อนจัด น้ำในลำคลองสกปรกปนเปื้อนด้วยสารเคมี เกิดภาวะน้ำท่วมฉับพลัน พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ต่างๆ ลด

น้อยลง ส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อาหารในชุมชน ทำให้การประกอบอาชีพของชาวบ้านเป็นไปด้วยความยากลำบาก โดยเฉพาะการทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลัก แม้จะมีฝายกั้นน้ำแต่ก็เป็นประโยชน์เฉพาะพื้นที่รับน้ำบางส่วนเท่านั้น

การทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักมาแต่เดิมของชาวไชยา มีวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่ดำเนินการเพื่อให้มีผลผลิตใช้บริโภคในครอบครัวและในชุมชนส่วนที่เหลือก็ขายบ้าง การทำนาทำกันปีละครั้ง อาศัยน้ำฝนและน้ำจากลำคลอง ทุกคนในครัวเรือนต้องช่วยกันทำนา ชาวไชยานิยมมีลูกหลายคนเพื่อใช้แรงงานในการทำนา เครื่องใช้ชาวบ้านที่ใช้ทำนาล้วนผลิตขึ้นใช้เอง ปุ๋ยที่ใช้กับนาข้าวคือ ขี้ค้างคาว พันธุ์ข้าวที่ใช้แต่เดิมนิยมปลูกข้าวหอมไชยา ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมืองไชยา การคัดพันธุ์ชาวบ้านใช้วิธีที่บรรพบุรุษปฏิบัติกันมาแต่เดิมคือ คัดเลือกจากข้าวที่งดงามดี ขนาดรวงโต มีเมล็ดข้าวสมบูรณ์ กระบวนการทำนาตั้งแต่ไถ คราด ปักดำ ดูแลรักษา และเก็บเกี่ยว ล้วนอาศัยแรงงานในครอบครัวและชุมชน สำหรับแรงงานจากชุมชนเป็นแรงงานที่ได้จากประเพณีการซอแรงหรือลงแขกคือ ผลัดเปลี่ยนกันใช้แรงงานช่วยเหลือกัน เครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ และพันธุ์ข้าวหยิบยืมกันใช้ได้ นี่คือวัฒนธรรมการทำนาแต่เดิมที่อยู่บนรากฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลโอบอ้อมอารี หรืออยู่บนรากฐานเศรษฐกิจชุมชนที่มีความพอเพียงเป็นพื้นฐาน ทำให้สภาพสังคมไชยาแบบเดิมมีความสุขสงบ

สำหรับประเพณีอันเนื่องจากการทำนาแต่เดิม ที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนานคือ ความเชื่อเรื่องแม่โพสพ ชาวนาไชยาแต่เดิมยึดถือปฏิบัติเรื่องการทำขวัญข้าวเพื่อเป็นการบูชาคุณและให้ความสำคัญแก่แม่โพสพตลอดทุกขั้นตอนการทำนา ตั้งแต่แรกนาไถนา ปักดำ การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การนวดข้าว และนำข้าวขึ้นยุ้งฉาง รวมถึงการบริโภคที่ปล่อยให้ข้าวหกเรี่ยราดไม่ได้ ข้าวที่ชาวนาบริโภคกับที่ใช้เป็นอาหารสัตว์นำมารวมกันไม่ได้ เพื่อความเป็นมงคลข้าวหม้อแรกที่หุงจะต้องนำไปถวายพระและนำไปมอบให้คนเฒ่าคนแก่เสียก่อน ก่อนที่คนในครอบครัวจะใช้บริโภค การนำข้าวลงมาจากไม้ข้าวหรือที่เก็บทุกครั้งต้องทำพิธีบอกกล่าวแม่โพสพเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว นอกจากนี้ชาวนาไชยายังมีประเพณีสวดทุ่ง และทำขวัญคอก เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่นาข้าว ชาวนา และสัตว์เลี้ยง กล่าวคือ เป็นการกระทำเพื่อให้ปราศจากสิ่งที่เป็นเสนียดจัญไรในกระบวนการทำนานั่นเอง นี่คือสังคมวัฒนธรรมของชาวนาไชยาในอดีตดังกล่าว ในปัจจุบันยังมีบางส่วนหลงเหลืออยู่บ้างแต่ก็น้อยมาก

ในสมัยปัจจุบันซึ่งชาวนาไชยาผ่านการพัฒนาประเทศด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมายาวนานถึงห้าทศวรรษ ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตวัฒนธรรม เนื่องจากแผนพัฒนาดังกล่าวมุ่งเน้นเรื่องเศรษฐกิจทุนคือ ส่งเสริมการผลิตเพื่อขายเป็นสำคัญ มีการลงทุนอย่างขนานใหญ่ในกิจการต่างๆ อันเป็นโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อความสะดวกรวดเร็วในการดำเนินกิจการต่างๆ วิทยาการใหม่ๆ จากภายนอกได้รับการนำมาใช้อย่างกว้างขวางมากขึ้น เช่น เครื่องจักรกล สารเคมีปราบศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี รวมทั้งพันธุ์ข้าวชนิดใหม่ๆ ที่ย่นเวลาใน

การผลิตให้น้อยลงและช่วยให้ผลผลิตสูง ขณะเดียวกันมีการใช้การประชาสัมพันธ์กรอกหูชาวบ้าน (ชาวนา) อยู่ทุกวันว่านี่คือ การพัฒนาไปสู่ความทันสมัยที่เท่าเทียมกับอารยประเทศ (ประเทศทุนนิยม) หรือการพัฒนาที่ไม่ผนวกความล้าหลังเข้ามาอีกต่อไป นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์ที่มีแนวโน้มให้ชาวนาเป็นนักบริโภคนิยมให้มากขึ้น สภาพดังกล่าวได้ทำให้วิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวบ้านเปลี่ยนไปอย่างเห็นได้ชัด ชีวิตวัฒนธรรมประจำวันของชาวบ้านและครอบครัวเต็มไปด้วยความฟุ่มเฟือยมากขึ้น สิ่งที่ไม่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตหลายอย่างต้องนำมาบริโภคอย่างสิ้นเปลือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ สิ่งที่ทุกคนในครอบครัวเคยร่วมมือกันช่วยเหลือร่วมกันทำเปลี่ยนเป็นการจ้างแรงงานจากภายนอก อาหารการกิน การรักษาโรค การศึกษาเล่าเรียน เทคโนโลยีเพื่อความบันเทิง พาหนะเดินทาง การแต่งกาย ล้วนมีการปรับเปลี่ยนไปสู่ความทันสมัยเกือบสิ้นเชิงจะมีเหลืออยู่บ้างเฉพาะชนบทห่างไกลเท่านั้น สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ชาวบ้านตกอยู่ในวังวนของหนี้สินอย่างยากที่จะหลุดถอนได้ การทำนาตามแบบเดิมที่ใช้แรงงานสัตว์เลี้ยง แรงงานคน อุปกรณ์ที่ใช้ทำนาแบบพื้นบ้าน พันธุ์ข้าวพื้นเมือง ปุ๋ยอินทรีย์ เปลี่ยนแปลงไปสู่การทำนาแบบใหม่ที่ต้องลงทุนสูงและเสี่ยงต่อความปลอดภัยของสิ่งแวดล้อม และความปลอดภัยของผู้บริโภค นอกจากนี้ประเพณีการช่วยเหลือเกื้อกูลหรือการซอแรงในการประกอบอาชีพและประเพณีการทำขวัญข้าวก็มีแนวโน้มที่จะสูญหายไปด้วย

ในส่วนที่เกี่ยวกับขนบประเพณีซึ่งเกี่ยวข้องกับชีวิตและศาสนาก็เช่นเดียวกัน ภายหลังจากที่ประเทศมีการขับเคลื่อนด้วยการพัฒนาสมัยใหม่ ขนบประเพณีหลายอย่างของท้องถิ่นเปลี่ยนแปลงหรือไม่ก็เสื่อมความนิยมโดยมีพื้นที่เหลืออยู่ในสังคมน้อย เช่น ประเพณีการเกิด การไปวัดเพื่อทำบุญ รักษาศีลและศึกษาธรรมะ การบวชเรียนเมื่ออายุครบบวช งานแต่งงาน งานศพ หรืองานบุญประจำปีของวัดต่างๆ ล้วนเป็นเรื่องที่แอบแฝงอยู่กับผลประโยชน์เรื่องเงินแทบทั้งสิ้น สภาพการณ์ที่ว่านี้มีแนวโน้มว่าจะรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่เพราะไม่มีแนวทางปฏิบัติ และมิได้ร่วมปฏิบัติกันอีกต่อไป ทำให้ขาดความตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง นอกจากนี้มีงานประเพณีอยู่ไม่น้อยที่ล่อใจผู้มาร่วมงานด้วยวงดนตรี นักร้องแบบสมัยใหม่ ซึ่งหมิ่นเหม่ต่อการยั่วยุพฤติกรรมทางเพศโดยที่ไม่มีสังคมส่วนใดเข้าไปมีส่วนปรับเปลี่ยนให้อยู่ในลักษณะที่พอเหมาะพอควร

เนื่องจากอำเภอไชยาเป็นพื้นที่ที่เคยเจริญรุ่งเรืองมายาวนานนับพันปี ร่องรอยมรดกทางวัฒนธรรมจึงยังคงเหลืออยู่จำนวนมาก เป็นที่ภาคภูมิใจของผู้คนในพื้นที่นี้ในความเป็นคนไชยา อาทิ วัฒนธรรมด้านภาษา วรรณกรรม อาหารการกิน โบราณสถาน โบราณวัตถุ ฯลฯ แต่ในปัจจุบันนี้ผู้คนส่วนใหญ่มิได้ตระหนักต่อความสำคัญของสิ่งดังกล่าวมากนัก สิ่งดังกล่าวจึงทรุดโทรมเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา ทั้งนี้เพราะในปัจจุบันมักมองไปข้างหน้าโดยจำกัดประโยชน์อยู่แค่ทุนนิยมและบริโภคนิยม ไม่ได้สนใจอดีตว่าเป็นรากฐานสำคัญของตนเอง แม้จะมีผู้สนใจอยู่บ้างแต่ก็จำกัดอยู่ในวงแคบ คือ มักเป็นผู้เฒ่าผู้แก่เป็นส่วนใหญ่ สภาพที่ว่านี้ได้ทำให้

วิธีคิดของผู้คนไชยาในปัจจุบันมิได้ผูกพันอยู่กับพื้นที่อันเป็นถิ่นกำเนิด มีความเป็นปัจเจกชนสูง มีความรักและผูกพันหวงแหนความเป็นไชยาน้อยลง สภาพที่ว่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมโดยส่วนรวมโดยเฉพาะในแง่ของความรักความสามัคคี นอกจากหลักฐานที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญดังกล่าวแล้ว วัดซึ่งเป็นสถานที่สำคัญซึ่งสืบต่อวัฒนธรรมของศาสนาก็อยู่ในสภาพที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ปัจจุบันนี้ไชยามีวัดร้างที่ขาดการดูแลเอาใจใส่ปฏิสังขรณ์ และวัดที่ยังไม่ร้างก็ถูกปล่อยปละละเลย พระภิกษุสงฆ์ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงในแต่ละวัดมีน้อยลง และไม่เคร่งครัดต่อวัฏการเป็นสมณะ บทบาทของวัดลดน้อยลงกว่าในอดีต ความรักศรัทธาต่อวัดของประชาชนจึงมีน้อยลง บางวัดสร้างวัตถุต่างๆ ขึ้นเพื่อล่อใจแทนที่จะประพฤติปฏิบัติธรรมและมุ่งเผยแพร่หลักธรรมทางศาสนาเป็นสำคัญ ด้วยสภาพดังกล่าวความเสื่อมของวัดและศาสนาจึงยังคงเป็นไปเช่นนั้น อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2475 อันเป็นปีการเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศ ส่วนโมกขพลารามก็ได้ถือกำเนิดขึ้นจากท่านพุทธทาสผู้เป็นชาวไชยา สวนโมกขพลารามเป็นอารามที่มีพลังกระตุ้นเพื่อความหลุดพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวง ซึ่งเป็นก้าวใหม่ของพุทธศาสนาไทยที่เป็นการหวนหลับไปหารากเหง้าต้นตอที่มาของพระพุทธศาสนา โดยที่ท่านพุทธทาสต้องการให้เป็นวัดป่าที่มีการศึกษาและการปฏิบัติธรรมควบคู่กันไป โดยเน้นที่เนื้อหามิใช่รูปแบบคือ สอนให้เข้าถึงความดี ความงามและความจริง เพื่อเอาชนะความโลภ โกรธ หลง ด้วยการกลับไปหาศาสนธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานทางศีลธรรมหรือจริยธรรม คือ มีสติสัมปชัญญะอันสมบูรณ์ แม้ว่าการตั้งสวนโมกขพลารามของท่านอาจารย์พุทธทาสจะเป็นคุณต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ แต่สำหรับชาวไชยาแม้จะยอมรับและเห็นว่าสวนโมกขพลารามคือ ความดี ความงาม และความจริง โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่ของไชยายังคงให้ความสำคัญด้วยการสนใจวัฒนธรรมอันดีงามนี้อยู่ในวงจำกัดเท่านั้น

บริบทของพื้นที่ศึกษา

ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยได้คัดเลือกแบบเจาะจง จำกัดอยู่เพียง 3 ตำบลจากทั้งหมด 9 ตำบลของอำเภอไชยา ได้แก่ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด

สถานภาพของตำบลป่าเว

ตำบลป่าเวมีพื้นที่ประมาณ 68 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 42,500 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อทางทิศเหนือกับตำบลประสงค์ อำเภอท่าชนะ ทิศตะวันออกติดกับตำบลตะกรบ ตำบลทุ่งและตำบลตลาด ทิศใต้ติดกับตำบลเวียง ทิศตะวันตกติดกับตำบลเวียง ตำบลโมถ่าย แบ่งออกเป็น 6 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านป่าเว หมู่ที่ 2 บ้านเหยียด หมู่ที่ 3 บ้านท่าหัก หมู่ที่ 4 บ้านเขาพนมแบก หมู่ที่ 5 บ้านเดิมเจ้า และหมู่ที่ 6 บ้านห้วยไผ่

พื้นที่ของตำบลป่าเวส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ค่อยๆ ลาดต่ำจากทิศตะวันตกมาทางทิศตะวันออก สลับกับเนินเขาเตี้ย ๆ อยู่บ้าง มีแหล่งน้ำธรรมชาติคือ ลำคลอง 3 สาย ได้แก่ คลองไชยา คลองท่าตีนหรือคลองตะเคียน และคลองพุมเรียง และลำห้วย 13 สาย ลำคลองสายหลักคือ คลองไชยาไหลผ่านพื้นที่จากทางตะวันตกมาทางตะวันออก ปัจจุบันตำบลป่าเวไม่มีพื้นที่ป่าไม้ธรรมชาติ แต่มีที่ดินสาธารณะประโยชน์ จำนวน 1,412 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 1,626 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้นตามทะเบียนราษฎร์ในปี พ.ศ. 2553 จำนวน 4,986 คน เป็นชาย 2,391 คน และผู้หญิง 2,595 คน ประชากรมีความหนาแน่นเฉลี่ย 73 คน/ตารางกิโลเมตร ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา มีพื้นที่ทำนาทั้งหมด จำนวน 3,641 ไร่ เกษตรกรขึ้นทะเบียนปลูกข้าว จำนวน 62 คน มีโรงสีข้าว 6 แห่ง เกือบทุกครอบครัวทำนาปีละ 2 ครั้ง เนื่องจากมีน้ำจากชลประทานฝายคลองไชยา พื้นที่บางส่วนที่น้ำจากชลประทานไปไม่ถึงจึงทำนาปีละ 1 ครั้ง คือ พื้นที่หมู่ที่ 1, 2, 4 และ 5 หมู่บ้านที่ทำนามากที่สุดคือ หมู่ที่ 1 บ้านป่าเว รองลงมาคือ หมู่ที่ 5 บ้านเดิมเจ้า หมู่ที่ 2 บ้านเหยียด และหมู่ที่ 4 บ้านเขาพนมแบก ตามลำดับ นอกจากทำนาเป็นอาชีพหลักแล้วยังประกอบอาชีพทำสวน ได้แก่ สวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน สวนผลไม้ และยังปลูกพืชผักต่างๆ ด้วย (ภิรมย์ ทองเพชร. 2552, พฤศจิกายน 14) พื้นที่สวนยางพารามีทุกหมู่บ้าน หมู่ที่ 6 บ้านห้วยไผ่ และหมู่ที่ 3 บ้านท่าหักมีมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ส่วนพื้นที่ทำสวนปาล์มน้ำมันมีทุกหมู่บ้าน ที่มีมากที่สุดคือ หมู่ที่ 4 บ้านเขาพนมแบก ในตำบลนี้ยังมีการเลี้ยงโค กระบือ สุกร เป็ด ไก่ แต่มิได้เลี้ยงเป็นล่ำเป็นสัน นอกเหนือจากอาชีพดังกล่าวมีบางครอบครัวประกอบอาชีพค้าขาย และบ้างก็ทำงานก่อสร้าง และทำงานในโรงงาน มีกลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวจัดตั้งเป็นองค์กร 10 กลุ่ม คือ กลุ่มอาชีพ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านศิริทิพย์ กลุ่มผักปลอดสารพิษ และกลุ่มพัฒนาพันธุ์ปาล์มน้ำมัน ม.อพป. บ้านเขาพนมแบก กลุ่มออมทรัพย์ 6 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มออกทรัพย์หมู่ที่ 1-6 และกลุ่มสตรีตำบลป่าเว 1 กลุ่มคือ กลุ่มสตรีบ้านเดิมเจ้า ในด้านการคมนาคมทุกพื้นที่ของตำบลมีความสะดวกเนื่องจากมีถนนภายในหมู่บ้าน เชื่อมติดต่อกับทางหลวงแผ่นดิน และทางหลวงจังหวัด ถนนในหมู่บ้านมี 64 สาย ส่วนใหญ่เป็นถนนดินลูกรัง มีบ้างที่เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก และถนนลาดยาง ภายในตำบลมีวัดพุทธศาสนา 3 วัด ได้แก่ วัดเดิมเจ้า วัดเววน และวัดเขาพนมแบก และสำนักสงฆ์ 2 แห่ง คือ ที่พำนักสงฆ์ห้วยไผ่ และสำนักสงฆ์สายวารี ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 3 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กโรงเรียนลุ่มชุมแสง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงเรียนวัดเดิมเจ้า และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กโรงเรียนบ้านห้วยไผ่ โรงเรียนประถมศึกษา 5 โรง คือ โรงเรียนวัดเววน โรงเรียนวัดเขาพนมแบก โรงเรียนบ้านลุ่มชุมแสง โรงเรียนวัดเดิมเจ้า และโรงเรียนบ้านห้วยไผ่ โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 โรง คือ โรงเรียนเขาพนมแบกศึกษา มีสถานีอนามัย 1 แห่ง มีร้านขายยาแผนโบราณ 2 แห่ง มีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร 1 แห่ง ทุกหมู่บ้านมีไฟฟ้าเข้าถึง แต่ก็มีครัวเรือนที่ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ 14 ครัวเรือน สำหรับรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 จำนวน

14,653,191.40 บาท เป็นรายได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดเก็บเองเพียง 759,688.99 บาท นอกจากนั้นเป็นรายได้ที่ส่วนราชการต่างๆ จัดเก็บให้ และเงินอุดหนุนจากรัฐบาล

ในด้านประชากร จำแนกเป็นประชากรอยู่ในวัยพึ่งพิงคือ วัยเด็กและวัยชรา จำนวน 1,202 คน วัยศึกษาเล่าเรียน จำนวน 1,245 คน และวัยทำงาน จำนวน 2,397 คน สำหรับหน้าที่การงานของผู้ที่ได้รับการศึกษา นอกจากมีอาชีพรับราชการและทำงานต่างๆ ในองค์กรของรัฐแล้วยังทำงานประกอบอาชีพในองค์กรเอกชนต่างๆ และมีไม่น้อยที่ประกอบอาชีพส่วนตัว

สถานภาพของตำบลทุ่ง

ตำบลทุ่งมีพื้นที่ประมาณ 84 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 52,500 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อทางทิศเหนือติดกับตำบลตะกรบ ทิศตะวันออกติดกับตำบลตะกรบ และตำบลพุมเรียง ทิศใต้ติดกับตำบลเลม็ด และตำบลตลาดไชยา ทิศตะวันตกติดกับตำบลป่าเวและตำบลตลาดไชยา ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านขนอน หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งนอก หมู่ที่ 3 บ้านวัดตะเคียน หมู่ที่ 4 บ้านคงคาชัย หมู่ที่ 5 บ้านหัวนอน หมู่ที่ 6 บ้านนาแค หมู่ที่ 7 บ้านยางยวน และหมู่ที่ 8 บ้านคลองยวน

พื้นที่ของตำบลทุ่งส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มค่อยๆ ลาดต่ำไปทางทิศตะวันออก ทางด้านตะวันออกสุดของตำบลเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติคลองท่าเนียนและป่าชายเลนคลองพุมเรียง ตั้งอยู่ในหมู่ที่ 6 มีเนื้อที่ประมาณ 3,832 ไร่ มีแหล่งน้ำธรรมชาติคือ ลำคลอง 16 ลำคลอง ได้แก่ คลองรากไม้ คลองหัวขวาน คลองนางพู คลองโบสถ คลองตะเคียน คลองตามเต็ม คลองห้วยโหนด คลองหนองขี้เป็ด คลองเชิงนิต คลองเปรวตุด คลองถิ่นหลวง คลองสด คลองหร่ำ คลองนาสร้าง คลองออกยศ คลองยวน มีลำห้วย 2 สาย ได้แก่ ห้วยโหนดการ้อง และห้วยธงควน มีบึง หนอง คู ทำนบและพรุ จำนวน 15 แห่ง ได้แก่ หนองคงคาชัย หนองเสาธง หนองเขลียง หนองลาด หนองยาว คูนางปริ้ม คูหนองชุน คูห้วยโหนดบ้านธงควน นบห้วยโหนด นบนาขาม นบสวนพร้าว นบนาวัด พรุหนุน พรุหลวง พรุแหวด (วิรัตน์ มีธรรม. 2552, พฤศจิกายน 24) มีพื้นที่สาธารณะจำนวน 387 ไร่ มีจำนวนครัวเรือน 1,522 ครัวเรือน ประชากรตามทะเบียนราษฎร์ในปี พ.ศ. 2553 มีจำนวน 4,933 คน เป็นผู้ชาย 2,383 คน และผู้หญิง 2,550 คน ประชากรมีความหนาแน่นเฉลี่ย 58 คน/ตารางกิโลเมตร นอกจากเป็นประชากรไทยพุทธแล้วยังมีไทยมุสลิมอยู่ด้วย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร โดยทำนาเป็นอาชีพหลัก และเลี้ยงสัตว์ เช่น เป็ด สุกร โค กระบือ และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม บางส่วนประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่ การทำเครื่องจักรสานและทำไข่เค็ม นอกจากนี้ยังมีอาชีพค้าขายเล็กๆ น้อย ทำประมง รับจ้างก่อสร้าง และทำงานในโรงงาน สำหรับอาชีพทำนาในปี พ.ศ. 2551 มีเกษตรกรขึ้นทะเบียนการปลูกข้าว จำนวน 162 คน พื้นที่ทำนาทั้งหมดเหลือเพียง 1,923 ไร่ มีโรงสีข้าว 4 แห่ง มีโรงสีข้าวขนาดเล็ก 4 แห่ง แม้จะเป็นที่ราบลุ่ม มีลำคลอง ลำห้วย และแหล่งน้ำต่างๆ จำนวนมาก แต่ตำบลทุ่งก็ประสบปัญหาเรื่องน้ำที่ใช้ทำนา คือ ขาดแคลนน้ำในบางพื้นที่ และบางพื้นที่ถูกน้ำท่วมขังปีละหลาย

ครั้งจนเป็นอุปสรรคต่อการทำนา พื้นที่ทำนากระจายอยู่ในหมู่ที่ 1-6 หมู่บ้านที่ทำนามากที่สุดคือ หมู่ที่ 1 บ้านขนอน รองลงมาคือ หมู่ที่ 3 บ้านวัดตะเคียน หมู่ที่ 4 บ้านคงคาชัย หมู่ที่ 6 บ้านนาแค หมู่ที่ 5 บ้านหัวนอน และหมู่ที่ 2 บ้านทุ่งนอก ตามลำดับ ปัจจุบันพื้นที่นาบางส่วนเปลี่ยนเป็นปลูกปาล์มน้ำมันแทน พื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันมากที่สุด ได้แก่ หมู่ที่ 8 บ้านคลองยวน และ หมู่ที่ 7 บ้านยางยวน ด้านการคมนาคมภายในตำบล มีความสะดวกเนื่องจากถนนสายหลักซึ่งติดต่อกับที่ว่าการอำเภอ เป็นถนนลาดยางทั้งหมด ส่วนถนนที่ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมในหมู่บ้านมีทั้งถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต และถนนลูกรัง ประมาณเกือบร้อยละ 70 เป็นถนนลูกรัง ประชาชนร้อยละ 94 นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 6 นับถือศาสนาอิสลาม ในพื้นที่ตำบลทุ่งมีวัดทางพุทธศาสนา 5 วัด ได้แก่ วัดจำปา วัดไตรรัตนากร วัดพระประสพ วัดชมพูพนัส และวัดควนเจดีย์ สำนักสงฆ์ 1 แห่งคือ สำนักสงฆ์อิฐ มีมัสยิด 1 แห่งคือ มัสยิดดารูลมุสสีมัน มีโรงเรียนระดับประถมศึกษา 3 โรงคือ โรงเรียนวัดไตรรัตนากร โรงเรียนบ้านหนองมน และโรงเรียนบ้านนาแค มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 แห่งคือ ศูนย์พัฒนาเด็กโรงเรียนบ้านหนองมน มีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร 1 แห่ง มีสถานีอนามัย 1 แห่ง ทุกหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ แต่มีครัวเรือนที่ยังไม่ใช้ไฟฟ้า 4 ครัวเรือน ชาวบ้านรวมกลุ่มกันจัดตั้งองค์กรชาวบ้าน จำนวน 20 กลุ่ม จำแนกเป็นกลุ่มอาชีพ 12 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง กลุ่มจักรสาน กลุ่มผู้ผลิตปุ๋ย กลุ่มปาล์มน้ำมัน กลุ่มทำนา กลุ่มทำเครื่องแกง กลุ่มยางพารา กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มเกษตรกรไร่นาสวนผสม (พันธุ์ปลา-พันธุ์พืช) กลุ่มผู้เลี้ยงเป็ด และกลุ่มออมทรัพย์ 8 กลุ่มคือ กลุ่มออมทรัพย์หมู่ที่ 1-8 ในส่วนของรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งประจำปีงบประมาณ 2552 มีจำนวน 16,287,458,.80 บาท เป็นรายได้ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดเก็บเองเพียง 576,277.47 บาท นอกจากนั้นเป็นรายได้ที่ส่วนราชการต่างๆ จัดเก็บให้ และเงินอุดหนุนจากรัฐบาล

ในส่วนประชากรทั้งหมดของตำบลทุ่ง จำแนกเป็นประชากรในวัยพึ่งพิงคือ วัยเด็กและวัยชรา จำนวน 1,351 คน วัยศึกษาเล่าเรียน จำนวน 1,065 คน และวัยทำงาน 2,571 คน สำหรับหน้าที่การงานของผู้ได้รับการศึกษามีทั้งประกอบอาชีพรับราชการ และงานอื่นๆ นอกระบบราชการ ในส่วนของงานอื่นๆ ได้แก่ งานในองค์กรเอกชน และประกอบอาชีพส่วนตัว เป็นต้น

สถานภาพตำบลเลม็ด

ตำบลเลม็ดมีพื้นที่ประมาณ 76 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 47,500 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อทางทิศเหนือกับตำบลตลาดไชยา ตำบลเวียง และตำบลทุ่ง ทิศตะวันออกติดกับตำบลพุมเรียงและอ่าวไทย ทิศใต้ติดกับอำเภอท่าฉาง ทิศตะวันตกติดกับ ตำบลเวียง ตำบลโมถ่าย และอำเภอท่าฉาง แบ่งเขตพื้นที่เป็น 7 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านท่าใหญ่ หมู่ที่ 2 บ้านวัดแก้ว หมู่ที่ 3 บ้านนาหลวง หมู่ที่ 4 บ้านปากท่อ หมู่ที่ 5 บ้านเลม็ด หมู่ที่ 6 บ้านปากด่าน และหมู่ที่ 7 บ้านไทรงาม

สภาพพื้นที่ตำบลเลม็ด มี 3 ลักษณะคือ เป็นพื้นที่ราบซึ่งเป็นที่เนินทางด้านทิศตะวันตกในหมู่ที่ 6 เป็นที่ราบลุ่มในพื้นที่หมู่ที่ 2,3,5 และบางส่วนหมู่ที่ 6,7 นอกจากนั้นเป็นที่ราบลุ่มชายฝั่ง

ทะเลทางทิศตะวันออกซึ่งเป็นพื้นที่ของหมู่ที่ 1,4 และ 7 มีแหล่งน้ำธรรมชาติคือ คลอง และลำห้วย 3 แห่ง คลองไชยาเป็นลำน้ำสายหลักที่ให้ประโยชน์ต่อการทำนาโดยตรง มีป่าสงวนแห่งชาติเขาพุทธทองอยู่ในหมู่ที่ 6 มีบ่อน้ำพุร้อนอยู่ในหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 6 และมีป่าไทรงามเป็นป่าไทรอนุรักษ์ในหมู่ที่ 7 ปัจจุบันตำบลเลม็ดไม่มีพื้นที่ป่าบก แต่มีพื้นที่ป่าชายเลนประมาณ 2,000 ไร่ เหลืออยู่ในเขตหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 7 จำนวนครัวเรือนของตำบลเลม็ดมี 1,596 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้นตามทะเบียนราษฎร์ในปี พ.ศ. 2553 จำนวน 4,565 คน เป็นผู้ชาย 2,194 คน และผู้หญิง 2,371 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 60 คน/ตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก นอกจากนี้ยังทำสวนยางพารา สวนปาล์มน้ำมัน ทำนากุ้ง ทำการประมงน้ำตื้น ทำสวนผลไม้ เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย และรับจ้าง ชาวบ้านบางส่วนประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน ได้แก่ การรวมกลุ่มกันทำไข่เค็มจำหน่าย ในปี พ.ศ. 2551 มีเกษตรกรขึ้นทะเบียนการปลูกข้าว จำนวน 120 คน พื้นที่ทำนาทั้งหมด จำนวน 1,588 ไร่ (เฉลี่ยประมาณ 740 กิโลกรัมต่อไร่) มีโรงสีข้าว 2 โรง เกือบทุกครอบครัวทำนาปีละ 2 ครั้ง เนื่องจากมีน้ำจากชลประทานฝายคลองไชยา พื้นที่นากระจายอยู่ทุกหมู่บ้าน หมู่ที่บ้านที่ทำนามากที่สุดคือ หมู่ที่ 1 บ้านท่าใหญ่ รองลงมาคือ หมู่ที่ 4 บ้านปากท่อ หมู่ที่ 5 บ้านเลม็ด หมู่ที่ 3 บ้านนาหลวง หมู่ที่ 2 บ้านวัดแก้ว หมู่ที่ 6 บ้านปากด่าน และหมู่ที่ 7 บ้านไทรงาม ตามลำดับ ส่วนพื้นที่สวนยางพาราอยู่ในหมู่ที่ 6 บ้านปากด่านเป็นส่วนใหญ่ สำหรับพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันมีทุกหมู่บ้าน ปลูกมากในหมู่ที่ 1 บ้านท่าใหญ่ พื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันส่วนใหญ่ใช้พื้นที่นาข้าวมาดำเนินการทั้งสิ้น ส่วนพื้นที่ทำนากุ้งคือ พื้นที่ในหมู่ที่ 1, 4 และ 7 แต่ปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ล้มเลิกไปเนื่องจากขาดทุน คงเหลือแต่นากุ้งขนาดใหญ่ที่เป็นของนายทุนเท่านั้น สำหรับการคมนาคมภายในตำบลมีความสะดวกมาก เนื่องจากมีถนนสายหลักคือ ถนนไชยา-พุนพิน ถนนลาดยาง ถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก และถนนลูกรังอันเป็นถนนซอยที่สามารถเดินทางเข้าไปยังทุกหมู่บ้านได้อย่างสะดวก ภายในพื้นที่มีวัดพุทธศาสนา 2 แห่งคือ วัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) และวัดรัตนาราม มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 4 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านวัดแก้ว ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปากท่อ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปากด่าน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านไทรงาม โรงเรียนประถมศึกษา 4 แห่ง คือ โรงเรียนวัดรัตนาราม โรงเรียนวัดจาย โรงเรียนวัดธารน้ำไหล และโรงเรียนบ้านไทรงาม โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่งคือ โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัยสุราษฎร์ธานี ประชากรร้อยละ 99 นับถือศาสนาพุทธ มีสถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง และมีศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร 1 แห่ง ทุกหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้อย่างทั่วถึง ในตำบลมีธุรกิจต่างๆ มากมาย ได้แก่ ปั้มน้ำมัน โรงสีข้าว ร้านอาหาร อู่ซ่อมรถ ห้องพัก/รีสอร์ท ตลาดขายไข่เค็ม และบริการนวดแผนไทย มีกลุ่มที่ชาวบ้านจัดตั้งเป็นองค์กรชาวบ้าน จำนวน 13 กลุ่ม คือ กลุ่มอาชีพ 6 กลุ่ม คือ กลุ่มทำนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อ.ส.ม.ไชยา กลุ่มทำเครื่องแกง กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว กลุ่มเกษตรกรไร่นาสวนผสมหรือพันธุ์ปลา-พันธุ์พืช กลุ่มผู้เลี้ยงเป็ดและกลุ่มออมทรัพย์ 7 กลุ่มคือ กลุ่มออมทรัพย์ในหมู่ที่ 1 ถึงหมู่ที่ 7 ในส่วนของรายได้ขององค์การบริหารส่วนตำบลเลม็ดประจำปีงบประมาณ 2552 มีจำนวน 17,704,271.17 บาท เป็นรายได้ที่

องค์การบริหารส่วนตำบลจัดเก็บเองเพียง 808,283.12 บาท นอกจากนั้นเป็นรายได้ที่ส่วนราชการต่างๆ จัดเก็บให้และเป็นเงินอุดหนุนจากรัฐบาล (องค์การบริหารส่วนตำบลเลม็ด, 2552)

ในจำนวนประชากรทั้งหมดของตำบลเมล็ด มีประชาชนอยู่ในวัยพึ่งพิงคือ เป็นเด็กและคนชรา จำนวน 1,173 คน วัยศึกษาเล่าเรียน จำนวน 1,068 คน และวัยทำงาน จำนวน 2,272คน ในส่วนของหน้าที่การงานของผู้ได้รับการศึกษา นอกจากประกอบอาชีพรับราชการแล้วยังประกอบอาชีพอื่นๆ ได้แก่ ประกอบธุรกิจส่วนตัว เป็นลูกจ้างของหน่วยงานราชการและธุรกิจเอกชน เป็นต้น

สังคมวัฒนธรรมและปัญหาชุมชน

ในด้านสังคมวัฒนธรรมของชาวบ้านตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด มีลักษณะเดียวกันกับสังคมวัฒนธรรมของอำเภอไชยา คือ ประชากรของทั้ง 3 ตำบลมีทั้งชาวไทย ชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิม ตั้งหลักแหล่งอยู่ทั่วไป เพียงแต่ในตำบลทุ่งมีชาวไทยมุสลิมมากกว่าในอีก 2 ตำบล ลักษณะของครอบครัวขยายแต่เดิมเป็นระบบคุณค่าที่หล่อหลอมผู้คนด้านการเรียนรู้และการปฏิบัติตนให้ดำรงอยู่อย่างปกติสุข แต่ภายหลังจากที่ชุมชนให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจทุนและการคมนาคมในพื้นที่ช่วยให้เกิดความสะดวกในการติดต่อกับภายนอกเป็นไปอย่างกว้างขวาง อีกทั้งวิทยาการสมัยใหม่ด้านเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตมากขึ้น ลักษณะครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว สภาพเช่นนี้ทำให้ความสัมพันธ์อันดีงามภายในชุมชน และภายในระบบครอบครัวเสื่อมถอยลงอย่างเห็นได้ชัด ระบบอาวุโสและบทบาทของวัดมิได้ทำหน้าที่หล่อหลอมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมอย่างจริงจังเช่นเดิม สภาพบ้านเรือน อาคารสิ่งก่อสร้าง ความคิดความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ในการดำเนินชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้านอันเป็นมรดกที่เกิดจากการพัฒนา การปรับตัว ปรับวิถีชีวิต และปรับใช้ประโยชน์ในสังคมเป็นเวลายาวนานหมดความนิยมไป ระบบทุนนิยมและบริโภคนิยมซึ่งใช้เงินเป็นตัวขับเคลื่อน ทำให้ผู้คนเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือย ระบบนิเวศอันหลากหลายถูกทำลายซึ่งส่งผลต่อแหล่งอาหารจากธรรมชาติและการผลิตอาหารในชุมชนให้ลดน้อยลง งานหัตถกรรมเครื่องใช้ไม้สอยที่ทำขึ้นเองเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพต่างๆ ล้วนต้องซื้อหา บางอย่างถูกแทนที่ด้วยพลาสติกเพราะไม่มีวัสดุในการผลิต บทบาทการรักษาโรคด้วยการแพทย์สมัยใหม่เข้ามาแทนที่การแพทย์พื้นบ้าน อาหารที่ใช้บริโภคและเลี้ยงสัตว์เปลี่ยนเป็นอาหารสำเร็จรูป การทำนาตามแบบเดิมเปลี่ยนเป็นการทำด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ซึ่งต้องใช้ทุนมากขึ้น การละเล่นพื้นบ้าน อาทิ การสวดมาลัย เพลงเรือ เพลงนา คำตัก หมดความนิยมไปเนื่องจากถูกแทนที่ด้วยสื่อความบันเทิงแบบใหม่ ซึ่งใช้เทคโนโลยีเป็นหลัก และไม่มีพื้นที่ในชุมชนเหลืออยู่ การมีเครือข่ายชุมชนที่เกื้อกูลพึ่งพากันตามแบบเก่าเปลี่ยนแปลงเป็นเครือข่ายของกลุ่มพวกที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์กันเป็นส่วนใหญ่ และอิทธิพลมากขึ้น การปลูกฝังคุณธรรมภายในครอบครัวด้วยการอบรมสั่งสอนด้วยวรรณกรรมและพิธีกรรมต่างๆ

หมดความนิยมไป ขณะที่ระบบการศึกษาเล่าเรียนในระบบโรงเรียนซึ่งเข้ามาแทนที่มุ่งสอนความรู้วิทยาการต่างๆ มากกว่าการเน้นเรื่องกริยามารยาท ความประพฤติ และจริยธรรม คุณธรรม ผู้คนรุ่นใหม่มีพฤติกรรมที่แสดงถึงความเป็นอิสระและการขาดความกตัญญูรู้คุณมากขึ้น การบวชเรียนในพระพุทธศาสนาเป็นไปตามประเพณีมากกว่าเพื่อขัดเกลาให้เป็นคนดีมีศีลธรรม รักบุญกลัวบาป หรือเป็น “ฑิต” ระบบความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชน ซึ่งแต่เดิมเปรียบเสมือนญาติ ช่วยเหลือเกื้อกูล ไปมาหาสู่ หยิบยืม แลกเปลี่ยน กลายเป็นการปฏิบัติที่ต้องใช้เงินเป็นสื่อกลางแทบทั้งสิ้น ระบบอุปถัมภ์แต่เดิมเปลี่ยนเป็นระบบอุปถัมภ์ที่มักใช้ระบบพรรคพวก ใช้เงินและวัตถุสิ่งของ การเมืองทั้งระดับชาติและระดับท้องถิ่นเกี่ยวพันกับระบบอุปถัมภ์เข้ามาครอบงำในลักษณะเครือข่ายมากขึ้น แผ่ขยายเข้าครอบงำทั้งระบบราชการทุกระดับ รวมทั้งองค์กรชาวบ้านจนกระทั่งอยู่เหนือระบบคุณภาพใดๆ นอกจากนี้ระบบอุปถัมภ์ยังผูกสัมพันธ์อยู่กับนักเลงด้วย ด้วยเหตุนี้ทำให้กลุ่มคนในชุมชนที่อยู่นอกเหนือระบบนี้ดำรงตนอยู่ในสังคมค่อนข้างลำบาก จึงมักจะยอมให้เขาลากจูงเข้าสู่ระบบดังกล่าว สำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้านทั่วๆ ไป แม้ว่าความเจริญสมัยใหม่เข้ามาสู่ชุมชนมากขึ้นก็ตาม แต่วิถีชีวิตยังคงดำเนินไปค่อนข้างเรียบง่าย ไม่เร่งรีบ การจับกลุ่มพูดคุยกันที่บ้านของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ร้านกาแฟยังคงเป็นไปตามแบบเดิม แม้ปัญหาในชุมชนมีมาก แต่ที่สนใจพูดคุยกันมากที่สุดคือ เรื่องการครองชีพและเรื่องการเมือง นอกจากกิจกรรมดังกล่าวชาวบ้านยังมีกิจกรรมรวมหมู่อื่นๆ ทั้งกิจกรรมทางสังคมวัฒนธรรม และกิจกรรมที่ทางราชการกำหนด เช่น ยังคงมีชาวไทยพุทธที่เป็นคนเฒ่าคนแก่ไปวัดเพื่อทำบุญตักบาตร ฟังธรรม และร่วมประเพณีต่างๆ ของวัด แต่ก็มีน้อยลง ขณะที่ชาวไทยมุสลิมยังคงรวมหมู่ทางสังคม และวัฒนธรรมทางศาสนาโดยการร่วมละหมาดที่มัสยิดอย่างแข็งขัน กิจกรรมการรวมกลุ่มของชาวบ้านอันเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการเงินและอาชีพ ซึ่งมีทั้งที่ชาวบ้านคิดทำกันเองและที่ราชการสนับสนุนเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านต่างให้ความสนใจกันอย่างกว้างขวาง แต่การดำเนินกิจกรรมดังกล่าวยังเป็นการจัดการที่ไม่ดีพอ จึงทำให้กลุ่มมีบทบาทน้อยต่อการสร้างสรรค์ความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนนี่คือสภาพทางสังคมวัฒนธรรมของชาวบ้านในตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด

ในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาของทั้ง 3 ตำบลดังกล่าว หากพิจารณาบนพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงของบริบทชุมชน ฐานเศรษฐกิจ และทุนทางสังคม ทั้ง 3 ตำบลมีปัญหาต่างๆ เพิ่มขึ้นภายหลังจากที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้แก่ ปัญหาที่เกี่ยวกับสภาพกายภาพ เศรษฐกิจ การศึกษา การสาธารณสุข การเมือง การปกครอง และระบบสังคมวัฒนธรรม สำหรับปัญหาด้านสภาพกายภาพมีการบุกรุกพื้นที่สาธารณะเพื่อใช้ประโยชน์ อาทิ สร้างอาคาร สิ่งปลูกสร้าง ใช้พื้นที่ทำการเกษตร จนทำให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา ได้แก่ ปัญหาทรัพยากรชายฝั่งคือ มีการทำลายระบบนิเวศชายฝั่งเพื่อผลผลิตทางการประมงและเกษตรกรรม รวมทั้งเพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว ปัญหาการบุกรุกทำลายป่าคือ บุกรุกป่าสงวนแห่งชาติ บุกรุกพื้นที่ป่าชายเลน และบริเวณที่ลุ่มหรือแหล่งน้ำเพื่อใช้ทำประโยชน์ด้านการเกษตร ปัญหา

ทรัพยากรน้ำ คือ มีการแย่งน้ำเพื่อทำการเกษตร การทำให้สภาพน้ำไม่เหมาะแก่การอุปโภคบริโภคเนื่องจากมีน้ำเสียจากบ้านเรือนและแหล่งประกอบการอุตสาหกรรม จากตลาดหรือชุมชนโดยมิได้มีการบำบัดอย่างจริงจัง และปัญหาการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการทำการเกษตร โดยไม่คำนึงว่าเป็นผลเสียต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติรอบข้าง สำหรับปัญหาเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ ได้แก่ ปัญหาความยากจน คือ มีรายได้ไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายในครัวเรือน และมีหนี้สินอันเกิดจากการลงทุนประกอบอาชีพต่างๆ ปัญหาราคาน้ำมันและราคาสินค้าที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้รายจ่ายในการครองชีพสูง ปัญหาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ เช่น ราคาข้าว ปาล์มน้ำมัน และผลไม้ ปัญหาพ่อค้าคนกลางผูกขาดสินค้า คือ พ่อค้าดังกล่าวเอารัดเอาเปรียบราคาผลผลิตทางการเกษตร และเอารัดเอาเปรียบการผลิตสินค้าด้อยคุณภาพ เพราะชาวบ้านขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องมาตรฐานสินค้า ในส่วนของปัญหาเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ได้แก่ ปัญหาการเลือกผู้นำท้องถิ่นที่ล้วนใช้วัฒนธรรมเชิงอำนาจ เชิงอุปถัมภ์ และระบบทุน เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อเอาชนะคู่แข่ง อีกทั้งอำนาจและระบบอุปถัมภ์ในลักษณะเครือข่าย และครอบคลุมถึงการอำนวยประโยชน์ให้แก่บุคลากรที่เป็นพรรคพวกในสายงานหรือในองค์กรต่างๆ ทำให้ชาวบ้านไม่น้อยถูกริดรอนสิทธิ์ และในส่วนของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงผู้นำ ทำให้ชุมชนเกิดความแตกแยกทางความคิดและความสามัคคีซึ่งยากต่อการประสานให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งได้ นอกจากนี้การเมืองท้องถิ่นยังส่งผลต่อสถาบันครอบครัว ทำให้บุคคลในครอบครัวห่างเหิน แตกแยกทางความคิด ขาดเสถียรภาพเกิดความไม่เข้าใจกัน มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกไปตามภาวะการเมืองที่เปลี่ยนแปลง ด้านปัญหาเกี่ยวกับการสาธารณสุข สิ่งที่เห็นได้ชัดคือ การจัดการขยะของชุมชนยังไม่เป็นระบบ ทำให้เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค ครอบครัวขาดการดูแลเอาใจใส่ที่อยู่อาศัยให้สะอาด และขาดการดูแลเอาใจใส่สุขภาพอย่างจริงจัง นอกจากนี้ปัญหาเกี่ยวกับอนามัยแม่และเด็ก โรคเอดส์ โรคมะเร็ง และภูมิแพ้ ก็ยังอยู่ในอัตราสูง ในด้านอุบัติเหตุมีสาเหตุอันเนื่องมาจากการฝ่าฝืนกฎจราจร ผู้รักษากฎหมายละเลยการปฏิบัติหน้าที่ ช่องการจราจรที่แคบและขาดความเป็นระเบียบโดยเฉพาะในเขตเทศบาลตำบลตลาดไชยายังคงเกิดบ่อยครั้ง อีกทั้งปัญหาเกี่ยวกับความไม่เพียงพอของสถานพยาบาลในชุมชน จำนวนแพทย์ พยาบาล เภสัชกร และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขไม่เพียงพอ ในส่วนของปัญหาด้านสังคมวัฒนธรรมที่เห็นได้ชัดคือ สภาพครอบครัวและชุมชนในปัจจุบันมีลักษณะต่างคนต่างอยู่กันมากขึ้น ทำให้ความรัก ความอบอุ่น ความใกล้ชิด ระบบอาวุโส ระบบเครือญาติ การอบรมสั่งสอน การอนาทรเอาใจใส่ต่อกันน้อยลง ผู้สูงอายุถูกปล่อยปละละเลยให้อยู่อย่างว้าเหว่ ผู้คนถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมและค่านิยมใหม่ที่เน้นเรื่องความมั่งคั่งและการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย ทำให้เกิดความขัดแย้งกันได้ง่าย และสูญเสียวัฒนธรรมหรือรากเหง้าดั้งเดิมอันดีงาม ศาสนธรรมถูกละเลยจนดูเหมือนว่าชุมชนขาดหลักยึดเหนี่ยวในการดำเนินชีวิต แม้แต่สวนโมกขพลารามมีบางคนบางกลุ่มให้ความสำคัญแค่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น นอกจากนี้ประเด็นปัญหาสังคมที่สำคัญของชุมชนไชยาปัญหาหนึ่งคือ ปัญหาเกี่ยวกับอบายมุขต่างๆ เช่น

การพนัน ยาเสพติด และนักเลงอิทธิพลก็ยังคงมีอยู่ทั่วไป ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมการทำงานของส่วนการปกครองที่เกี่ยวข้องยังเป็นไปตามสบายมากกว่าที่จะดำเนินการตามหลักนิติธรรมอย่างจริงจัง สำหรับปัญหาด้านการศึกษา ประเด็นสำคัญของปัญหาคือ สถานศึกษาที่อยู่ห่างไกลยังคงขาดแคลนครู อาจารย์ อีกทั้งครูอาจารย์ไม่น้อยยังด้อยประสิทธิภาพในการเรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่ และสื่อต่างๆ ที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน ปัญหาที่ตามมาก็คือคุณภาพทางวิชาการของนักเรียนส่วนใหญ่ยังคงต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน นอกจากนี้อาคารและอุปกรณ์ต่างๆ ของสถานศึกษาเก่าและล้าสมัย อีกทั้งโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนหลายโรงกำลังอยู่ในภาวะที่ถูกยุบเลิก เพราะมีผู้เรียนน้อยลง สำหรับหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนและชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งภูมิปัญญาชาวบ้านก็มิได้มีการรื้อฟื้น อนุรักษ์ พัฒนาและนำมาใช้อย่างจริงจัง ทำให้นักเรียนรู้เรื่องราวของตนเองน้อย ส่งผลให้ไม่ภาคภูมิใจและผูกพันในท้องถิ่นของตนและมีแนวโน้มที่จะทิ้งถิ่นตนเองในอนาคต ในส่วนของนักเรียนหากพิจารณาในแง่คุณภาพการศึกษาในภาพรวม ทักษะต่างๆ เช่น การคิดคำนวณ การอ่าน การเขียน การพูด และการใช้ภาษาต่างประเทศ ส่วนใหญ่ยังต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ด้านปัญหาเกี่ยวกับระบบคิด ค่านิยม และการปรับตัวนักเรียนเห็นได้ชัดว่าระบบการเรียนรู้ทั้งจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ครอบครัว มิได้ช่วยให้ระบบคิดของคนในชุนชนเปลี่ยนแปลง ยังคงสอนให้คนติดยึดกับระบบคิด ค่านิยมเก่าบางประการ ทั้งๆ ที่สังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก แทนที่จะปรับตนให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปกลับยังคงติดยึดตัวแบบเก่าอย่างเหนียวแน่น นอกจากนี้บางครั้งก็ละทิ้งความคิด ค่านิยมเก่าๆ ที่เหมาะสมกับสภาพสังคมท้องถิ่นหันไปนิยมความคิด และค่านิยมแบบตะวันตก ซึ่งถูกครอบงำด้วยทุนนิยมและบริโภคนิยมเพื่อแสดงว่าเป็นผู้ทันสมัย (เวทีชุมชนตำบลเลม็ด. 2551, เมษายน 19) ลักษณะเช่นนี้ก็คือการสูญเสียความเป็น “ชาวไชยา” นั่นเอง

จากปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว มีอยู่หลายปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสังคมชาวไชยาอย่างต่อเนื่องและขยายตัวกว้างขวางจนยากต่อการแก้ไข ได้แก่ การที่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย การแข่งขันแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติที่ดำเนินไปอย่างรุนแรง การเกิดขึ้นของสังคมเครือข่ายเพื่อเอารัดเอาเปรียบผู้ด้อยกว่า อำนาจของธุรกิจอยู่เหนือความเป็นชุมชน เกิดระบบคุณค่าอย่างใหม่ขึ้นในสังคม อาทิ นิยมความสำเร็จเชิงวัตถุละเลยความดีงามและสุนทรียภาพบางอย่าง นิยมการบริโภคสิ่งแปลกใหม่อย่างฉาบฉวย นิยมการแข่งขันด้านวัตถุในเชิงปริมาณมากกว่าคุณภาพ สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้คนและชุมชนเกิดความเหลื่อมล้ำทั้งทางด้านสถานะทางสังคมและทางด้านรายได้ ทั้งๆ ที่มีทรัพยากรมากและหลากหลาย แต่ผู้มีฐานะปานกลางและยากจนประสบความยากจนลงอย่างต่อเนื่อง ระบบนิเวศล่มสลายทั้งป่าไม้ แม่น้ำ ลำธาร ทรัพย์ในดิน สินในน้ำ และบรรยากาศ อีกทั้งขยะที่ปนเปื้อนมีมากขึ้น ครอบครัวและชุมชนอ่อนแอลง ขาดประสิทธิภาพและคุณภาพในการกล่อมเกลาสังคม อีกทั้งชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในสภาพเป็นแหล่งบริโภคมากกว่าอยู่ในภาวการณ์ เป็นแหล่งผลิต

ความรู้ และแหล่งระบบการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังเห็นได้ชัดว่าผู้คนและชุมชนให้ความหมายต่อคุณธรรมและจริยธรรมน้อยลง ซึ่งเห็นได้จากความเสื่อมถอยของความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยที่ผู้ด้อยกว่าถูกเอาเปรียบ และมนุษย์เอาเปรียบด้วยการเบียดเบียนธรรมชาติอย่างมากมาย ดังที่ปรากฏอยู่ (พระครูศรีปริยัติชยาภรณ์. 2552, พฤศจิกายน 20) สภาพชุมชนไชยาและบริบทพื้นที่ศึกษาในภาวการณ์ เปลี่ยนแปลงที่กล่าวมาแล้ว เห็นได้ชัดว่าเป็นผลมาจากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพื่อพัฒนาประเทศที่แม้จะบังเกิดผลดีอย่างมหาศาล แต่การที่ชุมชนเกี่ยวข้องอยู่กับทุนนิยม วัตถุนิยม และบริโภคนิยมอย่างเหนียวแน่นมาเป็นเวลาต่อเนื่องยาวนาน ได้มีอำนาจใหญ่ๆ เกิดขึ้นคือ อำนาจรัฐ อำนาจเงิน และอำนาจความรู้ในสังคมแต่เดิม ชาวบ้านแสวงหาความรู้เพื่อการดำเนินชีวิตและเพื่อการอยู่ร่วมกัน ความรู้จึงเป็นไปเพื่อวิถีชีวิต ซึ่งก็คือ พลังท้องถิ่นอันเป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ความรู้แต่เดิมจึงเป็นพลังของชุมชนอย่างแท้จริง แต่ในปัจจุบันอำนาจรัฐและอำนาจเงิน ต้องการความรู้เพื่อมาสนับสนุน เมื่อเป็นเช่นนี้ความรู้ที่ใช้อำนาจรัฐและอำนาจเงินจึงมิใช่ความรู้ที่รับใช้ชาวบ้าน ตราบใดที่ลัทธิทุนนิยม วัตถุนิยม และบริโภคนิยมยังเป็นกระแสเชี่ยวกรากอยู่ในชุมชนก็คงยากที่จะแก้ไขปัญหาที่เป็นอยู่ และช่วยให้ผู้คนในระดับปานกลางและยากจน มีโอกาสพัฒนาตนเอาให้รอดพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบได้ หากปล่อยให้มีสภาพเช่นนี้เป็นอยู่ต่อไป ช่องว่างทางสังคม เศรษฐกิจ ระหว่างคนร่ำรวย และคนยากจนก็จะเพิ่มมากขึ้นหรือห่างออกไปทุกที นั่นคือ ความขัดแย้ง ความรุนแรงในสังคมท้องถิ่นก็จะทวีขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้และคงยากที่จะแก้ไข อย่างไรก็ตามบนพื้นฐานของบริบทชุมชน ฐานเศรษฐกิจและทุนทางสังคมที่เปลี่ยนไปนั้นหากผู้คนในชุมชนพยายามเรียนรู้และเข้าใจอย่างมีเหตุมีผล โดยย้อนกลับไปดำเนินการให้ครอบครัวและชุมชนพึ่งตนเองมากกว่าการพึ่งพิงภายนอก ไม่ผูกมัดตนเองติดแน่นอยู่กับทุนนิยมจนเกินไป พร้อมๆ กับการฟื้นฟูความสัมพันธ์แบบเดิมในชุมชนมาใช้ ก็น่าจะมีทางออกที่ช่วยให้ชุมชนและสังคมท้องถิ่นอยู่รอดได้

บทที่ 3

สถานภาพด้านอาชีพของชาวไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ก่อนจะมีสถานะทางอาชีพเช่นปัจจุบัน พื้นที่อำเภอไชยาได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง แต่เดิมศูนย์กลางของชุมชนและเศรษฐกิจอยู่ที่ตำบลพุมเรียง ทั้งนี้เพราะว่าที่นั่นมีเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่สามารถติดต่อกับภายนอกได้สะดวก ครั้นเมื่อการคมนาคมทางบกใช้ถนนและทางรถไฟแทนการใช้ ม้า ช้าง และเกวียน เป็นพาหนะ การคมนาคมทางน้ำจึงหมดความสำคัญลง ศูนย์กลางของไชยาได้ย้ายจากตำบลพุมเรียงมาตั้งที่ตำบลตลาดไชยา หลังจากนั้นชุมชนก็เติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็วมาจนกระทั่งปัจจุบัน พร้อมๆ กับการขยายตัวด้านอาชีพต่างๆ ที่เป็นไปอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เนื่องจากบริบทพื้นที่ ฐานเศรษฐกิจ และทุนทางสังคมของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปเพื่อตอบสนองต่อการพัฒนาแบบใหม่ที่เน้นเศรษฐกิจทุน

เพื่อให้เห็นความเกี่ยวเนื่องของการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพของชาวไชยาสู่แนวเศรษฐกิจพอเพียง ในบทนี้จึงนำเสนอประเด็น จากเศรษฐกิจชุมชนถึงเศรษฐกิจพอเพียงของอำเภอไชยา พัฒนาการด้านอาชีพของชาวไชยา อาชีพของชาวไชยากับแนวเศรษฐกิจพอเพียง และบทสรุปจากเศรษฐกิจชุมชนถึงเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นเฉพาะพื้นที่ศึกษา 3 ตำบลที่กล่าวมาแล้ว

จากเศรษฐกิจชุมชนถึงเศรษฐกิจพอเพียง

ก่อนที่จะย้ายศูนย์กลางของอำเภอไชยาจากตำบลพุมเรียงมาตั้งที่ตำบลตลาดไชยา พื้นที่ไชยาในส่วนของ 3 ตำบลคือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด รวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียงอื่นๆ มีสภาพเช่นเดียวกันคือ เป็นหมู่บ้านชนบทที่ตั้งอยู่ตามแนวลำน้ำซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์อย่างยิ่ง พื้นที่ราบเกือบทั้งหมดมักเรียกว่า “ทุ่ง” ใช้ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก นอกจากนี้ชุมชนยังปลูกพืช ผัก ผลไม้ เลี้ยงสัตว์และทำประมง รวมทั้งผลิตงานหัตถกรรมต่างๆ ควบคู่ไปด้วย แต่ทำเพื่อบริโภคและประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ สภาพการประกอบอาชีพดังกล่าวยังคงเป็นไปเช่นนี้เรื่อยมาจนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และต่อเนื่องมาจนกระทั่งประเทศนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้ การขยายตัวของการประกอบอาชีพโดยทำนาเป็นหลักได้ทำควบคู่ไปกับ ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์กันมากขึ้น สัตว์เลี้ยงที่สำคัญนอกจากควายที่ใช้ทำนาแล้วยังมีเป็ด ไก่ และหมู ผลผลิตจากไร่นานอกจากบริโภคในครอบครัว

แล้วนำมาใช้เลี้ยงสัตว์อีกด้วย การประกอบอาชีพจึงเป็นลักษณะของเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองนั่นเอง

เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนดังกล่าวเป็นการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิตโดยที่ผู้คนในครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์จากการใช้ทุนของชุมชนทั้งที่เป็นฐานเศรษฐกิจและทุนทางสังคม ฐานเศรษฐกิจคือ ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า ของป่า พืชสัตว์เศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังรวมถึงทรัพยากรบุคคล ศาสตร์และเทคโนโลยีจากภายนอก และสุขภาวะของผู้คนและชุมชนด้วย ส่วนทุนทางสังคม ได้แก่ ผู้คนหรือชุมชน สถาบันในสังคม วัฒนธรรมชุมชน รวมถึงภูมิปัญญาและศาสตร์ชาวบ้าน ลักษณะเด่นของเศรษฐกิจชุมชนคือ ครอบครัวเป็นหน่วยหลักที่ขับเคลื่อนการผลิต โดยอาศัยแรงงานในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญ แรงงานดังกล่าวเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับปฏิบัติการผลิต แรงงานแทบทุกคนสามารถทำงานได้ในทุกขั้นตอนของการผลิต การพึ่งตนเองและพึ่งพิงกันเองในชุมชนมีสูง ด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งแบบให้เปล่าและเป็นการช่วยเหลือกันแบบซอแรง คือ ผลัดเปลี่ยนช่วยเหลือกันคล้ายๆ กับวิธีการลงแขก ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ในการผลิตนำมาใช้เท่าที่จำเป็น ไม่หวงแหนไว้เป็นของตนหรือครอบครัวโดยเฉพาะ ไม่แย่งชิง ไม่โลภ แต่เป็นการใช้ร่วมกัน ใช้ภูมิปัญญาและศาสตร์ชาวบ้านมากกว่าการพึ่งพิงศาสตร์และเทคโนโลยีจากภายนอก โดยเฉพาะเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิต กรรมวิธีการผลิต และการใช้ผลผลิต การลงทุนพยายามนำทุนที่ชุมชนมีอยู่มาใช้ ศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านคือ วัด ซึ่งนอกจากเป็นแหล่งประกอบพิธีทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ แล้ว ยังเป็นแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อการศึกษาเล่าเรียน หรือเป็นจุดรวมที่สำคัญของชุมชนในการปรึกษาหารือเพื่อทำกิจกรรมหรือช่วยกันแก้ปัญหาต่างๆ อีกด้วย โดยมีพระภิกษุสงฆ์อาวุโส หรือเจ้าอาวาสเป็นศูนย์กลาง หลักธรรมทางศาสนาได้รับการนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างจริงจัง การผลิตและการบริโภคผลผลิตเป็นไปแบบพอเพียงคือ ใช้ในครัวเรือนและชุมชนด้วยการแลกเปลี่ยน หยิบยืมใช้และซื้อขายกันบ้างเมื่อมีมากเหลือกินเหลือใช้ เพราะไม่เน้นการผลิตเพื่อขาย ตลาดนัดและตลาดเล็กๆ ในชุมชนที่ไม่ห่างไกลเป็นแหล่งนัดพบ แลกเปลี่ยนซื้อขายผลผลิต วิธีการผลิต และการบริโภค ดำเนินไปอย่างเรียบง่าย เศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นการจัดการทรัพยากรและทุนของชุมชนด้วยระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนโดยแท้ ชุมชนจึงเป็นเจ้าของการผลิตที่มีอำนาจในการใช้และการจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจของตนเองได้ (อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2549) ทั้งนี้เพราะการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนเป็นการฝังตัวของเศรษฐกิจอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นวิถีชุมชน หรือเป็นวัฒนธรรมชุมชนนั่นเอง หัวใจของเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นหลักประกันให้มีความมั่นคงและยั่งยืนคือ การเรียนรู้และสืบต่อกันภายในชุมชนโดยมีการผลิตซ้ำเพื่อความเหมาะสมกับภาวะของการเปลี่ยนแปลงของบริบทชุมชน ฐานเศรษฐกิจและทุนทางสังคม โดยที่ทรัพยากรธรรมชาติ อันได้แก่ ดิน น้ำ สัตว์ป่า ของป่า และพืชสัตว์เศรษฐกิจได้รับการดูแลรักษาจากชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยการใช้ความเชื่อที่มีต่อธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ

และความเชื่อที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาทำให้เกิดแนวทางปฏิบัติร่วมกันในชุมชนที่ทุกคนต้องยึดถือและปฏิบัติ

ภาพรวมของชาวไชยาใน 3 ตำบลคือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด ดำเนินชีวิตโดยการเลี้ยงชีพด้วยเศรษฐกิจชุมชนมายาวนาน อาชีพสำคัญซึ่งสะท้อนความเป็นเศรษฐกิจชุมชนที่เห็นได้ชัดคือ การทำนาเป็นหลัก โดยมีอาชีพอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย ได้แก่ ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงเป็ด ทำประมง ทำน้ำตาล หาของป่า และงานผลิตสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน บ้านเรือน และชุมชนทั้ง 3 พื้นที่แต่เดิมตั้งอยู่ “แค่นา แค่ป่า แค่ท่า แค่วัด” คือ อยู่ในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มที่ใช้ทำนาได้ อยู่ใกล้ป่า อยู่ใกล้ลำน้ำ และใกล้วัดนั่นเอง สภาพเช่นนี้เป็นสภาพที่เหมาะแก่การปลูกข้าว การหาอาหาร การไปมาติดต่อที่สะดวก และเพื่อประกอบกิจกรรมร่วมกันทางศาสนา ในการทำนาชาวนาแต่ละครอบครัวส่วนใหญ่มีนาเป็นของตัวเอง ซึ่งบรรพบุรุษสร้างและสั่งสมสืบต่อกันมา บางครอบครัวทำเป็นนาหว้า คือ ทำนาในพื้นที่ของผู้อื่นแล้วแบ่งปันผลผลิตที่ได้รับตามที่ตกลงกัน ซึ่งผู้ที่ทำนาหว้าคือ ผู้ที่ไม่มีนาเป็นของตนเองหรือมีแต่ก็น้อย ผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภคในครอบครัว ในการทำนาเป็นการผลิตขนาดเล็กที่ใช้แรงงานในครอบครัวและชุมชน ทำเพื่อใช้ผลผลิตในการยังชีพ เพื่อความพอเพียงในครอบครัวและชุมชน ความพอเพียงที่ว่านี้คือ พอเพียงแก่การบริโภคนั่นเอง ระบบการทำนาเป็นระบบชุมชน ไม่ได้มุ่งที่กำไรหรือความร่ำรวย ชาวนาในตำบลทุ่งมีการทำนาควบคู่ไปกับการทำน้ำตาลโตนด และจับสัตว์น้ำจากพรุหลวงและแหล่งน้ำลำคลองต่างๆ ในขณะที่ชาวนาตำบลป่าเวหาของป่าได้จำนวนมากจากพื้นที่ป่าด้านตะวันตก และชาวนาตำบลเลม็ดทำประมงน้ำตื้น หาปลาและสัตว์อื่นๆ ได้ในลำน้ำและป่าชายเลน รวมทั้งหาของป่าในพื้นที่ทางด้านตะวันตกได้เช่นกัน ชาวนาทั้ง 3 ตำบลและรวมถึงตำบลใกล้เคียงอื่นๆ มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลแลกเปลี่ยนผลผลิตที่หาได้กันด้วยน้ำใจไมตรี แม้แต่ข้าวซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกครอบครัวผลิตได้ก็ช่วยเหลือเกื้อกูลให้หยิบยืมข้าวและพันธุ์ข้าว เมื่อบางครอบครัวมีปัญหาที่อาจจะประสบจากภัยธรรมชาติ หรือไม่สามารถคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่ดีจากนาของตนเองได้ สำหรับการทำนามีบางส่วนที่ครอบครัวและชุมชนดำเนินการร่วมกัน เช่น ทำพิธีแรกนาร่วมกัน หว่านกล้าร่วมกัน ใช้พื้นที่เลี้ยงสัตว์ร่วมกัน หาปุ๋ยขี้ค้างคาวมาใช้ในนาร่วมกัน ใช้ควายเหยียบนาร่วมกัน ทำพิธีผูกข้าวร่วมกัน เก็บเกี่ยวร่วมกัน ทำพิธีทางศาสนาร่วมกัน สวดทุ่งร่วมกัน เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเป็นลักษณะของความสมัครใจของครอบครัวและชุมชนที่อยู่บนฐานของเศรษฐกิจยังชีพซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบทุนน้อยมาก (ล่ำ ศักดา และ ทอง วัฒน์บุณย์. 2551, พฤศจิกายน 22)

หากพิจารณาถึงกระบวนการผลิตของเศรษฐกิจชุมชนของชาวไชยาทั้ง 3 ตำบลจะเห็นได้ว่าแม้แต่ละครัวเรือนจะทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่ก็ได้ประกอบอาชีพอื่นตามสภาพบริบทควบคู่ไปด้วยดังกล่าวแล้ว ซึ่งเป็นการพึ่งตนเองอย่างเต็มที่ วัฒนธรรมการผลิตเศรษฐกิจชุมชนของแต่ละครอบครัวหรือชุมชนเป็นลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป ให้ความสำคัญกับการที่ครอบครัวและชุมชนอยู่กันอย่างเรียบง่ายและมีความผสมกลมกลืนโดยสัมพันธ์อยู่กับวิถีชีวิตที่ผูกพัน

กับธรรมชาติ อยู่กับความเป็นเครือข่ายกลุ่มพวก โดยเฉพาะกลุ่มเครือญาติผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น การผลิตอยู่บนฐานของบริบทชุมชน ฐานเศรษฐกิจ และทุนทางสังคมที่มีอยู่ซึ่งมีเป้าหมายที่การทำมาหากิน มิใช่เป็นเรื่องของการแข่งขัน การที่แต่ละครอบครัวต่างก็ใช้แรงงานสร้างผลผลิต เพื่อบริโภคในครอบครัวและชุมชนกันอย่างเต็มที่ ทำให้ต่างเห็นถึงความเหนื่อยยากซึ่งกันและกัน จึงเกิดความเข้าใจเห็นอกเห็นใจกัน สภาพเช่นนี้ทำให้กระบวนการผลิตของชุมชนเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างอบอุ่น (ภิรมย์ ทองเพชร. 2552, พฤศจิกายน 14 และวิศิษฏ์ รักษาพราหมณ์. 2552, พฤศจิกายน 20)

แม้ว่าเศรษฐกิจชุมชนใน 3 ตำบลของชาวไชยาได้ดำเนินอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนานบนฐานของบริบทชุมชน ฐานเศรษฐกิจ และทุนทางสังคมในช่วงเวลานั้นๆ แต่ภายหลังจากที่การพัฒนาประเทศเข้าสู่ลู่ของการพัฒนาแบบใหม่ โดยเฉพาะตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา และเมื่อมีการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้พัฒนาประเทศ ได้มีการลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างขนานใหญ่ และมุ่งให้สังคมใช้เศรษฐกิจทุนเป็นตัวตั้ง บริบทชุมชน ฐานเศรษฐกิจและทุนทางสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองสั่นคลอนและเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยโครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่มีครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยผลิตซึ่งมีเป้าหมายมุ่งให้ครอบครัวและชุมชนดำรงชีพอยู่รอดโดยอาศัยความสัมพันธ์ของโครงสร้างแบบแนวราบ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติสถาบันในชุมชน และศาสตร์หรือภูมิปัญญาของชุมชนเป็นปัจจัยที่ทำให้เศรษฐกิจชุมชนดำเนินไปด้วยการพึ่งตนเองได้ถูกผลกระทบจากเศรษฐกิจทุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อยังชีพเป็นเน้นการผลิตเพื่อขาย ซึ่งเป็นการตอบสนองความต้องการจากภายนอก มิใช่การผลิตเพื่อยังชีพดังแต่ก่อน ชุมชนเริ่มไม่สามารถกำหนดการผลิตตามบริบทของตนเองที่สอดคล้องกับฐานเศรษฐกิจและทุนทางสังคมได้อีกต่อไป ปัจจัยการผลิตเดิมคือ แรงงานในครอบครัว ทรัพยากรของท้องถิ่น ศาสตร์หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน และการผลิตที่อาศัยธรรมชาติเป็นตัวกำหนดกลายเป็นสิ่งล้าหลัง สภาพดังกล่าวได้ถูกสิ่งที่มาจากภายนอกเข้ามาแทนที่ ความมีน้ำใจความเอื้ออาทร ความเป็นญาติมิตรพวกพ้องที่ร้อยรัดกันอยู่ตามสภาพของสังคมแบบเดิมเริ่มเลือนหายไป ขณะที่การผลิตแทบทุกอย่างต้องอาศัยทุนเงินเป็นหลัก และนั่นคือ เศรษฐกิจทุนได้เข้ามาแทรกตัวในเศรษฐกิจชุมชนจนกระทั่งต้องปรับเปลี่ยนตามอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง กรณีที่เห็นได้ชัดคือ การทำนาและเลี้ยงเป็ดของชาวบ้านใน 3 ตำบล ซึ่งแต่เดิมการทำนาเป็นลักษณะของการผลิตที่เป็นเศรษฐกิจชุมชน เมื่อเศรษฐกิจทุนเข้ามาครอบงำ ระบบการทำนาแบบเดิมเปลี่ยนแปลงไปจากการใช้เครื่องมือเครื่องใช้ชาวบ้านเป็นรถจักรไถนาและคราดนา จากการทำนาตามธรรมชาติเพียงปีละครั้งเดียวมาเป็นทำนาปีละ 2-3 ครั้ง จากการคัดเลือกพันธุ์ข้าวเองเปลี่ยนเป็นต้องซื้อพันธุ์ข้าว จากการใช้ปุ๋ยอินทรีย์เปลี่ยนมาเป็นปุ๋ยเคมี จากการกำจัดศัตรูพืชด้วยวิธีธรรมชาติเปลี่ยนมาเป็นการใช้สารเคมี จากการช่วยเหลือเกื้อกูลกลายเป็นการจ้างงานในแทบทุกขั้นตอนของการผลิต การเก็บเกี่ยวด้วยแรงคนเปลี่ยนเป็นใช้รถเก็บเกี่ยวมาทำหน้าที่

แทน และจากการเก็บผลผลิตไว้กินไว้ใช้ในครัวเรือนเปลี่ยนเป็นขายให้แก่พ่อค้าคนกลางมากขึ้น และที่สำคัญคือ ชาวนาต่างก็มีหนี้สินจากการทำนามากน้อยกันแทบทุกครัวเรือน (ภิรมย์ อินทร์คง และ สง่า มณีรัตน์. 2552, พฤศจิกายน 27) สภาพดังกล่าวทำให้ชาวนาไชยาที่เคยมีเวลาว่างภายหลังการทำนาและการเก็บเกี่ยวต้องใช้เวลาเพื่อการทำงานด้านอื่นมากขึ้นเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว เนื่องจากรายได้จากผลผลิตไม่เพียงพอกับการบริโภคในครัวเรือนที่เป็นไปอย่างฟุ่มเฟือย งานหัตถกรรมเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำขึ้นเอง เพื่อใช้ในครัวเรือนและของเล่นพื้นบ้านที่คนเฒ่าคนแก่ผลิตขึ้นเพื่อให้ลูกหลานใช้เล่นหมดไป โดยที่มีผลิตภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์เข้ามาแทนที่ ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับวัดมีน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด จะมีก็เพียงคนเฒ่าคนแก่บางกลุ่มเท่านั้นที่ยังคงปฏิบัติหลักธรรมทางศาสนาและนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ในส่วนของการเลี้ยงเป็ด แต่เดิมชาวอำเภอไชยาแทบทุกครัวเรือนเลี้ยงเป็ดไว้กินไข่โดยเลี้ยงด้วยการปล่อยให้หากินในทุ่งนาเป็นหลัก เป็ดได้หากินกุ้งหอย ปูปลา และเมล็ดข้าวที่ตกหล่นอยู่ในนา อาหารหลักของเป็ดคือ ข้าวเปลือก การทำนาส่วนหนึ่งชาวบ้านใช้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมเพื่อการเลี้ยงเป็ดมาทำนาหรือไม่ก็ใช้ข้าวที่เหลือจากการเก็บเกี่ยว ซึ่งสุกช้าเก็บไว้เลี้ยงเป็ดก็มี ไข่เป็ดที่ได้จากการเลี้ยงนอกจากเป็นอาหารในครัวเรือนและแจกจ่ายให้แก่ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง โดยการแลกเปลี่ยนกันแล้ว ที่เหลือก็ขายให้แก่ผู้ทำไข่เค็มก็มี ภายหลังที่ความต้องการบริโภคไข่เค็มมีเพิ่มขึ้นทำให้ชาวนานิยมเลี้ยงเป็ดกันมากขึ้น ไข่เป็ดที่ได้ขายให้แก่ผู้ทำไข่เค็มเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน หรือขายให้แก่กลุ่มที่รวมตัวกันผลิตในหมู่บ้านที่ตนเองเป็นสมาชิก หรือผลิตเองก็มี ทำให้การเลี้ยงเป็ดมีเพิ่มมากขึ้น ลักษณะการเลี้ยงแทนที่เป็ดจะหากินในนาข้าวเช่นเดิมก็เปลี่ยนเป็นการซื้อหาอาหารทั้งที่เป็นอาหารสำเร็จรูป ข้าวเปลือก หัวกุ้ง และปลามาใช้แทนการเลี้ยงแบบเดิม วิธีการเลี้ยงจึงเปลี่ยนแปลงไป ทุนที่ใช้ในการเลี้ยงเพิ่มขึ้น (ประสงค์ หีตอนันต์. 2552, พฤศจิกายน 27) อย่างไรก็ตามการที่ชาวนาใช้ข้าวจากการทำนาเพื่อเลี้ยงเป็ดเป็นหลัก ทำให้สภาพของการเลี้ยงเป็ดและการใช้ประโยชน์จากผลผลิตมิได้เปลี่ยนแปลงไปมากนัก การใช้และบริโภคผลผลิตจากการเลี้ยงเป็ดยังคงมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจชุมชนตามแบบเดิม โดยเฉพาะการนำไข่เป็ดมาแปรรูปโดยทำเป็นไข่เค็มในระบบของการรวมกลุ่มที่ชุมชนร่วมกันทำ

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐได้สร้างทางหลวงแผ่นดินอันเป็นถนนสายหลักของภาคใต้ และเกิดถนนสายย่อยๆ เข้าไปในพื้นที่ชนบท พื้นที่อำเภอไชยาได้รับผลกระทบอย่างกว้างขวางจากการสร้างถนนสายนี้ เนื่องจากการคมนาคมที่ดีขึ้น ทำให้พื้นที่ของ 3 ตำบลคือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง ตำบลเลม็ด และตำบลอื่นๆ เปลี่ยนแปลงจากการใช้ประโยชน์ที่ดินตามแบบเดิมคือ ใช้ทำนา เป็นสวนสมรม สวนผลไม้ และตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เป็นการใช้ประโยชน์อื่นมากขึ้น เช่น ตัดถนน ตั้งเป็นร้านค้า ร้านอาหาร ปั้มน้ำมัน และสถานประกอบการต่างๆ พื้นที่ทำนาแม้จะยังคงใช้ประโยชน์ทำนาเช่นเดิม เนื่องจากมีฝายกั้นน้ำคลองไชยาช่วยส่งน้ำผ่านทางคลองชลประทานเข้าไปในพื้นที่ ทำให้มีพื้นที่รับน้ำได้ใช้ประโยชน์ในการทำนาถึง

30,000 ไร่ ซึ่งช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำได้ แต่หลังจากนั้นเพียงไม่กี่ปีพื้นที่ทำนาก็ลดน้อยลงตามลำดับ เหตุผลสำคัญก็คือ แม้ชาวนาสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้ง แต่ผลผลิตที่ได้รับจากการใช้เครื่องจักรในการทำนา ใช้พันธุ์ข้าวชนิดใหม่ ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกันอย่างหนักหน่วงทำให้ต้องลงทุนสูงกว่าการทำนาตามแบบเดิมมาก ขณะเดียวกันชาวนาเริ่มเปลี่ยนแปลงหน้าที่จากการทำนากลายเป็นผู้จัดการนามากขึ้น งานบางอย่างที่ครอบครัวสามารถทำได้ก็มักจะไม่ทำเช่นดังแต่ก่อน มุ่งแต่จ้างงานแทบทุกขั้นตอน การทำนานอกจากไม่คุ้มทุนแล้วยังมีหนี้สินแถมเข้ามาอีกด้วย นอกจากนี้เมื่อรัฐบาลสนับสนุนให้ใช้พื้นที่นาทำการเกษตรอย่างอื่น ทำให้ชาวนาจำนวนมากเปลี่ยนแปลงพื้นที่นาเป็นทำสวนปาล์มน้ำมันบ้าง ทำสวนยางพาราบ้าง หรือไม่ก็ปล่อยทิ้งร้างหันไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้ดีกว่า และบางรายก็เปลี่ยนแปลงผืนนาเป็นนากุ้งก็มี (ทอง วัฒน์บุณย์ และ ทอง เรืองเวช. 2552, พฤศจิกายน 20) แต่เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่งชาวนาก็เริ่มประจักษ์ว่าเศรษฐกิจทุนที่แทรกตัวเข้ามาแทนที่เศรษฐกิจชุมชนของชาวนานั้นได้ทำให้พวกเขายากจนลงเรื่อยๆ จึงหันกลับมาพิจารณาวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ถูกปรับเปลี่ยนโดยระบบทุนนิยม และเห็นว่าหากดำเนินการเช่นนี้อยู่ต่อไปปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจและการครองชีพในครอบครัวและชุมชนจะมีมากขึ้น จึงได้พยายามผันตัวเองกลับไปหาเศรษฐกิจพอเพียงที่แพร่หลายเข้ามาในชุมชนเพื่อความอยู่รอด

แท้ที่จริงแล้วเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ เศรษฐกิจชุมชนนั่นเอง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้แนวทางชีวิต ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันมีพระราชดำรัสแก่ชาวไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา ด้วยทรงเล็งเห็นโทษภัยอันเกิดจากเศรษฐกิจทุนนิยมที่ขยายตัวอย่างกว้างขวางภายหลังที่ประเทศได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาเป็นแกนหลักของการพัฒนาที่มีนัยว่าเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้เกิดความเจริญเท่าเทียมนานาประเทศ แม้ว่าในระยะแรกการรับรู้และนำเรื่องนี้ไปใช้ในชุมชนยังน้อยแต่หลังจากที่ประเทศไทยต้องประสบปัญหาภาวะทางเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 เศรษฐกิจพอเพียงก็ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพเพื่อยืนหยัดในการพึ่งตนเองแทนการพึ่งพาจากภายนอกมากขึ้น หลังจากนั้นการรับรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวและชุมชนทั้งในเมืองและชนบทจึงเป็นไปอย่างกว้างขวางจนเป็นที่ยอมรับว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทยให้สามารถอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในกระแสทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ ในส่วนของพื้นที่ 3 ตำบลของอำเภอไชยาคือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่งตำบลเลม็ด ครอบครัวและชุมชนต่างก็ตระหนักถึงแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว โดยเชื่อว่าเป็นแนวทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงได้หันมาเอาใจใส่กับการประกอบอาชีพต่างๆ โดยยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก ทำให้เกิดกลุ่มอาชีพอย่างหลากหลาย รวมทั้งกลุ่มการเงินเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง แต่ก็ยังไม่มีชุมชนใดใน 3 ตำบลนี้ที่ดำเนินการเรื่องนี้อย่างเป็นรูปธรรมในระยะยาวและเป็นแบบอย่างที่ยั่งยืนได้ (วารินทร์ สังข์ปล้อง. 2552, พฤศจิกายน 20)

จากเศรษฐกิจชุมชนที่ถูกครอบงำด้วยเศรษฐกิจทุนมาเป็นเวลายาวนาน กระทั่งถึงเศรษฐกิจพอเพียงที่เข้ามามีบทบาทต่อครอบครัวและชุมชนในพื้นที่ 3 ตำบลของอำเภอไชยามากกว่าหนึ่งทศวรรษ เศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นที่รู้จักของชาวบ้านอย่างแพร่หลาย แต่ไม่เป็นที่แน่ชัดนักว่าได้เข้าใจแก่นแท้ของเศรษฐกิจพอเพียงเพียงใด องค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการได้มองลึกลงไปว่า เศรษฐกิจพอเพียงต้องเชื่อมโยงเข้ากับวัฒนธรรม หรือเศรษฐกิจพอเพียงคือวัฒนธรรมไม่ใช่เพียงแต่เป็นเรื่องของเทคนิคการจัดการไร่นา ซึ่งเป็นเพียงมิติเดียวของเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงจึงมีความหมายกว้างกว่าเทคนิค เพราะต้องรวมเอาอุดมการณ์ โลกทัศน์ ความสัมพันธ์ทางสังคม และค่านิยมหรือวัฒนธรรมเข้ามาด้วย โดยที่ในแง่อุดมการณ์จะต้องเป็นตรงกันข้ามกับปัจเจกนิยม คือมองเห็นความเชื่อมโยงในเชิงเกื้อกูลระหว่างมนุษย์แต่ละคนกับธรรมชาติแวดล้อมและกับมนุษย์ด้วยกันเอง ในแง่โลกทัศน์คือ โลกทัศน์ของเศรษฐกิจพอเพียงต้องสอดคล้องกับอุดมการณ์ นั่นคือมนุษย์แต่ละคนมิได้เป็นศูนย์กลาง มนุษย์อยู่ได้เพราะพึ่งพาอาศัยกัน และพึ่งพาธรรมชาติ ในแง่ความสัมพันธ์ของสังคมจะต้องเป็นความสัมพันธ์แบบดั้งเดิมคือ สมาชิกในชุมชนสามารถติดต่อสัมพันธ์กันได้โดยตรง และความสัมพันธ์ที่แนบแน่นคือ ระบบเครือญาติ โดยมีความเกี่ยวพันอยู่กับพิธีกรรม และในแง่ค่านิยมจะต้องมีค่านิยมของความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้คุณค่าความจริง ความซื่อสัตย์ และการเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2544) หากเป็นได้เช่นนี้เศรษฐกิจพอเพียงก็จะเป็นวัฒนธรรมหรือระบบความคิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่มิใช่เทคนิคอย่างใดอย่างหนึ่ง กรณีของพื้นที่ 3 ตำบลคือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด แม้ในปัจจุบันครอบครัวและชุมชนจะตระหนักถึงความสำคัญของแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงก็ตาม แต่ก็อยู่ในวงแคบๆ (ยินดี เรืองฤทธิ์. 2552, พฤศจิกายน 27) ปัญหาก็คือจะทำอย่างไรให้เกิดการเคลื่อนที่ทางสังคมและเศรษฐกิจในพื้นที่ โดยเป็นวัฒนธรรมเศรษฐกิจพอเพียงที่มีอุดมการณ์ โลกทัศน์ ความสัมพันธ์ทางสังคม และค่านิยมที่สอดคล้องกันแทนที่การมองเศรษฐกิจพอเพียงให้มีความจำกัดอยู่เพียงเทคนิคบางอย่างเท่านั้น นอกจากนี้เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเป็นไปได้ในโลกปัจจุบันไม่ว่าในสถานการณ์ใดๆ

พัฒนาการด้านอาชีพ

พื้นที่ 3 ตำบลของอำเภอไชยาคือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด มีสภาพภูมิศาสตร์โดยรวมเป็น 3 ลักษณะคือ เป็นที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่ราบเนินควน และเป็นพื้นที่ชายทะเล พื้นที่ราบลุ่มมากที่สุด มีเนื้อที่อยู่ใน 3 ตำบล รองลงมาเป็นพื้นที่ราบเนินควนมีเนื้อที่อยู่ในตำบลป่าเว และตำบลเลม็ด และพื้นที่ชายทะเลมีเนื้อที่อยู่ในตำบลเลม็ด ผู้คนใน 3 ชุมชนผ่านประสบการณ์ที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ความพยายามที่จะอยู่รอดภายใต้สภาพแวดล้อมอันหลากหลายได้สร้างระบบความรู้การทำมาหากินที่สอดคล้องกับระบบนิเวศของชุมชน โดยอาศัย

สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ด้วยการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็นภายในครอบครัวและชุมชน ในลักษณะการผลิตเพื่อยังชีพที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขทางสังคม หรือเป็นการผลิตที่พออยู่พอกินนั่นเอง ในอดีตเมื่อประมาณ 5 ทศวรรษเศษที่ผ่านมา วิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้ง 3 ตำบลนี้ มีความคล้ายคลึงกันคือ ใช้เวลาส่วนใหญ่กับทำมาหากินด้วยงานหลักที่สำคัญคือ การทำนา ทำไร่ ทำสวน หาของป่า จับสัตว์น้ำ สัตว์ป่า และการปลูกพืชผักไว้บริโภค (ภิรมย์ อินทร์คง. 2552, พฤศจิกายน 27)

การทำนาข้าวใน 3 ตำบล ทำต่อเนื่องกันมายาวนาน เนื่องจากมีสภาพพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสมกับการทำนา การทำนาข้าวซึ่งเป็นนาปี ชาวไชยาเรียกว่านาหยาม แต่เดิมทำกันปีละครั้ง อาศัยน้ำฝนเป็นหลัก และน้ำซึ่งกั้นเป็นทำนบจากลำคลอง ใช้มูลสัตว์โดยเฉพาะมูลค้างคาวเป็นปุ๋ย ใช้ควายไถและคราด ทุกครอบครัวทำนาดำ ระยะเวลาในการทำนายาวนานถึง 8-9 เดือน ในการทำนามีกิจกรรมหลายอย่างที่เกี่ยวข้อง นับตั้งแต่เตรียมเครื่องมือสำหรับการทำนา การเลือกพันธุ์ข้าวที่จะปลูก การแรกนา การไถเพื่อเตรียมดิน การคราดเพื่อทำเทือก การเตรียมตกกล้า การดำนา การดูแลรักษา การใช้ปุ๋ยในนาข้าว การผูกข้าว การเก็บเกี่ยว การนวดข้าว การฝัดข้าว การทำขวัญข้าว การนำข้าวเก็บในไม้ข้าวหรือยุ้ง ในการทำนาใช้แรงงานคนและสัตว์เป็นหลัก ที่ไชยาใช้ควายไถนา และใช้ควายฝูงเหยียบนาเป็นส่วนใหญ่ กิจกรรมทั้งหมดชาวนาต่างช่วยเหลือกันทุกขั้นตอน ในช่วงหน้าแล้งหลังจากเก็บเกี่ยว และการนวดข้าว คือประมาณเดือนมีนาคม-เมษายน ชาวนาใช้เวลาในช่วงนี้เตรียมเครื่องมือสำหรับการทำนา เช่น หาไม้มาทำคันไถ หัวหมู ยามไถ หรือ แอกที่ชำรุด หาหวายมาฟั่นเชือกสำหรับล่ามควาย และดูแลควายที่ล่ามหรือปล่อยให้หากินเพื่อมิให้ขโมยมาลัก เครื่องมือที่ใช้สำหรับการทำนาส่วนใหญ่ทำกันเอง ยกเว้นผาลไถเท่านั้นที่ต้องซื้อหา นอกจากกิจกรรมดังกล่าวก่อนการทำนาในฤดูต่อไป ชาวนาทุกครัวเรือนในแต่ละชุมชนจะรวมตัวกันจัดพิธีสวดทุ่ง ซึ่งเป็นพิธีที่กระทำเพื่อความเป็นสิริมงคล ปัดเป่าเสนียดจัญไร และเพื่อความสมานสามัคคีของชาวบ้านด้วย ภายหลังเสร็จพิธีสวดทุ่งจะมีการเล่นสนุกสนานบันเทิง เช่น เล่นสะบ้า มีมหรสพมาแสดงในตอนกลางคืน และบางชุมชนจัดให้มีการชนควายในวันรุ่งขึ้นด้วย (พระครูศรีปริยัติชยาภรณ์. 2552, พฤศจิกายน 20)

พิธีสำคัญในการทำนาของชาวไชยาทั้ง 3 ตำบลอย่างหนึ่งที่ขาดไม่ได้ ซึ่งแต่เดิมทุกครัวเรือนจะต้องทำคือ การทำขวัญข้าว การทำขวัญข้าวเป็นการกระทำเพื่อบูชาแม่โพสพหรือเทพีแห่งข้าว และเป็นการกระทำเพื่อความสำนึกถึงบุญคุณของข้าว พิธีนี้ชาวนาทำกันแทบทุกขั้นตอนของการทำนา นัยว่าเพื่อให้แม่โพสพอยู่ประจำไม่หลีกลี้ไปไหน จะได้ทำให้ข้าวในนาเจริญงอกงามและได้ผลผลิตดี พิธีทำขวัญข้าวที่สำคัญคือ การผูกข้าว เมื่อข้าวเริ่มสุกใกล้จะเก็บเกี่ยว ชาวนาจะเชิญผู้ทำขวัญข้าวมาทำพิธีดังกล่าว ชาวนาจะต้องเตรียมอาหารคาว หวาน เครื่องใช้ต่างๆ ตามที่กระทำสืบต่อกันมารวมทั้งพันธุ์ไม้ชนิดต่างๆ ให้ครบ เมื่อผู้ทำขวัญข้าวทำพิธีเสร็จมีการผูกข้าวโดยมัดกอข้าวที่ทำพิธีเข้าด้วยกัน เรียกว่า ข้าวขวัญ ข้าวนี้เมื่อชาวนาเกี่ยวข้าวเสร็จจะต้องนำไปไว้ที่ลานนวด เมื่อนวดข้าวเสร็จนำข้าวไปเก็บในไม้ข้าวหรือโรงข้าว หรือยุ้ง

ขณะเดียวกันก็ต้องนำข้าวขวัญไปเก็บไว้ด้วย ที่ลานนวดเมื่อนวดข้าวเสร็จจะต้องทำพิธีทำขวัญก่อนนำข้าวขึ้นโรงข้าว ในพิธีชาวบ้านมักนิมนต์พระสงฆ์มาสวดเพื่อความเป็นสิริมงคล ข้าวที่นำไปเก็บในโรงข้าวแล้วทุกครั้งที่นำลงมาใช้ประโยชน์จะต้องบูชาขวัญข้าวเพื่อขอข้าว และจะไม่นำข้าวไปใช้เลี้ยงสัตว์โดยเด็ดขาด หากต้องใช้ข้าวเลี้ยงสัตว์มักใช้ข้าวที่เก็บจากข้าวที่เหลืออยู่ในนา การนำข้าวมาใช้ประโยชน์ทุกครั้งจะต้องทำด้วยความประณีตจะปล่อยให้ตกหล่นเรี่ยราดมิได้ หากตกหล่นจะต้องเก็บให้หมด แต่ถ้าตกหล่นมากก็ให้เก็บอย่างน้อยเจ็ดเม็ด พิธีทำขวัญดังกล่าวแต่เดิมที่ทำนาโดยใช้แรงงานคนและสัตว์ เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ชาวนากระทำกันอย่างเข้มงวดมาก และถือว่าลูกหลานจะต้องเรียนรู้และปฏิบัติให้ได้ (ประสงค์ หีตอนันต์ และมาลี ขวัญช่วย. 2552, พฤศจิกายน 27) แต่ครั้นเมื่อการทำนาข้าวเปลี่ยนแปลงเป็นการใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์ และทำเพื่อขาย พิธีดังกล่าวก็ค่อยๆ หมดความสำคัญลง ชาวนาเล่าว่าพิธีนี้เริ่มหมดความสำคัญมาตั้งแต่มีการทำนาข้าวกันปีละ 2 ครั้ง คือ ประมาณหลังปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา (ทอง วัฒน์บุณย์. 2552, พฤศจิกายน 20)

ในการทำนาการเลือกพันธุ์ข้าวนับว่ามีความสำคัญไม่น้อย แต่เดิมนอกจากชาวนาจะต้องรู้ว่าพันธุ์ข้าวชนิดใดเหมาะกับนาที่ลุ่มและลึก นาลุ่มและนาดอน เพื่อเลือกพันธุ์ให้เหมาะกับสภาพที่นาของตนเองว่าควรจะเป็นข้าวหนัก ข้าวเบา หรือข้าวที่เก็บเกี่ยวเร็วแล้วยังเกี่ยวข้องอยู่กับความหอมและความนุ่มของข้าว นอกจากนี้ยังคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ เช่น เลี้ยงเป็ด ไก่ ด้วย ในการเลือกพันธุ์ข้าว ชาวนาจะต้องเลือกจากแปลงนาที่ข้าวเจริญงอกงาม ขนาดของรวงข้าวโต มีเมล็ดข้าวมากและเมล็ดมีความสมบูรณ์ เมื่อเกี่ยวข้าวชาวนาจะแยกข้าวส่วนนี้ไว้ แล้วนำมานวดเก็บไว้ต่างหาก แต่ก็ต้องนำมารร่วมพิธีทำขวัญข้าวด้วย พันธุ์ข้าวพื้นเมืองของไชยาที่แต่เดิมชาวนาใช้ทำกันแพร่หลายทุกครัวเรือนเพื่อบริโภค คือ ข้าวหอมไชยา และข้าวญาหยุดช้าง การแลกเปลี่ยนพันธุ์หรือการหยิบยืมพันธุ์เป็นสิ่งที่ชาวนาทำกันมายาวนาน ไม่มีการปกปิดหรือหวงแหนกันแต่ประการใด การใช้คืนพันธุ์ข้าวที่หยิบยืมมากระทำกันภายหลังสิ้นฤดูกาลทำนานั้น ด้วยเหตุนี้ความรู้เรื่องพันธุ์ข้าวจึงเป็นความรู้ที่แพร่กระจายอยู่ในชุมชน ภายหลังจากที่รัฐส่งเสริมการผลิตข้าวเพื่อขาย โดยสนับสนุนการทำนาปีละ 2 ครั้ง ให้ใช้พันธุ์ข้าว กข. และข้าวชนิดอื่นๆ ที่มีอายุการเก็บเกี่ยวน้อย ทำให้มีผู้ทำนาโดยใช้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองน้อยลง โดยเฉพาะข้าวหอมไชยาซึ่งทำได้เพียงปีละครั้ง อีกทั้งมีขั้นตอนการทำที่ยุ่งยาก ปัจจุบันแม้จะมีการฟื้นฟูเพื่อกลับไปทำกันอีก แต่ก็มีชาวนาให้ความสนใจทำกันน้อย (กรรณิการ์ นาคอยู่. 2552, กรกฎาคม 13 และ ยินดี เรืองฤทธิ์. 2552, พฤศจิกายน 27) ปัจจุบันนี้นาข้าวในพื้นที่ 3 ตำบลล้วนใช้พันธุ์ข้าวชนิดใหม่กันเป็นส่วนใหญ่ เช่น พันธุ์ข้าว กข. ชนิดต่างๆ พันธุ์ข้าวปทุมธานี พันธุ์ข้าวชัยนาท พันธุ์ข้าวสุพรรณเอ เป็นต้น

สำหรับระบบความรู้ในการทำนาแต่เดิมทำในลักษณะความรู้สะสมที่เป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตภายในครอบครัวและชุมชน คือ ทุกคนในครอบครัวจะมีส่วนร่วมในการทำนาทั้งสิ้นยกเว้นคนเฒ่าคนแก่และเด็กอ่อนเท่านั้น นอกจากแรงงานในครอบครัวแล้วผู้คนในชุมชน

เดียวกันก็ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งเป็นแรงงานให้เปล่าและแรงงานซอแรงหรือลงแขก ความรู้เรื่องการทำนาได้รับการถ่ายทอดโดยตรงด้วยการปฏิบัติจริง เด็กๆ เรียนรู้การทำนาด้วยการติดตามพ่อแม่ซึ่งออกไปนาเกือบทุกขั้นตอนตั้งแต่การเตรียมพื้นที่ การดูแลรักษาไปจนกระทั่งเก็บเกี่ยว รวมทั้งการมีพิธีกรรมต่างๆ ความรู้การทำนาจึงเป็นทักษะจากการปฏิบัติจริงที่ได้รับจากความเหนื่อยยาก ชาวนาแต่เดิมส่วนใหญ่จึงเห็นคุณค่าของข้าวอย่างยิ่ง นอกจากนี้การทำนาในสมัยเก่ายังช่วยให้สมาชิกในครอบครัวของชาวนาได้เรียนรู้กิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องการดำรงชีวิต เช่น การหาอาหารจากนาคือ กุ้ง หอย ปู ปลา และพืชผักต่างๆ อีกด้วย ความรู้เกี่ยวกับการทำนาและการดำรงชีพของชาวนาจึงเป็นประสบการณ์เฉพาะของชาวนาเท่านั้น ด้วยเหตุดังกล่าวชาวนาแต่เดิมทั้ง 3 ตำบล จึงมีความมั่นใจและมีความสุขต่อความสามารถของตนเองในการทำมาหากินที่ช่วยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ภายใต้บริบทหรือสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติโดยนำพาสมาชิกในครอบครัวให้อยู่รอดได้ (สุธรรม ทองแช่ม. 2552, พฤศจิกายน 27) อย่างไรก็ตามแม้ชาวนาแต่เดิมสามารถทำนา ได้ผลสมตามที่มุ่งหวังด้วยการใช้พลังสร้างสรรค์ของตนเอง ทำให้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตของครอบครัว แต่บางปีก็ประสบความยากลำบาก หากฝนไม่ตกตามฤดูกาลเพราะทำให้การทำนาไม่ได้ผล

ในเวลาต่อมาคือประมาณภายหลังปี พ.ศ. 2510 เมื่อการทำนาในพื้นที่ 3 ตำบลเน้นการผลิตเพื่อขาย ความรู้เกี่ยวกับการทำนาตามแบบเดิมเปลี่ยนแปลงไปเกือบสิ้นเชิง เครื่องจักรได้เข้ามามีบทบาทแทนการใช้แรงงานคนและสัตว์เลี้ยง ควายที่ใช้ไถนาและควายฝูงที่ใช้เหยียบนาเริ่มเลือนหายไปจากท้องนา พันธุ์ข้าวที่สามารถปลูกได้ปีละ 2 ครั้งเข้ามาแทนที่พันธุ์ข้าวพื้นเมืองและพันธุ์ข้าวแต่เดิมอื่นๆ ที่ชาวนาใช้อยู่ ปุ๋ยและสารเคมีต่างๆ ถูกนำมาใช้มากขึ้นเรื่อยๆนัยว่าเพื่อเพิ่มผลผลิต การจ้างงานมีแทบทุกขั้นตอนของการทำนา การลงทุนเพื่อการทำนาสูงขึ้น พร้อมๆ กับมีการกู้หนี้ยืมสิน ทำให้ชาวนาเป็นหนี้เป็นสินมากขึ้น แม้แต่ผลผลิตที่ได้ก็ลดลง อีกทั้งไม่สามารถรับรองได้ว่าผลผลิตจะมีความปลอดภัยแก่ผู้บริโภค และสภาพแวดล้อมทั่วไปมีความปลอดภัยต่อสิ่งมีชีวิตในชุมชน สิ่งที่เด่นชัดที่สุดภายหลังจากรัฐบาลส่งเสริมให้ทำนาข้าวเพื่อขายหรือส่งออก ทำให้เกิดผลกระทบต่อวัฒนธรรมการทำนาหลายลักษณะ เช่น ชาวบ้านสูญเสียภูมิปัญญาเกี่ยวกับพันธุ์ข้าวพื้นเมืองและภูมิปัญญาการทำนาแบบดั้งเดิม สูญเสียคุณภาพของดินเร็วขึ้น และสูญเสียผลพลอยได้อื่นๆ ที่เคยได้จากท้องนา เช่น พืชผัก น้ำบริโภค และพันธุ์ปลา เป็นต้น (วิศิษฏ์ รักษาพราหมณ์. 2552, พฤศจิกายน 20)

แต่เดิมแม้ชาวนาจะทำนาเป็นอาชีพหลักก็จริง แต่ใช่ว่าจะมุ่งมั่นทำแต่นาเพียงอย่างเดียว ชาวนายังทำไร่ ทำสวน หาของป่า จับสัตว์น้ำ สัตว์ป่าและปลูกพืชผักเพื่อใช้บริโภคในครอบครัวและชุมชนควบคู่ไปด้วย ทั้งนี้เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของทั้ง 3 ตำบลมิได้เหมาะต่อการทำนาทั้งหมด โดยเฉพาะบริเวณที่ตั้งบ้านเรือนซึ่งเป็นที่ดอน ชาวบ้านจะใช้พื้นที่ไม่ไกลจากบริเวณบ้านทำสวนพ่อเฒ่าหรือสวนสมรมคือ สวนที่ปลูกพืชหลายๆ ชนิดผสมปนเปกันเพื่อใช้ประโยชน์ในครัวเรือน เช่น มะพร้าว หมาก พลู มะม่วง ขนุน มะเฟือง มะไฟ มังคุด เงาะ ส้มโอ

ชะมวง สะตอ ไม้ไผ่ตง เป็นต้น หรือบางบ้านเว้นไม้ป่าที่ใช้ประโยชน์เพื่อการทำยาพื้นบ้านไว้ในสวนด้วย สวนสมรมดังกล่าวมักจะปล่อยให้รก ไม่มีการทำลายพืชชั้นล่างและเผาทำลาย ทั้งนี้เพื่อให้ดินมีความชื้นและคงความอุดมสมบูรณ์นั่นเอง ส่วนพื้นที่รอบๆ บ้านปลูกพืชผักชนิดต่างๆ หลายๆ ชนิดปะปนกัน เช่น ข่า ตะไคร้ ขมิ้น กะเพรา มะเขือ พริก ถั่วค้าง ถั่วพู น้ำเต้า ขี้พร้า มะละกอ พริกไทย เตยหอม มะกรูด มะนาว ส้ม กล้วย อ้อย ตะลิงปลิง ฯลฯ เพื่อใช้ปรุงเป็นอาหารบริโภคนั่นเอง นอกจากนี้เกือบทุกครอบครัวยังปลูกพืชสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ไว้เพื่อใช้ทำยาพื้นบ้านอีกด้วย พืชทั้งหลายที่นำมาปลูกเป็นพันธุ์พื้นเมืองทั้งสิ้น ในส่วนของการทำไร่ พื้นที่ทำไร่ได้จากการถางป่าในที่ราบเนินควนซึ่งน้ำท่วมไม่ถึง พื้นที่ลักษณะนี้คือ พื้นที่ในตำบลป่าเว และตำบลเลม็ดซึ่งอยู่ทางด้านตะวันตกเข้าไป จุดประสงค์ของการทำไร่ก็เพื่อปลูกข้าวไร่เป็นหลัก นอกจากนี้ก็ปลูกกล้วย ข้าวโพด พริก มะเขือ น้ำเต้า มะละกอ ถั่วลิสง มันสำปะหลัง และพืชอื่นๆ ที่ต้องการปะปนลงไปด้วย เพื่อผลประโยชน์ต่อเนื่องภายหลังจากเกี่ยวข้าวไร่เสร็จ ในการทำไร่ชาวบ้านมักสร้างร้านหรือขนำเล็กๆ ไว้ในไร่ด้วย เพื่อใช้เป็นที่เก็บอุปกรณ์สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ และใช้เป็นที่พักชั่วคราวเพื่อเฝ้ามิให้นก ไก่ป่า ลิง หมูป่า ช้าง และสัตว์อื่นๆ เข้ามาทำลายพืชผลในไร่ ไม้ที่นำมาสร้างคือ ไม้ที่ชาวบ้านเลื่อยจากไม้ที่โค่นเพื่อทำไร่นั่นเอง ร้านหรือขนำเล็กๆ ในไร่ไม่น้อยภายหลังได้พัฒนาขึ้นเป็นบ้านเมื่อลูกหลานมาตั้งเป็นครอบครัวใหม่ การทำไร่จึงเป็นการทำลายป่าลงอย่างรวดเร็ว ประมาณก่อนปี พ.ศ. 2515 เล็กน้อย สัตว์ป่ายังคงมีชุกชุมมาก ขณะที่เข้าไปหักร้างถางพงทำไร่ชาวบ้านมักหาของป่า และจับสัตว์ป่ามาใช้ในการดำรงชีพด้วย ของป่าไม่ว่าจะเป็นพืชผัก เห็ด ปุด หน่อไม้ สะตอ เหรียง ผักกูด หวาย น้ำผึ้ง ชัน ฯลฯ และสัตว์ป่าต่างๆ เช่น เก้ง กวาง เม่น ไก่ป่า หมี หมูป่า ลิง ค่าง ชะนี อ้น เต่า ลิ่น ชะมด กะจง กะรอก นกชนิดต่างๆ ฯลฯ มีอยู่อย่างเหลือเฟือ ชาวบ้านจะใช้วิธีเก็บหาและดักจับสัตว์มาเท่าที่ต้องการบริโภคหรือแบ่งปันกันเองเท่านั้น พืชผักและสัตว์จึงมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ตลอดปี ไม่จำเป็นต้องเก็บสะสมไว้เพื่อการบริโภค แม้ว่าแต่เดิมจะมีของป่าอุดมสมบูรณ์อย่างเหลือเฟือก็ตาม แต่ใช่ว่าการดำรงอยู่ไม่ต้องดิ้นรนต่อสู้หรือเป็นอยู่อย่างสบาย ชาวบ้านต้องเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีธรรมชาติ สร้างเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อดักจับสัตว์ และต้องมีความอดทนเพียงพอในการใช้เวลาเพื่อแสวงหาจึงจะได้ของป่าเพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็น ความขยันอดทนจึงเป็นคุณสมบัติสำคัญของชาวบ้านในการดำรงชีวิตดังกล่าว (ธวัชชัย ด้วงโยธา. 2551, มกราคม 9)

จุดประสงค์ของการทำไร่เพื่อปลูกข้าวไร่ และพืชผักนั้นได้ทำให้ป่าไม้ของตำบลป่าเวและตำบลเลม็ดลดน้อยลงเรื่อยๆ ภายหลังเมื่อชาวบ้านเข้าไปตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ทำไร่เพิ่มขึ้นก็ได้พัฒนาพื้นที่ดังกล่าวเป็นสวนยางพารา ประมาณหลังจากปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา ชาวบ้านตำบลป่าเว ตำบลทุ่งและตำบลเลม็ดตื่นตัวกันทำสวนยางพารามากขึ้น โดยเฉพาะชาวนาบางคนที่เห็นว่าการทำนาอย่างเดียวในภาวะของการผลิตเพื่อขายทำให้ครอบครัวไม่สามารถอยู่รอดได้ สวนยางพาราจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะที่พื้นที่ทำนาลดลงเรื่อยๆ ตั้งแต่

ประมาณปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา (ภิรมย์ ทองเพชร. 2552, พฤศจิกายน 14) นอกจากทำสวนยางพาราแล้ว ในเวลาไล่เลี่ยกันชาวบ้านใน 3 ตำบลยังทำสวนกาแฟกันอย่างแพร่หลายด้วย แต่ภายหลังที่ราคากาแฟต่ำลงพื้นที่ปลูกกาแฟก็ได้เปลี่ยนเป็นสวนยางพารา และสวนปาล์มน้ำมัน สำหรับการทำสวนปาล์มน้ำมันได้ขยายตัวเข้ามาในพื้นที่นาของ 3 ตำบล ภายหลังจากปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา และขยายตัวกว้างขวางขึ้นตามลำดับโดยชาวนาในพื้นที่ทั้ง 3 ตำบลได้ใช้ที่นาทำสวนปาล์มกันมากขึ้น เนื่องจากเห็นว่ารายได้ผลผลิตมากกว่าการทำนา นอกจากแต่เดิมชาวนาใน 3 ตำบลประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ หาของป่าและทำสวน แล้วยังประกอบอาชีพการประมงด้วย การประมงที่ทำกันทั่วไปคือ การประมงน้ำจืด แต่เดิมเมื่อคลองไชยา คลองตะเคียน และพรุหลวงในตำบลทุ่งยังคงมีสภาพแวดล้อมที่ดี เป็นแหล่งที่มีปลาน้ำจืดนานาชนิดชุกชุมมาก ชาวนาและชาวบ้านทั่วไปใน 3 ตำบลได้ใช้เป็นแหล่งทำประมงน้ำจืดด้วยเครื่องมือเครื่องใช้จับปลาของชาวบ้าน ทำให้มีอาหารบริโภคอย่างสมบูรณ์ นอกจากการประมงน้ำจืดแล้ว ชาวบ้านตำบลเลม็ดยังประกอบอาชีพประมงชายฝั่งและทำมาหากินในพื้นที่ป่าชายเลน เนื่องจากตำบลนี้มีพื้นที่ส่วนหนึ่งจดทะเลอ่าวไทย สำหรับอาชีพการทำประมงชายฝั่งและการทำมาหากินในพื้นที่ดังกล่าว ในปัจจุบันมีลดน้อยลง เนื่องจากเมื่อ 2 ทศวรรษเศษที่ผ่านมาได้เกิดนโยบายโครงการพัฒนาฐานการผลิตอาหารทะเลของประเทศ (Sea Food Bank) ที่เกิดขึ้นภายใต้นโยบายแปลงสินทรัพย์เป็นทุน มุ่งเน้นแนวคิดการพัฒนาฐานการผลิตอาหารทะเลของประเทศขึ้นใหม่ เพื่อทดแทนผลผลิตจากธรรมชาติ โดยมองว่าการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำตามแนวชายฝั่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งทีสำคัญ จากนโยบายดังกล่าว ทำให้อาชีพการทำนากุ้งโดยใช้พื้นที่การทำนาข้าวบางส่วนและพื้นที่ป่าชายเลน ได้มีการทำลายป่าชายเลนอย่างกว้างขวาง ทำให้ทำประมงชายฝั่งและการทำมาหากินของชาวบ้านในป่าชายเลนอัตคัดขัดสนกว่าเดิมเป็นอันมาก อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้พื้นที่ป่าชายเลนโดยเฉพาะในตำบลเลม็ดกำลังได้รับการฟื้นฟูสภาพจากชาวบ้าน ทำให้สภาพความอุดมสมบูรณ์กลับคืนมาซึ่งมีแนวโน้มว่าอนาคตพื้นที่ดังกล่าวจะเป็นประโยชน์แก่ชาวบ้านอยู่ตลอดไป (สุธรรม ทองแช่ม. 2552, พฤศจิกายน 27)

จากพัฒนาการด้านอาชีพของชาวบ้านใน 3 ตำบลที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า แต่เดิมอันเป็นช่วงเวลาของเศรษฐกิจยังชีพชาวบ้านได้ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก โดยประกอบอาชีพทำไร่ หาของป่า ทำสวน จับสัตว์ป่า สัตว์น้ำ ควบคู่ไปด้วย การประกอบอาชีพดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปเมื่อการผลิตเพื่อยังชีพเปลี่ยนเป็นการผลิตเพื่อขาย ภายหลังจากที่มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาพัฒนาประเทศ ทำให้ชาวบ้านใน 3 ตำบลประกอบอาชีพทำนาน้อยลง พื้นที่นาเปลี่ยนเป็นพื้นที่สวนปาล์มน้ำมัน สวนยางพารา และบางส่วนเป็นนากุ้ง แต่มิได้หมายความว่าความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ทำให้การประกอบอาชีพของชาวบ้านเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนมั่นคง ชาวบ้านยังคงดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพอยู่ต่อไป อีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาประเทศที่ผ่านมามิได้สร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับชาวบ้านได้อย่างแท้จริง ดังนั้นเพื่อความอยู่รอดทางออกหนึ่งในปัจจุบันของชาวบ้านทั้ง 3 ตำบล

คือ การรวมกลุ่มอาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และจัดตั้งกลุ่มทางการเงิน เพื่อสนับสนุนการประกอบอาชีพ โดยกลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นมีทั้งกลุ่มที่ดำเนินการอย่างจริงจัง มีกฎระเบียบที่แน่นอน ทำให้กลุ่มสามารถดำเนินการได้โดยเกิดประโยชน์แก่ชาวบ้านโดยตรง แต่ก็มีกลุ่มจำนวนไม่น้อยที่ยังคงดำเนินการอย่างหละหลวม ซึ่งไม่บังเกิดผลดีนักต่อชาวบ้าน (สง่า มณีรัตน์ และ ภิรมย์ อินทร์คง. 2552, พฤศจิกายน 27) อย่างไรก็ตามชาวบ้านยังมีความเชื่อว่าการพัฒนาอาชีพให้มั่นคงถาวรพึงจะต้องอยู่บนฐานของความร่วมมือของสมาชิก องค์กรชุมชน และความร่วมมือของชุมชนที่โปร่งใส มีธรรมาภิบาล ซึ่งองค์ประกอบของความยั่งยืนอาจจะต้องมีการปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์และบริบทเพื่อการเรียนรู้ที่จะอยู่รอดของกลุ่ม

อาชีพของชาวไชยา

พัฒนาการด้านอาชีพของตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด ที่กล่าวมาแล้วเป็นการพัฒนาการของชุมชนท้องถิ่นที่แต่เดิมอยู่บนฐานของการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนเป็นหลัก โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีความผูกพันของคนกับคนในชุมชนและคนกับพื้นที่อย่างเหนียวแน่น การเปลี่ยนแปลงของอาชีพขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ทรัพยากร และวิธีการจัดสรรทรัพยากรของคนในชุมชน กลุ่มครอบครัว กลุ่มเครือญาติ และกลุ่มพวก เป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางอาชีพ ซึ่งมีพื้นฐานเป็นกลุ่มธรรมชาติมากที่สุด จึงมีความสำคัญต่อการกำหนดการเปลี่ยนแปลงของตนเองตามปัจจัยการกำหนดทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) ครั้นเมื่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนได้รับผลกระทบจากภายนอกมากขึ้นโดยเฉพาะผลกระทบจากการพัฒนาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐานอันเป็นความเจริญทางวัตถุ และการผลิตเพื่อขายอันเป็นปัจจัยที่มนุษย์กำหนดขึ้นใหม่แทนที่การผลิตเพื่อยังชีพ ภายหลังความต้องการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย รวมทั้งวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เหล่านี้ได้ทำให้ผู้คนในชุมชนท้องถิ่นมีความผูกพันกับพื้นที่ลดน้อยลง และความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนในชุมชนลดลงด้วย โดยให้ความสำคัญกับการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งพิงเทคโนโลยีทั้งด้านการผลิตและข้อมูลสารสนเทศเป็นหลัก ขณะเดียวกันความเพิ่มพูนผูกพันกันระหว่างชุมชนได้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ในภาวะการเปลี่ยนแปลงของชุมชนดังกล่าวทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถร่วมมือกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ในลักษณะของกลุ่มองค์กรต่างๆ มากขึ้น ขณะเดียวกันภาครัฐก็ตระหนักและเข้าใจความสำคัญของชุมชนท้องถิ่นมากขึ้นด้วย ซึ่งเห็นได้จากการชูประเด็นพลังชุมชนท้องถิ่นในข้อเสนอกรอบแนวคิดการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ที่มุ่งให้ชุมชนท้องถิ่นคิดเอง ดำเนินการเองอย่างมีอิสระ เพื่อชุมชนท้องถิ่นได้พัฒนาความสามารถของท้องถิ่นเอง พึ่งพิงตนเองมากกว่าการพึ่งพิงจากรัฐและพึ่งพิงจากภายนอกอื่นๆ

จากการที่ชุมชนในพื้นที่ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด ได้ตระหนักถึงความสำคัญของพลังท้องถิ่นดังกล่าว ทำให้ผู้คนและชุมชนให้ความสนใจต่อการพึ่งพาตัวเองมากขึ้น ซึ่งเห็นได้จากความพยายามรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษที่ผ่านมานี้ ในพื้นที่ตำบลป่าเว มีกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ย กลุ่มเกษตรกรเพาะพันธุ์ตายาง กลุ่มพัฒนาคุณภาพปาล์มน้ำมัน กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่างๆ กลุ่มสตรี และกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง (องค์การบริหารส่วนตำบลป่าเว, 2552) ในพื้นที่ตำบลทุ่ง มีกลุ่มเครื่องแกง กลุ่มทำขนมกล้วยฉาบ กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มแม่บ้านผลิตอาหารแห้ง กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง กลุ่มเลี้ยงเป็ด กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มเลี้ยงตะพาบน้ำ กลุ่มเลี้ยงสัตว์น้ำ กลุ่มทำนา กลุ่มปาล์มน้ำมัน กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าว กลุ่มปลูกผักสวนครัว กลุ่มยางพารา กลุ่มเพาะเห็ดฟาง กลุ่มแม่บ้านเกษตรอินทรีย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มจักสาน กลุ่มผสมปุ๋ย กลุ่มผู้ใช้ปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่างๆ และกลุ่มออมทรัพย์ (องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง, 2552) ในพื้นที่ตำบลเลม็ดมีกลุ่มเกษตรไร่นาสวน กลุ่มผู้เลี้ยงเป็ด กลุ่มอาชีพเกษตรเห็ดฟาง กลุ่มทำนา กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นบ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตจำหน่ายไข่เค็มไชยา กลุ่มข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือ กลุ่มทำเครื่องแกง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่างๆ กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและศูนย์ข้าวชุมชน (องค์การบริหารส่วนตำบลเลม็ด, 2552)

ในบรรดาอาชีพต่างๆ ในพื้นที่ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด มีกลุ่มอาชีพและอาชีพที่น่าสนใจดังนี้ (เวทีชุมชนตำบลเลม็ด. 2552, พฤศจิกายน 4, เวทีชุมชนตำบลทุ่ง. 2552, พฤศจิกายน 14 และ เวทีชุมชนตำบลป่าเว. 2552, พฤศจิกายน 27)

กลุ่มอาชีพตำบลป่าเว

กลุ่มสตรีบ้านเดิมเจ้า

กลุ่มสตรีบ้านเดิมเจ้าเป็นกลุ่มอาชีพซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านเลขที่ 95/2 หมู่ที่ 5 ตำบลป่าเว อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี กลุ่มนี้ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2550 เริ่มแรกของการรวมกลุ่มนางเยาวณีย์ นิลจันทร์ ได้พูดคุยชักชวนเพื่อนบ้านให้เข้ามาร่วมกลุ่มเพื่อสร้างผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือเพื่อสุขภาพ ด้วยเห็นว่าตำบลป่าเวมีชาวบ้านจำนวนมากที่ยึดอาชีพทำนาเป็นหลัก แต่ผลผลิตข้าวของชาวนาที่ขายให้แก่พ่อค้ามีราคาต่ำ การสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลผลิตจากการแปรรูปข้าวเป็นข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือน่าจะเป็นทางออกหนึ่งที่ช่วยสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน จากเหตุผลดังกล่าวทำให้มีชาวบ้านสนใจที่จะร่วมกิจกรรมนี้ในครั้งแรก 13 คน โดยมีความมั่นใจว่าสามารถรวมกลุ่มขึ้นได้อย่างแน่นอน หลังจากนั้นจึงมีการรับสมัครสมาชิกผู้สนใจที่จะเข้าร่วมกลุ่ม โดยไม่มีการกำหนดคุณสมบัติใดๆ มีผู้มาสมัครเป็นสมาชิกใน

คราวนั้น 24 คน การดำเนินงานของกลุ่มอย่างจริงจังจึงเริ่มมาตั้งแต่ครั้งนั้น โดยใช้ชื่อกลุ่มว่า กลุ่มสตรีบ้านเดิมเจ้า

ในระยะแรก กลุ่มได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ วิเชียร อินทร์ทิพย์ ซึ่งเป็นครูของโรงเรียนบ้านเดิมเจ้า ในด้านการดำเนินงานของกลุ่ม ภายหลังจากที่กลุ่มเริ่มดำเนินการผลิตข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือด้วยการที่สมาชิกช่วยกันลงทุนลงแรงร่วมกัน ได้นำข้าวกล้องบรรจุถุง โดยชื่อว่าข้าวกล้องเพื่อสุขภาพปลอดสารพิษ วางจำหน่ายที่ร้านขายอาหารริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 41 (สายเอเชีย) เป็นแหล่งแรก ปรากฏว่าสามารถจำหน่ายได้มากกว่าที่คิดและตั้งเป้าหมายไว้ ต่อมาทางกลุ่มได้นำผลผลิตดังกล่าวไปจำหน่ายในงานของดีเมืองไชยา ทำให้เป็นที่รู้จักทั้งภายในชุมชนและภายนอกอย่างกว้างขวาง หลังจากนั้นการผลิตต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้นกว่าเดิมหลายเท่า จากการที่ได้รับความนิยมมากขึ้นนี่เองทำให้มีผู้สนใจสมัครเป็นสมาชิกเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวน 63 คน ทางกลุ่มเห็นว่าจะต้องพัฒนากิจการของกลุ่มให้เจริญก้าวหน้าขึ้น จึงนำสมาชิกเดินทางไปศึกษาดูงานการผลิตข้าวของชุมชนที่จังหวัดหนองคายและจังหวัดพัทลุง เพื่อที่จะนำวิธีการมาเป็นแนวทางการพัฒนาการบริหารและพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น

กลุ่มได้ดำเนินการผลิตข้าวกล้อง และข้าวซ้อมมืออย่างต่อเนื่องเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ภายในเวลาปีเศษกลุ่มสามารถวางจำหน่ายที่ร้านค้าในอำเภอไชยาหลายแห่ง เช่น ร้านนครเงิน ร้านครูจรูญ ร้านโกช้าง ร้านคุณแป๊ว เป็นต้น นอกจากนี้สมาชิกภายในกลุ่มยังช่วยกันนำผลิตภัณฑ์ไปขายปลีกยังตลาดนัดและนำไปจำหน่ายในงานต่างๆ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์อีกด้วย สำหรับในระยะหลังทางกลุ่มได้มีการประชาสัมพันธ์ทางอินเทอร์เน็ต ทำให้สินค้าเป็นที่รู้จักของตลาดภายนอกกว้างขวาง ปริมาณการผลิตเพิ่มมากขึ้นจนผลิตแทบไม่ทันกับความต้องการของตลาด

ในการดำเนินงานของกลุ่ม ระยะแรกสมาชิกทุกคนได้ร่วมกันลงทุนมากน้อยตามความสมัครใจและตามกำลังทรัพย์ ผลกำไรที่ได้ก็แบ่งปันกันโดยใช้เวลาในการทำงานและจำนวนเงินที่ลงทุนของสมาชิกเป็นฐานในการแบ่งผลประโยชน์ ต่อมาเมื่อกลุ่มได้ดำเนินการจัดโครงสร้างการบริหารกลุ่มให้เป็นระบบโดยมีประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม เลขานุการ ฝ่ายการตลาด ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายการเงิน และคณะกรรมการกลุ่ม การดำเนินงานของกลุ่มจึงมีลักษณะเป็นองค์กรที่สมบูรณ์ขึ้น ปัจจุบันประธานกลุ่มคือ นางเยาวณีย์ นิลจันทร์ รองประธานคือ นางบุศพิพัฒน์ มากมี และเลขานุการคือ นางชฐินันท์ คงสบาย

ด้านการบริหารการผลิต ในส่วนที่เกี่ยวกับการลงทุน สมาชิกของกลุ่มจะต้องลงทุนเป็นเงินหุ้น หุ้นละ 100 บาท แต่ละคนมีหุ้นได้ไม่เกิน 5 หุ้น สมาชิกส่วนใหญ่กู้ยืมเงินจากกองทุนเงินล้านและกองทุนสตรี โดยแหล่งเงินทุนมิได้คิดดอกเบี้ยแต่ประการใด สำหรับการทำงานกลุ่มได้จัดสมาชิกให้ทำงานทุกคน โดยแบ่งเวลาทำงานกันเป็นช่วงๆ คือ เช้า และบ่าย แต่ถ้ามีงานผลิตจำนวนมากก็จะระดมสมาชิกมาร่วมกันทำงาน ในส่วนของวัสดุการผลิตทางกลุ่มรับซื้อผลผลิตข้าวเปลือกของสมาชิกเป็นหลัก แต่ถ้าผลผลิตของสมาชิกมีไม่เพียงพอหรือมีปัญหาเรื่อง

คุณภาพ ทางกลุ่มก็จะซื้อหาจากชาวนาในพื้นที่ตำบลป่าเวนั่นเอง สำหรับการพิจารณาวัสดุที่ใช้ผลิตเป็นการคัดเลือกหรือพิจารณาจากคณะกรรมการกลุ่มโดยกำหนดคุณภาพและชนิดของข้าวที่ใช้ผลิต ข้าวที่ใช้ผลิตของกลุ่มคือ พันธุ์ข้าวปทุมธานี 1 และพันธุ์ข้าวหอมมะลิเป็นหลัก ในปี พ.ศ. 2551 กลุ่มประสบปัญหาเนื่องจากข้าวเปลือกที่ซื้อมาไม่มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ทำให้กลุ่มต้องขาดทุน คณะกรรมการต้องหาเงินมาซื้อข้าวเปลือกใหม่ โดยได้รับคำแนะนำจากผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในท้องถิ่นเรื่องคุณภาพของข้าว ในส่วนของบรรจุภัณฑ์ ระยะแรกกลุ่มได้ดำเนินการบรรจุข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือในถุงพลาสติกถุงละ 1 กิโลกรัม ผูกด้วยยางวง ต่อมาในปี พ.ศ. 2551 ได้เปลี่ยนเป็นใช้เทียนลนปิดถุงพลาสติกที่บรรจุข้าว ในปี พ.ศ.2552 ใช้ถุงพลาสติกชนิดหนาปิดด้วยเครื่องแพ็ค โดยที่ถุงติดโลโก้ให้สวยงามขึ้น

ผลผลิตที่ได้ทางกลุ่มได้ดำเนินการจำหน่ายทั้งโดยตรงและวางจำหน่ายตามร้านค้าต่างๆ ราคาขายในระยะแรกทั้งข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือกิโลกรัมละ 35 บาท จัดบรรจุเป็น 2 ขนาดคือ ถุงละ 1 กิโลกรัม และ 3 กิโลกรัม สำหรับถุงละ 3 กิโลกรัมจำหน่ายในราคา 100 บาท นอกจากการดำเนินการดังกล่าวแล้ว ฝ่ายการตลาดและสมาชิกยังนำผลผลิตไปวางขายยังตลาดนัดและในงานต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนอีกด้วย รายได้จากการจำหน่ายทั้งข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือในระยะแรกหลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้ว เหลือประมาณเดือนละ 10,000 บาท ทางกลุ่มหักเข้าเป็นเงินดำเนินงานของกลุ่ม 20% ที่เหลือก็แบ่งปันตามเวลาทำงานและเงินหุ้นที่แต่ละคนลงทุน หลังจากปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมาผลผลิตของกลุ่มมีปริมาณเพิ่มขึ้น ทำให้สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันทางกลุ่มได้พยายามพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่น่าสนใจมากขึ้นด้วย (เยาวณีย์ นิลจันทร์. 2552, พฤศจิกายน 20)

กลุ่มผักปลอดสารพิษ

ในพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลป่าเว ซึ่งประกอบด้วยบ้านล่าง บ้านเขาพนมแบก และบ้านเขาตาเกต แต่เดิมเมื่อ พ.ศ. 2548 อาจารย์วิศิษฏ์ รักษาพราหมณ์ อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเขาพนมแบก ได้ดำเนินการริเริ่มศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่บ้านเขาพนมแบกในที่ดินของตัวเอง จำนวน 6 ไร่ แบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็นบ่อเลี้ยงปลา 11 บ่อ บ่อบาดาล 2 บ่อ บ้านพักอาศัย 1 หลัง ห้องน้ำ 1 หลัง โรงปุ๋ย 1 หลัง โรงเก็บพัสดุ 1 หลัง ศาลาประชุม 1 หลัง พื้นที่นอกนั้นใช้ปลูกพืชโดยน้อมนำกระแสพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในเรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ด้วยมีความเชื่อว่าเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยแก้ปัญหาปากท้องของประชาชนผู้สนใจในพื้นที่ที่สนใจศึกษาทำความเข้าใจ แล้วนำแนวคิดดังกล่าวไปดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองไปสู่การปฏิบัติให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรม พื้นที่ดำเนินการดังกล่าวที่ขุดบ่อเลี้ยงปลามีปลาที่เลี้ยง ได้แก่ ปลาดุก ปลาช่อน ปลานิล ปลากินพืช ฯลฯ ส่วนพืชที่ปลูกนอกจากปลูกไม้ดอกไม้ประดับแล้วมี ไผ่รวกหวาน ไม้พยอม ไม้สัก ผักสวนครัว และผลไม้ต่างๆ เช่น น้อยหน่า เกาลัด มะม่วง ชมพู่ ทุเรียน ฝรั่งไร้

เมล็ด ขนุน จำปา มะมุด มะยงชิด สาเก สับปะรด เป็นต้น เมื่อศูนย์ดำเนินการไปได้ระยะหนึ่ง ทำให้ชาวบ้านได้เห็นถึงการใช้ประโยชน์ของที่ดินที่แม้จะมีจำกัดและไม่อุดมสมบูรณ์นักแต่ก็สามารถดำเนินกิจกรรมการเกษตรที่เป็นประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชนได้หลายอย่าง ภายหลังจากที่ชาวบ้านจำนวนหนึ่งให้เห็นแบบอย่างได้ให้ความสนใจเรื่องนี้ จึงได้ร่วมประชุมร่วมคิดกันว่าจะดำเนินกิจกรรมใดบนพื้นฐานที่เป็นอยู่โดยอาศัยแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในที่สุดได้ข้อสรุปว่าจะร่วมกันปลูกผักปลอดสารพิษโดยดำเนินงานในลักษณะกลุ่ม ด้วยเห็นว่าผักปลอดสารพิษเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่จากข้อสรุปร่วมกันดังกล่าว การปลูกผักปลอดสารพิษทำกันได้เพียงในพื้นที่บ้านเขาพนมแบกและบ้านเขาตาเกตเท่านั้น เนื่องจากพื้นที่นี้มีน้ำจากฝายกั้นน้ำห้วยพุน จากอ่างเก็บน้ำช้างแทงห้าง และคลองห้วยพุนเพียงพอที่จะใช้ดำเนินการ ส่วนพื้นที่บ้านล่างไม่สามารถดำเนินการได้เนื่องจากไม่มีแหล่งน้ำเพียงพอ

ขณะที่เริ่มการรวมกลุ่มมีชาวบ้านให้ความสนใจเพียง 15 คน นอกจากเป็นชาวบ้านในหมู่ที่ 4 แล้วยังมีชาวบ้านของหมู่ที่ 6 ตำบลป่าเว และชาวบ้านหมู่ที่ 5 ของเทศบาลตำบลตลาดไชยาให้ความสนใจขอเข้าร่วมด้วย กลุ่มได้ร่วมกันกำหนดระเบียบ โดยให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์สุจริตและความสามัคคีเป็นเบื้องต้น สมาชิกที่เข้าร่วมต้องมีอายุตั้งแต่ 25-60 ปี ต้องมีความขยัน อดทน ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันเช่นสังคมชาวบ้านในอดีต ที่สำคัญคือ ในการปลูกต้องไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีใดๆ สำหรับผักที่ปลูกชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจเองว่าจะปลูกผักชนิดใด การปลูกผักครั้งแรกของกลุ่มเริ่มที่สวนของนายติ้น โก้เม้ง ผักที่ปลูกมีผักบุ้ง ผักกาด ผักเสี้ยน แตงกวา ถั่วฝักยาว มะเขือ โดยแต่ละคนใช้พื้นที่คนละ 80 ตารางวา ผลผลิตดังกล่าวนอกจากใช้บริโภคในครอบครัวแล้วได้ขายให้แก่ชาวบ้านภายในชุมชนด้วย เมื่อกลุ่มเห็นว่าได้ผลดีจึงได้ขยายพื้นที่ปลูกอีกจำนวน 6 ไร่ และปลูกพืชอื่นๆ เพิ่มเช่น กล้วย ข้าวโพด และมะละกอ พื้นที่ 6 ไร่ที่ใช้ดำเนินการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่สาธารณะประโยชน์บริเวณอ่างเก็บน้ำช้างแทงห้าง และบ้านเขาตาเกต ซึ่งมีทั้งสิ้น 36 ไร่ ขอแบ่งมาใช้ประโยชน์เพียง 6 ไร่ การลงทุนครั้งแรกเพื่อเตรียมพื้นที่ปลูก คือ นำต้นไม้ที่มีอยู่เดิมออกและไถ การดำเนินการดังกล่าวใช้เงินสนับสนุนจากการบริจาคของสารวัตรกำนัน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 จำนวน 18,000 บาท จากการดำเนินการที่ได้ผลเป็นที่ประจักษ์มาตามลำดับ จึงทำให้ในปี พ.ศ. 2551 มีผู้สนใจสมัครเข้าร่วมกลุ่มอีก 17 คน รวมเป็นสมาชิกกลุ่มทั้งหมด 32 คน เมื่อการปรับปรุงพื้นที่เสร็จสิ้นลงได้จัดแบ่งให้สมาชิกทั้ง 32 คน คนละ 80-100 ตารางวา ในปี พ.ศ. 2552 สมาชิกได้เข้าเริ่มดำเนินการในพื้นที่กันอย่างจริงจัง

ในพื้นที่ที่สมาชิกของกลุ่มได้รับส่วนแบ่งดังกล่าว สมาชิกกลุ่มได้ร่วมกันจัดแบ่งพื้นที่เพื่อใช้ประโยชน์เป็น 4 ส่วน ส่วนที่ 1 ใช้ปลูกผักบุ้ง ผักกาด แตงกวา พริก มะเขือ ตะไคร้ ขมิ้น คูน ฯลฯ ส่วนที่ 2 ใช้ปลูกข้าวโพด พืชกินยอด กินใบ เช่น ชะอม ส้มป่อย โหระพา แมงลัก ส่วนที่ 3 ใช้ปลูกเผือก มัน และพื้นที่ส่วนที่ 4 ปลูกกล้วย และมะละกอ จากการดำเนินการดังกล่าวทำให้สมาชิกแต่ละคนมีผลผลิตที่ใช้บริโภคในครัวเรือน และใช้จำหน่ายได้ตลอดทั้งปีอย่างเพียงพอ

ทำให้แต่ละคนมีรายได้เสริมเพิ่มขึ้นประมาณเดือนละ 3,000-4,000 บาท ในการดำเนินงานดังกล่าวกลุ่มได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลป่าเวและสำนักงานเกษตรอำเภอไชยา ทางกลุ่มเองได้มีการประชุมกันทุกเดือน เพื่อสรุปผลการดำเนินงานและพิจารณาปัญหาต่างๆ รวมทั้งหาลู่ทางการพัฒนากลุ่มให้เกิดผลประโยชน์ต่อสมาชิกและชุมชนอย่างยั่งยืน

ในส่วนของการบริหารกลุ่ม ทางกลุ่มมีโครงสร้างกลุ่มคือ มีประธาน รองประธาน เหรัญญิก เลขานุการ และกรรมการกลุ่ม ประธานซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนที่สำคัญคือ กำนันตำบลป่าเว สำหรับที่ปรึกษาคือ อาจารย์วิศิษฎ์ รักษาพราหมณ์ และเกษตรอำเภอไชยา กลุ่มได้จัดประชุมสมาชิกทุกเดือน แต่ถ้ามีเรื่องสำคัญก็อาจจะเรียกประชุมเป็นกรณีพิเศษ ในส่วนของการเงินเนื่องจากกลุ่มไม่ได้รับเงินทุนจากแหล่งเงินทุนใด แต่เป็นการลงทุนที่สมาชิกทำกันเอง จึงเพียงแค่รับรู้กันว่าสมาชิกคนใดลงทุนไปเท่าใดและใช้ทำอะไรเท่านั้น จึงไม่เคยปรากฏว่ามีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องนี้ สมาชิกส่วนใหญ่ใช้เงินลงทุนแต่ละครั้งไม่เกิน 1,000 บาท นอกเหนือจากการใช้ผลผลิตที่ได้บริโภคในครัวเรือนแล้ว สามารถนำไปจำหน่ายมีรายได้อีกเดือนละประมาณ 3,000-4,000 บาท แม้จะไม่มากแต่ชาวบ้านบอกว่าเป็นรายได้เสริมที่น่าพอใจ ในส่วนของชาวบ้านยังไม่มีการทำบัญชี หรือบันทึกข้อมูลใด ๆ ในการทำงานไว้เป็นหลักฐาน แต่ทางผู้บริหารกลุ่มได้ยืนยันว่าในอนาคตอันใกล้นี้ชาวบ้านทุกคนที่เป็นสมาชิกจะต้องทำบัญชีครัวเรือนให้ชัดเจนและต้องบันทึกรายละเอียดของการทำกิจกรรมนี้ เพื่อจะได้ใช้เป็นฐานสำคัญของการพัฒนาในอนาคต

สำหรับผลิตผลที่เหลือจากบริโภคในครัวเรือน ชาวบ้านได้ขายปลีกและขายส่งให้แก่ผู้บริโภคในหมู่บ้าน และพ่อค้าในตลาดอำเภอไชยา สินค้าขายปลีกส่วนใหญ่ ได้แก่ แตงกวาและผักเสี้ยนดอง โดยขายให้แก่ชาวบ้านและร้านค้าในหมู่บ้าน เช่น ร้านขายข้าวแกง ร้ายขายขนมจีน เป็นต้น สินค้าที่ขายปลีกคิดเป็นประมาณร้อยละ 50 ของที่ผลิตได้ทั้งหมด ส่วนอีกร้อยละ 50 เป็นการขายส่ง ส่วนใหญ่เป็นมะเขือยาว ผักบุ้ง ถั่วฝักยาว และแตงกวา โดยนำไปขายให้พ่อค้าประจำที่ตลาดไชยา นอกจากนี้เมื่อมีการจัดงานในหมู่บ้าน สมาชิกจะบอกกล่าวให้สมาชิกทุกคนนำสิ่งที่ตนผลิตได้มารวมกันขายอีกด้วย การขายดังกล่าวจึงไม่เป็นการแข่งขันหรือแย่งตลาดกันแต่อย่างใด สมาชิกบางคนที่มีผู้สั่งซื้อเป็นจำนวนมากจะมาบอกกล่าวให้สมาชิกที่มีพืชผักที่ผู้ซื้อต้องการให้ทราบ และนำไปจำหน่ายรวมกัน ระบบการผลิตและการจำหน่ายจึงเป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในส่วนของเมล็ดพันธุ์ที่ใช้ผลิต ส่วนใหญ่สมาชิกของกลุ่มหาซื้อเมล็ดพันธุ์ที่ต้องการใช้จากตลาดไชยา มีบ้างที่เกษตรอำเภอไชยานำมาแจกให้ เมล็ดพันธุ์ที่ชาวบ้านตระเตรียมได้เองมีเพียง เมล็ดผักเสี้ยน ถั่วพันธุ์พื้นเมือง และพริก (ดีปลี) เท่านั้น สำหรับเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตรใช้จอบเป็นหลัก สมาชิกแต่ละคนมีจอบเป็นของส่วนตัวเพื่อใช้ขุดดินทำแปลงหรือร่องสำหรับปลูกผัก ผู้ใช้สามารถหยิบยืนของผู้อื่นมาใช้ได้ ในการดูแลรักษาทุกเช้าเย็นสมาชิกของกลุ่มจะมาดูพืชผักของตัวเอง เช่น ถอนวัชพืช กำจัดแมลง และหนอนที่

ทำลายพืชผัก การกำจัดวัชพืชจะไม่ใช้สารเคมีโดยเด็ดขาด แต่ใช้สิ่งที่ผลิตเองจากธรรมชาติ เช่น น้ำส้มควันไม้ สะเดา ตะไคร้หอม ฯลฯ แทน นอกจากนี้การใช้ปุ๋ยจะนำเอามูลสัตว์ ปุ๋ยหมัก และน้ำหมักชีวภาพมาใช้เป็นหลัก น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยหมัก สมาชิกจะร่วมกันทำขึ้นใช้เอง โดยมีถังผลิตน้ำหมักชีวภาพทั้งที่แยกกันผลิต และผลิตรวมกัน มีบ้างบางคนที่ซื้อน้ำหมักชีวภาพมาใช้แต่เป็นส่วนน้อย สมาชิกจะได้รับการย้ำเตือนให้เคร่งครัดต่อการผลิตที่ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีโดยเด็ดขาด อาจารย์วิศิษฏ์ รักษาพราหมณ์ ผู้ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านบอกว่า พืชผักของที่นี่งอกงามตามธรรมชาติ และปลอดสารพิษที่สามารถรับประกันความปลอดภัยสำรับผู้บริโภคได้อย่างแท้จริง

แม้ระบบการผลิตของที่นี่จะเป็นการพึ่งตนเองเป็นส่วนใหญ่แต่ก็ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานองค์กรภายนอก เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอไชยามาให้คำแนะนำความรู้เรื่องความไม่ปลอดภัยของสารเคมี ปุ๋ยเคมี และยาปราบศัตรูพืชที่มีต่อผู้บริโภคและสิ่งแวดล้อม มีการสนับสนุนเชื้อในการทำปุ๋ยหมัก แนะนำการทำปุ๋ยหมัก และน้ำหมักชีวภาพ และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี การเกษตรประจำตำบลป่าเวให้การสนับสนุนเกี่ยวกับความรู้ทางวิชาการ เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เป็นประธานกลุ่ม คือ กำนันตำบลป่าเว และผู้ให้คำแนะนำปรึกษาการทำงานของกลุ่ม คือ อาจารย์วิศิษฏ์ รักษาพราหมณ์ ได้มีการเสริมสร้างความรู้ในการดำเนินการด้วยการนำสมาชิกไปศึกษาดูงานที่สหกรณ์หุบกะพง จังหวัดเพชรบุรี และที่หน่วยจัดการต้นน้ำพะโต๊ะ จังหวัดชุมพร เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำวิธีการและความรู้ต่างๆ มาปรับใช้กับการผลิตอีกด้วย

แม้ว่าการดำเนินงานของกลุ่มผักปลอดสารพิษที่ผ่านมาเป็นไปด้วยความราบรื่น ผลผลิตจากที่นี่เป็นที่รู้จัก และได้รับความนิยมมากขึ้นเรื่อยๆ ก็ตาม แต่จากการประชุมสมาชิกของกลุ่มทุกๆ เดือนยังเห็นว่ามีสิ่งที่ต้องปรับปรุงแก้ไขอีกมาก โดยเฉพาะสมาชิกบางคนยังทำงานตามสบาย ตามความพอใจ ทำให้ได้รับผลผลิตน้อย สมาชิกบางคนยังเห็นว่าปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูพืช มีความจำเป็นที่จะต้องนำมาใช้บ้างซึ่งเป็นการขัดกับหลักการของกลุ่มที่มุ่งให้ปลอดสารพิษ ในส่วนนี้ทางกลุ่มจึงเห็นว่าการเสริมความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วยการให้ความรู้และการศึกษาดูงานจากภายนอกยังมีความจำเป็นอย่างยิ่ง สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่กลุ่มคิดว่าจะต้องดำเนินการให้เป็นรูปธรรม คือ การทำบัญชีครัวเรือนของสมาชิก และการบันทึกการผลิตของสมาชิกแต่ละคน เพื่อที่จะได้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการผลิตให้มีคุณภาพและเพียงพอต่อผู้บริโภคในอนาคต

กลุ่มแม่บ้านศิริทิพย์ น้ำผัดไทยไชยา

กลุ่มแม่บ้านศิริทิพย์ เดิมชื่อว่า กลุ่มแม่บ้านศิริทิพย์ศรีเจริญ ก่อตั้งกลุ่มเมื่อปี พ.ศ. 2537 โดยได้รับคำแนะนำจากอำเภอไชยา ในงานของดีเมืองไชยา เป็นกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ผู้ริเริ่มคือ นางพวงศรี ทิพย์ป่าเว ซึ่งขณะนั้นได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน

หมู่ที่ 3 ตำบลป่าเว สถานที่ตั้งกลุ่มคือ บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 3 ตำบลป่าเว อันเป็นบ้านของนางพวงศรีนั่นเอง ในระยะแรกมีสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มจำนวน 30 คน มีการถือหุ้น หุ้นละ 100 บาท การตั้งกลุ่มครั้งแรกมุ่งสร้างผลิตภัณฑ์หลายอย่าง เช่น เครื่องจักสาน ทำพวงหรีด และขนมต่าง ๆ แต่ในที่สุดเน้นการผลิตน้ำผัดไทยเป็นหลัก เนื่องจากเป็นสินค้าที่เป็นจุดเด่นของกลุ่มที่สามารถทำรายได้ให้กลุ่มมากที่สุด อีกทั้งสมาชิกมีความถนัดในการผลิตน้ำผัดไทยเป็นพิเศษ

จากการที่กลุ่มได้เข้าร่วมงานแสดงสินค้าที่ตลาดโคอ็อป สุราษฎร์ธานี เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2537 และได้กำไรครั้งนั้นประมาณ 20,000-30,000 บาท ทำให้กลุ่มเห็นว่ามีความเป็นไปได้สูงที่จะผลิตน้ำผัดไทยเป็นอาชีพเพื่อจำหน่าย หลังจากนั้นการผลิตน้ำผัดไทยของที่นี่ก็เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางเนื่องจากได้มีโอกาสเข้าร่วมงานต่างๆ พร้อมกับปรุงผัดไทยไชยาขายควบคู่ไปด้วย เช่นในงานแสดงสินค้าที่เมืองทองธานี ช่วงนี้เองที่การผลิตน้ำผัดไทยเพื่อขายวันต่อวันเริ่มไม่เพียงพอกับความต้องการ กลุ่มเห็นว่าควรที่จะผลิตน้ำผัดไทยไชยากระป๋องจำหน่าย เพราะเก็บไว้ได้นานถึง 6 เดือน ในปี พ.ศ. 2545 กลุ่มได้รับเชิญให้เข้าร่วมอบรมเพื่อเรียนรู้การอัดกระป๋องน้ำผัดไทยที่จังหวัดสงขลา ทางกลุ่มได้ส่งสมาชิกกลุ่มจำนวน 5 คน เข้าร่วมกิจกรรมนี้ ต่อจากนั้นนางพวงศรี ทิพย์ป่าเว ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มตั้งกลุ่ม ได้ใช้เงินทุนของตัวเองซื้อเครื่องอัดกระป๋องน้ำผัดไทยมาดำเนินการผลิตน้ำผัดไทยกระป๋องจำหน่าย ในปี พ.ศ. 2548 ผลิตภัณฑ์น้ำผัดไทยได้รับการยอมรับให้เป็นสินค้า OTOP และในเวลาไล่เลี่ยกัน กลุ่มแม่บ้านศิริทิพย์ศรีเจริญได้เปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่มแม่บ้านศิริทิพย์ผัดไทยไชยา โดยมีจุดประสงค์เพื่อผลิตน้ำผัดไทยไชยากระป๋องจำหน่าย แต่เนื่องจากนางพวงศรี ทิพย์ป่าเว หมดวาระจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านจึงส่งผลให้การดำเนินงานชะงักลง การผลิตในระบบกลุ่มใหญ่แต่เดิมได้เปลี่ยนแปลงมาเป็นทำกันเป็นกลุ่มย่อยในครัวเรือน แต่ก็ยังคงรวมตัวช่วยเหลือและร่วมมือทำงานกันเช่นเดิม โดยที่นางพวงศรี ทิพย์ป่าเว เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงดำเนินการเหมือนช่วงที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่จำนวนสมาชิกที่มาร่วมงานลดลง สำหรับการผลิตมุ่งผลิตตามที่มีผู้สั่งซื้อเมื่อมีงานต่างๆ เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานศพ และงานอื่นๆ ซึ่งอยู่ในพื้นที่อำเภอไชยาและอำเภอใกล้เคียงของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในระยะนี้เองที่กลุ่มได้ร่วมกันทำแผนแม่บทแม่บ้านเกษตรกองทุนฟื้นฟูศิริทิพย์ให้กับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอไชยา โดยได้รับเงินสนับสนุนการดำเนินงานจำนวน 30,000 บาท ทำให้กลุ่มฟื้นตัวมาดำเนินการกันอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่ง

แม้ว่าสภาพการรวมกลุ่มแม่บ้านศิริทิพย์น้ำผัดไทยไชยาได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ จำนวนสมาชิกผู้มาร่วมผลิตลดน้อยลง และกิจกรรมการผลิตการจำหน่ายจำกัดอยู่ในวงแคบกว่าแต่ก่อน แต่สมาชิกหลายคนก็ยังคงมุ่งมั่นผลิตผลิตภัณฑ์น้ำผัดไทยไชยาที่มีคุณภาพเช่นเดิม ด้วยเห็นว่าเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาวไชยาที่ควรอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลาน กลุ่มยังคงพิถีพิถันในการเลือกสรรวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตคือ พริก เครื่องแกงสำเร็จรูป กะทิ น้ำตาล เป็นต้น และมีความละเอียด ประณีตในกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ

ผลิตภัณฑ์มีราคาสูงขึ้นกว่าเดิม เนื่องจากวัสดุที่ใช้ผลิตราคาแพงขึ้นกว่าเดิมมาก นอกจากนี้ช่องทางการขยายตัวของตลาดก็ยังค่อนข้างจำกัด (พวงศรี ทิพย์ป่าเว. 2552, พฤศจิกายน 20)

นางพวงศรี ทิพย์ป่าเว และสมาชิกของกลุ่มที่ยังคงร่วมกันผลิตน้ำผัดไทยไชยาอยู่ตั้งความหวังว่าแม้ว่าปัจจุบันนี้งานของกลุ่มมิได้ดำเนินการอย่างเข้มแข็งเช่นแต่ก่อน แต่มั่นใจว่าจะมุ่งมั่นทำงานนี้ต่อไป และจะพยายามนำข้อผิดพลาดใช้เป็นบทเรียนพิจารณาปรับปรุงงานให้มั่นคงขึ้น เพราะนอกจากเป็นการช่วยเหลือเศรษฐกิจในครอบครัวแล้วยังเป็นการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน และเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาวัฒนธรรมพื้นบ้านของไชยาให้คงอยู่เป็นความภาคภูมิใจของชาวไชยาโดยส่วนรวมด้วย

กลุ่มอาชีพตำบลทุ่ง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน

ในอดีตชาวบ้านแทบทุกครัวเรือนในพื้นที่ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก แต่ภายหลังจากที่มีปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร ประกอบกับราคาข้าวไม่แน่นอน และการระบาดของหอยเชอรี่รุนแรง ทำให้ชาวบ้านประสบความเดือดร้อน จึงหาทางออกด้วยการเปลี่ยนแปลงพื้นที่นาเป็นการประกอบการเกษตรอย่างอื่น พื้นที่นาส่วนใหญ่เปลี่ยนเป็นทำสวนปาล์มน้ำมันตามการสนับสนุนส่งเสริมจากทางราชการ มีจำนวนน้อยที่เปลี่ยนเป็นสวนยางพารา แต่ครั้นราคาปาล์มน้ำมันตกต่ำลง ชาวบ้านคลองยวนในตำบลทุ่งจึงได้ร่วมกันปรึกษาหารือ หาลู่ทางแก้ปัญหา โดยมุ่งทำอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้มาจุนเจือครอบครัว การรวมตัวของชาวบ้านอย่างหลวมๆ จึงมีขึ้นในช่วงปีพ.ศ. 2548-2549 และเห็นพ้องกันว่าเพื่อความเข้มแข็งควรที่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มประกอบการบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ระยะแรกของการรวมกลุ่มได้ตกลงร่วมกันว่าการทำปุ๋ยหมักจากทะลายปาล์มน้ำมันเป็นสิ่งที่เหมาะสมอย่างยิ่ง เพราะวัสดุหลักที่ใช้หาได้ง่ายเนื่องจากโรงงานน้ำมันปาล์มอยู่ไม่ไกลนัก อีกทั้งกระบวนการดำเนินการไม่ยุ่งยากซับซ้อนแต่ประการใด การตั้งกลุ่มในระยะแรกใช้ชื่อว่ากลุ่มคลองยวนปาล์ม โดยมีสำนักงานอยู่ที่บ้านเลขที่ 81/1 หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่ง

การริเริ่มทำปุ๋ยหมักจากทะลายปาล์มเริ่มดำเนินการในปีพ.ศ. 2549 แต่เป็นการรวมกลุ่มอย่างหลวมๆ ชาวบ้านยังทำกันเป็นรายบุคคลโดยเน้นทำขึ้นใช้กันเองในหมู่บ้านเพื่อลดค่าใช้จ่าย เนื่องจากการทำการเกษตรในช่วงนั้นมุ่งใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลัก ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง การดำเนินการดังกล่าวมีเกษตรอำเภอ ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) และพัฒนาชุมชนอำเภอได้ให้คำแนะนำทางวิชาการ สำหรับงบประมาณที่ใช้เป็นเงินกองทุนหมู่บ้านและเงินสัจจะออมทรัพย์ของหมู่บ้านมาสนับสนุน ภายหลังจากการดำเนินงานมาประมาณปีเศษ กลุ่มพบว่าการทำปุ๋ยหมักขึ้นใช้เองได้ช่วยแก้ปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายได้จริง ทำให้ชาวบ้านให้ความสนใจกัน

มากขึ้น ในปีพ.ศ. 2551 นายวิรัตน์ มีธรรม จึงประชุมผู้สนใจที่จะรวมกลุ่มกันอย่างจริงจัง เพื่อตั้งเป็นกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน การดำเนินการครั้งนั้นประสบความสำเร็จอย่างดี มีผู้ให้ความสนใจร่วมเป็นสมาชิกจำนวน 30 กว่าคน สมาชิกที่เข้าร่วมส่วนใหญ่เป็นเจ้าของสวนปาล์มน้ำมัน มีบ้างที่ทำการเกษตรอย่างอื่น และอายุของสมาชิกมีตั้งแต่ 21 -60 ปีเศษ

ภายหลังจากที่รวมกลุ่มกันได้อย่างเหนียวแน่น สมาชิกได้ประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการ รวมทั้งช่วยกันสร้างกฎระเบียบ ข้อบังคับ ต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินงานของกลุ่ม ในการบริหารจัดการกลุ่ม มีประธาน รองประธาน เลขานุการ ผู้ช่วยเลขานุการ เหรัญญิก ผู้ช่วยเหรัญญิก ประชาสัมพันธ์ และคณะกรรมการ รวมทั้งสิ้นประมาณ 15 คน สิ่งที่ทุกคนในกลุ่มต้องตระหนักร่วมกัน คือ การดำเนินการจะต้องยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก ประธานกลุ่มคนแรก คือ นายวิรัตน์ มีธรรม ซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนการตั้งกลุ่มมาตั้งแต่เริ่มต้นนั่นเอง สำหรับกฎระเบียบที่กำหนดขึ้นของกลุ่มมีความยืดหยุ่น เพื่อสะดวกแก่การทำงาน ยกเว้นเรื่องการเงินที่ได้รับการดูแลอย่างเข้มงวดจากคณะกรรมการกลุ่ม สมาชิกทุกคนจะต้องมาร่วมกันทำงานตามที่กลุ่มกำหนด และทุกวันที่ 9 ของเดือนกลุ่มจะมีการประชุมสมาชิกเพื่อทบทวนการดำเนินงาน และปัญหาต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น

ในการผลิตปุ๋ยหมัก กลุ่มดำเนินการซื้อวัสดุการผลิต คือ ทะลายปาล์มที่โรงงานบีบเอาน้ำมันออกแล้ว และมูลสัตว์ เช่น ขี้ไก่ ขี้หมู หรือขี้เป็ด ขณะเดียวกันได้ดำเนินการจัดทำน้ำหมักชีวภาพที่ได้จากการหมักปลา ผัก ผลไม้ หรือหอยเชอรี่ ด้วยกากน้ำตาล ทะลายปาล์มซื้อมาครั้งละ 25-30 คันรถสิบล้อ ขั้นตอนการทำ นำทะลายปาล์มมาย่อยด้วยเครื่องย่อยเสียก่อน หลังจากนั้นนำไปกองและเกลี่ยให้เสมอกัน ใช้มูลสัตว์เทบนกองทะลายปาล์มซึ่งย่อยแล้วประมาณ 1 ใน 3 ของปริมาณทะลายปาล์ม เกลี่ยให้ทั่ว กองสลับกันเช่นนี้ 3-4 ชั้น สูงประมาณ 1 เมตรเศษ ใช้น้ำหมักชีวภาพเทราดบนกองปุ๋ยหมัก ใช้จอบคลุกเคล้ากองปุ๋ยหมักให้ทั่ว หมักไว้ประมาณ 4 เดือน แล้วนำมาย่อยอีกครั้ง ต่อจากนั้นนำไปตรวจสอบคุณภาพที่เกษตรอำเภอให้ได้ตามมาตรฐานของปุ๋ยหมัก แล้วดำเนินการบรรจุกระสอบเพื่อจำหน่ายต่อไป การกำหนดราคาขายกลุ่มกำหนดราคาโดยใช้ต้นทุนเป็นเกณฑ์ ในระยะแรกทำเพื่อขายให้สมาชิกในกลุ่มเป็นหลัก โดยขายในราคาตันละ 4,000 บาท แต่ภายหลังจากปุ๋ยเป็นที่รู้จักแพร่หลายได้จำหน่ายให้แก่ลูกค้าภายนอกตันละ 4,500 บาท ในการทำปุ๋ยดังกล่าวกลุ่มจ่ายค่าแรงให้แก่สมาชิกที่มาร่วมทำ 500 บาท ต่อตัน สำหรับทุนในการผลิตผู้เป็นสมาชิกกลุ่มไม่ต้องถือหุ้นแต่ใช้วิธีฝากเงินสัจจะออมทรัพย์แล้วนำเงินนั้นมาลงทุนในการผลิตร่วมกับเงินกองทุนหมู่บ้าน ภายหลังจากที่ปุ๋ยเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ทำให้มีปริมาณการผลิตมากขึ้นตามลำดับ กลุ่มได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวนตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ที่สำนักงานเกษตรอำเภอไชยา โดยมีสำนักงานตั้งวิสาหกิจชุมชนนี้ที่บ้านเลขที่ 115 หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่ง มีนางทองสุก ปิยกาญจน์ เป็นสมาชิกผู้มีอำนาจวิสาหกิจชุมชน และมีสมาชิกจำนวน 34 คน ปัจจุบันกลุ่มสามารถผลิตปุ๋ยดังกล่าวโดยเฉลี่ยประมาณ 10 ตันต่อเดือนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ

ความต้องการของสมาชิก ซึ่งเพียงพอต่อการใช้ของเกษตรกรในกลุ่ม ส่วนที่เหลือได้วางจำหน่ายทั่วไป สำหรับกำไรที่ได้จากการจำหน่ายให้สมาชิกและบุคคลภายนอก กลุ่มได้นำมาสมทบกับเงินออมทรัพย์กองทุนหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นทุนการผลิตในคราวต่อไป (วิรัตน์ มีธรรม. 2552, พฤศจิกายน 24)

ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นแล้วว่าการดำเนินงานของกลุ่มปุ๋ยหมักได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากสำนักงานเกษตรอำเภอไชยา ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งพัฒนาชุมชนอำเภอไชยาในด้านวิชาการ อีกทั้งมีองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งได้ให้การสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง คือ ช่วยลดค่าใช้จ่ายให้แก่สมาชิกที่แต่เดิมใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลักมากกว่ากึ่งหนึ่ง อีกทั้งปุ๋ยที่เหลือจากการใช้ในกลุ่มยังขายให้แก่ผู้สนใจได้ด้วย กิจการของกลุ่มจึงได้รับความสนใจจากเกษตรสวนปาล์มอื่นๆ มากขึ้น ทำให้ปริมาณการผลิตเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้ยังมีผู้สนใจสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้น โดยในปัจจุบันมีจำนวน 55 คน

แม้ว่าการดำเนินงานของกลุ่มได้พัฒนามาตามลำดับโดยยึดหลักการสำคัญ คือ แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง แต่ยังมีสมาชิกบางคนมีความเข้าใจเรื่องดังกล่าวน้อย และยังมีความเชื่อแบบฝังหัวว่าคุณภาพของปุ๋ยหมักสู้ปุ๋ยเคมีไม่ได้ ด้วยการมองในระยะสั้นของการนำมาใช้ เนื่องจากปุ๋ยเคมีแสดงผลทันตาเห็น ทางกลุ่มได้พยายามให้หน่วยงานที่สนับสนุนได้ให้ความรู้ด้านวิชาการอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีโครงการศึกษาดูงานจากแหล่งต่างๆ ภายนอกที่ประสบความสำเร็จจากการดำเนินการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงด้วย จึงคาดว่าปัญหาดังกล่าวจะค่อยหมดไป สำหรับปัญหาอื่นๆ ของกลุ่มซึ่งจะต้องร่วมกันแก้ไขต่อไปคือ กลุ่มยังขาดเครื่องมือทำปุ๋ยหมัก ด้านการตลาดยังต้องหาผู้มีความรู้และประสบการณ์มาเสริม นอกจากนี้กลุ่มยังไม่มีทักษะเพียงพอและบุคลากรที่มีความรู้เรื่องการตรวจสอบคุณภาพของปุ๋ย โดยยังคงต้องพึ่งพาการสนับสนุนช่วยเหลือจากภายนอกเป็นหลัก สภาพดังกล่าวทางกลุ่มตระหนักดีว่าจะต้องดำเนินการแก้ไข ในการประชุมประจำเดือนทุกเดือนได้นำเรื่องที่เป็นปัญหานี้มาหารือกันทุกครั้ง และหาลู่ทางแก้ปัญหาซึ่งคาดว่าในไม่ช้านี้ปัญหาดังกล่าวจะน้อยลง สำหรับในอนาคตกลุ่มยังคงมุ่งมั่นดำเนินงานตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจังต่อไปด้วยเชื่อว่าแนวทางดังกล่าวนำไปสู่ความเข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนอย่างแน่นอน

กลุ่มเลี้ยงเป็ดบ้านขนอน

ในพื้นที่หมู่ที่ 1 บ้านขนอน ตำบลทุ่ง นอกจากชาวบ้านมีอาชีพทำนาเป็นหลักแล้ว เกือบทุกครัวเรือนเลี้ยงเป็ดไว้กินไข่ครอบครัวละ 10-20 ตัวด้วย โดยการเลี้ยงแบบปล่อยให้หากุ้ง หอย ปู ปลา และข้าวเปลือกที่ตกหล่นในนาจากการเก็บเกี่ยวข้าว หรือที่เรียกกันว่าเลี้ยงแบบปล่อยทุ่งนั่นเอง การเลี้ยงเป็ดดังกล่าวลงทุนน้อยมาก เนื่องจากนามีอาหารอุดมสมบูรณ์ ในระยะ

หลังการเลี้ยงเป็ดได้ให้ประโยชน์แก่การทำนาข้าวอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็ดชอบกินหอยเชอรี่ที่ระบาดกัดกินต้นข้าวในนาข้าว ทำให้ช่วยลดปริมาณหอยเชอรี่ลงได้ด้วยวิธีการธรรมชาติที่มิต้องลงทุนใช้สารเคมีทำลาย อีกทั้งเป็ดยังถ่ายมูลลงในนากลายเป็นปุ๋ยอีกด้วย สภาพดังกล่าวช่วยให้สภาวะแวดล้อมมีความสมดุลเกิดความปลอดภัยแก่ผู้ทำนาข้าว ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมอีกด้วย การเลี้ยงเป็ดจึงเป็นการรักษาระบบนิเวศที่ช่วยให้ห่วงโซ่อาหารจากธรรมชาติยังคงอยู่ ซึ่งชาวบ้านใช้เป็นแหล่งผลิตอาหารทำให้ช่วยลดรายจ่ายในครอบครัวลงได้ไม่น้อย

กลุ่มเลี้ยงเป็ดบ้านขนอน (หมู่ที่ 1) ก่อตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ. 2549 -2550 จากการที่ชาวบ้านร่วมกันดำเนินการทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อสร้างอาชีพ เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งได้จัดงบประมาณให้ทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 100,000 บาท ให้ชาวบ้านดำเนินการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ 2 กลุ่ม เพื่อช่วยเหลือตนเองและชุมชน จากการทำประชาคมหมู่บ้านชาวบ้านได้จัดตั้งกลุ่มอาชีพเลี้ยงเป็ด และกลุ่มเลี้ยงโคขึ้น โดยใช้งบประมาณดำเนินการกลุ่มละ 50,000 บาท ในส่วนของกลุ่มเลี้ยงเป็ดในระยะแรกมีชาวบ้านให้ความสนใจเพียง 9 คน ผู้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงที่สำคัญ คือ นางเทวี อินทรกำเนิด เมื่อจัดตั้งเป็นกลุ่ม สมาชิกได้มอบหมายให้นางเทวีเป็นประธานกลุ่ม มีรองประธาน เลขานุการ เหรัญญิกตำแหน่งละ 1 คน และสมาชิกอีก 5 คน เป็นกรรมการ คุณสมบัติที่ทางกลุ่มกำหนด คือ สมาชิกต้องมีความซื่อสัตย์ ขยันอดทน และต้องช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเป็นสำคัญ กลุ่มได้จัดสรรเงินให้แก่สมาชิกทั้ง 9 คน ตามจำนวนเป็ดที่ต้องการเลี้ยง คือ ใครเลี้ยงมากได้มาก ใครเลี้ยงน้อยได้น้อย การจัดสรรเงินจึงได้รับคนละประมาณ 5,500-6,500 บาท ในส่วนที่เกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งผู้เป็นเจ้าของงบประมาณ ได้มีข้อตกลงให้ผู้เลี้ยงคืนเงินทุนแบบปีต่อปี

เนื่องจากการดำเนินงานเกี่ยวกับงบประมาณสนับสนุนการเลี้ยงเป็ดค่อนข้างล่าช้า กลุ่มเพิ่งได้รับเงินในต้นปีพ.ศ. 2551 สมาชิกได้นำเงินไปซื้อลูกเป็ด ทำคอกเป็ด และจ่ายค่าอาหารเป็ด กว่าจะได้เลี้ยงกันจริงจังก็ประมาณกลางปีพ.ศ. 2551 เมื่อสิ้นปีถึงเวลาคืนทุน สมาชิกกลุ่มยังไม่มีรายได้เพียงพอเพื่อใช้หมุนเวียนเลี้ยงตัวเอง หรือยังเลี้ยงตัวเองไม่ได้นั่นเอง กลุ่มจึงดำเนินการขอยืมเงินทุนดังกล่าวต่อเนื่องซึ่งทางองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งก็ยินยอม กลุ่มอาชีพเริ่มมีรายได้จากการเลี้ยงเป็ดเป็นล่ำเป็นสัน และสามารถใช้จ่ายเป็นเงินหมุนเวียนคืนให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งในต้นปี พ.ศ.2552

ในการเลี้ยงเป็ดสมาชิกได้ซื้อเป็ดต่อจากผู้เลี้ยงเป็ดรายใหญ่ในหมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งนั่นเอง ผู้เลี้ยงเป็ดดังกล่าวเลี้ยงเป็ดเป็นจำนวน 1,000- 3,000 ตัว โดยสั่งซื้อลูกเป็ดมาจากภาคกลาง ได้เลี้ยงติดต่อกันมายาวนานถึง 10 ปีเศษ เป็ดที่สมาชิกซื้อต่อมาเลี้ยงนั้นมีทั้งลูกเป็ดและเป็ดสาว ราคาลูกเป็ดตัวละ 20 บาท ราคาเป็ดสาวตัวละ 110 บาท การซื้อเป็ดสาวมาเลี้ยงก็เพื่อต้องการผลผลิต คือ ไข่ ในเวลาอันรวดเร็วนั่นเอง สมาชิกทั้ง 9 คนที่เลี้ยงเป็ดจึงมีเป็ดเลี้ยงประมาณคนละ 100-150 ตัว สำหรับอาหารที่ใช้เลี้ยง สมาชิกใช้ทั้งอาหารสำเร็จรูป ข้าวเปลือก และหัวกุ้ง มีสมาชิกบางคนใช้หยวกกล้วยและรำผสมด้วย ทั้งนี้เพื่อประหยัดรายจ่ายนั่นเอง อาหารที่

ซื้อหามาดังกล่าวสมาชิกจะร่วมกันซื้อในปริมาณมากๆ เพราะราคาจะลดลงกว่าซื้อในปริมาณน้อยๆ เป็นรายคน ในการเลี้ยงเป็ดสมาชิกทุกคนในครอบครัวได้ช่วยกันดูแลและให้อาหารเป็ดในตอนเช้าและตอนเย็น บางครอบครัวหลังจากให้อาหารเช้าแล้วปล่อยให้เป็ดเที่ยวหาอาหารกินเองในบริเวณบ้าน ลำคลองและทุ่งนา ทำให้เป็ดส่วนใหญ่มีสุขภาพสมบูรณ์ไม่เป็นโรคง่ายๆ อย่างไรก็ตาม สมาชิกกลุ่มเลี้ยงเป็ดบางคนได้ใช้ยาป้องกันโรคเป็ดตามคำแนะนำและจากเอกสารการเลี้ยงเป็ดจากเกษตรอำเภอ อีกทั้งบางคนได้ใช้น้ำหมักชีวภาพมาผสมให้เป็ดกินก็มีทำให้คอกเป็ดไม่มีกลิ่นเหม็นและเป็ดมีสุขภาพดี ภายหลังจากเลี้ยงประมาณ 3 เดือนเศษ เป็ดก็เริ่มออกไข่ หลังจากนั้นเมื่ออายุของเป็ดประมาณ 8-12 เดือน ปริมาณไข่เป็ดแต่ละวันได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งประมาณปีครึ่ง เป็ดจึงให้ไข่มากถึง 80-90 ฟองต่อวัน จากจำนวนเป็ดที่เลี้ยง 100 ตัว ไข่ที่ได้ชาวบ้านจะคัดไข่เป็น 3 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก สำหรับขนาดเล็กชาวบ้านมักเก็บไว้ทำอาหารรับประทานในครอบครัว ส่วนขนาดกลางและขนาดใหญ่ได้ขายส่งให้แก่ผู้ทำไข่เค็ม และขายปลีกให้แก่ผู้ซื้อทั่วไปด้วยราคาที่แตกต่างกันเล็กน้อย ในเดือนหนึ่ง ๆ ขณะที่เป็ดออกไข่เต็มที่ผู้เลี้ยงแต่ละรายมีรายได้หลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้วเหลือประมาณเดือนละ 5,000 -6,000 บาท นับเป็นรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพด้วยการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงโดยเฉพาะสมาชิกที่ทำสวนครัว ปลูกผักไว้กินเองและหาอาหารจากธรรมชาติมาเสริมอาหารที่ซื้อมาจากตลาดควบคู่ไปด้วย แม้ว่าไข่เป็ดที่ตำบลทุ่งมีปริมาณมากขึ้น แต่ความต้องการของตลาดโดยเฉพาะไข่เค็มยังไม่เพียงพอ สมาชิกกลุ่มบางคนจึงใช้เงินรายได้ซื้อเป็ดมาเลี้ยงเพิ่มเติม ทั้งเลี้ยงเพื่อขายเมื่อโตเป็นเป็ดสาว และเลี้ยงเพื่อขายไข่ จากการที่การเลี้ยงเป็ดดังกล่าวได้ผลผลิตเป็นที่น่าพอใจ ทำให้มีผู้สนใจเลี้ยงเป็ดในตำบลทุ่งเพิ่มมากขึ้น แต่กลุ่มผู้เลี้ยงเป็ดมิได้รับสมาชิกเพิ่มขึ้นแต่ประการใด

ในส่วนของเงินทุนซึ่งสมาชิกได้รับจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง ประมาณคนละ 5,500-6,000 บาทนั้น ส่วนใหญ่ใช้ไปกับการดำเนินการระยะแรกคือ การสร้างคอกเป็ดและซื้อลูกเป็ดมาเลี้ยง สำหรับเงินที่ใช้เลี้ยงก่อนที่เป็ดจะออกไข่สมาชิกต้องเจียดเงินของครอบครัวหรือยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์และจากกองทุนหมู่บ้านมาเสริม เพราะช่วง 3-4 เดือนแรกยังไม่มีรายได้จากการเลี้ยงเป็ดแต่อย่างใด รายจ่ายในช่วงนี้จึงเป็นภาระหนักของสมาชิกกลุ่ม ซึ่งมีทั้งค่าอาหารเป็ดสำเร็จรูป ค่าข้าวเปลือก ค่ารำข้าว ค่าหัวกุ้ง ค่ายาที่จำเป็น เช่น ยาแก้หวัด เป็นต้น สำหรับชาวนาบางคนที่ยังคงทำนาอยู่ก็ใช้ข้าวเปลือกที่ผลิตได้มาเลี้ยง ซึ่งช่วยให้ประหยัดได้มากเนื่องจากข้าวเปลือกเป็นอาหารหลักของเป็ด นอกจากนี้บางคนใช้หยวกกล้วยที่ฝานตำผสมกับรำเป็นอาหารให้เป็ดซึ่งช่วยประหยัดได้มากทีเดียว ในช่วงที่ลูกเป็ดอายุประมาณ 1-2 เดือน นอกจากให้อาหารตามปกติแล้วจะต้องระมัดระวังเรื่องลูกเป็ดเป็นหวัด ต้องหยอดยาแก้หวัดที่จมูก และคอยสังเกตหากมีลูกเป็ดตัวใดเป็นหวัดต้องแยกออกขังต่างหาก ขณะที่ลูกเป็ดอายุได้ 2 เดือนเศษปล่อยให้ออกหากินในทุ่งนา ครั้นตกเย็นภายหลังจากเป็ดเข้าคอกแล้วจึงให้กินข้าวเปลือกและหัวกุ้ง เป็นเช่นนี้จนกระทั่งเป็ดอายุได้ 3 เดือนเศษก็จะเริ่มออกไข่ แต่ไข่ยังมี

ขนาดเล็ก เมื่ออายุได้ 6 เดือนเป็ดจะไข่เกือบทุกตัว ภายหลังจากอายุเป็ดผ่าน 6 เดือนไปแล้ว ขนาดของไข่จะโตขึ้น ชาวบ้านบอกว่าเป็ด 200 ตัวจะให้ไข่สูงสุดประมาณ 170-180 ฟอง หากการให้อาหารเป็ดสม่ำเสมอและเป็ดมีสุขภาพดี เป็ดจะออกไข่ในปริมาณสูงเช่นนี้ไปจนกระทั่งอายุ 2 ปี แต่ภายหลังจากอายุมากกว่า 2 ปี แล้วเป็ดจะไข่น้อยลงจนกระทั่งหยุดไข่ หรือถ้ายังคงไข่อยู่เปลือกไข่จะบางมากและแตกได้ง่าย ภายหลังจากที่เป็ดไข่น้อยลงและหยุดไข่ผู้เลี้ยงเป็ดจะขายเป็ดให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อที่บ้านในราคาตัวละ 50-60 บาท หลังจากนั้นก็จะหาลูกเป็ดใหม่มาเลี้ยง หรืออาจจะเตรียมเลี้ยงลูกเป็ดไว้อีกชุดหนึ่ง เมื่อสังเกตว่าเป็ดที่เลี้ยงไข่น้อยลง

ในด้านผลผลิตคือ ไข่เป็ด สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะคัดเลือกไข่ของตนออกเป็น 3 ขนาด คือ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยสมาชิกกำหนดราคาขายเท่ากันคือ ขนาดใหญ่ ฟองละ 3.8 บาท ขนาดกลาง 3.5 บาท และขนาดเล็ก 3 บาท ตลาดจำหน่ายมีทั้งร้านค้าในหมู่บ้าน และร้านค้าในตลาดไชยา หรือขายส่งให้กับผู้ทำไข่เค็ม สำหรับสมาชิกภายในกลุ่มคือ นางเทวี อินทรกำเนิด และนางมณี อินทร์แก้ว ซึ่งร่วมกันเลี้ยงเป็ด ได้จำหน่ายให้นางพรเพ็ญ อินทร์แก้ว ซึ่งเป็นลูกสะใภ้ของนางมณี อินทร์แก้ว นำไปผลิตไข่เค็มขาย จากสภาพตลาดดังกล่าวทำให้ไข่เค็มของสมาชิกทุกคนไม่มีอุปสรรคในการจำหน่ายแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะว่าสมาชิกที่นี่ดูแลรักษาเป็ดอย่างดี ทำให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการตลาด

แม้ว่าในช่วงที่ผ่านมาการดำเนินงานของกลุ่มเลี้ยงเป็ดจะไม่มีปัญหาและอุปสรรคใดๆ แต่การขยายตัวของกลุ่มยังจำกัดอยู่เท่าเดิม ทางกลุ่มได้พยายามสนับสนุนให้องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสนับสนุนเงินทุนแก่ผู้สนใจให้มากขึ้น นอกจากนี้กลุ่มยังเห็นว่าสมาชิกของกลุ่มควรจะมีโอกาสได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงเป็ดโดยการเข้าร่วมประชุม หรือศึกษาดูงานจากแหล่งประกอบการที่ประสบความสำเร็จ และควรจะมีความรู้เกี่ยวกับการตลาดและบรรจุภัณฑ์เพื่อรองรับการดำเนินงานที่อาจจะขยายตัวในโอกาสต่อไป ทั้งนี้เพราะในอนาคตกลุ่มจะพยายามดำเนินงานเพื่อมุ่งไปสู่วิสาหกิจชุมชนให้ได้

การทำนาและกลุ่มทำนาตำบลทุ่ง

ในพื้นที่ตำบลทุ่ง แม้ว่าในช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมาพื้นที่ทำนาซึ่งเคยมีมากที่สุดของอำเภอไชยาลดลงเรื่อยๆ และชาวนาบางครอบครัวอาจจะมิได้ยึดเป็นอาชีพหลักแล้วก็ตาม แต่ชาวนาไม่น้อยยังคงยึดอาชีพทำนากันอย่างมั่นคง ทั้งนี้เพราะเห็นว่าข้าวเป็นอาหารหลักที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวันอย่างยิ่ง ปาล์มน้ำมันและยางพารา รวมถึงพืชอื่นๆ อันเป็นพืชเศรษฐกิจอาจจะสร้างรายได้ดีกว่าข้าวก็จริง แต่เมื่อคำนึงถึงการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมภูมิปัญญาของบรรพบุรุษให้คงอยู่ รวมทั้งความปลอดภัยในการบริโภค ประกอบกับราคาข้าวในระยะ 5-6 ปีมานี้สูงขึ้นตามลำดับ ทำให้ชาวนาในพื้นที่นี้ต่างย้อนกลับมาทำนาเพิ่มมากขึ้น (อดุลย์ ปาลโมกข์. 2552, พฤศจิกายน 2552) โดยเห็นได้จากในปี พ.ศ. 2546-2547 พื้นที่นาจำนวนมากในตำบลทุ่งเปลี่ยนแปลงเป็นสวนปาล์มน้ำมันและมีสภาพเป็นนาร้าง แต่ครั้น

ถึงปี พ.ศ. 2547-2548 เป็นต้นมา พื้นที่นาร้างจำนวนไม่น้อยได้เปลี่ยนกลับมาใช้เพื่อการทำนาอย่างเดิม จนกระทั่งปัจจุบันนี้พื้นที่ทำนาในตำบลทุ่งยังคงมีถึง1,923 ไร่

นายเกียรติศักดิ์ คงรินทร์ ชาวนาในหมู่ที่ 5 ตำบลทุ่ง และเพื่อนๆ ชาวนาด้วยกัน ซึ่งบรรพบุรุษหลายชั่วคนต่างมีอาชีพทำนามาโดยตลอด ได้หันกลับมาเริ่มทำนาอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. 2547 ทั้งๆ ที่ตัดสินใจอยู่นานว่าควรจะเปลี่ยนแปลงพื้นที่นาเป็นสวนปาล์มน้ำมันหรือขายที่นาให้กับนายทุนเช่นเดียวกับเพื่อนบ้าน แต่ในที่สุดเห็นว่าควรจะทำนาต่อไปเพื่อสืบทอดมิให้การทำนาหมดไปจากพื้นที่แห่งนี้ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเห็นว่าการทำนาช่วยให้คนในกลุ่มที่ทำงานร่วมกัน รักใคร่ อนาทร เห็นอกเห็นใจกันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และที่สำคัญที่สุดคือ การที่ครอบครัวมีข้าวจากการทำนาบริโภคดีกว่าซื้อข้าวกินซึ่งไม่ปลอดภัยจากสารเคมี ปัจจุบันนายเกียรติศักดิ์ คงรินทร์ ยังคงทำนาอยู่ถึง 15 ไร่ โดยมีสมาชิกมาช่วยงานในการทำนาจำนวน 15 คน ภายหลังจากหักค่าใช้จ่ายเงินทุนที่กู้ยืมมาจากธนาคารออมสินและเงินของกองทุนหมู่บ้าน รวมทั้งเงินค่าจ้าง และค่าวัสดุต่างๆ ในการทำนาแล้ว ในปีหนึ่งๆ มีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละ 70,000-80,000 บาท ซึ่งเป็นรายได้ที่น่าพอใจ เพราะไม่เคยขาดทุนจากการทำนา หากดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ครอบครัวก็สามารถอยู่รอดได้ (เกียรติศักดิ์ คงรินทร์. 2552, พฤศจิกายน 14)

นายสุวัฒน์ เหล็กแท้ และนายวินัย ถิ่นขนอน ชาวนาหมู่ที่ 1 ตำบลทุ่งเป็นครอบครัวที่ประกอบอาชีพทำนามาแต่บรรพบุรุษเช่นเดียวกัน การทำนาของทั้งสองครอบครัวแต่เดิมเลี้ยงควายฝูงไว้เหยียบนามากกว่า 20 ตัว ไม่เคยไถนาทั้งแบบเดิมและใช้รถไถ แต่ภายหลังจากปี พ.ศ. 2551-2552 การเลี้ยงควายประสบปัญหาเนื่องจากแหล่งหญ้าที่ควายหากินมีน้อยลง ไม่สามารถปล่อยให้ควายหากินได้อย่างอิสระดังแต่ก่อน เนื่องจากพื้นที่นาเปลี่ยนแปลงเป็นสวนปาล์มน้ำมัน จึงตัดสินใจขายควายไปบางส่วน และใช้รถไถนาในการทำนาแทนการใช้ควายเหยียบนาดังแต่ก่อน ซึ่งทั้งสองยอมรับว่าสะดวกขึ้น แต่ค่าใช้จ่ายในการทำนาก็สูงขึ้น อย่างไรก็ตามปีหนึ่งๆ ยังคงมีรายได้จากการทำนาเพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว และไม่เคยขาดทุนจากการทำนา นอกจากบางปีที่มีน้ำท่วมหรือฝนแล้งเท่านั้น (สุวัฒน์ เหล็กแท้. 2552, ธันวาคม 19 และวินัย ถิ่นขนอน. 2552, พฤศจิกายน 14)

ในส่วนของการรวมกลุ่มกันทำนาของชาวบ้านในตำบลทุ่งมีกลุ่มทำนา 2 กลุ่มคือ กลุ่มทำนาหมู่ที่ 4 และกลุ่มทำนาหมู่ที่ 6 กลุ่มทำนาหมู่ที่ 4 แต่เดิมเป็นการรวมกลุ่มกันหลวมๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 ชื่อว่า กลุ่มเพิ่มผลผลิต โดยรวมกับชาวนาในหมู่ที่ 3 ครั้นถึงปี พ.ศ. 2542 ได้แยกตัวออกมาตั้งเป็นกลุ่มทำนาหมู่ที่ 4 โดยเป็นผลมาจากการทำประชาคมหมู่บ้าน สำหรับงบประมาณสนับสนุนได้รับจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง จำนวน 100,000 บาท วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มเพื่อรักษาอาชีพการทำนาให้คงอยู่ เพื่อเพิ่มผลผลิตในการทำนา และเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชาวนา ในการดำเนินงานกลุ่มซึ่งมีสมาชิก 9 คน ได้กำหนดโครงสร้างของกลุ่มให้มีประธานกลุ่ม 1 คน และมีรองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก ตำแหน่งละ 1 คน

สมาชิกที่เหลือเป็นกรรมการกลุ่มทุกคน ในการดำเนินงานมีเจ้าหน้าที่เกษตรประจำศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร เจ้าหน้าที่พัฒนาที่ดิน เกษตรอำเภอและพัฒนาการอำเภอมาให้ความรู้เกี่ยวกับการทำนาทั้งด้านการใช้ปุ๋ยและการใช้ยาปราบศัตรูพืช สำหรับพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกแต่เดิมใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท 1 แต่ต่อมานำเมล็ดพันธุ์ข้าวปทุมธานี 1 มาใช้ด้วย โดยเมล็ดพันธุ์ข้าวทั้งสองชนิดนำมาจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว อำเภอกาญจนดิษฐ์ ภายหลังจากที่กลุ่มดำเนินการโดยได้รับการควบคุมคุณภาพของพันธุ์ข้าวจากศูนย์เป็นอย่างดี ต่อมากลุ่มได้จดทะเบียนการค้าเป็นศูนย์เมล็ดพันธุ์ในปี พ.ศ. 2550

ในส่วนของผลผลิตในระยะแรกที่กลุ่มใช้เลม็ดพันธุ์ข้าวชัยนาท 1 คือ ช่วงปี พ.ศ. 2538-2550 กลุ่มได้รับการดูแลและควบคุมคุณภาพจากศูนย์พันธุ์ข้าวเป็นอย่างดี ผลผลิตที่ชาวนาทำกันแต่เดิมซึ่งได้รับไม่เกินไร่ละ 50 ถัง เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็น 60, 70 และ 80 ถังต่อไร่ ครั้นเมื่อนำพันธุ์ข้าวปทุมธานี 1 มาปลูกก็ได้รับผลดีเช่นเดียวกัน ผลจากการรวมกลุ่มและการดูแลควบคุมคุณภาพจากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวจึงเป็นการช่วยพัฒนาผลผลิตได้อย่างแท้จริง กลุ่มให้ข้อมูลว่าผลผลิตของชาวนาที่ทำนา 15 ไร่ โดยทำนาปีละ 2 ครั้ง ได้รับผลผลิตสูงประมาณ 30 ตันต่อปี ในด้านการลงทุนกลุ่มยอมรับว่าการทำนาของสมาชิกกลุ่มต้องใช้ทุนเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะว่าในทุกขั้นตอนการทำนาคือ ตั้งแต่การเตรียมพันธุ์ข้าว การไถ คราด การหว่านข้าว การดูแลรักษา ซึ่งใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูข้าว การเก็บเกี่ยว และอื่นๆ ล้วนต้องใช้เงินทั้งสิ้น นอกจากนี้เนื่องจากในพื้นที่ตำบลทุ่งมักมีปัญหาเรื่องน้ำที่ใช้ทำนา กลุ่มจึงต้องซื้อหาเครื่องสูบน้ำมาใช้ด้วย สำหรับรายจ่ายในการทำนา 10 ไร่ ต่อการทำนา 1 ครั้ง ต้องใช้จ่ายประมาณ 20,000 บาท ในด้านรายรับที่ได้จากการขายข้าวทั้งหมดหากไม่มีปัญหาใดๆ สามารถขายข้าวได้ประมาณ 70,000-80,000 บาท อย่างไรก็ตามรายได้ดังกล่าวยังไม่เป็นที่แน่นอนนัก เพราะว่าในพื้นที่ตำบลทุ่งมักประสบปัญหาเรื่องการขาดน้ำและน้ำท่วมอยู่เสมอ

สำหรับกลุ่มทำนาหมู่ที่ 6 ตำบลทุ่ง เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากโครงการแก้ไขปัญหาความยากจนซึ่งอำเภอไชยาได้จัดสรรงบประมาณมาให้ดำเนินการกับกลุ่มชาวนาเพื่อช่วยเหลือชาวนาที่ยากจน ตั้งขึ้นในเดือนมกราคม พ.ศ. 2544 สถานที่ทำการตั้งอยู่ที่โรงเรียนบ้านนาแค โดยชาวบ้านช่วยกันก่อสร้างอาคารที่มีเงินทุนมาจากเงินบริจาค กลุ่มได้รับสมัครสมาชิกชาวนาในหมู่ที่ 6 มีชาวนาสมัครเป็นสมาชิกจนกระทั่งปัจจุบัน จำนวน 42 คน

กลุ่มได้ดำเนินการกำหนดโครงสร้างการบริหารกลุ่มให้มีประธานกรรมการ รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และคณะกรรมการ รวมทั้งสิ้น 9 คน คณะกรรมการได้กำหนดกฎ กติกาของกลุ่มเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของสมาชิก โดยเฉพาะเกี่ยวกับการเงิน ซึ่งสมาชิกยืมจากองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อใช้ลงทุนในการทำนา โดยกระทำอย่างรัดกุม ทำให้ไม่มีปัญหาใดๆ เกี่ยวกับเรื่องนี้ สำหรับการดำเนินการทำนา เกษตรอำเภอไชยาได้มีส่วนอย่างสำคัญต่อการช่วยเหลือชาวนาทั้งด้านวิชาการและการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้านวิชาการได้จัดนักวิชาการเกี่ยวกับการเกษตรให้ความรู้เรื่องพันธุ์ข้าว การตรวจสอบสภาพดิน การใช้ปุ๋ย การใช้สารเคมี

ปราบศัตรูข้าว และการรักษาระบบนิเวศเพื่อการดำรงอยู่อย่างปลอดภัยทั้งต่อผู้ผลิต สิ่งแวดล้อม และผู้บริโภค ด้านการแก้ไขปัญหาได้มีส่วนอย่างสำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่ชาวนาเมื่อประสบปัญหาน้ำท่วม โดยให้ความสะดวกเกี่ยวกับการแจ้งความเสียหาย การตรวจสอบความเสียหาย การจ่ายค่าเสียหาย และการติดตามผลการแก้ปัญหาว่าได้ผลหรือไม่อย่างไร ทำให้กลุ่มชาวนากลุ่มนี้ได้รับความพึงพอใจอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มบางคนให้ความเห็นว่าบางครั้งการดำเนินงานของทางราชการค่อนข้างล่าช้า

ในด้านการผลิต สมาชิกกลุ่มเห็นด้วยกับการทำนาปีละ 2 ครั้ง โดยทำตามฤดูกาลการทำนาที่เคยทำกันมาเป็นประจำคือ ครั้งแรกประมาณมิถุนายนถึงตุลาคม ครั้งที่ 2 ประมาณเดือนพฤศจิกายนหรือธันวาคมถึงเดือนมีนาคม โดยสมาชิกกลุ่มดำเนินการร่วมกันในเรื่องพันธุ์ข้าว การเตรียมพื้นที่ การใช้ปุ๋ย การดูแลรักษา การทำขวัญข้าว การเก็บเกี่ยว และการขนย้ายข้าว ด้วยการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี ในส่วนของพันธุ์ข้าวใช้พันธุ์ข้าวสุพรรณบุรีและข้าวหอมมะลิโดยสมาชิกคัดเลือกพันธุ์กันเอง สำหรับต้นทุนการผลิต สมาชิกกลุ่มมีความเห็นร่วมกันว่าควรหาทางลดการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูข้าวให้น้อยลง เพื่อความปลอดภัยของผู้ผลิต สภาพธรรมชาติแวดล้อม ผู้บริโภค และเพื่อลดต้นทุนการผลิตจากการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูพืชเป็นหลักมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ด้วยการดูแลรักษาอย่างจริงจังตามแบบชาวนาแต่เดิมให้มากขึ้น สำหรับในทุกขั้นตอนยังคงได้ใช้การจ้างงานมากกว่าใช้แรงงานในครอบครัว พบว่าเงินลงทุนทั้งหมดในการทำนา 10 ไร่ ประมาณ 18,000-20,000 บาท ผลผลิตต่อไร่ประมาณ 65 ถัง เมื่อนำไปจำหน่ายในการทำนาแต่ละครั้งได้เงินประมาณ 65,000-70,000 บาท ซึ่งชาวนาต่างยอมรับว่าเป็นที่พอใจของพวกเขา อย่างไรก็ตามแม้การดำเนินงานของกลุ่มได้ผลดี แต่กลุ่มคิดว่าในอนาคตจะต้องหาทางพึ่งตนเองให้ได้มากกว่าที่เป็นอยู่ นั่นคือแต่ละครอบครัวต้องหาทางลดต้นทุนในการผลิตด้วยการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีให้น้อยลง ขณะเดียวกันจะต้องนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตอย่างจริงจังควบคู่ไปด้วย (เกษม สมเศรษฐ. 2552, พฤศจิกายน 14)

แม้ว่าการดำเนินงานภายในกลุ่มระหว่างสมาชิกด้วยกันมีปัญหาน้อยมาก แต่กลุ่มนี้ประสบปัญหาอื่นๆ หลายประการ เช่น นกเป็ดน้ำมากินข้าวเปลือกที่หว่านในนา หอยเชอรี่กัดกินต้นข้าวอ่อน หนูกินยอดข้าวและกัดกินต้นข้าวที่กำลังตั้งท้อง วัชพืชที่เจริญงอกงามอย่างรวดเร็วยากแก่การทำลาย บางปีฝนแล้งขาดน้ำในการทำนา บางปีน้ำท่วมนาข้าวเสียหาย นอกจากนี้ชาวนาบางคนไม่สามารถทำนาในพื้นที่ของตนเองได้ เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่นาโดยรอบเป็นสวนปาล์มน้ำมันทำให้ไม่สามารถควบคุมน้ำในการทำนา จึงต้องเช่านาผู้อื่นทำ อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มมีความเห็นร่วมกันว่าปัญหาดังกล่าวสามารถแก้ไขได้หากกลุ่มชาวนาร่วมมือกันอย่างจริงจัง นอกจากนี้สมาชิกกลุ่มเห็นพ้องกันว่าควรที่จะได้มีโอกาสศึกษาเรียนรู้ประสบการณ์การทำนาจากภายนอกให้มากขึ้น โดยเฉพาะการทำนาที่ก่อให้เกิด

ความปลอดภัยแก่ผู้ผลิต สิ่งแวดล้อม และผู้บริโภคและในอนาคตกลุ่มยังมุ่งหวังว่าจะทำนาปลอดสารพิษให้ได้

แต่เดิมตำบลทุ่งเป็นตำบลที่มีพื้นที่ทำนามากที่สุด แต่เนื่องจากการมีปัญหาเรื่องน้ำและราคาข้าวไม่แน่นอนทำให้ชาวนาปรับเปลี่ยนที่นาเป็นสวนปาล์มน้ำมัน ยางพารา และทดลองปลูกพืชอื่นๆ ในลักษณะของไร่นาสวนผสม รวมทั้งใช้พื้นที่สร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งประกอบการต่างๆ หรือบ้างขายให้แก่นายทุนก็มี สภาพดังกล่าวทำให้พื้นที่นาของตำบลทุ่งลดลงตามลำดับ แต่ยังคงมีชาวนาและกลุ่มชาวนาที่มีความมุ่งมั่นทำนากันอย่างจริงจัง ด้วยหวังจะพลิกฟื้นการทำนาให้คงอยู่สมกับที่ชื่อ “ตำบลทุ่ง” ซึ่งเล่าขานกันสืบมาว่ามีพื้นที่ทำนาอันอุดมสมบูรณ์กว้างใหญ่มากกว่าตำบลใดๆ กลุ่มชาวนาที่รวมตัวกันแม้จะต้องประสบกับปัญหาเรื่องน้ำทั้งเป็นผลมาจากสภาพธรรมชาติเปลี่ยนแปลงและที่ถูกกระทำด้วยฝีมือมนุษย์ ซึ่งทำให้ปัจจุบันนี้เกิดภัยพิบัติอันใหญ่หลวงคือ บางหมู่บ้านนาถูกน้ำท่วมปีละหลายๆ ครั้ง ทำให้นาข้าวเสียหาย แต่ชาวนายังคงมุ่งทำนาเป็นอาชีพหลัก ในส่วนของการรวมกลุ่มแม้จะเป็นการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ แต่ก็ทำให้ชาวนาได้ประจักษ์ว่า การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การดูแลเอาใจใส่กันอันเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ดีงามของชุมชนยังคงมีอยู่ และเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในสภาวการณ์ปัจจุบัน กลุ่มคาดหวังว่าจะพยายามดำเนินงานให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นด้วยการยืนอยู่บนลำแข้งของตนเองหรือพึ่งตนเองให้มากขึ้นเพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง (ลิขิต เรืองศรี. 2552, พฤศจิกายน 14) ที่สำคัญคือ จะต้องนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตควบคู่ไปด้วย (อดุลย์ ปาลโมกข์. 2552, พฤศจิกายน 27) อย่างไรก็ตามสิ่งที่ชาวนาทั้งที่รวมกลุ่มและที่ทำนาเป็นเอกเทศยังคงใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูข้าวในปริมาณมากนั้น ชาวนาจะต้องหาทางปรับเปลี่ยนหรือลดให้น้อยลง ทั้งนี้เพราะการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจะต้องเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความปลอดภัยของผู้ผลิต สิ่งแวดล้อม และของผู้บริโภคด้วย

กลุ่มเลี้ยงโคตำบลทุ่ง

ในพื้นที่ตำบลทุ่งมีกลุ่มเลี้ยงโคอยู่ 3 กลุ่มคือ กลุ่มเลี้ยงโคพื้นบ้านหมู่ที่ 1 บ้านขนอน กลุ่มเลี้ยงวัวหมู่ที่ 3 วัดไตรรัตนากร และกลุ่มเลี้ยงโคหมู่ที่ 8 บ้านคลองยวน

กลุ่มเลี้ยงโคพื้นบ้าน หมู่ที่ 1 บ้านขนอน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2550 กลุ่มนี้เกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านร่วมกันทำประชาคมหมู่บ้าน การรวมกลุ่มอยู่บนฐานคิดที่ว่าเพื่ออนุรักษ์การเลี้ยงโคพื้นบ้านที่ชาวบ้านเลี้ยงมายาวนานให้คงอยู่ต่อไป และเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว เนื่องจากโคพื้นบ้านเป็นที่ต้องการของชุมชนในการนำไปใช้ เลี้ยงในเรือกสวนไร่นา ให้กินหญ้าเพื่อให้ปุ๋ยคอกใช้ปลูกพืชผัก และเพื่อขายให้แก่โรงฆ่าสัตว์ เริ่มแรกมีผู้เข้าร่วมสมาชิกจำนวน 9 คน

การดำเนินการเริ่มจากสมาชิกกลุ่มรวบรวมเงินกันคนละ 100 บาท เปิดสมุดบัญชีเงินฝากกับธนาคารแล้วกู้เงิน 100,000 บาทจากองค์การบริหารส่วนตำบล โดยที่องค์การบริหารส่วนตำบลโอนเงินกู้ให้แก่สมาชิกผ่านทางสมุดบัญชีเงินฝากนั้น หลังจากนั้นกลุ่มได้มีการประชุม

เพื่อจัดสรรแบ่งเงินให้แก่สมาชิกนำไปเลี้ยงโคพื้นบ้าน โดยจัดแบ่งในจำนวนเท่าๆ กัน เงินที่ได้ส่วนใหญ่ไม่เพียงพอเนื่องจากต้องใช้ซื้อโคมาเลี้ยง ชาวบ้านจึงต้องออกเงินเพิ่มเติม ในการบริหารจัดการกลุ่ม กลุ่มได้กำหนดโครงสร้างให้มีประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการ เหรัญญิก และคณะกรรมการ เพื่อบริหารงานให้เป็นไปตามข้อกำหนดคือ สมาชิกหรือตัวแทนต้องเข้าร่วมทุกครั้งที่มีการประชุม ต้องนำเงินที่กู้มาคืนทุกปี โดยประธานเป็นผู้ดำเนินการ สมาชิกกลุ่มทุกคนต้องจ่ายเงินคนละ 100 บาท เพื่อเป็นการตอบแทนให้แก่ประธานกรรมการ

ในส่วนของวิธีการเลี้ยง ภายหลังจากหาซื้อโคได้ตามที่ต้องการ สมาชิกกลุ่มใช้การเลี้ยงโดยวิธีธรรมชาติซึ่งลงทุนน้อยมากคือ ล่ามให้กินหญ้าตามเรือกสวนไร่นา หรือปล่อยให้หากินในบริเวณซึ่งทำรั้วลอดหนามล้อมไว้เพื่อมิให้รบกวนต่อพืชผักของชาวบ้านใกล้เคียง ชาวบ้านบางคนตัดหญ้าที่ขึ้นตามธรรมชาติมากองให้วัวกิน วัวที่นำมาเลี้ยงส่วนใหญ่ชาวบ้านหาซื้อลูกวัวมาจากในตำบลทุ่งนั่นเอง ซึ่งราคาประมาณตัวละ 4,000-5,000 บาท ชาวบ้านแทบทุกคนที่เป็นสมาชิกมักเลี้ยงกันคนละ 2-3 ตัว จึงต้องหาเงินมาซื้อวัวเพิ่มเติม เวลาที่ใช้ในการเลี้ยงอาจจะ 6-8 เดือนถึง 1 ปี หรือ 2 ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอายุและขนาดของวัวที่ซื้อมา แต่ส่วนใหญ่ระยะเวลาที่เลี้ยงประมาณ 1 ปี ทั้งนี้เพื่อขายและคืนเงินกู้ให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลตามข้อตกลง ต่อจากนั้นก็กู้เงินมาดำเนินการเลี้ยงหมุนเวียนต่อไปอีก สำหรับการดูแลรักษาโรค กลุ่มได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากปศุสัตว์อำเภอไชยาเข้ามาตรวจดูแลรักษาและฉีดยาให้แก่โคที่เลี้ยง

เนื่องจากการรวมกลุ่มเป็นไปอย่างหลวมๆ เพื่อให้เกิดความสะดวกในการกู้เงินมาดำเนินการ การเลี้ยงจึงเป็นลักษณะต่างคนต่างเลี้ยง เมื่อถึงเวลาขายก็ต่างคนต่างขาย ภายหลังที่เลี้ยงไปประมาณ 1 ปี วัวที่ขายส่วนใหญ่จะได้ราคาประมาณ 12,000-18,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของโคที่เลี้ยง การเลี้ยงแต่ละครั้งจึงมีกำไรอยู่ที่ตัวละ 8,000-10,000 บาท ซึ่งกลุ่มเห็นว่าเป็นรายได้เสริมเป็นที่น่าพอใจ สมาชิกกลุ่มที่เลี้ยงส่วนใหญ่จึงหาซื้อโคมาเลี้ยงกันอย่างต่อเนื่อง บางคนเลี้ยงโคถึง 5-6 ตัวก็มี แนวโน้มการเลี้ยงโคของกลุ่มนี้จึงเป็นไปด้วยดีและมีโอกาสขยายเติบโตขึ้นค่อนข้างแน่ชัด

อย่างไรก็ตามในบางปีกลุ่มได้ประสบปัญหาในการเลี้ยง เนื่องจากพื้นที่หมู่ที่ 1 เป็นพื้นที่ที่เกิดน้ำท่วมขังเป็นประจำ ทำให้ไม่สามารถเลี้ยงตามธรรมชาติได้ บางครั้งโคก็เป็นโรค สมาชิกต้องใช้เวลามากเพื่อหาหญ้ามาจากที่อื่น และต้องดูแลโคอย่างเข้มงวด อีกทั้งราคาโคในพื้นที่ที่หาซื้อมาเลี้ยงสูงขึ้นเรื่อยๆ และหาซื้อได้ยากขึ้น นอกจากนี้ชาวบ้านกลุ่มนี้เห็นว่าองค์การบริหารส่วนตำบลน่าจะมีเงินทุนเพื่อการเลี้ยงโคดังกล่าวให้มากขึ้นด้วย สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ น่าจะมีหน่วยงานด้านการปศุสัตว์และการเกษตรได้เข้ามาให้ความรู้ในการเลี้ยงโคที่ถูกต้องมากกว่านี้ อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้เลี้ยงโคต่างตระหนักดีว่าการยืนอยู่บนขาของตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน ในอนาคตกลุ่มมุ่งหวังที่จะไปถึงจุดนี้ให้ได้

สำหรับกลุ่มเลี้ยงวัวหมู่ที่ 3 กลุ่มนี้ตั้งสำนักงานกลุ่มอยู่ที่วัดไตรรัตนากร ตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2550 จุดประสงค์เพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว นางวรรณี สุทธิเกิด และชาวบ้านในหมู่ที่ 3 ได้ร่วมกันปรึกษาหารือ ภายหลังจากที่มีข้อเสนอจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งให้เงินยืมในลักษณะเงินทุนหมุนเวียนแก่หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 100,000 บาท เพื่อใช้เป็นทุนในการสร้างอาชีพเป็นรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ที่ประชุมเห็นด้วยกับข้อเสนอให้เลี้ยงวัว เนื่องจากในพื้นที่มีแหล่งอาหารธรรมชาติให้แก่วัวอย่างเพียงพอ อีกทั้งมีข้อมูลอย่างชัดเจนว่ามีผู้คนจำนวนมากนิยมบริโภคเนื้อวัวเป็นอาหาร จึงน่าจะไม่มีปัญหาเรื่องการตลาด

กลุ่มเลี้ยงวัวหมู่ที่ 3 มีสมาชิกทั้งหมด 23 คน จึงได้รับเงินส่วนแบ่งไปเท่าๆ กัน ประมาณคนละ 4,400 บาทเท่านั้น ซึ่งไม่เพียงพอต่อการหาซื้อวัว 1 ตัวมาเลี้ยง สมาชิกจึงต้องใช้เงินจากครอบครัวมาสมทบ อย่างไรก็ตามบางครอบครัวที่มีเงินทุนอยู่บ้างก็สามารถเลี้ยงวัวได้ 2-3 ตัว ชาวบ้านบางคนสมัครเป็นสมาชิก แต่ดำเนินการจัดหาซื้อวัวมาเลี้ยงเองโดยไม่กู้ยืมเงินก็มี ในการบริหารจัดการกลุ่ม สมาชิกกลุ่มดำเนินการเลือกประธานกรรมการกลุ่ม และประธานกลุ่มเป็นผู้เลือกรองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และฝ่ายทวงหนี้ สมาชิกกลุ่มทุกคนเป็นกรรมการ แม้ว่ากลุ่มมิได้กำหนดคุณสมบัติของสมาชิกไว้ก็ตาม แต่สิ่งที่สมาชิกต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดคือ จะต้องเข้าร่วมประชุมปีละ 1 ครั้งและต้องชำระหนี้คืนภายใน 1 ปี มิเช่นนั้นจะไม่สามารถยืมเงินเพื่อดำเนินการในปีต่อไปได้ ในการทวงหนี้ นางวรรณี สุทธิเกิด ผู้เป็นประธานกรรมการ ซึ่งเป็นผู้ยืมเงินจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งมอบหมายให้ฝ่ายทวงหนี้เป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งบางรายอาจจะล่าช้าบ้างแต่ก็ไม่มีปัญหาแต่อย่างใด

การเลี้ยงวัวของสมาชิกกลุ่มเลี้ยงวัวหมู่ที่ 3 มีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มเลี้ยงโคพื้นบ้านหมู่ที่ 1 บ้านขนอนคือ เลี้ยงในเรือกสวนไร่นาของตนเอง และของเพื่อนบ้านที่อนุญาตให้เลี้ยง แต่ต้องระมัดระวังมิให้วัวทำลายพืชผลของผู้อื่น เนื่องจากพื้นที่หมู่ที่ 3 มีหญ้าธรรมชาติอุดมสมบูรณ์มาก ทำให้ผู้เลี้ยงสามารถนำหญ้าดังกล่าวไปใช้เลี้ยงโคได้อย่างเหลือเฟือ โดยเฉพาะผู้ที่ไม่มีพื้นที่สำหรับเลี้ยงเป็นของตนเอง ด้านการดูแลรักษาโรค สมาชิกกลุ่มเลี้ยงวัวได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งและผู้ใหญ่บ้านที่ประสานงานให้ปศุสัตว์อำเภอเข้ามาตรวจดูแลรักษาเป็นระยะๆ และฉีดยาให้แก่วัวที่เลี้ยง สำหรับวัวที่นำมาเลี้ยงสมาชิกหาซื้อมาจากชาวบ้านภายในหมู่บ้านหรือภายในตำบลทุ่งนั่นเอง ราคาที่ซื้อหามามีตั้งแต่ตัวละ 4,000-8,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพันธุ์วัว อายุ ขนาด และความสมบูรณ์แข็งแรงของวัว หากเป็นวัวพันธุ์พื้นเมืองราคาจะถูกกว่าผู้เลี้ยงวัวใช้เวลาเลี้ยงประมาณ 8-12 เดือน ก็จะขายให้กับผู้ซื้อในหมู่บ้านหรือนอกหมู่บ้าน หรือขายให้แก่โรงฆ่าสัตว์ โดยผู้เลี้ยงตั้งราคาจากต้นทุนที่ซื้อ บวกกับการลงทุนอื่นๆ และเวลาที่เลี้ยง ขณะเดียวกันก็คำนึงถึงราคาที่ซื้อขายกันโดยทั่วไป การขายวัวผู้เลี้ยงตั้งราคาขายเอง โดยผู้เลี้ยงคาดว่าจะได้กำไรประมาณตัวละ 4,000-6,000 บาท

กลุ่มไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดราคาการขายดังกล่าว ภายหลังจากขายแล้วสมาชิกจะหาซื้อวัวตัวใหม่มาเลี้ยงอย่างต่อเนื่อง และนำเงินที่ได้จากการขายไปชำระหนี้คืนที่ประธานกลุ่ม แล้วกู้เงินในรอบใหม่มาดำเนินการต่อไป

การรวมกลุ่มของผู้เลี้ยงวัวหมู่ที่ 3 เป็นการรวมกลุ่มอย่างหลวมๆ เช่นเดียวกับกลุ่มเลี้ยงโคพื้นบ้านหมู่ที่ 1 คือ ไม่มีการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิก มีการประชุมกลุ่มกันปีละ 1 ครั้ง กลุ่มมีบทบาทเพียงเป็นตัวกลางในการยืมเงินและทวงเงินยืมคืนจากสมาชิก ไม่มีการกำหนดเวลาที่จะขายวัวร่วมกัน ไม่มีการกำหนดราคาร่วมกัน กิจกรรมทางวิชาการด้านความรู้ต่างๆ ของสมาชิกในกลุ่มยังร่วมกันน้อยมาก ไม่มีการศึกษาดูงานจากแหล่งต่างๆ ที่จะนำมาใช้พัฒนากิจกรรมของตนอย่างจริงจัง จึงทำให้กลุ่มค่อนข้างพัฒนาได้ช้า แต่กลุ่มก็มีความหวังว่าในอนาคตกลุ่มจะต้องเติบโตโดยมีสมาชิกเพิ่มขึ้นอีกอย่างแน่นอน ทั้งนี้เพราะว่ากิจกรรมดังกล่าวมิได้ยุ่งยากและเสี่ยงแต่ประการใด ที่สำคัญคือ ช่วยให้ชาวบ้านได้ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์และมีรายได้เสริมให้แก่ครอบครัวได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

ประธานกลุ่มเลี้ยงวัวหมู่ที่ 3 เล่าว่าตั้งแต่กลุ่มดำเนินการมาเป็นเวลา 5 ปี มีปัญหาน้อยมาก แม้บางปีจะมีโรคระบาดอยู่บ้างแต่ก็สามารถแก้ปัญหาได้ทันท่วงที โดยที่ปศุสัตว์อำเภอเข้ามาช่วยดำเนินการ สำหรับเงินทุนที่ทางราชการช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มต่างเห็นพ้องกันว่ายังน้อยเกินไป เนื่องจากกลุ่มนี้มีสมาชิกมากจึงน่าจะได้รับเงินเพิ่มเติมตามจำนวนสมาชิกของกลุ่ม และควรมีการประเมินผลงานของกลุ่มแล้วนำผลมาใช้ในการพิจารณาเรื่องนี้ด้วย

ในส่วนของกลุ่มเลี้ยงโคหมู่ที่ 8 บ้านคลองยวน เป็นกลุ่มเลี้ยงโคที่ก่อตั้งมายาวนานกว่ากลุ่มอื่นๆ ในตำบลทุ่งคือ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2546 มีสำนักงานที่ทำการที่ศาลาประจำหมู่บ้านนั่นเอง การตั้งกลุ่มเริ่มจากการได้รับคำแนะนำจากผู้ใหญ่วิรัตน์ มีธรรม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 8 ซึ่งเล็งเห็นว่าการเลี้ยงโคน่าจะเป็นลู่ทางหนึ่งที่ช่วยให้เกษตรกรมีงานทำเป็นของตนเองที่เป็นอิสระและมีรายได้มาจุนเจือครอบครัวในภาวะที่เศรษฐกิจผันแปรได้ อีกทั้งเห็นว่าพื้นที่ภายในหมู่บ้านมีแหล่งอาหารของโคอันอุดมสมบูรณ์ คำแนะนำของผู้ใหญ่วิรัตน์ ทำให้มีผู้สนใจจำนวนหนึ่ง หลังจากนั้นได้ร่วมกันปรึกษาหารือกัน 2 ครั้ง และตกลงกันตั้งกลุ่มชื่อว่ากลุ่มเลี้ยงโคบ้านคลองยวน โดยมีสมาชิกเข้ามาร่วมกลุ่ม 28 คน

กลุ่มเลี้ยงโคบ้านคลองยวนเลือกคณะกรรมการดำเนินงานคือ ประธานกรรมการ เลขานุการ และเหรัญญิก แล้วร่วมประชุมกับสมาชิกทั้งหมดเพื่อกำหนดหลักการในการดำเนินงานคือ ผู้เป็นสมาชิกต้องเข้าร่วมประชุมในวันที่ 9 ของทุกเดือน และต้องร่วมหุ้นเป็นจำนวนเงินคนละ 600 บาท เพื่อใช้เป็นเงินหมุนเวียนของกลุ่ม หลังจากนั้นคณะกรรมการดำเนินงานของกลุ่มได้เสนอโครงการต่อองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง เพื่อของบประมาณมาดำเนินการจำนวน 100,000 บาทต่อปี ในส่วนของเงินที่เก็บจากสมาชิกคนละ 600 บาท กลุ่มได้ให้สมาชิกในกลุ่มกู้โดยคิดดอกเบี้ย ผู้กู้ต้องคืนเงินทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยภายใน 6 เดือนเพื่อหมุนเวียนให้สมาชิกคนอื่นๆ ได้กู้ ดอกเบี้ยที่ได้รับจะจ่ายคืนให้แก่สมาชิกคนละเท่าๆ กันในเวลา

ทุกหกเดือน ส่วนเงินซึ่งได้รับจากองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 100,000 บาท กลุ่มได้ดำเนินการโดยจัดแบ่งให้สมาชิก 10 คน ซึ่งผ่านการพิจารณาจากกลุ่มให้ได้รับทุนคนละ 10,000 บาท เพื่อนำไปเลี้ยงโค โดยต้องคืนเงินที่กู้ทั้งหมดภายใน 1 ปีให้แก่คณะกรรมการดำเนินงานเพื่อส่งคืนแก่องค์การบริหารส่วนตำบล หลังจากนั้นก็กู้เงินจาก อบต. กลับคืนมาเป็นเงินหมุนเวียนดำเนินการให้สมาชิกของกลุ่มอีก 10 คนกู้เงินทำเช่นนี้จนกระทั่งครบตามที่สมาชิกต้องการ

สมาชิกที่ได้รับเงินกู้และเงินจากองค์การบริหารส่วนตำบลประมาณ 10,000 บาท เศษส่วนใหญ่จะนำเงินไปซื้อโคมาเลี้ยง บางครอบครัวซื้อมาเพียง 1 ตัว แต่บางครอบครัวหาซื้อมาเลี้ยง 2-3 ตัว โดยใช้เงินของครอบครัวมาสมทบ วิธีการเลี้ยงเป็นลักษณะเดียวกันกับกลุ่มเลี้ยงโคพื้นบ้านหมู่ที่ 1 และกลุ่มเลี้ยงวัวหมู่ที่ 3 คือล่ามให้กินหญ้าในพื้นที่ของตนเองหรือพื้นที่ของบุคคลอื่นที่อนุญาตให้เลี้ยง หากมีพื้นที่จำกัดสร้างคอกและก็ตัดหญ้าที่ขึ้นตามธรรมชาติมาให้วัวกิน เมื่อโคที่นำมาเลี้ยงโตได้ขนาดที่จะขายได้คือ หลังจากเลี้ยงได้ประมาณ 8-12 เดือนก็จะขายโดยคำนึงถึงต้นทุนที่ใช้และราคาทั่วไปของโคที่ซื้อขายกันขณะนั้น ชาวบ้านบางคนที่มีเงินสำรองเพื่อจ่ายคืนให้แก่ อบต. อาจจะไม่ขายหากได้ราคาไม่เป็นที่พอใจ แต่จะขายภายหลังที่ได้ราคาดีก็มี สำหรับสมาชิกส่วนใหญ่ซึ่งมีทุนรอนน้อยมักจะขายในเวลาที่ใกล้เคียงกับการคืนเงินให้แก่ อบต. ในการขายโคสมาชิกแต่ละคนสามารถขายได้โดยอิสระ ไม่มีกำหนดว่าจะต้องรวมกลุ่มกันขาย หรือกลุ่มต้องเข้าไปเกี่ยวข้องแต่ประการใด ในการขายแต่ละครั้งสมาชิกส่วนใหญ่จะได้กำไรประมาณตัวละ 4,000-6,000 บาท ซึ่งเป็นที่พอใจของผู้เลี้ยง

การเลี้ยงโคของสมาชิกกลุ่มนี้ไม่ค่อยประสบปัญหาใดๆ มากนัก นอกจากในบางปีที่มีโรคติดต่อเกิดขึ้น แต่ก็มีปศุสัตว์อำเภอเข้ามาดำเนินการตรวจรักษาให้ ปัญหาที่กลุ่มเห็นว่ามีความสำคัญคือ สมาชิกไม่มีทุนเพียงพอที่จะเลี้ยงโคได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เนื่องจากได้รับเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเพียง 100,000 บาท และดอกเบี้ยจากการที่สมาชิกร่วมหุ้นกันอีกคนละ 600 บาท ในขณะที่สมาชิกมีจำนวนมากถึง 28 คน จึงต้องผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนการให้เงินสนับสนุนกับสมาชิก แต่ผู้เกี่ยวข้องบางคนเห็นว่าสภาพดังกล่าวหากมองอีกด้านหนึ่งนับเป็นข้อดีคือ ทำให้สมาชิกต้องดิ้นรนที่จะพึ่งตนเองให้มากขึ้นมิใช่รอรับแต่การขอความช่วยเหลือเท่านั้น เพราะนั่นแสดงถึงความอ่อนแอและพึ่งตนเองไม่ได้ นอกจากนี้กลุ่มยังเห็นว่าแม้ว่าการดำเนินงานของกลุ่มยาวนานมาเกือบ 10 ปีแล้ว แต่สมาชิกยังคงใช้ความรู้เดิมๆ ในการเลี้ยงโค ไม่ได้รับการพัฒนาความรู้ เช่น การอบรมให้ความรู้ หรือศึกษาดูงานในแหล่งต่างๆ เพื่อจะได้นำความรู้มาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงและพัฒนาการเลี้ยงโคของกลุ่มให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

ภาพรวมของกลุ่มเลี้ยงโคตำบลทุ่งทั้ง 3 กลุ่ม มีมูลเหตุการก่อตั้งและวัตถุประสงค์ที่เหมือนๆ กัน การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มรวมทั้งปัญหาก็เป็นลักษณะเดียวกัน มีรายละเอียดที่แตกต่างกันน้อยมาก ลักษณะการรวมกลุ่มเป็นไปอย่างหลวมๆ แต่ละคนดำเนินงานของตน

อย่างอิสระมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพ แต่จากการรวมกลุ่มทำให้สมาชิกมีความสนิทสนมกัน ต่างช่วยเหลือเกื้อกูลในกิจการงานอื่นกันเป็นอย่างดี การประชุมกลุ่มซึ่งมีเพียงปีละครั้ง นอกเหนือจากพูดคุยถึงเรื่องการเลี้ยงโคแล้ว ยังได้ช่วยกันสะท้อนปัญหาอื่นๆ ภายในหมู่บ้านทั้งด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมด้วย สิ่งที่ทุกกลุ่มสรุปตรงกันก็คือ ชุมชนหมู่บ้านในอนาคตจะอยู่รอดได้นั้นจะต้องมุ่งไปสู่การปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจังมิใช่เพียงแค่ดำเนินการอย่างไรก็ได้

กลุ่มเลี้ยงตะพาบน้ำ

กลุ่มเลี้ยงตะพาบน้ำ หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่ง รวมกลุ่มตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2544 โดยที่ชาวบ้านหมู่ที่ 2 ได้ปรึกษาหารือกันเรื่องอาชีพเสริมเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว นายอำพล เรืองปลอด เป็นผู้ที่เสนอให้ก่อตั้งกลุ่มอาชีพนี้ เนื่องจากเห็นว่ามีพื้นที่สำหรับสร้างบ่อเลี้ยงที่เหมาะสม และการเลี้ยงไม่มีความยุ่งยากมากนัก ที่สำคัญคือขณะนั้นราคาตะพาบน้ำสูงถึงกิโลกรัมละ 500 บาท ทำให้มีผู้สนใจสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มมีจำนวนถึง 30 คน

ภายหลังจากตั้งกลุ่มแล้ว กลุ่มได้เลือกให้นายอำพล เรืองปลอด ทำหน้าที่เป็นประธานกลุ่ม นายอำพลเป็นผู้ดำเนินการทุกอย่าง เนื่องจากกลุ่มมิได้ตั้งตำแหน่งอื่นใด นายอำพลได้ดำเนินการกู้ยืมเงินทุนที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสนับสนุนเป็นจำนวนเงิน 100,000 บาท มาแบ่งให้แก่สมาชิกผู้ประกอบการทั้ง 30 คน ดำเนินการสั่งซื้อลูกตะพาบน้ำพันธุ์ไต้หวันจากภาคกลางราคาตัวละ 6-10 บาท มาเลี้ยงเนื่องจากตะพาบน้ำพันธุ์ดังกล่าวใช้เวลาเลี้ยงเพียง 8-12 เดือน ก็สามารถจับจำหน่ายได้ราคาดี วิธีการเลี้ยงใช้เลี้ยงในบ่อคอนกรีตซึ่งสร้างในที่ดอนหรือดินทราย โบกปูนด้านล่างตลอดเพื่อกันน้ำไม่ให้รั่วซึม ใส่ดินเหนียวตกแต่งให้เหมือนธรรมชาติมากที่สุด ใส่ผักตบชวาบางส่วนของพื้นบ่อ อาหารที่ใช้เลี้ยงคือ เนื้อปลาบดผสมกับปลายข้าวหรือบางคนซื้ออาหารสำเร็จรูปจากท้องตลาดมาใช้เลี้ยง สำหรับผู้ที่เลี้ยงด้วยเนื้อปลาบด ชาวบ้านนิยมใช้ปลาซึ่งสั่งซื้อมาจากชาวประมงที่ออกเรือหาปลา ซื้อเฉพาะปลาตัวเล็กๆ หรือเศษปลา ที่เหลือจากการจำหน่ายให้แก่พ่อค้าแม่ค้าในตลาด โดยทุกวันพ่อค้านำมาส่งเป็นจำนวนมาก แล้วแบ่งให้แก่สมาชิกคนอื่นๆ คนละประมาณ 10 กิโลกรัม ซึ่งราคาในขณะนั้นเพียงกิโลกรัมละ 5 บาทเท่านั้น นำปลาดังกล่าวมาบดให้ละเอียดแล้วผสมปลายข้าวบางครอบครัวเพิ่มสารเร่งการเจริญเติบโตลงไปด้วย สำหรับอาหารเม็ดซึ่งชาวบ้านซื้อมาใช้เลี้ยงนั้นมักซื้อมาในช่วงเวลาที่หาซื้อปลาไม่ได้ โดยซื้อเป็นกระสอบ กระสอบละ 50 กิโลกรัม ราคา 500 บาท ที่กระสอบมีรายละเอียดแนะนำการเลี้ยงไว้ การเลี้ยงตะพาบน้ำใช้เวลาเพียง 8-12 เดือนก็สามารถจำหน่ายได้ ราคาขายขณะที่แพงที่สุดชาวบ้านขายได้ในราคากิโลกรัมละ 500 บาท ในระยะแรกที่เลี้ยงภายใน 1 ปี แต่ละครัวเรือนสามารถจำหน่ายได้เงินที่ยังไม่หักค่าใช้จ่ายประมาณ 3 ล้านบาท เมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วก็ยังนับว่าเป็นรายได้ที่สูงมาก จากรายได้ที่สูงนี่เองทำให้มีผู้สนใจเลี้ยงตะพาบน้ำกันมากขึ้น ทั้งในตำบลทุ่งและตำบลอื่นๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

รวมทั้งในจังหวัดอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลทุ่งนอกจากในหมู่ที่ 2 แล้วยังเลี้ยงกันมากในหมู่ที่ 3,4,7 และหมู่ที่ 8 ภายหลังจากที่เลี้ยงได้ประมาณ 2-3 ปี ราคาลูกตะพาบน้ำที่นำมาใช้เลี้ยง และอาหารที่ใช้เลี้ยงราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ ขณะที่ราคาขายตะพาบน้ำที่เลี้ยงโตแล้วลดลงจนกระทั่งเหลือเพียง 60 บาทต่อกิโลกรัมเท่านั้น เมื่อเหตุการณ์ผันแปรเช่นนี้ ทำให้การเลี้ยงตะพาบน้ำของกลุ่มไม่คุ้มทุน ชาวบ้านจึงเลิกเลี้ยงตะพาบน้ำมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 แล้วนำเงินที่ได้รับการสนับสนุนจาก อบต. ไปใช้ประกอบอาชีพเสริมอื่นแทน เช่น เพาะเห็ดฟาง หรือใช้เป็นทุนในการทำสวน หรือค้าขายก็มี โดยที่ในปัจจุบันชาวบ้านยังคงสามารถกู้ยืมเงินมาใช้และคืนเงินแก่ อบต. ผ่านทางนายอำพล อยู่เช่นเดิม

ในช่วงเวลาที่มีการเลี้ยงตะพาบน้ำทางกลุ่มมิได้ร่วมกันวางแผนแต่ประการใด เป็นการเลี้ยงที่ต่างคนต่างเลี้ยง มีบางคนเท่านั้นที่ร่วมกันสั่งซื้อลูกตะพาบน้ำ อาหารกระสอบและปลาร่วมกัน ส่วนใหญ่สั่งซื้อเอง แต่ละคนที่เลี้ยงไม่ได้ทราบเกี่ยวกับปัญหาของผู้เลี้ยงด้วยกัน เพราะมุ่งแต่ที่จะดำเนินการในส่วนของตนเองให้ดีที่สุด มีผู้เลี้ยงบางคนพยายามศึกษาวิธีการเลี้ยงจากเอกสารวิชาการ จึงรู้จักการควบคุมระดับน้ำ การให้อาหาร อัตราการปล่อยตะพาบน้ำในบ่อตามขนาดของบ่อและการถ่ายน้ำออกจากบ่อ แต่ส่วนใหญ่ศึกษาการเลี้ยงจากเพื่อนบ้านที่เลี้ยงได้ผลดีแล้วนำมาใช้กับการเลี้ยงของตนเอง ทำให้ในเรื่องดังกล่าวไม่มีการพิถีพิถันกันมากนัก อย่างไรก็ตามเมื่ออายุได้ประมาณ 7-12 เดือน ผู้เลี้ยงจะเลือกจับตะพาบน้ำที่มีขนาดโต น้ำหนักประมาณ 1 กิโลกรัม จำหน่ายให้แก่พ่อค้าที่เข้ามารับซื้อ ซึ่งมักเป็นพ่อค้าขาประจำ ไม่เคยนำไปส่งขายที่ใด ทราบแต่ว่าพ่อค้าที่มารับซื้อนำไปส่งขายให้กับต่างประเทศคือ จีนและไต้หวัน สำหรับราคาที่ซื้อขายยึดราคาที่ซื้อขายกันทั่วไปเป็นหลัก โดยที่ต่างคนต่างขายมิได้พึ่งพิงกลุ่มแต่ประการใด

ชาวบ้านส่วนใหญ่ในกลุ่มที่เลี้ยงตะพาบน้ำกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าตะพาบน้ำเป็นสัตว์น้ำที่เลี้ยงง่าย มีปัญหาในการเลี้ยงน้อยมาก แต่ในสภาพที่เป็นจริงมีปัญหาไม่น้อยโดยเฉพาะโรคติดเชื้อแบคทีเรียที่มีสาเหตุมาจากการเลี้ยงที่หนาแน่นมาก การไม่ค่อยเปลี่ยนน้ำหรือไม่เคยเปลี่ยนถ่ายน้ำเลย พื้นดินหรือทรายก้นบ่อเน่าเสีย น้ำที่ใช้เลี้ยงมีความเป็นกรดเป็นด่าง (PH) สูงหรือต่ำเกินไป มีแก๊สพิษ เช่น แอมโมเนียหรือไนไตรท์เกิดขึ้นมากที่พื้นบ่อ ทำให้ตะพาบน้ำตกเลือดบริเวณต่างๆ ของลำตัว ลำตัวบวม มีอาการเซื่องซึม เป็นต้น เมื่อเกิดอาการที่ว่านี้ในการจำหน่ายชาวบ้านก็จะคัดเลือกตะพาบน้ำดังกล่าวออกเท่านั้น ไม่ได้เคยปรึกษาหารือหน่วยงานใดๆ เพื่อแก้ปัญหา เพราะไม่เคยเกิดขึ้นในลักษณะรุนแรง มีชาวบ้านบางคนเท่านั้นที่ศึกษาความรู้เรื่องนี้จากเอกสารและหาแนวทางแก้ไขเอาเองโดยใช้เกลือ ยาปฏิชีวนะ และสารเคมีอื่นๆ รวมทั้งการถ่ายเทน้ำเปลี่ยนน้ำใหม่ และกำจัดดินเลนก้นบ่อที่เน่าเสีย (อำพล เรืองปลอด. 2552, พฤศจิกายน 27)

การเลี้ยงตะพาบน้ำของกลุ่มเลี้ยงตะพาบน้ำหมู่ที่ 2 ตำบลทุ่งได้ผลดี ก่อให้เกิดรายได้อันเป็นที่น่าพอใจยิ่งแก่สมาชิกกลุ่มในในระยะเวลาสั้นๆ คือ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544-2547 หรือเป็น

เวลาเพียง 4 ปีเท่านั้นก็ต้องล้มเลิกกิจการไป เนื่องจากราคาตะพาบน้ำลดลงจากที่เคยสูงสุดกิโลกรัมละ 500 บาท เหลือเพียง 60 บาท ในขณะที่การลงทุนเพื่อการนี้ เช่น บ่อเลี้ยง ลูกตะพาบน้ำ อาหาร สารเร่งการเจริญเติบโต ยาและสารเคมีต่างๆ แพงมากขึ้น จึงไม่คุ้มค่าจากการลงทุน สภาพที่เป็นจริงอย่างหนึ่งจากฝ่ายผู้ซื้อส่งไปจำหน่ายต่างประเทศคือ ประเทศจีนและไต้หวัน พิถีพิถันในการซื้อมากขึ้น เพราะพบว่าตะพาบน้ำจากเมืองไทยมีสารเคมีปนเปื้อนมากเกินกว่าระดับที่กำหนด ซึ่งอาจจะเป็นอันตรายแก่ผู้บริโภคได้จึงหันไปซื้อจากประเทศอื่นๆ นอกจากนี้ปริมาณของผู้เลี้ยงที่มีมากขึ้น ทำให้ตะพาบน้ำล้นตลาดก็เป็นสาเหตุหนึ่งเช่นกัน

บทเรียนของกลุ่มผู้เลี้ยงตะพาบน้ำ หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่ง และผู้เลี้ยงอื่นๆ ที่เกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างได้ผลดี แล้วจบลงด้วยสภาพการณ์ดังกล่าว ผู้เลี้ยงตะพาบน้ำต่างตระหนักดีว่าเป็นบทเรียนสำคัญในการประกอบอาชีพ ที่ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการขาดการวางแผนที่ดี และการดำเนินการต่างๆ ที่ไม่รัดกุม สภาพการณ์เช่นนี้ได้เกิดขึ้นมาแล้วกับเกือบทุกอาชีพ ชาวบ้านบอกว่าเป็นบทเรียนที่สำคัญของพวกเขาซึ่งต้องระมัดระวังมิให้เกิดขึ้นกับการประกอบอาชีพอื่นๆ ในอนาคตอีกต่อไป ปัจจุบันนี้แม้เวลาล่วงเลยมาพอสมควรแต่กลุ่มนี้ก็ยังคงอยู่ เงินทุนหมุนเวียนจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งก็ยังได้รับการสนับสนุนเช่นเดิม โดยสมาชิกกลุ่มแต่ละคนนำไปลงทุนประกอบอาชีพเสริมอื่นๆ เช่น การค้าขาย เพาะเห็ดฟาง ทำสวนและอื่นๆ

อาชีพเพาะเห็ดฟางที่บ้านยางยวน

การเพาะเห็ดฟางที่บ้านยางยวน ชาวบ้านทำกันมาตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2532 โดยนางบุญหลบ แดงลาด และชาวบ้านหมู่ที่ 7 เป็นผู้ริเริ่ม ผู้นำความรู้นี้มาเผยแพร่คือ นายยังกลับเจริญ ชาวบ้านหมู่ที่ 7 นั่นเอง เนื่องจากขณะนั้นมีการทำสวนปาล์มน้ำมันกันมากขึ้น นายยังได้เห็นชาวบ้านในพื้นที่อื่นนำทะลายปาล์มที่หีบเอาน้ำมันแล้วมาใช้เพาะเห็ดฟางได้ผลดี จึงนำมาบอกกล่าวให้ผู้ที่รู้จักคุ้นเคยในหมู่บ้านได้ทราบ ชาวบ้านหลายคนได้ทดลองทำได้ผลเป็นที่น่าพอใจ เห็ดฟางที่ได้นอกจากใช้เป็นอาหารในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงแล้วยังสามารถนำไปจำหน่ายได้ราคาดีด้วย การเพาะเห็ดฟางจึงเป็นทางหนึ่งที่ช่วยให้ครอบครัวมีรายได้มาจุนเจือเพิ่มขึ้น

นางบุญหลบ แดงลาด และชาวบ้านหลายครอบครัวดำเนินการเพาะเห็ดฟางมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 โดยใช้เงินของครอบครัวมาลงทุน ซื้อทะลายปาล์มน้ำมันจากลานเทปาล์มศรีวิชัยในหมู่ที่ 7 นั่นเอง และซื้อวัตถุดิบอื่นๆ ได้แก่ แป้งข้าวเหนียว เชื้อเห็ดฟาง อาหารเสริมและผ้ายาง รวมเป็นเงินลงทุนซื้อวัตถุดิบเพื่อการผลิตแต่ละครั้งต่อครอบครัว ประมาณ 3,100 บาท

กระบวนการเพาะเห็ดฟางเริ่มจากนำทะลายปาล์มมาเทล้อมเป็นวงกลม รดน้ำให้ชุ่มใช้ผ้ายางคลุมทิ้งไว้ 3 เดือน ต่อจากนั้นทำทะลายปาล์มมาจัดวางเป็นแถวเรียงกันหลายๆ แถว ระหว่างแถวให้สามารถเดินเข้าออกได้สะดวก แต่ละแถวตั้งทะลายปาล์มเรียงชิดกัน มีความกว้าง 5-6 ทะลายหรือประมาณ 3 ฟุต จัดให้เป็นแถวสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับพื้นที่ นำเชื้อเห็ดแป้ง

ข้าวเหนียว และอาหารเสริมมาคลุกเคล้าให้เข้ากัน ต่อจากนั้นนำไปโรยบนทะลายปาล์มที่เตรียมไว้ รดน้ำให้ชุ่ม ใช้ผ้ายางคลุม คอยดูแลรดน้ำและเปิดผ้ายางเพื่อระบายอากาศทุกวัน ประมาณ 6-7 วันเห็ดจะงอก และเริ่มเก็บไปจำหน่ายได้ การเก็บเห็ดฟางจะต้องเก็บในตอนเย็นของทุกวัน เพราะช่วงเวลาดังกล่าวเห็ดกำลังงอก ถ้าเก็บในตอนเช้าจะได้เห็ดที่บานแล้วเป็นส่วนใหญ่ ช่วงเวลาที่เก็บได้มากคือ หลังจากที่เริ่มเพาะประมาณ 3 สัปดาห์ ต่อจากนั้นเห็ดจะออกน้อยลงตามลำดับ แต่สามารถเก็บได้เรื่อยๆ จนกระทั่งเหลือวันละไม่ถึง 10 กิโลกรัม จึงหยุดเก็บ ปริมาณผลผลิตเห็ดที่ได้จากการใช้ทะลายปาล์ม 1 คันรถยนต์หกล้อ จะเก็บได้วันละ 70-80 กิโลกรัม สิ่งที่เหลือจากการเพาะเห็ดคือ ทะลายปาล์มที่กำลังสลายตัวเป็นปุ๋ย การเพาะเห็ดด้วยทะลายปาล์มนอกจากได้เห็ดแล้วยังได้ปุ๋ยหมักควบคู่ไปด้วย การเพาะเห็ดแต่ละครั้งชาวบ้านจึงได้ปุ๋ยสำหรับใช้ในสวนยางพารา สวนไม้ผลหรือใช้ปลูกผักประมาณ 2-3 ต้น นับได้ว่าช่วยลดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเพื่อการเกษตรได้อีกทางหนึ่ง

ในส่วนของการจำหน่าย การผลิตเห็ดของที่นี่มีพ่อค้าที่รับซื้อโดยตรงคือ พ่อค้าจากลานปาล์มศรีวิชัย ซึ่งขายกากทะลายปาล์มมาให้นั่นเอง โดยเข้ามารับซื้อถึงบ้าน ราคาที่ซื้อขายกันคือ ราคาตามท้องตลาดนั่นเอง เห็ดที่มีขนาดโต ดอกสวย ราคาประมาณกิโลกรัมละ 45-50 บาท ส่วนขนาดย่อมลงมาราคาประมาณ 40-45 บาท ผลิตได้เท่าไรก็ไม่เพียงพอกับความต้องการของพ่อค้าและผู้บริโภค นอกจากขายให้แก่พ่อค้าแล้ว บางคนขายให้แก่ผู้บริโภคในหมู่บ้าน หรือบ้างก็ขายให้แก่พ่อค้าในตลาดนั่นเอง รายได้จากการเพาะเห็ดฟางดังกล่าวเมื่อหักเงินลงทุนออกแล้วมีรายได้ประมาณ 10,000 -12,000 บาทต่อเดือน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคาของเห็ดในตลาด และปริมาณการงอกในแต่ละรอบว่ามากน้อยเพียงใด โดยขึ้นอยู่กับคุณภาพของเชื้อเห็ดที่ซื้อมาใช้เพาะ และขึ้นอยู่กับการเอาใจใส่ของผู้เพาะด้วย

แม้ว่ารายได้จากการเพาะเห็ดมิได้มากมายนัก แต่ผู้ประกอบอาชีพเสริมดังกล่าว โดยเฉพาะนายยัง กลับเจริญ นางบุญหลบ แดงลาด นางอุบล แดงลาด นายเจื้อม เณรเอี่ยม นางอุดม ยอดรัก และนางสมโภชน์ สินร้อง ซึ่งยังคงเพาะเห็ดอยู่อย่างแข็งขันเห็นว่าเป็นงานทำที่อิสระ ไม่ยุ่งยากซับซ้อน มีความปลอดภัยทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภค อีกทั้งเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อม เพราะจะได้ปุ๋ยธรรมชาติจากการดำเนินการดังกล่าวด้วย จึงยังคงยืนยันจะยังคงทำอาชีพเสริมนี้อยู่ต่อไป (บุญหลบ แดงลาด. 2552, ธันวาคม 7)

อาชีพทำขนมข้าวเหนียวกวน

ขนมข้าวเหนียวกวน เป็นอาหารหวานของชาวไทยภาคใต้ที่แต่เดิมทำขึ้นเพื่อบริโภคในครัวเรือน และในแทบทุกงานทั้งงานมงคลและงานอวมงคล ลูกหลานที่ไปเรียนหนังสือ หรือทำงานในสถานที่ไกลๆ เมื่อกลับมาเยี่ยมบ้านและเดินทางกลับ มักมีขนมข้าวเหนียวกวนจากพ่อแม่ญาติพี่น้องติดไม้ติดมือกลับไปด้วย ครั้นภายหลังจากที่การผลิตขนมต่างๆ ในระบบอุตสาหกรรมมีหลากหลายมากขึ้น ประกอบกับความนิยมในการบริโภคของชาวบ้าน

เปลี่ยนแปลงไป ข้าวเหนียวกวนได้รับความสนใจทำกันน้อยลง เด็กๆ รุ่นใหม่น้อยคนที่รู้จักบริโภคขนมชนิดนี้ แต่สำหรับที่อำเภอไชยายังคงมีผู้ทำและผู้บริโภคอยู่ทั่วไป

นางเยื้อน ชูแนม นางชะอำ ชูแนม และนางชุติมา ใจมั่น ชาวบ้านในตำบลทุ่ง อำเภอไชยา เป็นผู้ที่สนใจการทำขนมมาแต่เด็กๆ เคยเห็นปู่ย่า ตายาย ทำขนมดังกล่าวมาโดยตลอด จึงสามารถทำขนมข้าวเหนียวกวนได้เป็นอย่างดี แต่เดิมทำเพื่อรับประทานกันในครอบครัว และแจกจ่ายญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านใกล้เคียง หรือทำเพื่อนำไปทำบุญที่วัด หรือทำตามที่มีผู้สั่งให้ทำโดยเฉพาะในงานบวชนาค แต่ภายหลังขนมดังกล่าวเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค โดยเฉพาะในหมู่ของชาวบ้านในชนบท ทั้ง 3 คน จึงทำเพื่อจำหน่าย

การทำขนมข้าวเหนียวกวนเป็นงานที่ทำกันภายในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวจะช่วยกันทำอย่างแข็งขัน วัสดุที่ใช้ทำมีข้าวสารเหนียว น้ำตาลแดง มะพร้าวสุก หอมแดง และใบตองแห้ง ขั้นตอนการทำเริ่มจากนำข้าวเหนียวแช่น้ำทิ้งไว้ 2-3 ชั่วโมง เพื่อให้อ่อนตัว ต่อจากนั้นนำไปนึ่งให้สุก ระหว่างนึ่งข้าวเหนียวใช้น้ำกะทิผสมกับน้ำตาล แล้วนำไปเคี่ยวในกะทะ เคี่ยวให้งวดจนข้นเหนียวเป็นสีแดง ลำดับต่อไปนำข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วใส่ลงในกะทะใช้ไม้พายกวนข้าวเหนียว ต้องกวนให้ทั่วและต้องระวังมิให้ไหม้ติดกะทะ เมื่อข้าวเหนียวกับน้ำตาลที่เคี่ยวเข้ากันดีได้ที่แล้ว และเห็นได้ว่าหากยกลงจากเตาไฟข้าวเหนียวไม่เปียกแฉะก็เป็นอันเสร็จการกวน หลังจากนั้นนำข้าวเหนียวที่ยังร้อนๆ ออกจากกระทะใส่ในถาดที่เตรียมไว ใช้หอมแดงที่ฝานบางๆ โรย บนข้าวเหนียว ใช้กะละมังครอบเพื่ออบให้มีกลิ่นหอม ภายหลังที่ข้าวเหนียวดังกล่าวเย็นลง จึงนำมาห่อด้วยใบตองแห้งที่ตัดเป็นแผ่นเตรียมไว้ เมื่อห่อเสร็จแล้วใช้ยางรัดเป็นมัด มัดละ 5 ห่อ หากขายปลีกจะขายห่อละ 2 บาท แต่หากขายเป็นมัดๆ มัดละ 8 บาท การกวนข้าวเหนียวแต่ละครั้งอย่างต่ำใช้ข้าวเหนียว 3 กิโลกรัม มะพร้าว 3 กิโลกรัม และน้ำตาล 7.5 กิโลกรัม เมื่อรวมต้นทุนวัสดุการผลิตทั้งค่าใบตองแห้งแล้ว คิดเป็นเงินประมาณ 355 บาท ทั้งนี้ยังไม่คิดค่าแรงงานในการทำ ในการผลิตครั้งหนึ่งจะได้ขนมข้าวเหนียวกวนประมาณ 600 ห่อ ถ้าขายส่งจะได้กำไรประมาณ 450-500 บาท หากขายปลีกจะได้กำไร 600-700 บาท นับเป็นรายได้ที่ช่วยจุนเจือครอบครัวได้อย่างดี (เยื้อน ชูแนม. 2552, พฤศจิกายน 24)

ในการจำหน่าย นอกจากจำหน่ายภายในหมู่บ้านแล้วยังวางจำหน่ายทั่วไปทั้งในหมู่บ้านอื่นๆ และในตลาด ตามร้านค้า ร้านอาหารในชุมชน ปั้มน้ำมัน นอกจากนี้ยังมีผู้รับซื้อนำไปขายยังต่างจังหวัด ได้แก่ กรุงเทพฯ นครศรีธรรมราช ชุมพร เป็นต้น

แม้ว่าปัจจุบันนี้มีผู้คนไม่น้อยยังคงนิยมบริโภคขนมข้าวเหนียวกวนกันอยู่ก็ตาม แต่ผู้ผลิตไม่ค่อยแน่ใจนักว่ารายได้จากการจำหน่ายจะเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ เพราะบางครั้งผลิตมาแล้วเมื่อทิ้งไว้หลายวัน มีเชื้อราและมีกลิ่นเหม็นหืนก็ต้องทิ้ง จึงไม่มีการผลิตเชิงปริมาณที่แน่นอนว่าวันหนึ่ง อาทิตย์หนึ่ง หรือเดือนหนึ่งจะผลิตเป็นจำนวนเท่าใด อย่างไรก็ตามการผลิตปริมาณมากๆ คือ การผลิตตามที่มีผู้สั่งเพื่อนำไปใช้ในงานต่างๆ ซึ่งมีอยู่อย่างสม่ำเสมอมิได้ขาด ผู้ผลิตยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ใดๆ ให้ผู้บริโภครู้ บรรจุภัณฑ์ก็ยังเป็นไปตามแบบเดิม เพราะ

คาดว่าหากเปลี่ยนแปลงน่าจะไม่คุ้มกับการลงทุน การผลิตขนมข้าวเหนียวแดงจึงยังคงเป็นการผลิตแบบพื้นบ้านอย่างแท้จริง ผู้ผลิตยังไม่คาดหวังใดๆ เพื่อขายในอนาคต และคิดว่าหากมีผู้บริโภคน้อยลงหรือไม่มีผู้สั่งให้ผลิตเพื่อขายเมื่อใดก็คงหยุดผลิตเพื่อขายกันเมื่อนั้น แต่การผลิตเพื่อบริโภคในครัวเรือนคงยังจะมีอยู่

อาชีพทำหมวกใบตาล

ในพื้นที่ตำบลทุ่ง แต่เดิมมีต้นตาลขึ้นอยู่ตามคันนาและในที่ดอนของทุ่งนาเป็นจำนวนมาก นอกจากชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการทำน้ำตาลโตนดแล้ว ยังนำใบของต้นตาลมาใช้ทำหมวกเพื่อใช้สอยในครอบครัว และจำหน่ายให้แก่ผู้สนใจที่จะนำไปใช้ประโยชน์อีกด้วย นางกาญจนา มณีรัตน์ เล่าว่าตนเองได้เรียนรู้วิธีการทำหมวกใบตาลมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 โดยช่างผู้มีความชำนาญจากตำบลพุมเรียงมาเป็นผู้สอนให้ เนื่องจากขณะนั้นตำบลพุมเรียงเป็นแหล่งผลิตหมวกใบตาลแหล่งใหญ่มายาวนาน ผู้เข้ามาเรียนขณะนั้นคือกลุ่มวัยรุ่นลูกหลานชาวนาจำนวน 6-7 คน ที่ในช่วงนั้นเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วไม่มีโอกาสได้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา ผู้เรียนทุกคนสามารถทำหมวกได้แต่หลังจากนั้นมีน้อยคนที่ตั้งใจทำอย่างจริงจังเพื่อเป็นอาชีพ

นางกาญจนา มณีรัตน์ทำหมวกใบตาลจำหน่ายมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ขณะนั้นราคาหมวกโหลละเพียง 15 บาทเท่านั้น วัสดุหลักที่ใช้คือ ใบตาลซึ่งหาได้ในท้องถิ่นนั่นเอง แต่เดิมการทำหมวกใบตาลทำเองทุกขั้นตอนคือ ตัดใบตาลมาตากแดดให้แห้ง กรีดหรือเลียดเป็นเส้นตามขนาดที่ต้องการ แช่น้ำ ตากแห้ง ถักหรือสานตามขนาดที่ต้องการแล้วนำมาเย็บด้วยจักรเย็บผ้า มีผ้าเป็นส่วนประกอบตัวหมวกและขอบหมวก ตัวหมวกมักเป็นสีขาว แต่ภายหลังฟอกหรือย้อมสีเพื่อให้สีสันสวยงาม และมักใช้ใบตาลที่อบด้วยกำมะถันเพื่อป้องกันเชื้อรา ในระยะหลังผู้ทำหมวกใบตาลไม่ต้องทำทุกขั้นตอน เนื่องจากมีชาวบ้านที่สูงอายุเป็นผู้เตรียมวัสดุคือ ใบตาลที่ถักเรียบร้อยแล้วนำมาขายให้ ผู้ทำหมวกเพียงทำหน้าที่เย็บหมวกเท่านั้น วันหนึ่งๆ ผู้ผลิต 1 คน สามารถเย็บหมวกใบตาลได้ประมาณ 50 ใบ ภายใน 1 เดือน ผลิตได้ประมาณ 1,200-1,500 ใบ

ในช่วงปี พ.ศ. 2520-2530 ผลผลิตหมวกใบตาลเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะในภาคใต้ ในแต่ละวันช่างเย็บหมวกทำกันแทบไม่ทัน ทั้งนี้เพราะว่าขณะนั้นผลผลิตหมวกอุตสาหกรรมยังแพร่หลายน้อย ลูกค้าสำคัญนอกจากชาวนา ชาวสวน ชาวประมงแล้ว กิจกรรมของโรงเรียนและหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะงานแข่งขันกีฬา การประชุมสังสรรค์ในหมู่บ้านหรืองานเลี้ยงต่างๆ นิยมซื้อหมวกใบตาลไปใช้กันมาก รูปแบบหมวกก็ตกแต่งให้เกิดสีสันสวยงาม มีผ้าสีหรือดอกไม้เข้ามามีส่วนประดับประดาด้วย ราคาหมวกเปลี่ยนแปลงจากโหลละ 15 บาท เป็นใบละ 5, 6, 7 และ 8 ตามลำดับ จนกระทั่งมาคงตัวอยู่ที่ราคาขายส่งใบละ 10 บาท และขายปลีกใบละ 15 บาท ตลาดต่างๆ ในภาคใต้ล้วนมีหมวกใบตาลขายทั่วไป สำหรับในจังหวัด

สุราษฎร์ธานี นอกเหนือจากตลาดไชยาและตลาดพุมเรียงแล้วที่ในตลาดบ้านดอนก็มีร้านขายอยู่หลายร้าน สำหรับพ่อค้าจากจังหวัดอื่นๆ ที่สั่งซื้อและมารับซื้ออยู่เป็นประจำได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และภูเก็ต เป็นต้น

แต่ภายหลังจากปี พ.ศ. 2530 เป็นต้นมาความนิยมใช้หมวกใบตาลลดลงเนื่องมีผลผลิตหมวกอุตสาหกรรมมากขึ้น หมวกต่างๆ ที่ผลิตมีรูปแบบหลากหลายขึ้น โดยเฉพาะหมวกที่ทำจากพลาสติก อีกทั้งราคาก็ไม่แพงเกินไป ที่สำคัญคือ คงทนแข็งแรง และทำความสะอาดได้ง่าย ปัจจัยสำคัญในการผลิตอย่างหนึ่งที่กำลังได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงก็คือ วัสดุที่ใช้ผลิตได้แก่ ใบตาลหาได้ยากยิ่งขึ้น เพราะต้นตาลจำนวนมากถูกโค่นทำลาย เนื่องจากต้นตาลที่มีอายุมากมีผู้นิยมนำไปเลื่อยขายไม้เพื่อสร้างที่อยู่อาศัยและทำสิ่งของเครื่องใช้ เพราะคงทนแข็งแรงดี อีกทั้งการที่ชาวบ้านและนายทุนใช้พื้นที่ทำสวนปาล์มน้ำมันกันอย่างกว้างขวาง ได้ไถปรับพื้นที่นำเอาต้นตาลออกไป ปัจจุบันต้นตาลจึงเหลือน้อยลงทุกที มีบางครอบครัวพยายามนำต้นตาลมาปลูกใหม่เพื่อเพิ่มปริมาณแต่ก็คงไม่ทันการ

ในปัจจุบันแม้ว่าการทำหมวกใบตาลลดปริมาณลงเรื่อยๆ โดยผู้ผลิตแต่ละคนมีรายได้พออยู่รอดคือ ประมาณเดือนละ 6,000-7,000 บาทเท่านั้น แต่ผู้ผลิตก็ยังคงมุ่งมั่นเพื่อให้งานหัตถกรรมชนิดนี้คงอยู่เป็นความภาคภูมิใจของท้องถิ่นตลอดไป องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งได้พยายามหาลู่ทางให้เด็กนักเรียนต่างๆ ได้เรียนรู้โดยจัดอบรมให้แก่นักเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา แต่ก็ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร มีคนรุ่นใหม่น้อยมากที่เข้ามาต่อยอดงานนี้ เนื่องจากเห็นว่ามีขั้นตอนที่ยุ่งยากมากมาย และรายได้ที่ได้รับค่อนข้างต่ำ ชาวบ้านคาดว่าในอนาคตประมาณไม่เกินทศวรรษหน้า ขณะที่วัสดุการผลิตหายากยิ่งขึ้นและตลาดรองรับก็ไม่แน่นอน หมวกใบตาลของไชยาโดยเฉพาะที่ตำบลทุ่งคงเหลือแต่ชื่อเท่านั้น (กาญจนา มณีรัตน์. 2552, ธันวาคม 7)

กลุ่มอาชีพตำบลเลม็ด

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา

ในอดีตชาวบ้านนาทรายและชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงที่อยู่ในตำบลเลม็ด อำเภอไชยา แทบทุกครัวเรือนประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ นาข้าวที่นี่อุดมสมบูรณ์ให้ผลผลิตสูง เนื่องจากมีพื้นที่เหมาะแก่การทำนาและมีน้ำจากคลองไชยาเพียงพอ แต่ภายหลังจากการที่รัฐมีนโยบายเน้นการผลิตเพื่อขายแทนการผลิตเพื่อยังชีพโดยสนับสนุนให้ชาวนาทำนาข้าวปีละ 2 ครั้งด้วยพันธุ์ข้าวชนิดใหม่ และใช้เครื่องจักรแทนแรงงานคนและสัตว์เลี้ยง พร้อมๆ กับการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูพืชอย่างหนักหน่วง ทำให้ต้องลงทุนเพิ่มขึ้น ประกอบกับราคาข้าวที่ไม่แน่นอน และบางปีประสบปัญหาจากภัยธรรมชาติ อีกทั้งถูกกดราคาให้ต่ำลงจากพ่อค้าซื้อข้าว ทำให้ชาวนามีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ชาวนาบาง

ครอบครัวจึงใช้พื้นที่นาบางส่วนทำสวนปาล์มน้ำมันตามการช่วยเหลือสนับสนุนของรัฐเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว พื้นที่ทำนาจึงลดลง แต่ชาวนาส่วนใหญ่ก็ยังประกอบอาชีพทำนาเป็นหลักอยู่เช่นเดิม

ในปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา นาข้าวถูกทำลายอย่างหนักจากการระบาดของหอยเชอรี่กัดกินต้นข้าว เจ้าหน้าที่ของรัฐโดยกรมส่งเสริมการเกษตร กรมการพัฒนาชุมชน และกรมปศุสัตว์ได้ร่วมกันค้นหาวิธีปราบและทำลายอย่างสุดความสามารถ มีกิจกรรมภายในชุมชนที่ให้รางวัลแก่ผู้ที่สามารถทำลายหอยเชอรี่ได้มาก แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้หมด ทำให้ผลผลิตข้าวลดลงอย่างต่อเนื่อง ชาวบ้านได้พยายามมองหาอาชีพเสริมซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว อาชีพอย่างหนึ่งขณะนั้นที่รัฐบาลสนับสนุนคือ การเลี้ยงเป็ดโดยการแจกพันธุ์เป็ดไข่ให้แก่ทุกครัวเรือนเลี้ยง ประกอบกับการที่ชาวบ้านต่างมีประสบการณ์การเลี้ยงเป็ดเพื่อบริโภคในครัวเรือนมายาวนาน และมีข้าวเปลือกจากการทำนาในครัวเรือนเพียงพอที่นอกเหนือจากอาหารตามธรรมชาติในทุ่งนาอยู่แล้ว ชาวนาหลายครอบครัวจึงตัดสินใจเลี้ยงเป็ด และเมื่อเลี้ยงกันมากขึ้นทำให้มีปริมาณไข่เป็ดเหลือจากการบริโภคส่งขายแก่ชุมชนอื่นเป็นรายได้ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. ตำบลเลม็ดได้ปรึกษาหารือกันที่จะผลิตไข่เค็มเพื่อสร้างรายได้ที่ดีกว่า โดยในปี พ.ศ. 2545 ได้รวมกลุ่ม อสม. กันเป็นครั้งแรกตั้งเป็นกลุ่มผลิตไข่เค็ม อสม.ไชยา มีสำนักงานกลุ่มอยู่ที่บ้านเลขที่ 71 หมู่ที่ 5 ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา ซึ่งเป็นบ้านของนางประสงค์ หีตอนันต์ ชาวบ้านคนหนึ่งที่เป็นตัวตั้งตัวตีในการดำเนินงานครั้งนั้น การริเริ่มของกลุ่มครั้งแรกมีสมาชิกด้วยกันจำนวน 13 คน เริ่มดำเนินการด้วยการปรึกษาหารือกันหลายครั้ง และช่วยกันคิดค้นทดลองทำไข่เค็มจากสูตรที่บรรพบุรุษเคยทำกันมา แล้วแจกจ่ายกันชิมจนได้สูตรที่กลุ่มเห็นว่ามีรสชาติดี จึงร่วมกันทำแล้วนำไปฝากขายที่ตลาดไข่เค็มริมถนนสายเอเชีย บริเวณหน้าสวนโมกขพลาราม ในการขายได้เสนอจุดเด่นของไข่เค็มคือ “ไข่แดง มัน อร่อย ไม่เค็มจัด ฟองโต” ผลปรากฏจาการการวางตลาดครั้งแรกได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคอย่างดี ปริมาณการผลิตต่อวันเพิ่มขึ้นจากเดิมที่เริ่มจากจำนวน 700-1,000 บาท ฟองต่อวันเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนเมื่อผ่านไป 5 ปี ผลิตเป็นจำนวน 1,500-2,000 ฟองต่อวัน เมื่อกลุ่มเห็นว่าลู่ทางการผลิตแจ่มใสจึงได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2549 ในช่วงนี้เองที่โครงการ SSP ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตด้วย โดยให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับเงินทุน จำนวน 30,000 บาท และให้ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มอาชีพ (ประสงค์ หีตอนันต์. 2552, พฤศจิกายน 27) ภายหลังจากกลุ่มได้จดทะเบียน เป็นวิสาหกิจชุมชนแล้วทำให้มีผู้สนใจสมัครเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น ในช่วงนี้เองกลุ่มได้กำหนดกฎกติกาของสมาชิกให้รัดกุมขึ้น กฎกติกาที่สำคัญคือ ผู้เป็นสมาชิกต้องเป็น อสม. หรือผู้ที่อยู่ในครอบครัวของ อสม. เท่านั้น สมาชิกแต่ละคนถือหุ้นคนละ 20 หุ้น ราคาหุ้นละ 100 บาท นอกจากนี้ในแต่ละเดือนมีการเรียก

เก็บเงินออมทรัพย์จากสมาชิกอีกเดือนละ 200 บาท/คน ในช่วงนี้เองที่สมาชิกกลุ่มเพิ่มจาก 13 คน เป็น 20 คน ซึ่งนับได้ว่ากลุ่มสามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานให้ก้าวหน้าไปได้อย่างดี

ตั้งแต่เริ่มดำเนินงานในปี 2543 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มตั้งกลุ่มมาจนถึงปีที่กลุ่มจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนนับเป็นเวลา 5 ปี ก ลุ่มต้องประสบกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ หลายประการ แต่บุคลากรของกลุ่มได้พยายามช่วยกันแก้ปัญหามาโดยตลอด เช่น ปัญหาเกี่ยวกับร้านจำหน่าย ซึ่งอยู่ไกลไม่สะดวกต่อการดำเนินงานขาย ทางกลุ่มพยายามจัดให้แหล่งผลิตเป็นที่จำหน่ายด้วย โดยติดป้ายกลุ่มบริเวณริมถนนใหญ่เพื่อบอกแหล่งผลิตให้ผู้บริโภคเข้าไปซื้อหาได้ อีกทั้งนำผลผลิตไปนำเสนอในงานต่างๆ ทั้งภายในอำเภอและพื้นที่ภายนอก ปัญหาดินจอมปลวกหายากขึ้น เนื่องจากมีผู้ผลิตไข่เค็มไชยาเพิ่มขึ้น จึงต้องซื้อหาด้วยราคาแพง ประกอบกับเกิดปัญหาไข้หวัดนกและปัญหาน้ำมันที่แพงขึ้น รวมทั้งมีผู้ผลิตไข่เค็มไชยาเพิ่มขึ้นมากมาย สภาพการณ์ดังกล่าวนอกจากทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นแล้วยังต้องแข่งขันกับกลุ่มอื่นด้วย แต่ทางกลุ่มได้พยายามเรียนรู้และปรับตัวอยู่ตลอดเวลา ที่สำคัญคือ พยายามรักษาคุณภาพของไข่เค็มไว้อย่างเสมอต้นเสมอปลาย ทำให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น มีตลาดเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งมีรายได้จากการผลิตเป็นที่พอใจของกลุ่ม ซึ่งส่งผลให้กลุ่มดำเนินการมาได้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันนี้ สิ่งที่เป็นผลดียิ่งของชุมชนคือ สมาชิกผู้เลี้ยงเป็ดมีแหล่งจำหน่ายไข่ที่แน่นอนโดยไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ ความก้าวหน้าของกลุ่มที่เป็นไปในทางที่ดีอย่างต่อเนื่องดังกล่าวทำให้มีผู้เลี้ยงเป็ดในชุมชนต่างอยากเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่ม แต่เนื่องจากกลุ่มเห็นว่าสมาชิกของกลุ่มและวัสดุการผลิตมีเพียงพอต่อการผลิตไข่เค็มตามที่ตลาดต้องการจึงต้องคงจำนวนสมาชิกไว้เท่าเดิม แต่เมื่อใดที่สามารถขยายตลาดให้กว้างขวางขึ้นอีกก็จะสามารถรับสมาชิกเพิ่มขึ้นได้

ในส่วนของการตลาดนอกจากกลุ่มได้พยายามขยายตลาดภายในท้องถิ่นให้กว้างขวางแล้ว ยังได้ดำเนินการขยายการจำหน่ายไปยังตลาดภายนอกเพิ่มขึ้นด้วย วิธีการคือพยายามเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทั้งการเสนอตัวไปร่วมและการรับเชิญไปร่วมงานที่จังหวัดต่างๆ จัดขึ้น ตลาดภายนอกที่สำคัญคือ กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันผลผลิตของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม. ไชยา มีวางจำหน่ายที่ห้างเดอะมอลล์ทุกสาขา หน่วยงานที่เป็นลูกค้าสั่งซื้อประจำ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สำหรับ ณ ที่ทำการกลุ่มทุกวันจะมีผู้บริโภคเดินทางเข้ามาซื้อหาโดยตรงหรือไม่ก็มาเยี่ยมชมและเรียนรู้กิจกรรมการผลิต บางวันมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจากภาคต่างๆ ของประเทศมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น บางวันมีนักเรียนนักศึกษาเข้ามาเรียนรู้และทดลองทำไข่เค็มเพื่อที่จะนำวิธีการไปใช้ประโยชน์ และทำเป็นรายงานวิชาการ นอกจากการตลาดที่ดำเนินไปอย่างเข้มแข็งแล้ว ในปี พ.ศ. 2551 กลุ่มได้มีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ขึ้นใหม่ โดยได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร โดยเปลี่ยนแปลงจากกล่องสีน้ำตาลเป็นกล่องสีขาว มีตราสัญลักษณ์ของกลุ่ม ปัจจุบันนี้หากพิจารณาจากการดำเนินงานที่ผ่านมานับได้ว่าไข่เค็มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อสม.ไชยา ได้กลายเป็นสินค้าวัฒนธรรมที่เชิดหน้าชูตาของตำบลเลม็ดและอำเภอไชยา

ตั้งแต่เริ่มจัดตั้งกลุ่มในปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมาถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2553) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา มีสมาชิกทั้งหมด 20 ราย มีหุ้นรวมทั้งหมด จำนวน 400 หุ้น รวมเงินหุ้นทั้งหมด 40,000 บาท สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนมีตารางปฏิบัติงานของตนเองตามที่กลุ่มกำหนดอย่างเคร่งครัด ทุกคนมุ่งมั่นทำงานร่วมกันบนฐานของความซื่อสัตย์ ช่วยเหลือ เสียสละ และไว้วางใจกันได้ สำหรับโครงสร้างของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อสม.ไชยา แบ่งเป็น 4 ฝ่ายคือ ฝ่ายบริหารกลุ่ม ฝ่ายการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ฝ่ายจัดหาวัตถุดิบ และฝ่ายผลิต ฝ่ายบริหารกลุ่มมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 5 ราย ทำหน้าที่บริหารจัดการด้านต่างๆ ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม เลขานุการกลุ่ม และสมาชิกอีก 2 รายเป็นผู้ควบคุมดูแล งานสำคัญที่ดูแลคือ การบริหารจัดการเกี่ยวกับการเงิน การตรวจสอบวัตถุดิบ และการประชาสัมพันธ์ ฝ่ายการตลาดและการประชาสัมพันธ์ มีสมาชิกกลุ่มจำนวน 7 ราย ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ ที่เป็นเรื่องราวโดยตรงภายในกลุ่ม เช่น ปริมาณการผลิต การดำเนินการเกี่ยวกับการผลิต การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ภายในกลุ่มให้สมาชิกทราบ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์สินค้ากับภายนอกด้วย ฝ่ายจัดหาวัตถุดิบ มีสมาชิกกลุ่มจำนวน 4 ราย ทำหน้าที่จัดหาและสั่งซื้อวัตถุดิบที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น ไข่เป็ด ดินจอมปลวก ขี้เถ้าแกลบ เกลือ และบรรจุภัณฑ์ ฝ่ายผลิตมีสมาชิกที่ร่วมในกระบวนการผลิต 16 ราย ทำหน้าที่ผลิตไข่เค็มโดยนำวัสดุที่ฝ่ายจัดหาวัตถุดิบมาดำเนินการ จนกระทั่งบรรจุในบรรจุภัณฑ์สำเร็จเรียบร้อยพร้อมที่จะนำไปหน่ายได้

ในส่วนของกระบวนการผลิตโดยแท้แล้วสมาชิกกลุ่มทุกคนมีส่วนร่วมในการผลิต ในระยะแรกๆ ผลิตตามที่ลูกค้าสั่งเป็นส่วนใหญ่ แต่ภายหลังที่สินค้าติดตลาด กลุ่มก็สามารถกำหนดจำนวนสินค้าที่ผลิตได้ค่อนข้างคงตัว ยกเว้นที่มีลูกค้าสั่งให้ผลิตเป็นกรณีพิเศษ ในส่วนของวัตถุดิบซึ่งใช้ทำไข่เค็ม ได้แก่ ไข่เป็ด ดินจอมปลวก ขี้เถ้า แกลบ เกลือ และน้ำ ยกเว้นน้ำแล้ววัตถุดิบดังกล่าวล้วนต้องซื้อหาทั้งสิ้น วัตถุดิบบางส่วนที่ได้จากสมาชิกของกลุ่มได้แก่ ไข่เป็ด และขี้เถ้าแกลบ กระบวนการผลิตเริ่มจากการเตรียมไข่เป็ดด้วยการล้างน้ำให้สะอาด ต่อจากนั้นคัดเลือกขนาดไข่เป็ดเป็นเบอร์ 1 และเบอร์ 2 พร้อมๆ กันนั้นจะมีการเตรียมดินสำหรับพอกคือ นำดินจอมปลวกที่บดละเอียดแล้วมาผสมกับเกลือในอัตราส่วน 3 : 1 คลุกเคล้าให้เข้ากันดี เติมน้ำที่ต้มสุกแล้วให้พอเหมาะคลุกเคล้าให้เข้ากันอีกครั้ง หลังจากนั้นนำไข่เป็ดที่เตรียมไว้จุ่มลงในดินดังกล่าว แล้วนำไปคลุกกับขี้เถ้าแกลบ แล้วตั้งพักไว้ระยะหนึ่งจึงบรรจุกล่องปิดผนึก พร้อมกับลงวันที่ที่จะใช้บริโภคคือ ทอดหรือต้ม สำหรับการบรรจุกล่องนำไข่เค็มที่คลุกขี้เถ้าแกลบแล้วบรรจุในถุงพลาสติกเสียก่อนที่จะนำไปบรรจุในกล่อง ในการผลิตแต่ละครั้งจะผลิตประมาณ 2,000 ฟอง หรือมากกว่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนรายการสินค้าที่สั่งหรือตามช่วงเทศกาลต่างๆ ด้วย สำหรับปัจจุบันปริมาณการผลิตโดยเฉลี่ยอยู่ที่ไม่เกิน 1,500 ฟอง/วัน

ด้านราคาของไข่เค็ม แม้จะมีการกำหนดราคาด้วยมาตรฐานการประชุมของตลาดไข่เค็มไชยา แต่ราคาต่อหน่วยจะมีการเปลี่ยนแปลงตามภาวะของราคาวัตถุดิบที่สูงขึ้น ราคาที่กำหนด

ไว้คือ กรณีขายปลีกกล่องเล็กเบอร์ 1 ไข่ ขนาดใหญ่ บรรจุ 5 ฟอง ราคากล่องละ 35 บาท 3 กล่องราคา 100 บาท กล่องเล็กเบอร์ 2 ไข่ ขนาดกลาง บรรจุ 6 ฟอง ราคากล่องละ 35 บาท 3 กล่องราคา 100 บาทเช่นกัน สำหรับกล่องใหญ่ไข่เบอร์ 1 บรรจุ 11 ฟอง ราคากล่องละ 70 บาท 3 กล่อง 200 บาท กล่องใหญ่ไข่เบอร์ 2 บรรจุ 12 ฟอง ราคากล่องละ 70 บาท 3 กล่อง ราคา 200 บาทเช่นเดียวกัน กรณีราคาสินค้าขายส่ง กล่องเล็กราคากล่องละ 30 บาท และกล่องใหญ่ราคากล่องละ 60 บาท สำหรับตลาดไข่เค็มของกลุ่ม กลุ่มส่งไข่เค็มจำหน่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ตลาดภายในชุมชนกลุ่มขายทั้งไข่สดและไข่เค็ม ไข่สดมักจะมีผู้มาซื้อที่สำนักงานกลุ่มโดยตรง ส่วนไข่เค็มนอกจากจำหน่ายที่กลุ่มแล้วยังคงวางจำหน่ายที่ตลาดไข่เค็มบริเวณใกล้สวนโมกขพลาราม ด้านตลาดภายนอกชุมชน นอกจากนำไปขายโดยตรงในงานเทศกาลต่างๆ ทั้งในอำเภอและต่างอำเภอใกล้เคียงแล้ว กลุ่มยังส่งไปจำหน่ายที่ห้างเดอะมอลล์ทุกสาขาในกรุงเทพฯ ด้วย นอกจากนี้บางครั้งเมื่อมีงานจัดแสดงสินค้าที่จังหวัดต่างๆ กลุ่มมักได้รับเชิญให้ไปจัดแสดงและขายสินค้าอยู่เป็นประจำด้วย ปัจจุบันกลุ่มได้เปิดร้านค้ากลุ่มที่สำนักงานบ้านเลขที่ 71 หมู่ที่ 5 ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา โดยมีป้ายชื่อกลุ่มวิสาหกิจที่ถาวรและป้ายประชาสัมพันธ์ที่บริเวณทางเข้ามายังกลุ่มซึ่งติดกับถนนใหญ่สายล่างด้วย ทำให้กลุ่มเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ในวันหนึ่งๆ มีลูกค้าจากภายนอกเดินทางเข้ามาซื้อหา เยี่ยมชม และศึกษาดูงานอยู่เป็นประจำ ปัจจุบันกลุ่มจึงเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับสินค้าวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย

สำหรับรายได้ของกลุ่ม ในระยะแรกของการผลิตคือ ปี พ.ศ. 2545 กลุ่มมีรายได้น้อยมาก สมาชิกหลายคนคิดว่าคงจะดำเนินการต่อไปไม่ได้อย่างแน่นอน แต่เมื่อดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งด้วยความมุ่งมั่นที่จะผลิตไข่เค็มคุณภาพ มีการควบคุมคุณภาพทุกขั้นตอน ประกอบกับการหาช่องทางตลาดเพื่อการจำหน่ายอย่างจริงจัง โดยสมาชิกของกลุ่มร่วมกันทำงานอย่างแข็งขัน อีกทั้งพยายามสร้างเครือข่ายทั้งภายในชุมชนและภายนอกในที่สุดการผลิตและการจำหน่ายก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วภายใน 1-2 ปี กลุ่มมีรายได้ประมาณ 80,000 บาทต่อเดือนหรือประมาณ 1,000,000 บาทต่อปี แต่หลังจากนั้นก็มีรายได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2551 เป็นปีที่มีรายได้เพิ่มมากขึ้นที่สุด กลุ่มได้พยายามทบทวนกระบวนการผลิตของกลุ่มพบว่าภายหลังจากการดำเนินงานหนักมาถึง 6 ปี สิ่งที่ทำให้ความนิยมสูงขึ้นเรื่อยๆ ก็เพราะว่าไข่เค็มที่ผลิตมีคุณภาพดีเสมอต้นเสมอปลาย อันเป็นการแสดงถึงความซื่อสัตย์ เมื่อผู้บริโภคใช้บริการก็ประทับใจจึงบอกต่อกันไปเรื่อยๆ นอกจากนั้นการที่กลุ่มหาช่องทางสร้างเครือข่ายกับภายนอกโดยการเข้าร่วมงานทั้งที่ไม่ได้รับเชิญ และได้รับเชิญอยู่เป็นประจำโดยมิได้คำนึงถึงความเหนื่อยยาก มีความมุ่งมั่นอย่างเต็มที่ที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มและชุมชน จึงทำให้ปัจจุบันนี้รายได้ของกลุ่มอยู่ที่ประมาณ 120,000-150,000 บาทต่อเดือน หรือประมาณเกือบ 2 ล้านบาทต่อปี นับได้ว่าเป็นความสำเร็จที่สูงยิ่งทั้งของกลุ่มและชุมชน สำหรับด้านการบริหารจัดการรายได้ของกลุ่ม ได้จัดสรรตอบแทนประธานกลุ่ม 3% ของรายได้กลุ่ม ในเดือนมกราคมของทุกปี

จะจ่ายให้สมาชิกทุกคนตามทุนเรือนหุ้น สำหรับสมาชิกนอกจากได้รับการจัดสรรดังกล่าวแล้วยังได้รับเงินจากการมาทำงานที่กลุ่มเป็นรายเดือนอีกด้วย รายได้ดังกล่าวนอกเหนือจากหักค่าใช้จ่ายที่จำเป็นแล้วยังจัดสรรเป็นทุนสาธารณประโยชน์ให้แก่ชุมชน 3% ของรายได้กลุ่ม โดยการจัดสรรทุนแก่นักเรียนในพื้นที่ 2 ทุน ทุนละ 500 บาท และใช้ในการร่วมงานบุญกุศล และกิจกรรมภายในชุมชนอีกด้วย

ภายหลังจากที่กลุ่มดำเนินการจากปีพ.ศ. 2545 มาได้ระยะหนึ่ง กลุ่มได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากหน่วยงานของรัฐบาล ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้กลุ่มอยู่รอดด้วย ได้แก่ กลุ่มตรวจสอบบัญชีสหกรณ์สุราษฎร์ธานี กรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กรมทรัพย์สินทางปัญญา พาณิชย์จังหวัดสุราษฎร์ธานี องค์การบริหารส่วนตำบลเลม็ด และรวมถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในพื้นที่ตำบลเลม็ดด้วย เหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกซึ่งกลุ่มสามารถผูกโยงกันอย่างเหนียวแน่น ทำให้กลุ่มสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงจนกระทั่งปัจจุบัน

จากการที่สมาชิกภายในกลุ่มทำงานหนักมาตั้งแต่เริ่มต้นโดยตั้งอยู่บนฐานของความซื่อสัตย์ เสียสละ การช่วยเหลือเกื้อกูล และไว้วางใจกันได้มาโดยตลอด ทำให้กลุ่มได้รับกำลังใจจากการทำงาน โดยมีหน่วยงานต่างๆ ที่เล็งเห็นความสำคัญมอบรางวัลต่างๆ หลายรางวัลได้แก่ ในปี พ.ศ. 2545 ได้รับเกียรติบัตรจากโครงการส่งเสริมการผลิตจากงานมหกรรมรวมพลังสร้างตลาดนัดสุขภาพภาคใต้ ในปี พ.ศ. 2547 ได้รับรางวัลการจัดสรรผลิตภัณฑ์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ระดับ 2 ดาว และโครงการสนับสนุนจากองค์การความร่วมมือทางการเงินจากภาคพื้นที่ยุโรป มอบเงินทุนสำรองจำนวน 30,000 บาท ให้แก่กลุ่ม โดยผ่านทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาไชยา ในปี พ.ศ. 2550 ได้รับรางวัลที่ 2 ระดับจังหวัด ด้านวิสาหกิจชุมชนดีเด่น ได้รับรางวัลที่ 1 ระดับภาคและระดับประเทศด้านการบัญชี ได้รับรางวัลชมเชยระดับประเทศ ด้านปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรส่งเข้าประกวด ในปี พ.ศ. 2551 ได้รับรางวัลชนะเลิศจากสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ภาคที่ 8 ระดับภาคใต้ รางวัลชนะเลิศของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระดับประเทศ และได้รับรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นด้านการบริหารจัดการโดยใช้ข้อมูลทางบัญชีของปี พ.ศ. 2550 ของกลุ่มเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2551 เป็นเงินจำนวน 15,000 บาท ในปี พ.ศ. 2552 ได้รับรางวัลการจัดสรรผลิตภัณฑ์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ระดับ 4 ดาว โดยผ่านการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน หรือ มผช. ในปี พ.ศ. 2553 ได้รับใบรับรองคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ระหว่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และได้รับใบอนุญาตเสนอเครื่องหมายคุณภาพตามมาตรฐานเลขที่ มก. ธกส. 025/2550 (นับตั้งแต่วันที่ 3 กรกฎาคม 2551-2 กรกฎาคม 2553)

สมาชิกของกลุ่มทุกคนมีความภาคภูมิใจในผลการทำงานอันเป็นรางวัลต่างๆ ดังกล่าว เพราะเป็นที่ประจักษ์ได้ว่าผลแห่งความเพียรพยายามของคณะกรรมการกลุ่มและบรรดาสมาชิกทั้งหลายที่ทำงานด้วยความอดทน ความซื่อสัตย์ เสียสละ และมุ่งรักษาผลผลิตให้มีคุณภาพตามที่กำหนดไว้มาโดยตลอดเป็นสิ่งบ่งชี้คุณภาพของกลุ่มที่ตั้งขึ้นอย่างมีเป้าหมายในระดับหนึ่ง ประธานกลุ่มคือ นางประสงค์ หีตอนันต์ บอกว่าแม้รางวัลมิใช่เป้าหมายสำคัญที่สุด แต่ก็เป็นสิ่งที่บ่งบอกบางสิ่งบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพคนและกลุ่ม กระบวนการทำงาน และความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่ชี้ให้เห็นว่าความเข้มแข็งของกลุ่มมิใช่สิ่งที่ได้มาโดยง่ายนัก ความสำเร็จของกลุ่มดังกล่าวเป็นเพียงจุดเริ่มต้นเท่านั้น เป้าหมายสำคัญที่สุดคือ สมาชิกกลุ่มมีความคิดร่วมกันว่ากลุ่มจะต้องเป็นกลุ่มที่ดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืนที่เป็นแบบอย่างแก่ชุมชนให้ได้

แม้ว่ากลุ่มประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งก็ตาม แต่ใช่ว่ากลุ่มจะไม่มีปัญหาใดๆ ก็หาไม่ ปัญหาหลายปัญหาที่กลุ่มยังคงต้องแก้ไขมาอย่างต่อเนื่อง อาทิ ปัญหาไข่ดิบที่รับซื้อจากสมาชิกมีคุณภาพไม่ดีพอ เช่น เปลือกไข่บาง แตกง่าย ปริมาณของไข่ดิบบางครั้งมีมากเกินไป บางครั้งมีน้อยเกินไป และไข่ไม่ได้ขนาดตามที่ต้องการของลูกค้า นอกจากนี้วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตมีราคาแพงขึ้น ทำให้การจำหน่ายต้องเพิ่มราคาหรือลดปริมาณไข่ลง ปัญหาเกี่ยวกับพาหนะขนส่งผลิตภัณฑ์ที่ยังต้องเช่าหรือยืมของสมาชิกไปใช้ ปัญหาเกี่ยวกับสมาชิกขาดความรู้ในระบบบัญชีที่เป็นมาตรฐาน ปัญหาการตลาดที่ไม่แน่นอนและยังอยู่ในวงจำกัด อีกทั้งปัญหาการต่อยอดผลผลิตที่ไม่สามารถดำเนินการได้ ทำให้บางครั้งต้องขายผลผลิตที่จำหน่ายไม่หมดด้วยราคาถูก เหล่านี้แม้จะมิใช่ปัญหาใหญ่หลวงแต่ก็เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคุณภาพ อย่างไรก็ตามสมาชิกของกลุ่มได้ปรึกษาหารือเพื่อที่จะลดปัญหาดังกล่าวกันอยู่เสมอจนเชื่อได้ว่าปัญหาดังกล่าวคงหมดสิ้นไปในไม่ช้า

กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว

ในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านนาหลวง หมู่ที่ 4 บ้านปากท่อ และหมู่ที่ 7 บ้านไทรงาม ของตำบลเลม็ด มีบางส่วนติดกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทยในส่วนที่เรียกว่าอ่าวบ้านดอน อ่าวบ้านดอนเป็นทะเลปิดลักษณะเป็นเว้งอ่าวที่มีขนาดใหญ่มีลักษณะเป็นท้องกระทะ คลอบคลุมพื้นที่ 6 อำเภอในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ อำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง อำเภอพุนพิน อำเภอเมือง อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอดอนสัก เป็นอ่าวที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติทางทะเล เนื่องจากมีแม่น้ำ ลำคลองน้อยใหญ่ 11 สายไหลลงสู่พื้นที่นี้ มีความยาวของแนวชายฝั่งประมาณ 120 กิโลเมตร ลักษณะดังกล่าวทำให้มีสัตว์น้ำนานาชนิดชุกชุม

พื้นที่ป่าชายเลนในหมู่ที่ 3 ของตำบลเลม็ดดังกล่าวเป็นแนวติดต่อกับพื้นที่ป่าชายเลนของหมู่ที่ 1 และหมู่ที่4 บ้านเขาถ่าน ในตำบลท่าฉาง ป่าชายเลนบริเวณนี้ทั้งหมดรวมเข้าด้วยกันมีจำนวนมากถึง 15,000 ไร่ ส่วนที่อยู่ในพื้นที่ตำบลเลม็ดมีจำนวน 7,000 ไร่ พื้นที่

ทั้งหมดก่อนปีพ.ศ. 2525 นับได้ว่ามีความอุดมสมบูรณ์อย่างยิ่ง มีพันธุ์ไม้นานาชนิดขึ้นปกคลุมเต็มพื้นที่ประมาณ 150 ชนิด นอกจากป่าชายเลนเป็นแหล่งพรรณไม้อันอุดมสมบูรณ์ยังเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชั้นดีอีกด้วย สัตว์น้ำที่สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมทางทะเลในจังหวัดสุราษฎร์ธานีส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากแหล่งอนุบาลวัยอ่อนบริเวณป่าชายเลนนี้ สัตว์น้ำที่สำคัญได้แก่ ปลา ปู กุ้ง หอย ป่าชายเลนจึงเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านส่วนหนึ่งในตำบลเลม็ดใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตสืบต่อเนื่องมายาวนาน คือ เป็นแหล่งหาน้ำผึ้ง ใช้ไม้เผาถ่าน จับสัตว์น้ำเป็นอาหาร แลกเปลี่ยนและขายเพื่อยังชีพ

ลักษณะพิเศษของป่าชายเลนในพื้นที่ตำบลเลม็ด คือ เป็นแหล่งที่มีปูเปี้ยวหรือปูแสมชุกชุมมาก อาชีพของชาวบ้านนอกจากนำไม้โกงกางมาเผาถ่านขายแล้วยังจับปูเปี้ยวขายให้กับพ่อค้าแม่ค้าในตลาดไชยา และตลาดบ้านดอนอีกด้วย ชาวบ้านเล่าว่าก่อนปีพ.ศ. 2525 การจับปูเปี้ยวใช้มือเปล่ากวาดจับได้ทันที ไม่ต้องลงทุนใดๆ นอกจากใช้แรงงานคนในครอบครัวเท่านั้น ปูที่จับได้หากมากเกินไปขายไม่หมดก็นำไปดองเกลือทำปูเค็มเก็บไว้กินในฤดูมรสุม หรือเป็นของฝากเพื่อนฝูงญาติมิตร หรือเก็บไว้ขายในฤดูที่หาปูยากก็ได้ แต่หลังจากปีพ.ศ. 2525 เป็นต้นมา สภาพป่าชายเลนถูกบุกรุกทำลายจากนายทุนทั้งในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และที่มาจากจังหวัดเพชรบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพื่อใช้พื้นที่ทำนากุ้ง เนื่องจากความต้องการกุ้งของตลาดโลกเพิ่มขึ้นทุกปี ขณะที่กุ้งในประเทศไทยที่อาศัยในธรรมชาติมีปริมาณลดลงอย่างรวดเร็ว การใช้พื้นที่ทำนากุ้งของนายทุนดังกล่าวเป็นไปในลักษณะรูปแบบที่ใกล้เคียงกับการทำไร่เลื่อนลอยในป่าบก คือ เลี้ยงกุ้งในป่าชายเลนในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และปลอดเชื้อโรค แต่เมื่อมีการเลี้ยงกันประมาณ 2- 3 รอบ แล้วพื้นที่ดังกล่าวก็หมดความสมบูรณ์ ขณะเดียวกันก็มีการสะสมของของเชื้อโรคเพิ่มขึ้น หากผู้เลี้ยงกุ้งยังคงดำเนินการต่อไป ก็มักจะประสบปัญหาขาดทุน ทำให้ผู้เลี้ยงกุ้งบุกรุกป่าชายเลนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นอกจากนี้การเลี้ยงกุ้งแบบใหม่ที่พึ่งสารเคมีเป็นหลัก ทำให้เกิดการสะสมสารเคมีในแหล่งน้ำ ซึ่งส่งผลให้เกิดน้ำเสีย ทำให้พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์น้ำลดปริมาณลงด้วย หลังจากปีพ.ศ. 2527 เป็นต้นมา การทำนากุ้งในอำเภอไชยายังคงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ มีการรวมกลุ่มนายทุนเพื่อเลี้ยงกุ้งตอบสนองความต้องการกุ้งที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี ป่าชายเลนใน 3 หมู่บ้านของตำบลเลม็ดซึ่งแต่เดิมมีอยู่ 7,000 ไร่ ลดลงเหลือ 2,000 ไร่เท่านั้น สัตว์น้ำที่อาศัยในป่าชายเลนลดลงอย่างชัดเจน ชาวบ้านที่หากินอยู่กับป่าชายเลนอัตคัดขัดสนลงอย่างเห็นได้ชัด เมื่อสภาพป่าเปลี่ยนแปลงไป ความอุดมสมบูรณ์ของป่าและสัตว์น้ำลดลง ชาวบ้านบางครอบครัวไม่พอกินพอใช้จึงเปลี่ยนแปลงอาชีพไปประกอบอาชีพอื่น โดยเฉพาะการเป็นกรรมกรรับจ้างก่อสร้าง หรือรับจ้างตัดยาง หรือทำงานในสวนปาล์มน้ำมันก็มี แต่หลังจากนั้น คือ ประมาณปีพ.ศ. 2528-2529 ชาวบ้านได้รวมตัวกันต่อสู้กับกลุ่มนายทุนที่ทำลายป่าชายเลน โดยก่อตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์ มีชาวบ้านจากหมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 7 รวมกลุ่มกันได้สมาชิกประมาณ 200 คนเศษ ร่วมกันผลักดันให้นายทุนคืนป่าชายเลนให้กับชุมชน เพื่อให้ชุมชนเข้าไปจัดการเอง โดยมีภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนด้านวิชาการและเงินลงทุนเท่านั้น องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้เข้า

มาดำเนินการโดยมีนโยบายให้ชาวบ้านเช่าที่ดินทำกินโดยจ่ายค่าเช่าที่ดิน 180 บาท/ปี แต่ชาวบ้านไม่ยอมจ่ายค่าเช่าดังกล่าวเนื่องจากเห็นว่าเป็นที่ดินของชุมชนที่ชาวบ้านทำมาหากินสืบต่อมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ

จากการที่สัตว์น้ำในป่าชายเลนลดลง และชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจากการทำมาหากินนั่นเอง ทำให้ชาวบ้านรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ปูเปี้ยวขึ้น โดยเริ่มก่อตั้งกลุ่มในปีพ.ศ. 2535-2536 มีนายประสิทธิ์ เชื้อเอี่ยม เป็นตัวตั้งตัวตีที่สำคัญ ตั้งกลุ่ม ณ บ้านเลขที่ 7 บ้านไทรงาม หมู่ที่ 7 ตำบลเลม็ด สมาชิกของกลุ่มคือ ผู้รวมกลุ่มกันต่อต้านนายทุน 200 คนเศษนั่นเอง ภายหลังจากการจัดตั้งกลุ่ม กลุ่มได้ดำเนินการเรียกร้องที่ดินบริเวณป่าชายเลนทั้งที่ถูกทำลายและที่เหลืออยู่คืนมาเป็นของชุมชน ต่อจากนั้นชาวบ้านได้เข้าไปร่วมกันปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ดังกล่าว สภาพป่าชายเลนได้กลับคืนสภาพเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ภายในเวลาไม่กี่ปี สภาพป่าเกือบสมบูรณ์ดังเดิม ปูเปี้ยวหรือปูแสม และสัตว์น้ำอื่น ๆ ที่ลดจำนวนลงได้เพิ่มปริมาณมากขึ้น ช่องทางการทำมาหากินตามแบบเดิมของชาวบ้านกลับคืนมา ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 กลุ่มที่รวมตัวกันได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนอนุรักษ์ปูเปี้ยวอย่างยั่งยืน เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 โดยมีจุดประสงค์สำคัญคือ เพื่อการฟื้นฟูป่าชายเลน เพื่อเพิ่มทรัพยากรสัตว์น้ำ โดยเฉพาะปูเปี้ยวให้กลับคืนมา และเพื่อให้ชาวบ้านสามารถยังชีพได้ด้วยการดำเนินชีวิตโดยได้รับประโยชน์จากความสมบูรณ์ของป่าชายเลนและสัตว์น้ำเช่นในอดีต

ในพื้นที่ดังกล่าว แต่เดิมเป็นแหล่งที่มีปูเปี้ยวหรือปูแสมชุกชุมมาก เนื่องจากสภาพพื้นที่มีความเหมาะสมกับวงจรชีวิต คือ เป็นพื้นที่ลุ่ม น้ำกร่อย อุดมด้วยไม้ป่าชายเลนนานาชนิด และไม่มีเสียงรบกวน ปูเปี้ยวที่พบในบริเวณนี้มีประมาณ 90 ชนิด แต่ที่มีมาก 4 ชนิด คือ ปูเปี้ยวลม ปูเปี้ยวก้ามขาว ปูเปี้ยวก้ามม่วง และปูเปี้ยวก้ามแดง ที่พบมากที่สุดคือปูเปี้ยวก้ามขาว และปูเปี้ยวก้ามแดง ซึ่งมีขนาดเล็กเท่าหัวแม่มือ ในการจับปูเปี้ยวของชาวบ้านที่นี่จะจับได้มากในช่วงเดือนมืด ตั้งแต่แรม 7-15 ค่ำ ในการจับใช้การจับด้วยมือเปล่า โดยนำภาชนะที่ใช้สำหรับใส่ไปเท่านั้น

ในการรวมกลุ่มอนุรักษ์ปูเปี้ยว กลุ่มได้จัดแบ่งงานกันทำโดยแบ่งกลุ่มเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มอนุรักษ์ปูเปี้ยว กลุ่มบ่อเพาะฟักอนุบาลเพาะพันธุ์ปูเปี้ยว และกลุ่มออมทรัพย์ ทุกกลุ่มย่อยต่างประสานสัมพันธ์กันทำงานอย่างเหนียวแน่นตามความถนัดของกลุ่ม ทุก ๆ เดือนกลุ่มจะมีการประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน และหาลู่ทางในการแก้ปัญหาที่อาจจะมีขึ้นในกลุ่ม คณะกรรมการบริหารกลุ่มประกอบด้วยประธาน คือ นายประสิทธิ์ เชื้อเอี่ยม รองประธาน 2 คน และคณะกรรมการ 18 คน โดยมีหน่วยงานภายนอกเข้ามาสนับสนุนช่วยเหลือ คือ องค์การบริหารส่วนตำบล สหกรณ์ และมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในส่วนของมหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยเกษตรบางเขน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง การดำเนินการบริหารจัดการกลุ่มได้กำหนดกฎ กติกา ในกลุ่ม โดย

ชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อดูแลป่าชายเลนในพื้นที่ 1,500 ไร่ ให้คงความอุดมสมบูรณ์ เพื่อมิให้ปูเปี้ยวลดลง คือ ไม่จับปูเปี้ยวขนาดเล็ก ปูที่มีไข่ และปูที่เพิ่งลอกคราบโดยเด็ดขาด นอกจากนี้ยังมีการกำหนดพื้นที่การจับต่อคนด้วย

กลุ่มอนุรักษ์ ฯ ได้สร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มด้วยการสร้างเครือข่ายในชุมชน และสร้างเครือข่ายประสานกับภายนอกชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อความเหนียวแน่นของเครือข่าย เช่น กลุ่มอนุรักษ์ของอำเภอท่าชนะ กลุ่มประมงพื้นบ้านของตำบลตะกรบ กลุ่มอนุรักษ์ของตำบลพุมเรียง กลุ่มอนุรักษ์ของอำเภอท่าฉาง กลุ่มอนุรักษ์ของอำเภอกาญจนดิษฐ์ กลุ่มอนุรักษ์ในพื้นที่อำเภอดอนสัก และกลุ่มอนุรักษ์ในอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้การดำเนินงานของกลุ่มยังได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เข้ามาช่วยส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นผู้ทำวิจัยท้องถิ่นด้วยตนเอง โดยมีองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เข้ามาให้การสนับสนุน เอื้ออำนวยความสะดวก และขับเคลื่อนพัฒนากลุ่ม อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง (CHARM) เพื่อให้การช่วยเหลือในการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนอีกด้วย

การดำเนินงานกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยวได้ทำงานร่วมกันอย่างแข็งขันมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2535 – 2536 กระทั่งถึงปัจจุบันเป็นเวลายาวนาน 20 ปี วันนี้กลุ่มมีสมาชิกมากถึง 220 คน การดำเนินงานของกลุ่มประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ในปีพ.ศ. 2549 กลุ่มได้รับรางวัลงานวิจัยดีเด่นจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) รางวัลภาวะสิ่งแวดล้อมดีเด่น และรางวัลโลกสีเขียวซึ่งเป็นหลักประกันคุณภาพของการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมป่าชายเลนที่ส่งผลต่อวิสาหกิจชุมชนอันเป็นวิถีชีวิตชาวบ้านที่ยั่งยืน ความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลนได้กลับคืนมาพร้อมกับความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์น้ำที่มีวงจรชีวิตคู่กับป่าชายเลนโดยเฉพาะปูเปี้ยวยังคงมีส่วนอย่างสำคัญต่อการยังชีพของชาวบ้านในยุคของทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ในปัจจุบันกลุ่มมีเครือข่ายภายนอกทุกจังหวัดทั่วประเทศ โดยเฉพาะจังหวัดที่มีชายฝั่งทะเล ได้มีการเผยแพร่เรื่องราวการต่อสู้ และการดำเนินงานของกลุ่มผ่านสื่อต่างๆ อย่างกว้างขวางทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ซึ่งกลายเป็นตัวแบบหนึ่งของชุมชนที่อยู่บนฐานของการพึ่งตนเอง และการประสานสัมพันธ์กับภายนอกเป็นอย่างดี (ประสิทธิ์ เชื้อเอี่ยม. 2552, พฤศจิกายน 24)

แนวโน้มของกลุ่มในอนาคตที่จะดำเนินไปอีก 5 ปีข้างหน้า กลุ่มกำลังดำเนินการวางแผนขยายพันธุ์เพื่อเพิ่มจำนวนปูเปี้ยวให้มาขึ้นอีก รวมถึงขยายไปสู่การพัฒนารูปแบบการเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งด้วยการใช้พื้นที่ 1,500 ไร่ ที่มีอยู่เพื่อสู่การเป็นตลาดแปรรูปสัตว์น้ำอื่นๆ และเป็นครัวโลกที่คงสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย และมีอาหารปลอดสารพิษแก่ผู้บริโภค อันเป็นทางหนึ่งที่ช่วยเสริมและพัฒนาความมั่งคงทางอาหารของภาคใต้ไปสู่ความยั่งยืนบนฐานของความร่วมมือของชุมชนด้วยการพึ่งตนเองอย่างจริงจัง

กลุ่มข้าวซ้อมมือตำบลเลม็ด

แต่เดิมบรรพบุรุษของชาวบ้านตำบลเลม็ดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเพื่อการยังชีพเป็นหลัก เนื่องจากเป็นตำบลที่มีแหล่งน้ำอันอุดมสมบูรณ์คือ คลองไชยา แต่ภายหลังจากที่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมุ่งไปสู่เศรษฐกิจทุนคือ เน้นการผลิตเพื่อขาย ระบบการทำนาแต่เดิมจึงเปลี่ยนเป็นการทำนาแบบใหม่คือ ใช้เครื่องจักรมากกว่าใช้แรงงานในครอบครัว และสัตว์เลี้ยง ใช้ข้าวพันธุ์ใหม่นานาชนิด ซึ่งส่งผลให้ข้าวพื้นเมืองที่มีความหลากหลายทางชีวภาพที่มีความเป็นอัตลักษณ์ แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของท้องถิ่นสูญหายไป การพึ่งพิงธรรมชาติอย่างเป็นมิตรกลับกลายเป็นการใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีอย่างหนักหน่วง สภาพนาดำเปลี่ยนเป็นนาหว่าน และจากการทำนาปีละครั้งมาเป็นปีละ 2 ครั้ง การเก็บเกี่ยวก็ใช้เครื่องจักรแทนแรงคน เพื่อให้กระบวนการทำนาเป็นไปโดยรวดเร็ว ได้รับผลผลิตมาก และขายได้เงินมาก แต่ยิ่งทำไปชาวนาก็ยิ่งจนลงๆ รายจ่ายในครอบครัวเพิ่มขึ้น ชาวนาตกอยู่ในวังวนของหนี้สิน วิถีชีวิตของชาวนาเปลี่ยนแปลงจากเรียบง่ายเป็นเร่งรีบ และเงินคือ ศูนย์รวมของการดำเนินชีวิต ความมีน้ำใจสูญหายไปจากชุมชน และที่สำคัญคือ ชาวนาถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อข้าวด้วยราคาต่ำ ชาวนาพยายามหาทางออกด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้หลุดพ้นจากวงจรความยากจนของทุนนิยม ด้วยความคิดที่ว่าน่าจะแปรรูปข้าวเปลือกที่ผลิตได้เป็นผลิตภัณฑ์ โดยหลีกเลี่ยงมิให้พ่อค้าคนกลางเข้ามาเกี่ยวข้อง กลุ่มทำนาเลม็ด จึงเกิดขึ้นตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2516

กลุ่มทำนาเลม็ดดำเนินการมาอย่างกระท่อนกระแท่นเป็นลักษณะการรวมตัวของกลุ่มกันอย่างหลวมๆ ทำให้กลุ่มค่อนข้างอ่อนแอ ยังไม่สามารถเยียวยาหรือปรับปรุงแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับชาวนาได้แต่ประการใด วารินทร์ สังข์ปล้องเล่าว่าตนผู้คิดและริเริ่มทำข้าวซ้อมมือและข้าวกล้องก็เพื่อไม่ต้องขายข้าวให้แก่นายทุนที่รับซื้อด้วย ราคาต่ำ เพื่อชาวนาไม่ต้องออกไปหางานทำไกลบ้านและเพื่อให้ชาวนาขายข้าวได้ในราคาดีขึ้น แต่การรวมกลุ่มมีอุปสรรคเนื่องจากชาวนาส่วนใหญ่เห็นว่าคงยากที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวได้ ระยะแรกจึงมีสมาชิกเพียง 2 คนเท่านั้นคือ วารินทร์ สังข์ปล้องและภริยา สมาชิกเริ่มมีเพิ่มขึ้นเมื่อดำเนินการไปได้ 2-3 ปี คือ เพิ่มขึ้นเป็น 4 คน และในปี พ.ศ. 2552 มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 6 คน

กลุ่มสมาชิกทั้งหมดมีนายวารินทร์ สังข์ปล้อง เป็นหัวหน้ากลุ่ม ในช่วงแรกที่ริเริ่มนายวารินทร์ ลงทุนด้วยเงินทุนของตนเองทั้งหมด ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกมาร่วมกันผลิต โดยได้รับข้าวซ้อมมือเป็นผลตอบแทนมากน้อยขึ้นอยู่กับงานที่ทำและผลผลิตที่ได้

สินค้าข้าวซ้อมมือที่กลุ่มผลิตขึ้นครั้งแรก เป็นข้าวซ้อมมือที่ทำจากข้าวพันธุ์ปทุมธานี 1 ซึ่งได้จากนาข้าวของตนเอง กลุ่มได้วางจำหน่ายเมื่อ พ.ศ. 2546 ที่ร้านค้าในตลาดไชยาและที่ว่าการอำเภอไชยา ปรากฏว่าได้รับความสนใจจากผู้บริโภคอย่างกว้างขวาง เมื่อความต้องการของผู้บริโภคมีมากขึ้น กลุ่มได้เพิ่มปริมาณการผลิตให้มากขึ้น เช่น ตอนริเริ่มผลิต ใน 1 วัน ผลิตข้าวเพียง 20-25 กิโลกรัม และขายได้เพียง 15-20 กิโลกรัมเท่านั้น ต่อมาได้ผลิตเพิ่มขึ้นเป็น

30-50 กิโลกรัม และคงตัวอยู่ที่ประมาณ 70-80 กิโลกรัม ผลผลิตดังกล่าวนอกจากวางขายที่ร้านค้าในตลาดไชยาและที่ว่าการอำเภอไชยาแล้ว นายวารินทร์ สังข์ปล้อง ยังบรรทุกรถไปเร่ขายยังที่ต่างๆ เช่น ตลาดนัด และในงานซึ่งจัดขึ้นในโอกาสต่างๆ เช่น งานกาชาด งานวัด รวมทั้งงานประชุมตามโรงแรมและสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด ภายในเวลาเพียง 2-3 ปี ข้าวซ้อมมือและข้าวกล้องของ “ลุงริน” ก็เป็นที่รู้จักและเป็นที่นิยมบริโภคกันอย่างแพร่หลาย การบรรจุถุงเพื่อจำหน่ายมีตั้งแต่น้ำหนักเพียง 1, 2 ถึง 3 กิโลกรัม สถานที่ที่ซึ่งจำหน่ายเป็นประจำคือ วัดพระบรมธาตุไชยา ปัจจุบันนี้วารินทร์ สังข์ปล้อง ผลิตข้าวซ้อมมือและข้าวกล้องประมาณวันละ 100 กิโลกรัม หรือประมาณเดือนละ 2,500-3,000 กิโลกรัม รายได้ภายหลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้วเหลือประมาณเดือนละ 40,000-50,000 บาท นับเป็นรายได้ที่น่าพอใจ

การผลิตข้าวซ้อมมือและข้าวกล้องของวารินทร์ สังข์ปล้อง ที่เริ่มต้นจากการนำผลผลิตคือ ข้าวเปลือกจากนาข้าวของตนเองมาดำเนินการ ในระยะหลังไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด ปัจจุบันวารินทร์ สร้างเครือข่ายกับชาวนาจำนวน 4 คน ให้ทำนาข้าวปลอดสารพิษในพื้นที่จำนวน 16 ไร่ พันธุ์ข้าวที่ใช้มีทั้งพันธุ์ข้าวปทุมธานี 1 พันธุ์ข้าวหอมนิล และพันธุ์ข้าวสังหยด โดยที่วารินทร์รับซื้อข้าวที่ผลิตได้ทั้งหมดในราคาเกวียนละ (100 ถัง) 12,000-13,000 บาท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับราคาของตลาดรับซื้อข้าว และขึ้นอยู่กับคุณภาพของข้าวเปลือกที่ผลิตด้วย ควบคู่ไปกับการดำเนินกิจกรรมการผลิตข้าวดังกล่าว วารินทร์ได้เรียนรู้การทำปุ๋ยชีวภาพ และเผยแพร่ความรู้ให้แก่สมาชิกเครือข่าย เพื่อลดต้นทุนการผลิต และเพื่อความปลอดภัยของผู้ผลิต ผู้บริโภค และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ในส่วนของกระบวนการผลิต เนื่องจากข้าวเปลือกที่ได้จากเครือข่ายชาวนาในกลุ่มของวารินทร์มีไม่เพียงพอ จึงต้องตระเวนหาซื้อวัตถุดิบจากชาวบ้านอื่นๆ โดยที่คำนึงถึงข้าวปลอดสารพิษเป็นหลักคือ ไม่ใช้สารเคมีในนาข้าว ทำให้วารินทร์มีเครือข่ายการผลิตเพิ่มขึ้น แต่ก็เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราวเท่านั้น อย่างไรก็ตามวารินทร์คาดว่าในอนาคตกลุ่มข้าวซ้อมมือและข้าวกล้องจะมีสมาชิกเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เพราะสมาชิกเห็นความสำคัญของความเป็นเครือเครือข่ายที่จะนำไปสู่การยึดโยงของสมาชิก เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสู่ความยั่งยืนได้

ในส่วนขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการผลิต แต่เดิมไม่มีหน่วยงานใดๆ ให้ความสนใจ แต่ภายหลังจากการที่วารินทร์ได้ดำเนินงานผลิตข้าวซ้อมมือและข้าวกล้องมายาวนาน และกำลังมุ่งไปสู่การผลิตที่ปลอดสารพิษ จึงได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางจากผู้บริโภค ในด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ วิทยาลัยการอาชีพไชยาได้เข้ามาสนับสนุนในการออกแบบถุงบรรจุภัณฑ์ให้ใหม่ อีกทั้งทางอำเภอไชยาได้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการจำหน่ายสินค้าที่ไปจำหน่ายยังที่ต่างๆ อย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนานถึง 5 ปี ปัจจุบันข้าวซ้อมมือและข้าวกล้องของวารินทร์ได้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษ ซึ่งเป็นสินค้าเลื่องชื่ออีกอย่างหนึ่งของอำเภอไชยา คุณภาพของผลิตภัณฑ์ได้ช่วยโฆษณาประชาสัมพันธ์คุณภาพของตัวเอง จนผู้มาเยี่ยมเยือนไชยาต้องซื้อ

ติดไม้ติดมือกลับไปบ้านเพื่อบริโภคและฝากญาติมิตร เพื่อนฝูง ควบคู่ไปกับไข่เค็มไชยา โดยที่ผลิตภัณฑ์ของตำบลเลม็ดคือ ไข่เค็ม อสม. และข้าวลุงริน ได้วางจำหน่ายควบคู่กันเสมอ

วารินทร์กล่าวถึงกลุ่มข้าวซ้อมมือและกลุ่มข้าวกล้องว่า แม้จะเป็นกลุ่มที่รวมตัวกันอย่างหลวมๆ โดยที่เขาเป็นผู้ดำเนินการเกี่ยวกับกระบวนการผลิตเองเกือบทั้งหมด แต่สมาชิกก็มีความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมด้วยกระบวนการรสร้างเป็นเครือข่ายผลิตข้าวเปลือกร่วมกันก็ดี การที่ชาวบ้านมาร่วมใช้แรงงานในการผลิตข้าวซ้อมมือและข้าวกล้องก็ดี เป็นลู่ทางที่นำไปสู่การร่วมงานในกระบวนการเครือข่ายที่เต็มรูปแบบต่อไปในอนาคต ปัญหาซึ่งเป็นอยู่ทุกวันนี้ในการผลิต คือ วัตถุดิบต้นทุนสูง บางปีข้าวเปลือกราคาสูง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง หรือข้าวที่นำมาผลิตมีคุณภาพต่ำ ทำให้ได้ผลผลิตที่ด้อยคุณภาพ จนบางคราวต้องแก้ปัญหาด้วยการผลิตขายในราคาถูกๆ ก็มี เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาที่ต้องปรับปรุงไปกันอีกต่อไป ความต้องการการพัฒนาคือ ต้องการให้มีการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้น่าดึงดูดผู้บริโภค และประเด็นที่สำคัญคือ ต้องการให้กลุ่มเป็นกลุ่มที่ยั่งยืนมั่นคง สำหรับด้านพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกต้องการพัฒนาพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพ และมีพันธุ์ข้าวที่หลากหลาย เพื่อนำไปสู่ทางเลือกที่กว้างขึ้นของผู้บริโภค อีกทั้งคาดหวังว่าในอนาคตนาข้าวของตำบลเลม็ดทั้งหมดควรเป็นนาข้าวที่ปลอดสารพิษ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความมั่นคงทางอาหารที่ไม่ใช่เพียงแค่เพียงพอเท่านั้น แต่ต้องปลอดภัย และสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมทุกระดับชนชั้นอีกด้วย

อาชีพประมงพื้นบ้าน

ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา มีพื้นที่ส่วนหนึ่งจดกับทะเลอ่าวไทยคือ พื้นที่ของหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 7 ในพื้นที่ดังกล่าวมีประชากรจำนวนไม่น้อยตั้งหลักแหล่งทำมาหากินที่นอกเหนือจากการทำนาเป็นอาชีพหลักแล้วยังประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านมาตั้งแต่บรรพบุรุษด้วย พื้นที่ทำประมงพื้นบ้านที่ชาวบ้านตำบลเลม็ดใช้ทำมาหากินเมื่อปี พ.ศ. 2482 มีประมาณ 4,000 ไร่ จำนวนครัวเรือนที่ทำประมงประมาณ 100 ครอบครัว ประมาณก่อน 3 ทศวรรษเศษที่ผ่านมา พื้นที่ดังกล่าวเป็นแหล่งที่มีความอุดมสมบูรณ์อย่างยิ่งของภาคใต้ ไม่ว่าป่าชายเลน หญ้าทะเล ปะการัง และสัตว์น้ำนานาชนิด วิถีชีวิตของชาวบ้านแถบนี้พึ่งพิงธรรมชาติการทำมาหากินอย่างสงบสุข และชาวบ้านต่างพึ่งพาอาศัย เกื้อกูล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันอย่างดียิ่ง เครื่องมือที่ใช้หาปลาและสัตว์น้ำอื่นๆ ในสมัยนั้น ได้แก่ เรือลำเล็ก ๆ อวน แห เบ็ด ไซดักปู แต่ที่ใช้กันมากที่สุดคือ อวนทั้งแบบตาห่างและตาถี่ ไม้โกงกางซึ่งขึ้นอยู่อย่างหนาแน่นในพื้นที่ดังกล่าว ชาวบ้านจะเลือกตัดมาใช้ประโยชน์ เช่น ทำเครื่องใช้ เผาถ่าน และใช้เป็นเชื้อเพลิง ชีวิตของผู้คนในแถบนี้จึงผูกพันอยู่กับพื้นที่และชุมชนอย่างเหนียวแน่น และอาชีพประมงก็ยังคงเป็นอาชีพหนึ่งที่สืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน

อาชีพประมงพื้นบ้าน โดยทั่วไปใช้เรือประมงขนาดเล็ก ใช้พาย ไม่ใช้เครื่องยนต์ แต่ภายหลังมักจะติดเครื่องยนต์ขนาดเล็กเข้าไปด้วย ทำการประมงโดยใช้เครื่องมือประมงแบบ

ง่ายๆ ดังกล่าวแล้วข้างต้น มุ่งทำเพื่อยังชีพ หาอาหาร สร้างรายได้ และก่อให้เกิดการสร้างงานในท้องถิ่น ทอง เรืองเวช ชาวประมงพื้นบ้านซึ่งอยู่ในวัย 70 ปีเศษของตำบลเลม็ดที่คร่ำหวอดอยู่กับการประมงพื้นบ้านมาตั้งแต่วัยเด็ก เล่าว่าเมื่อประมาณก่อนปี พ.ศ. 2520 ชาวประมงตำบลเลม็ดใช้เวลาน้อยมากในการออกไปจับสัตว์น้ำ เพียงไม่กี่ชั่วโมงจะนำสัตว์น้ำประมาณครึ่งค่อนลำเรือกลับมาบ้าน ครึ่งหนึ่งจะเก็บไว้บริโภค ประมาณร้อยละ 20 แจกหรือแลกเปลี่ยนกับเพื่อนบ้าน และที่เหลือร้อยละ 30 จะขายโดยขายตามในหมู่บ้านใกล้เคียง หรือที่ตลาดไชยา แต่บางคนมีขาประจำมารับซื้อถึงที่ การขายมักจัดขายเป็นกอง หรือเป็นถุง โดยประมาณราคาตั้งแต่กองละ 10-50 บาท แต่ถ้าเป็นปลาขนาดใหญ่ก็อาจจะขายเป็นกิโลกรัม ราคาสูงต่ำขึ้นอยู่กับชนิดและขนาดของปลา วันหนึ่งๆ ชาวบ้านมีรายได้จากการขายปลาไม่ต่ำกว่า 100 บาท แต่ก็เป็นรายได้ที่ไม่แน่นอนเสมอไป เนื่องจากขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ เช่น สภาพภูมิอากาศ หรือคลื่นลม น้ำขึ้นน้ำลง ข้างขึ้นข้างแรม เป็นต้น อย่างไรก็ตามการประมงพื้นบ้าน ซึ่งทำเพื่อการยังชีพ ช่วยให้มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีความสุข แม้จะไม่มีเงินออมเป็นกอบเป็นกำ แต่ก็มิได้เดือนร้อนใดๆ

ภายหลังจากที่การทำนากุ้งได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางในพื้นที่อำเภอไชยาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา ป่าชายเลนถูกทำลายและลำน้ำต่างๆ ถูกทำให้เปลี่ยนทางเดินบ้าง ถูกถมทำให้แคบลงบ้าง ตามความประสงค์ของผู้ประกอบการ นอกจากนี้พื้นที่ป่าชายเลนด้านในเข้ามา ซึ่งต่อกับทุ่งนาและพื้นที่นาได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นสวนปาล์มน้ำมันและไม้สนด้วย สภาพเช่นนี้ได้ส่งผลกระทบต่อชาวประมงพื้นบ้าน เนื่องจากเมื่อป่าชายเลนหมดความอุดมสมบูรณ์ลง ทำให้สัตว์น้ำที่เคยจับได้จำนวนมาก็ลดลงตามลำดับ สิ่งที่มีส่วนอย่างสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการทำให้สัตว์น้ำลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วคือ การที่ชาวประมงใช้เครื่องมือประมงชนิดที่ทำลายล้าง ได้แก่ เรืออวนรุน อวนลาก ลอนตาถี่ การใช้ยาเบื่อ การใช้ระเบิด เป็นต้น การลักลอบใช้เครื่องมือต้องห้ามจับสัตว์น้ำประกอบกับการทำลายป่าชายเลนและการปล่อยน้ำเสียจากบ่อเลี้ยงกุ้ง ได้ทำให้ห่วงโซ่อาหารของสัตว์น้ำในพื้นที่ดังกล่าวถูกทำลายลงอย่างเห็นได้ชัด ชาวประมงพื้นบ้านที่ออกไปจับสัตว์น้ำบางวันนอกจากใช้บริโภคในครัวเรือนแล้วมีเหลือเพื่อขายน้อยมาก (ทอง เรืองเวช. 2552, พฤศจิกายน 20)

ในปี พ.ศ. 2551-2552 อาชีพประมงพื้นบ้านได้รับผลกระทบเพิ่มขึ้นอีก เนื่องจากมีนายทุนสร้างคอกหอยแครงในพื้นที่อ่าวในทะเลอันเป็นบริเวณทำมาหากิน จับสัตว์น้ำของชาวประมงพื้นบ้าน โดยจ่ายค่าหางน้ำให้กับสำนักงานประมงอำเภอไชยา ชาวประมงพื้นบ้านไม่สามารถเข้าไปจับปลาในบริเวณดังกล่าวได้อีกต่อไป ได้แต่หากินเล็กๆ น้อยๆ ตามริมชายทะเลเท่านั้น อาชีพประมงพื้นบ้านของชาวบ้านบางคนของตำบลเลม็ดทั้ง 3 หมู่บ้านจึงต้องหาทางเลือกในการประกอบอาชีพอื่นเพื่อความอยู่รอด เช่น ทำงานรับจ้าง เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ชาวประมงพื้นบ้านในหมู่ที่ 7 ของตำบลเลม็ดยังคงมุ่งมั่นทำมาหากินอยู่ในพื้นที่ดังกล่าวมากที่สุดเนื่องจากไม่มีทางเลือกอื่นและไม่มีทุนรอนในการประกอบการใดๆ ได้

ชาวประมงพื้นบ้านได้พยายามแก้ไขปัญหาด้วยการตั้งกลุ่มประมงพื้นบ้านขึ้นและดำเนินการเลี้ยงปลากะพงในกะชัง แต่ต้องใช้เงินขั้นต้นเพื่อการลงทุนประมาณ 12,000 บาท ซึ่งเป็นเงินที่มากหากคำนึงถึงรายได้ที่พึงจะได้จากการประมง จึงมีสมาชิกรวมกลุ่มกันได้เพียง 9 คน ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มกันอย่างหลวมๆ แต่มีการเกื้อกูลเอาใจใส่ดูแลซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี ชาวประมงบอกว่าทุกวันนี้ระบบราชการยังไม่สามารถดำเนินการใดๆ ได้ ในการรักษาระบบนิเวศทรัพยากรชายฝั่งมิให้เสื่อมโทรม ยังคงมีการปล่อยน้ำเสียจากแหล่งประกอบการต่างๆ ลงทะเล พื้นที่ทำมาหากินของชาวบ้านจึงยังคงมีความสกปรกมากยิ่งขึ้น อาชีพประมงพื้นบ้านในอนาคตจึงมีแนวโน้มว่าอาจจะจบสิ้นลงได้ (ทอง เรืองเวช. 2552, พฤศจิกายน 20)

อาชีพแกงไตปลาแห้งแม่รุ่ง

อาหารพื้นบ้านภาคใต้มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเองคือ รสจัด กลิ่นฉุนทั้งเผ็ดทั้งร้อน ไม่ว่าจะเป็นน้ำพริก แกงส้ม แกงกะทิ ผัด ยำ คั่ว ฯลฯ ทั้งนี้เพราะว่าส่วนประกอบที่ใช้ปรุงแตกต่างไปจากถิ่นอื่นๆ แกงไตปลา หรือแกงพุงปลา หรือแกงขี้ปลาเป็นอาหารหลักของชาวภาคใต้มาแต่โบราณ ทุกท้องถิ่นนิยมรับประทาน จึงมีน้อยคนที่ไม่รู้จัก ปัจจุบันแกงไตปลาของภาคใต้ได้พัฒนาเป็นแกงไตปลาแห้ง ซึ่งแม้ในระยะเวลาอันสั้น แต่ก็ได้รับความนิยมไม่แพ้แกงไตปลาที่มีมาแต่เดิม

นางรุ่งฤดี ดิลกเกียรติ ชาวบ้านตำบลเลม็ด อำเภอไชยา เห็นว่าในปัจจุบันมีผู้นิยมรับประทานแกงไตปลาแห้งกันมากจึงพยายามศึกษาหาความรู้จากคนเฒ่าคนแก่ในพื้นที่ ค้นหาข้อมูลจากอินเตอร์เน็ต และติดตามรายการอาหารจากรายการโทรทัศน์ เพื่อที่จะใช้เป็นแนวทางในการคิดสูตรแกงไตปลาแห้งขึ้นเอง หลังจากทดลองทำอยู่หลายครั้ง โดยให้คนในครอบครัวและเพื่อนบ้าน รวมทั้งคนในชุมชนทดลองชิม ในที่สุดก็ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับสูตรแกงไตปลาแห้งที่เป็นของตนเอง และทดลองผลิตจำหน่ายในปี พ.ศ. 2550

ในส่วนของการดำเนินงานผลิตแกงไตปลาแห้ง นางรุ่งฤดี ดิลกเกียรติ ใช้เงินของครอบครัวลงทุนทั้งสิ้น มีลูกมือที่ช่วยทำงานเป็นประจำอยู่ 4 คน นอกจากนี้ทุกคนในครอบครัวต่างก็ช่วยเหลือกันอย่างเต็มที่ด้วย วัสดุที่ใช้ผลิต นางรุ่งฤดีเป็นผู้คัดเลือกหาซื้อเอง ไม่ว่าจะเป็นเนื้อปลา ไตปลา กะปิกุ้ง เครื่องแกง น้ำตาลโตนด น้ำมะเขือเทศ และใบมะกรูด การเก็บรักษาวัสดุดังกล่าวจะต้องควบคุมดูแลอย่างดีที่สุด เนื่องจากสภาพอากาศของภาคใต้ร้อนชื้นมักทำให้เกิดปัญหาเรื่องเชื้อราอยู่เสมอ จึงต้องลงทุนสร้างห้องเก็บวัสดุสำหรับการผลิตเป็นอย่างดี การผลิตครั้งแรกทดลองทำเพียง 60 กระปุกต่อสัปดาห์ จำหน่ายราคากระปุกละ 35 บาท โดยทดลองนำไปวางจำหน่ายที่ตลาดไข่เค็มใกล้สวนโมกข์ ปรากฏว่าได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคเป็นอย่างดี หลังจากนั้นได้ผลิตเพิ่มขึ้นเป็น 80 กระปุกต่อสัปดาห์ ปัจจุบันปริมาณการผลิตทั้งหมดอยู่ที่สัปดาห์ละ 250-300 กระปุก นอกจากผลิตแกงไตปลาแห้งแล้ว ยังผลิตแกงไตปลาคั่วกลิ้งและน้ำพริกกุ้งเสียบด้วย สำหรับแกงไตปลาแห้งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผ่านมาตรฐาน

อย. ซึ่งรับรองจากกระทรวงสาธารณสุขตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 เป็นต้นมา แกงไตปลาแห้งแม่รุ่งมีขายอยู่ทั่วไปทั้งที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดใกล้เคียง สำหรับลูกค้าบางรายสั่งซื้อทางไปรษณีย์เป็นจำนวนมากนำไปจำหน่ายก็มี

ในการกำหนดราคาขาย มีทั้งจัดขายแยกเป็นกระปุกและขายเป็นชุด หากขายแยกเป็นกระปุก ราคากระปุกละ 35 บาท แต่หากขายรวมเป็นชุด คือ แกงไตปลาแห้ง แกงไตปลาคั่วกลิ้ง และน้ำพริกกุ้งเสียบ ขายในราคาชุดละ 80 บาท ผู้ผลิตคาดว่าในอนาคตคงจะต้องเพิ่มราคาสูงขึ้นกว่านี้ เนื่องจากราคาวัสดุที่นำมาใช้ผลิตมีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ

แกงไตปลาแห้งแม่รุ่ง ทำรายได้ให้ผู้ผลิตในแต่ละปีเพิ่มขึ้นตามลำดับจากปีแรกที่มีรายได้ไม่ถึง 80,000 บาท ชั่วระยะเพียงเวลา 2 ปี รายได้เพิ่มขึ้นเป็น 100,000 บาท เนื่องจากได้รับความนิยมจากผู้บริโภคเพิ่มขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา การผลิตในแต่ละปีสร้างรายได้ไม่ต่ำกว่า 400,000 บาท หลังจากหักค่าใช้จ่ายอันเป็นต้นทุนการผลิตแล้วมีกำไรไม่ต่ำกว่า 200,000 บาท ซึ่งนับเป็นรายได้ที่คุ้มค่ากับการลงทุน สำหรับปัญหาสำคัญของการผลิต คือ ในฤดูฝนวัตถุดิบที่ใช้ผลิตหาซื้อได้ยาก และเสียหายได้ง่าย อีกทั้งจำหน่ายได้น้อย ในอนาคตแม่รุ่งบอกว่าจะพยายามรักษาคุณภาพแกงไตปลาแห้งให้คงได้มาตรฐานตลอดไป (รุ่งฤดี ดิลกเกียรติ. 2552, พฤศจิกายน 22)

อาชีพผัดไทยไชยาของวรรณรัตน์

ผัดไทยไชยาหรือก๋วยเตี๋ยวผัดไทยเป็นอาหารพื้นบ้านที่เลื่องชื่อของชาวไชยามายาวนาน ชาวภาคใต้ส่วนใหญ่รู้จักผัดไทยไชยาเป็นอย่างดี ตรงที่น้ำผัดไทยมีรสชาติอร่อย ในงานแทบทุกงานไม่ว่าจะเป็นงานมงคล หรืองานอวมงคล ชาวไชยามักจะทำผัดไทยเลี้ยงแขกที่มาร่วมงานหรือเพื่อขายแทบทุกงานเป็นประจำ หากงานใดไม่มีผัดไทยไชยามักจะมีผู้ถามว่า “ทำไมงานนี้ไม่เลี้ยงผัดไทย” ผัดไทยไชยามีรสชาติอร่อยตรงที่ส่วนประกอบและวิธีการปรุงน้ำผัดไทย ซึ่งใช้ผัดก๋วยเตี๋ยวเป็นแบบฉบับของชาวไชยาโดยแท้

วรรณรัตน์ บุญเกษม ชาวบ้านหมู่ที่ 6 ตำบลเลม็ด มีความรู้ในการปรุงผัดไทย โดยรับมรดกสืบต่อจากบรรพบุรุษ จากการช่วยเหลือพ่อแม่ปู่ย่าตายาย ทำผัดไทยเพื่อรับประทานในครอบครัวและเลี้ยงแขกที่มาในงานต่างๆ ของครอบครัวอยู่เป็นประจำ ทำให้มีความเชี่ยวชาญในการปรุงผัดไทยเป็นอย่างดี ความคิดที่ว่าผัดไทยอาจจะสูญหายเนื่องจากเห็นว่าช่วงปี พ.ศ. 2530 มีคนทำผัดไทยน้อยลง ในงานเลี้ยงต่างๆ นิยมเลี้ยงโต๊ะจีนกันเป็นส่วนใหญ่ จึงมีความคิดที่จะสืบต่อให้คงอยู่ นอกจากนี้มีความคิดว่าหากตั้งร้านขายขึ้นในที่ใดที่หนึ่งก็คงไม่ผิดหวังเป็นแน่ ด้วยความคิดดังกล่าวจึงตั้งร้านขายผัดไทยครั้งแรกที่ใต้ต้นไทรบริเวณหน้าสวนโมกขพลาราม ด้วยเห็นว่าทุกวันมีผู้คนเดินทางมาเที่ยวที่สวนโมกข์เป็นจำนวนมาก เริ่มเปิดขายครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2532 โดยทำเพียงเล็กน้อยเนื่องจากคาดการณ์ไม่ได้ว่าจะขายได้หรือไม่ แต่เมื่อเวลาผ่าน

ไปเพียงเดือนเดียวก็สังเกตเห็นว่าขายดีขึ้นตามลำดับ ต่อมาบริเวณใต้ต้นไทรดังกล่าวมีผู้คนสัญจรผ่านไปมาน้อยจึงย้ายสถานที่ขายมาอยู่ที่บริเวณประตูทางเข้าสวนโมกขพลาราม

ได้กล่าวมาแล้วว่าความอร่อยของผัดไทยไชยาอยู่ที่วิธีการปรุงน้ำผัดไทย วรรณรัตน์จึงพิถีพิถันมากเกี่ยวกับเรื่องนี้ ส่วนผสมต่างๆ ทุกอย่างจะต้องมีการเตรียมการอย่างดี วัสดุที่จัดหามาใช้ล้วนเป็นของสดใหม่ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเครื่องผัดไทย (คล้ายเครื่องแกง) เส้นก๋วยเตี๋ยว น้ำกะทิ น้ำตาล มะขามเปียก และเกลือ ทุกสิ่งวรรณรัตน์จะเป็นผู้ลงมือประกอบเองโดยมีคนในครอบครัวเป็นผู้ช่วย สิ่งสำคัญในการขายผัดไทยอีกอย่างหนึ่งคือ ผักหรือเครื่องเคียงอันได้แก่ ถั่วงอก กุ้ยฉ่าย แตงกวา หัวปลี ถั่วฝักยาว และยอดกระถินอ่อน สิ่งเหล่านี้ต้องมีไว้พร้อมและเพียงพอสำหรับผู้นิยมกินผักได้เลือกรับประทานเพิ่มเติมอย่างไม่จำกัด

เริ่มแรกการขายผัดไทยของวรรณรัตน์เมื่อปี พ.ศ. 2532 ผัดไทยมีราคาเพียงจานละ 3-5 บาท เท่านั้น ครั้นเมื่อวัสดุในการผลิตมีราคาสูงขึ้นจึงเพิ่มเป็น 8-10 บาท ซึ่งราคาขาย 10 บาทคงที่อยู่ยาวนาน สำหรับปัจจุบันนี้ราคาขายเพิ่มขึ้นเป็นจานละ 20 บาท หากใส่กุ้งด้วยราคาจะเพิ่มเป็น 25 บาท และถ้าใส่ทั้งกุ้งและไข่ราคาจะเพิ่มอีกเป็น 30 บาท การทำผัดไทยขายต้องทำวันต่อวัน ผัดไปขายไปเพื่อไม่ให้ผัดไทยเย็นชืด ในปัจจุบันวันที่ขายได้มากที่สุด อยู่ที่ 3,000-3,500 บาท แต่บางวันที่ขายไม่ได้ก็มีเช่นกัน โดยเฉพาะเป็นวันที่มิใช่วันเสาร์และอาทิตย์เพราะมีผู้คนมาเที่ยวที่สวนโมกข์น้อย ซึ่งอาจจะขายได้ไม่มากกว่า 500 บาทก็มี แต่เท่าที่ดำเนินการมาแล้วไม่เคยขาดทุน เฉลี่ยแล้วเดือนหนึ่งเมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้วจะมีกำไรประมาณ 20,000-30,000 บาท วรรณรัตน์บอกว่าดีใจมากที่ลูกๆ ซึ่งประกอบอาชีพอื่น เช่น ทำสวน แต่ก็ให้ความสนใจการทำผัดไทยโดยที่ทุกคนทำเป็นและพร้อมที่จะดำเนินการสืบต่อ

วรรณรัตน์ได้รับเชิญจากสถาบันการศึกษาต่างๆ อยู่เป็นประจำ เพื่อไปอบรมถ่ายทอดความรู้และสาธิตการทำผัดไทยให้แก่ผู้สนใจ เช่น ที่วิทยาลัยการอาชีพไชยาและโรงเรียนกาญจนาภิเษก สำหรับที่โรงเรียนกาญจนาภิเษกนอกจากอบรมเป็นครั้งคราวแล้วยังได้รับเชิญไปสอนติดต่อกันหลายปี โดยทางโรงเรียนจ่ายค่าตอบแทนให้วันละ 300 บาท

ในคราวที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาเสด็จมาทรงเปิดโรงเรียนกาญจนาภิเษก วรรณรัตน์ได้มีโอกาสปรุงผัดไทยไชยาให้พระองค์ท่านเสวย พระองค์ตรัสชมว่า อร่อย มีผู้เล่าว่าหลังจากนั้นอีก 3 ปี พระองค์ได้เสด็จไปทรงเปิดงานโครงการเกี่ยวกับการเกษตรที่จังหวัดชุมพร ครั้นเสด็จกลับได้มาแวะที่ไชยาก็ทรงตรัสถามถึงผัดไทยของวรรณรัตน์ วรรณรัตน์บอกเล่าว่าเป็นความปลื้มปิติและเป็นมงคลแก่ตนเองและครอบครัวเป็นล้นพ้น

ในอนาคตวรรณรัตน์บอกว่า กำลังหาพื้นที่ที่เหมาะสมเพื่อขยายสาขาร้านผัดไทยอีกสักแห่งหนึ่ง อีกทั้งจะผลิตน้ำผัดไทยเพื่อจำหน่ายทั่วไป แต่ก็คงต้องระมัดระวังเนื่องจากคนที่ดำเนินการต้องไว้วางใจได้ทั้งด้านฝีมือและความซื่อสัตย์ อีกทั้งต้องมั่นใจได้ว่าการดำเนินงานนั้นจะต้องอยู่รอดและพัฒนาขึ้นได้อย่างยั่งยืน (วรรณรัตน์ บุญเกษม. 2552, พฤศจิกายน 20)

อาชีพของชาวไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบันว่า ความเข้มแข็งของชุมชนในประเทศไทยนั้นขึ้นอยู่กับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากเป็นที่ประจักษ์ชัดว่าการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งไปสู่การทำให้ประเทศปรับเปลี่ยนเป็นประเทศอุตสาหกรรม โดยเน้นการเจริญเติบโตในภาพรวมของประเทศและกระตุ้นให้ครอบครัวเกษตรกร ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศมุ่งผลิตเพื่อการค้า และเพิ่มปริมาณการผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ กระแสพัฒนาแนวนี้เป็นการละเลยการให้ความสำคัญกับชุมชนในฐานะเป็นองค์กรทางสังคมที่ครอบครัวเกษตรกรดำรงชีวิตอยู่และเป็นหน่วยทางสังคมที่สำคัญที่จะสร้างความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมืองให้กับครอบครัวเกษตรกร ผลที่ตามมาจากกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 มาจนกระทั่งใช้แผนพัฒนาฉบับที่ 10 คือ ชุมชนชนบทส่วนใหญ่ของประเทศตกอยู่ในภาวะที่อ่อนแอ ไม่สามารถให้หลักประกันเรื่องความมั่นคงในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองแก่สมาชิกของชุมชน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่ การที่คนในชนบทจำนวนมากไม่ได้เป็นเจ้าของทรัพยากรการผลิต แต่กลายเป็นแรงงานรับจ้างราคาถูก ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนถูกทำลาย การขาดอำนาจต่อรองในสินค้าที่ผลิตได้ และการที่บางคนมีหนี้สินเกินกว่าจะชดใช้ได้ (นภาภรณ์ หะวานนท์, 2550) การที่ความสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนลดน้อยลง และการที่คนจำนวนไม่น้อยฝากความหวังไว้กับอบายมุข อีกทั้งปัญหาสังคมด้านต่างๆก็ขยายตัวอย่างกว้างขวาง

ได้กล่าวมาแล้วว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตให้แก่ปวงชนชาวไทยในโอกาสต่างๆ มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 โดยมีสาระสำคัญคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผลและภูมิคุ้มกัน ตลอดจนให้สำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต รวมทั้งให้มีความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ ครั้นถึงปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ทำให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญต่อประชาชนชาวไทยมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นที่ประจักษ์ว่า การดำรงชีวิตแบบสายกลาง ด้วยการมีความพอเพียงอย่างน้อย 7 ประการคือ (1) พอเพียงสำหรับทุกคน (2) มีจิตใจพอเพียง (3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง (4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง (5) ปัญญาพอเพียง (6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง และ (7) มีความมั่นคงพอเพียง สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เพราะเมื่อทุกอย่างพอเพียงก็จะทำให้เกิดเป็นความสมดุลหรือเรียกว่า เศรษฐกิจสายกลางที่เชื่อมโยงทุกอย่างเข้าด้วยกัน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (ประเวศ วะสี, 2541) หากพิจารณาสาระสำคัญและเป้าหมายสูงสุดของเศรษฐกิจพอเพียงเห็นได้ว่าเป็นการเน้นที่หลักการพึ่งตนเองนั่นเอง กล่าวคือ ทำให้ชุมชนสามารถกอบกู้พลังชุมชนด้วยการพัฒนาศักยภาพของคน ชุมชนให้เกิดขึ้นเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในภาวะวิกฤตที่สังคมเผชิญอยู่

ได้ โดยที่สามารถพึ่งตนเอง ในด้านจิตใจ คือ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี มีความเอื้ออาทร ประนีประนอมและเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ด้านสังคมคือ แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นอิสระ ตั้งอยู่บนฐานของเมตตาธรรม ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยตั้งอยู่บนหลักการของความยั่งยืน ด้านเทคโนโลยี ต้องรู้จักเลือกนำมาใช้เฉพาะที่สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของสภาพแวดล้อมของประเทศ อีกทั้งควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเองด้วย และด้านเศรษฐกิจ ต้องปรับทิศทางใหม่คือ มุ่งลดรายจ่าย และยึดหลักพออยู่พอกิน พอใช้ หารายได้อย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่ก่อหนี้หากไม่มีผลตอบแทนที่คุ้มค่า และจะต้องพยายามลดความเสี่ยงด้านต่างๆ ด้วย (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) ซึ่งถ้าเป็นไปเช่นนี้ย่อมเป็นที่หวังได้ว่าชุมชนจะพ้นจากภาวะที่อ่อนแอได้ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ต้องตระหนักอย่างยิ่งคือ เศรษฐกิจพอเพียงนอกจากเป็นเทคนิคการจัดการไร่นาแล้วจะต้องรวมเอาอุดมการณ์ โลกทัศน์ ความสัมพันธ์ทางสังคม และค่านิยมหรือวัฒนธรรมเข้ามาด้วย (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2544) เมื่อเป็นเช่นนี้ การพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จึงควรตั้งอยู่บนหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงที่ครอบคลุมถึงทางสายกลาง สังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี และเศรษฐกิจ ซึ่งเมื่อประยุกต์ใช้ต้องคำนึงถึงรายละเอียดต่อไปนี้

1. ทางสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา เป็นทางปฏิบัติที่ไม่สุดโต่งไปในทางอุดมการณ์ใดอุดมการณ์หนึ่งเกินไป มุ่งเน้นใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา ไม่ยึดติดอย่างมงาย ในที่นี้หมายรวมถึงความพอประมาณ ความซื่อสัตย์ ไม่โลภ และไม่เบียดเบียนผู้อื่นนั่นเอง

2. สังคมและวัฒนธรรม สังคมเป็นการใช้ชีวิตบนฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง ส่วนด้านวัฒนธรรมเป็นเรื่องของความเชื่อ อุดมการณ์ คุณค่า เป็นมาตรฐานที่คนในชุมชนมีร่วมกัน คนในชุมชนยึดโยงเกาะเกี่ยว และสามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างราบรื่น

3. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การใช้ชีวิตบนทั้งสองประการนี้ คนและชุมชน ต้องรู้จักใช้บนฐานของความพอดี รู้จักจัดการอย่างชาญฉลาด และรอบคอบ เลือกใช้ทรัพยากรและปกป้องดูแลสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ให้เกิดความยั่งยืนอย่างสูงสุด

4. เทคโนโลยี หมายรวมถึง การใช้ชีวิตบนฐานเดิมคือ เทคโนโลยีอันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน และรู้จักใช้เทคโนโลยีใหม่ที่เหมาะสมอย่างพอดี และสอดคล้องต่อความต้องการและสภาพแวดล้อม มีการพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยเทคโนโลยีที่ใช้ก่อให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มากเป็นหลัก

5. เศรษฐกิจ เป็นการใช้ชีวิตบนฐานของความพอดี ด้วยการคิดวางแผนอย่างรอบคอบ ใช้จ่ายรายได้ในการดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่ พอกินตามอัตภาพของตน รู้จักเก็บออม ไม่เสี่ยงต่อการก่อหนี้สิน หรือการลงทุนที่มีความเสี่ยงสูง

การจัดการตนเองในการประกอบอาชีพของตำบลป่าเวตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

จากการศึกษาสถานภาพด้านอาชีพในพื้นที่ตำบลป่าเวด้วยการใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาพิจารณาเป็นเบื้องต้น พบว่ามีอาชีพที่น่าสนใจ ซึ่งเข้าข่ายดังกล่าว 3 อาชีพ โดยดำเนินงานในลักษณะกลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มอาชีพสตรีบ้านเดิมเจ้า กลุ่มผักปลอดสารพิษ และกลุ่มแม่บ้านศิริทิพย์น้ำผัดไทยไชยา

กลุ่มอาชีพสตรีบ้านเดิมเจ้าเป็นการรวมกลุ่มเพื่อแปรรูปข้าวเปลือกเป็นผลิตภัณฑ์ข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือเพื่อสุขภาพ สาเหตุของการจัดตั้งกลุ่มมาจากชาวบ้านจำนวนมากที่ยึดอาชีพทำนาเป็นหลัก ต้องขายข้าวเปลือกให้แก่พ่อค้าคนกลางในราคาต่ำ เริ่มแรกชาวนากลุ่มเล็กๆ จึงหาทางออกในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่จากสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นเพื่อการช่วยเหลือกันเองด้วยการสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชน รูปแบบการจัดตั้งกลุ่มเป็นลักษณะของการรวมกลุ่มสนใจที่ไม่มีการกำหนดคุณสมบัติใดๆ ไม่มีการเปิดเวทีชาวบ้าน การขยายตัวเพิ่มของสมาชิกขึ้นอยู่กับความสนใจ ปรัชญาการทำงานคือ การพึ่งตนเองเป็นหลัก กระบวนการเรียนรู้ทุกอย่างเป็นลักษณะของการลงมือทดลองทำ เมื่อเห็นว่าบังเกิดผลดีก็ทำต่อ การลงทุนร่วมกันในระยะแรกสมาชิกสามารถลงทุนมากน้อยตามความสนใจ แต่ภายหลังกลุ่มกำหนดให้ทุกคนมีหุ้นได้ไม่เกินคนละ 5 หุ้น หุ้นละ 100 บาท โครงสร้างการบริหารกลุ่มเพิ่งกำหนดไว้ชัดเจนในภายหลัง อำนาจการบริหารส่วนใหญ่อยู่ที่ประธานกลุ่ม ลักษณะการดำเนินงานยังคงเป็นการร่วมกันทำงานตามลักษณะชุมชนแบบเก่า การดำเนินงานมักขาดความต่อเนื่อง เมื่อมีปัญหากลุ่มพยายามแก้ปัญหาโดยใช้ระบบกลุ่ม สำหรับสวัสดิการของกลุ่มยังไม่ได้ดำเนินการเรื่องนี้ ในด้านความสำเร็จ กลุ่มเห็นว่าเป็นความสำเร็จของชาวบ้านที่รวมตัวกันพึ่งตนเอง และร่วมทำงานกันด้วยความเห็นอกเห็นใจ มีความรัก ความสามัคคี ซึ่งนำไปสู่การดำเนินงานอื่นๆ ในชุมชนให้เข้มแข็งขึ้น สำหรับแผนงานในอนาคตเพียงแต่กำหนดร่วมกันคร่าวๆ ว่าจะผลิตข้าวปลอดสารพิษ ในลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้น่าสนใจยิ่งขึ้น

สำหรับกลุ่มผักปลอดสารพิษ เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการริเริ่มศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่เขาพนมแบกของอาจารย์วิศิษฏ์ รักษาพราหมณ์ ที่ดำเนินการด้วยการใช้ทุนทรัพย์ของตัวเองเป็นส่วนใหญ่ ด้วยฐานคิดที่ว่าเศรษฐกิจพอเพียงจะช่วยแก้ปัญหาปากท้องของประชาชนผู้สนใจ จากศูนย์ฯ ซึ่งดำเนินการดังกล่าวทำให้ชาวบ้านที่เห็นแบบอย่างให้ความสนใจต่อเรื่องนี้ และได้ร่วมประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อดำเนินงานกิจกรรมทางการเกษตร และได้ข้อสรุปว่าจะดำเนินงานในลักษณะกลุ่มเพื่อปลูกผักปลอดสารพิษ ในระยะแรกใช้พื้นที่ของเพื่อนบ้านมาดำเนินการ เนื่องจากชาวบ้านแต่ละคนไม่มีพื้นที่เพียงพอ สำหรับการรวมกลุ่ม

แม้ระยะแรกกลุ่มยังไม่เป็นรูปร่างที่ชัดเจนแต่ก็ให้ความสำคัญกับปรัชญาของกลุ่มคือ สมาชิกต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความสามัคคี มีความขยันอดทน และต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกันเช่นสังคมชาวบ้านในอดีต อีกทั้งมีปณิธานร่วมกันว่า การปลูกผักจะต้องไม่ใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีใดๆ ในส่วนของการใช้พื้นที่เพาะปลูก สมาชิกแต่ละคนได้รับส่วนแบ่งคนละ 80 ตารางวา การตัดสินใจปลูกผักชนิดใด ถือเป็นความอิสระของแต่ละคน แต่ผักที่ปลูกกันเป็นส่วนใหญ่คือ ผักบุ้ง ผักกาด ผักเสี้ยน แตงกวา ถั่วฝักยาว และมะเขือ ผลผลิตดังกล่าวนอกจากใช้บริโภคในครอบครัวแล้ว ได้ขายให้แก่คนในชุมชนด้วย ภายหลังจากผลิตไปได้ระยะหนึ่ง ผลปรากฏว่าผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภคในชุมชน จึงขยายพื้นที่ปลูกเข้าไปยังที่สาธารณะ ซึ่งกลุ่มได้ขออนุญาตใช้จากตำบลป่าเว การดำเนินการปรับพื้นที่ได้รับเงินบริจาคจากสารวัตรกำนันการขยายพื้นที่ดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกอีกจำนวนมาก โดยดำเนินการปลูกผักปลอดสารพิษด้วยการแบ่งพื้นที่ให้แก่สมาชิกคนละ 80-100 ตารางวา สมาชิกได้จัดแบ่งพื้นที่เป็น 4 ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง ปลูกผักบุ้ง ผักกาด แตงกวา พริก มะเขือ ตะไคร้ ขมิ้น คูน ฯลฯ ส่วนที่สอง ปลูกข้าวโพด พืชกินยอดกินใบ เช่น ชะอม ส้มป่อย โหระพา แมงลัก ส่วนที่สาม ปลูกเผือก มัน และส่วนที่สี่ ปลูกกล้วย และมะละกอ โดยที่สมาชิกแต่ละคนสามารถเลือกปลูกพืชชนิดใดตามความถนัดได้ จากสภาพการดำเนินการดังกล่าวทำให้สมาชิกในครัวเรือนมีผลผลิตที่ใช้บริโภคในครัวเรือน และมีรายได้ตลอดทั้งปีอย่างพอเพียง สมาชิกแต่ละคนมีรายได้ต่อเดือนประมาณ 3,000-4,000 บาท สำหรับการบริหารกลุ่ม กลุ่มมีการประชุมสมาชิกทุกเดือน หากมีเรื่องสำคัญก็จะมีการนัดประชุมเป็นกรณีพิเศษ สำหรับด้านการเงินต่างคนต่างรับผิดชอบในส่วนของตัวรอง กลุ่มได้สร้างเครือข่ายกับสำนักงานเกษตรอำเภอไชยา และศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลป่าเว เพื่อความช่วยเหลือด้านวิชาการเกี่ยวกับการผลิตปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ น้ำส้มควันไม้ และการใช้พืชบางชนิดมาทำเป็นสารกำจัดแมลง ในส่วนนี้มีทั้งการผลิตร่วมกันและการผลิตแยกกัน แต่ก็สามารถหยิบยืมกันใช้ได้ นอกจากนี้ยังมีการเสริมความรู้ด้วยการนำสมาชิกกลุ่มไปศึกษาดูงานในแหล่งที่ดำเนินการเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้ผลด้วย จุดเด่นที่สำคัญของกลุ่มผักปลอดสารพิษคือ การพึ่งตนเองและการเรียนรู้ ในส่วนของการจัดการพึ่งตนเอง กลุ่มสร้างงานขึ้นมาได้ด้วยการมองไปที่ปัญหาและความต้องการของชุมชน แล้วร่วมคิดร่วมทำกันโดยพึ่งตนเองให้มากที่สุด ด้วยคิดว่าปัญหาที่เผชิญอยู่เป็นปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้ การแก้ปัญหาหรือการหาทางออกร่วมกันคือ การเรียนรู้ร่วมกัน (โกวิทย์ พวงงาม, 2553) สำหรับด้านการเรียนรู้กลุ่มได้ตระหนักว่าการเรียนรู้เพื่อทำ การเรียนรู้เพื่อเป็น และการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2546) เป็นหนทางแห่งความสำเร็จของการดำเนินชีวิตในชุมชน ซึ่งแท้ที่จริงแล้วมีมาในสังคมอันยาวนาน นอกจากนี้เงื่อนไขสนับสนุนในการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนที่สำคัญอย่างยิ่ง สำหรับกลุ่มผักปลอดสารพิษคือ การมีผู้นำตามธรรมชาติที่คิดและปฏิบัติได้เป็นแบบอย่างแก่คนทั่วไป

ในส่วนของกลุ่มแม่บ้านศิริทิพย์ น้ำผัดไทยไชยา เป็นกลุ่มอาชีพที่มีพัฒนาการมายาวนานเกิดจากการที่ผู้นำชุมชนเล็งเห็นการณ์ไกลว่า ชุมชนควรที่จะมีผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว จึงเริ่มรวมกลุ่มด้วยการเข้าหุ้นเพื่อผลิตเครื่องจักสาน ทำพวงหรีด ทำขนม และผลิตน้ำผัดไทย แต่ในที่สุดเมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่งก็พบว่า การผลิตน้ำผัดไทยเพื่อจำหน่ายได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคที่ดีที่สุด จึงเน้นการผลิตน้ำผัดไทยเป็นหลัก ความนิยมบริโภคผัดไทย ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญคือ น้ำผัดไทยที่อร่อย ทำให้ภายหลังจากกลุ่มได้เข้าร่วมงานแสดงสินค้าในที่ต่างๆ ทั้งภายในจังหวัดและต่างจังหวัด การผลิตน้ำผัดไทยของกลุ่มจึงต้องดำเนินการผลิตน้ำผัดไทยกระป๋องเพื่อจำหน่ายแทนการผลิตวันต่อวันที่ไม่ทันกับความต้องการ ในช่วงนี้เองน้ำผัดไทยได้รับการยอมรับให้เป็นสินค้า OTOP แต่ภายหลังจากนั้นผู้ริเริ่มและเป็นผู้นำในการผลิตหมดวาระจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ส่งผลให้การผลิตชะงักลง การผลิตในระบบกลุ่มใหญ่เปลี่ยนแปลงเป็นการผลิตกันในครัวเรือนโดยยังคงร่วมมือกันทำเช่นเดิม แต่สมาชิกมิได้มาดำเนินการพร้อมเพรียงดังเก่า ในระยะนี้เองกลุ่มได้ร่วมกันทำแผนแม่บทเพื่อฟื้นฟูงานดังกล่าว และได้รับทุนสนับสนุนดำเนินงานจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอไชยา ทำให้กลุ่มเริ่มฟื้นตัวอีกครั้งหนึ่ง โดยที่ยังร่วมกันทำในนามกลุ่มแม่บ้านเช่นเดิม แต่กิจกรรมการผลิตจำกัดอยู่ในวงแคบ และผลิตภัณฑ์ราคาสูงขึ้นกว่าเดิม เพราะวัสดุที่ใช้ผลิตแพงกว่าแต่ก่อนมาก แม้การดำเนินงานจะมีอุปสรรคบ้าง แต่กลุ่มยังคงดำเนินงานนี้ต่อไป เนื่องจากเห็นว่าเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านของไชยาให้คงอยู่ประการหนึ่ง และเป็นการรวมกลุ่มในชุมชนให้สมัครสมานสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูล เห็นอกเห็นใจกันทั้งในส่วนงานนี้และงานอื่นๆ

เมื่อพิจารณากลุ่มอาชีพทั้ง 3 กลุ่มของตำบลป่าเว ซึ่งได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าแต่ละกลุ่มมีการจัดการตนเองในการดำเนินงานเกี่ยวกับอาชีพ ที่มีทั้งส่วนที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ส่วนที่เหมือนกันคือ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่แต่เดิมเป็นชาวนา เมื่อการทำนาลดลง รายได้จากการทำนาไม่แน่นอน บางครอบครัวต้องซื้อข้าวสารกินและมีรายจ่ายอื่นๆ ในครอบครัวเพิ่มขึ้น จึงจำเป็นต้องหารายได้เพิ่มเติมเพื่อจุนเจือครอบครัว รูปแบบการรวมกลุ่มเป็นลักษณะของกลุ่มสนใจ ไม่เน้นการรวมกลุ่มที่เข้มงวด สมาชิกกลุ่มแต่ละคนมีอิสระที่จะอยู่หรือลาออกจากสมาชิกและแต่ละกลุ่มมุ่งที่จะพึ่งตนเองให้มากที่สุด สำหรับส่วนที่แตกต่างกันคือ แต่ละกลุ่มมีพัฒนาการไม่เหมือนกัน โครงสร้างการบริหารและดำเนินงานกลุ่มบางกลุ่มให้อำนาจแก่ประธานกรรมการมากเกินไป นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายทั้งกับภายในชุมชนและภายนอกชุมชนก็แตกต่างกัน อีกทั้งบางกลุ่มมุ่งการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก อย่างไรก็ตามในบรรดากลุ่มอาชีพทั้ง 3 กลุ่ม เห็นได้ชัดว่า กลุ่มผักปลอดสารพิษเป็นกลุ่มที่มีแนวทางการพัฒนาอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่โดดเด่นกว่ากลุ่มอื่นๆ

การจัดการตนเองในการประกอบอาชีพของตำบลทุ่งตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

สถานภาพด้านอาชีพในพื้นที่ตำบลทุ่ง จากการพิจารณาเบื้องต้นด้วยการใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า มีอาชีพที่น่าสนใจ 8 อาชีพ ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน กลุ่มเลี้ยงเป็ดบ้านขนอน การทำนาและกลุ่มทำนาตำบลทุ่ง กลุ่มเลี้ยงโคตำบลทุ่ง กลุ่มเลี้ยงตะพาบน้ำ อาชีพเพาะเห็ดฟางที่บ้านยางยวน อาชีพทำขนมข้าวเหนียวกวน และอาชีพทำหมวกใบตาล

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน ในระยะแรกเป็นการรวมกลุ่มอย่างหลวมๆ โดยมีผู้นำชุมชนคือ นายวิรัตน์ มีธรรมเป็นผู้ริเริ่ม จุดประสงค์เพื่อทำอาชีพเสริม สร้างรายได้มาจุนเจือครอบครัว เนื่องจากราคาปาล์มน้ำมันอันเป็นพืชหลักที่มาแทนการทำนาตกต่ำลง การประชุมพบปะหารือกันครั้งแรกต่างเห็นพ้องกันว่าควรประกอบการทำปุ๋ยหมักจากทะลายปาล์มน้ำมันตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ระยะแรกได้แยกกันทำเป็นรายบุคคลโดยเน้นทำขึ้นใช้กันเองในหมู่บ้านเพื่อทดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีที่มีราคาสูง ภายหลังที่ดำเนินการได้ระยะหนึ่งได้รวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น มีการกำหนดโครงสร้างการบริหารและระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินงานของกลุ่ม กลุ่มได้ประสานงานกับหน่วยงานราชการภายในอำเภอเพื่อขอคำแนะนำทางวิชาการ ด้านงบประมาณ ใช้เงินกองทุนหมู่บ้านและเงินสัจจะออมทรัพย์ของหมู่บ้านที่สมาชิกของหมู่บ้านฝากมาสนับสนุนจึงไม่ต้องถือหุ้นแต่ประการใด ภายหลังจากดำเนินการไประยะหนึ่งชุมชนได้ข้อสรุปว่า สามารถลดค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับปุ๋ยลงได้มากกว่าครึ่งหนึ่งของการใช้ปุ๋ยเคมี จึงทำให้มีผู้สมัครเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น ในการดำเนินงานแม้จะไม่เข้มงวด โดยใช้กฎระเบียบมากนัก แต่ด้านการเงิน และความรับผิดชอบการทำงานตามที่กลุ่มกำหนดได้รับการดูแลจากคณะกรรมการกลุ่มเป็นอย่างดี มีการประชุมสมาชิกทุกเดือนเพื่อทบทวนการดำเนินงานและหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและช่วยกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว แนวทางการดำเนินงานที่ยึดเป็นหลักอย่างมั่นคงคือ แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ผลผลิตที่ได้จากการดำเนินงานมีอย่างเพียงพอกับสมาชิก ส่วนเงินที่ได้จากการจำหน่าย นอกจากใช้จ่ายเป็นค่าแรงงานแก่สมาชิกที่มาร่วมทำงานแล้วได้นำเข้าสมทบกับเงินออมทรัพย์กองทุนหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นทุนการผลิตต่อเนื่อง ทำให้ทุนการผลิตมีความมั่นคง ในเวลาต่อมากลุ่มได้จดทะเบียนเป็นวิสากิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน ลักษณะเด่นของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มนี้คือ ใช้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการดำเนินงาน นำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ช่วยแก้ปัญหาเรื่องการใช้ปุ๋ยเคมีโดยเปลี่ยนมาเป็นปุ๋ยหมัก ทำให้ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรเรื่องปุ๋ยลดลงมากกว่าครึ่งหนึ่ง และที่สำคัญก็คือ ชุมชนมีกลุ่มคนที่ร่วมทำงานกันด้วยความสมัครสมานสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูล ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน วันนี้วิสาหกิจกลุ่มเกษตรอินทรีย์จึงสามารถยืนอยู่ได้อย่างมั่นคงโดยการเรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม และความสามารถในการจัดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิด

ประโยชน์สูงสุด การไม่เน้นการแสวงหาทุนภายนอกมาใช้ เพราะเชื่อว่าทุนภายนอกยิ่งใช้ยิ่งหมด ซึ่งเป็นอันตรายต่อสังคมในระยะยาว และการเรียนรู้ที่สำคัญจากการดำเนินงานคือ สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้ความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้สิ่งที่ประจักษ์ชัดอย่างหนึ่งของกลุ่มอาชีพนี้คือ การมีผู้นำของชุมชนตามธรรมชาติที่คิดดี และปฏิบัติได้ เป็นหนทางที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มได้อย่างเหนียวแน่น

กลุ่มเลี้ยงเป็ดบ้านขนอน ตำบลทุ่ง เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านร่วมกันดำเนินการทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อหาลู่ทางสร้างอาชีพ ทั้งนี้เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งได้สนับสนุนงบประมาณให้ทุกหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 100,000 บาท เพื่อสร้างอาชีพ การที่ชาวบ้านกลุ่มนี้ต้องตัดสินใจรวมกลุ่มกันเลี้ยงเป็ดเนื่องจากเกือบทุกครอบครัวมีประสบการณ์ในเรื่องนี้ แม้การรวมกลุ่มเกิดจากการทำประชาคมหมู่บ้าน แต่เมื่อดำเนินการจริงแต่ละครอบครัวที่เป็นสมาชิกกลุ่มนำเงินมาแบ่งกัน ตามจำนวนลูกเป็ดที่จะนำมาเลี้ยง โดยที่ต่างคนต่างเลี้ยง ในการเลี้ยงดำเนินการตามแบบเดิมที่เคยเลี้ยงกันมาคือ สร้างคอกขังเป็ด อาหารหลักของเป็ดคือ ข้าวเปลือก รำ และหัวกุ้ง และปล่อยให้เป็ดหากินเองในนาข้าว เกษตรอำเภอได้ให้คำแนะนำเรื่องโรคด้วยการออกไปให้คำแนะนำโดยตรงและแจกเอกสาร ผลจากการเลี้ยงได้ไข่เป็ดเพื่อบริโภคในครัวเรือน และจำหน่ายภายในหมู่บ้านหรือจำหน่ายให้แก่ผู้ผลิตไข่เค็ม สมาชิกบางคนทำสวนครัวควบคู่ไปด้วย ทำให้ประหยัดรายจ่ายในครอบครัวได้อย่างดี

การทำนาและกลุ่มทำนาในพื้นที่ตำบลทุ่ง ในพื้นที่นี้แต่เดิมเป็นแหล่งทำนาที่ใหญ่ที่สุดของอำเภอไชยา แต่ภายหลังชาวนาใช้พื้นที่นาส่วนหนึ่งทำสวนปาล์มน้ำมัน เนื่องจากมีปัญหาเรื่องน้ำในการทำนาและรายได้จากสวนปาล์มน้ำมันดีกว่าการทำนา อีกทั้งรัฐบาลให้การสนับสนุนทำสวนปาล์มน้ำมัน ในปัจจุบันแม้ว่าจะมีปัญหาเรื่องน้ำที่ใช้ทำนาก็ตาม แต่ก็ยังมีชาวนาทำนากันอยู่ไม่น้อย ด้วยหวังจะรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมการทำนาของบรรพบุรุษให้คงอยู่ และที่สำคัญคือ ได้มีข้าวที่ปลอดภัยใช้บริโภค ใช้เลี้ยงเป็ด และใช้ทำขนมโดยไม่ต้องซื้อหา อีกทั้งข้าวที่เหลือยังใช้ขายเป็นรายได้เพื่อการยังชีพในครอบครัวด้วย สำหรับการทำนาในปัจจุบันได้เปลี่ยนจากการใช้ควายเหยียบนาและไถคราด มาเป็นใช้รถจักรแทน แม้จะต้องลงทุนเพิ่มขึ้นแต่ก็สะดวกและรวดเร็วกว่า ต่อมาเมื่อมีการทำประชาคมหมู่บ้านได้เกิดกลุ่มทำนาขึ้นที่ตำบลทุ่ง 2 กลุ่ม ทั้ง 2 กลุ่มได้รับเงินทุนสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อดำเนินการ การรวมตัวเป็นกลุ่มดำเนินการอย่างหลวมๆ ไม่มีกฎระเบียบชัดเจน ดำเนินการเพื่อความสะดวกในการรับเงินสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มได้รับการเสริมความรู้เกี่ยวกับการทำนาในด้านการใช้ปุ๋ยและการใช้ยาปราบศัตรูพืชจากองค์กรต่างๆ ภายในอำเภอในด้านพันธุ์ข้าวแต่เดิมใช้เมล็ดพันธุ์จากศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอำเภอกาญจนดิษฐ์ แต่ภายหลังได้รับการควบคุมคุณภาพพันธุ์ข้าวจากศูนย์ฯ อย่างดี ทำให้กลุ่มได้จดทะเบียนการค้าเป็นศูนย์เมล็ดพันธุ์ สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์เพื่อใช้ปลูกในพื้นที่ได้เอง สำหรับผลผลิตข้าวจากการทำนาแต่ละครั้งอยู่ที่ 65 ถังต่อไร่ เมื่อหักต้นทุนการผลิตแล้วชาวนาซึ่งมีพื้นที่ 10 ไร่ ยังคงมีเงินเหลือ

เพียงพอต่อการยังชีพ สำหรับการรวมกลุ่มแม้จะดำเนินการอย่างหลวมๆ และเป็นอิสระ แต่ช่วยให้กลุ่มชาวนาประจักษ์ว่า วัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ยังคงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

กลุ่มเลี้ยงโคตำบลทุ่ง กลุ่มอาชีพนี้มี 3 กลุ่ม เกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านร่วมกันทำประชาคมหมู่บ้าน โดยมีฐานคิดว่าในพื้นที่มีแหล่งอาหารสำหรับเลี้ยงโคที่อุดมสมบูรณ์เพื่ออนุรักษ์การเลี้ยงโคพื้นบ้านที่ชาวบ้านเลี้ยงควบคู่กับการดำเนินชีวิตมายาวนานให้คงอยู่ต่อไป และเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว อีกทั้งเห็นว่าปุ๋ยคอกที่ได้จากการเลี้ยงได้ใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชผักและช่วยเพิ่มความอุดมสมบูรณ์แก่ดินในเรือกสวนไร่นาที่เลี้ยงด้วย สำหรับทุนในการเลี้ยงได้รับมาจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง โดยที่สมาชิกกลุ่มทั้ง 9 คน ได้รับเงินส่วนแบ่งไปเท่าๆ กัน ในด้านโครงสร้างของกลุ่มและกฎระเบียบในการดำเนินงาน กำหนดไว้หลวมๆ เพื่อความสะดวกแก่การกู้เงิน สิ่งที่กลุ่มเข้มงวดคือ สมาชิกทุกคนต้องเข้าร่วมประชุมทุกครั้งที่มีการประชุม และต้องคืนเงินกู้ให้แก่องค์การบริหารส่วนตำบลตามเวลาที่กำหนด ในส่วนของการเลี้ยง สมาชิกต่างคนต่างเลี้ยง ใครจะเลี้ยงกี่ตัวก็ทำได้โดยอิสระ มีทั้งที่เลี้ยงในพื้นที่ของตัวเองและพื้นที่ของเพื่อนบ้านซึ่งอนุญาตให้เลี้ยง สมาชิกส่วนใหญ่หาโคพื้นบ้านมาเลี้ยงอย่างต่อเนื่อง เมื่อรุ่นก่อนตัวโตพอขายได้ก็ขาย แล้วซื้อหาลูกโคมาเลี้ยงต่อ ปีหนึ่งๆ มีกำไรอยู่ที่ตัวละ 8,000-10,000 บาท สำหรับการดูแลเรื่องโรค ปศุสัตว์อำเภอไชยาได้เข้ามาดูแลรักษาให้เป็นอย่างดี ในการขายต่างคนต่างขาย ผู้ซื้อมีทั้งคนในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน ทั้ง 3 กลุ่มเห็นตรงกันว่าการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งให้ยืมเงินทุนเป็นสิ่งที่ดี เพราะช่วยให้ชาวบ้านที่ยากจนมีโอกาสได้ประกอบอาชีพอย่างอิสระ สมาชิกได้มีโอกาสพบปะสังสรรค์กันทำให้ใกล้ชิดสนิทสนม และเกื้อกูลต่อกัน และที่สำคัญคือ เป็นทางหนึ่งที่ช่วยเสริมเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัว และชุมชนด้วย

กลุ่มเลี้ยงตะพาบน้ำตำบลทุ่ง เป็นกลุ่มอาชีพที่รวมตัวกันบนพื้นฐานความคิดที่ว่าเพื่อครอบครัวได้มีอาชีพเสริม จะได้มีรายได้มาจุนเจือครอบครัว การตกลงร่วมกันในการทำอาชีพนี้เพราะเห็นว่ามีพื้นที่ที่เหมาะสม และราคาตะพาบน้ำที่เลี้ยงประมาณ 1 ปี ขณะนั้นสูงถึงกิโลกรัมละ 500 บาท กลุ่มได้เงินทุนสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง แล้วนำมาแบ่งเท่าๆ กัน เกือบทุกคนที่เลี้ยงต้องใช้เงินทุนจากครอบครัวมาช่วยเสริม เนื่องจากต้องลงทุนซื้อลูกตะพาบน้ำจากภาคกลาง ต้องสร้างบ่อคอนกรีต และต้องซื้ออาหารเพื่อใช้เลี้ยง ในระยะ 1-2 ปีแรก การเลี้ยงดำเนินไปด้วยดี สมาชิกแต่ละคนต่างก็มีกำไรงดงามมาก แต่เมื่อเวลาผ่านไป 2-3 ปี มีผู้สนใจเลี้ยงเพิ่มมากขึ้น ราคาลูกตะพาบน้ำและอาหารที่ใช้เลี้ยงแพงขึ้น ขณะที่ราคาขายตะพาบน้ำลดลงเหลือเพียงกิโลกรัมละ 60 บาทเท่านั้น ในที่สุดเมื่อย่างเข้าปีที่ 4 กลุ่มผู้เลี้ยงตะพาบน้ำต่างก็ทยอยเลิกราไปตามๆ กัน เงินทุนที่ได้รับจากองค์การบริหารส่วนตำบลต้องนำไปใช้เพื่อประกอบอาชีพอื่นแทน เช่น เพาะเห็ดฟาง ทำสวน ค้าขาย ฯลฯ กลุ่มเลี้ยงตะพาบน้ำเห็นพ้องกันว่าการไม่ได้รวมกันวางแผนเพื่อดำเนินงานอย่างรัดกุม การไม่เรียนรู้เรื่อง

การตลาดให้ถ่องแท้ และการไม่ศึกษาวิธีการเลี้ยงตามหลักวิชาการคือ สาเหตุสำคัญของความล้มเหลว สภาพการณ์ดังกล่าวเป็นบทเรียนสำคัญที่ชาวบ้านได้เรียนรู้ ซึ่งชาวบ้านต่างเห็นตรงกันว่าในการดำเนินการเกี่ยวกับอาชีพใดๆ คราวต่อไปจะใช้เป็นบทเรียนมิให้เกิดเรื่องทำนองเดียวกันขึ้นอีก

อาชีพเพาะเห็ดฟางที่บ้านยางยวน ตำบลทุ่ง อาชีพนี้เป็นอาชีพที่ต่างคนต่างทำ แต่เดิมชาวบ้านไม่เคยคิดว่าทะลายปาล์มน้ำมันซึ่งหีบเอาน้ำมันแล้วจะใช้เพาะเห็ดฟางได้ รู้กันแต่เพียงว่าวัสดุดังกล่าวใช้ทำปุ๋ยได้เท่านั้น ครั้นเมื่อชาวบ้านในพื้นที่นี้ได้พบเห็นชาวบ้านในพื้นที่อื่นนำวัสดุชนิดนี้มาใช้เพาะเห็ดฟางได้ผลดีจึงนำมาทดลองทำดูบ้าง ในที่สุดก็ทำกันอย่างแพร่หลายทั่วไปทั้งหมู่บ้าน โดยเริ่มจากทำเพื่อใช้เห็ดเป็นอาหารในครอบครัว ญาติพี่น้อง และเพื่อนฝูง แต่ครั้นเห็นว่าสามารถจำหน่ายได้ราคาดี จึงดำเนินการเป็นอาชีพเสริมให้แก่ครอบครัว การเพาะเห็ดฟางจากวัสดุดังกล่าว ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 การดำเนินการใช้วัสดุคือ ทะลายปาล์มน้ำมันซึ่งหีบเอาน้ำมันออกแล้วมาเป็นวัสดุหลัก โดยทะลายปาล์มดังกล่าวได้จากลานเทปาล์มซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น นอกจากนั้นต้องซื้อวัสดุอื่นๆ เช่น แป้งข้าวเหนียว เชื้อเห็ดฟาง อาหารเสริมและผ้ายางที่ใช้คลุม การลงทุนครั้งแรกจะลงทุนมากกว่าครั้งต่อๆ มา การดำเนินการมีขั้นตอนการทำที่จำเป็นต้องมีความประณีต การเพาะเห็ดฟางแต่ละครั้งหากเริ่มตั้งแต่การเตรียมทะลายปาล์ม จนกระทั่งได้ผลผลิตใช้เวลาประมาณ 3 เดือนเศษ แต่ถ้ามีการเตรียมทะลายปาล์มไว้แล้วจะใช้เวลาเพียง 6-7 วัน เท่านั้นก็ได้ผลผลิต ผลผลิตเห็ดฟางที่ได้จากการใช้ทะลายปาล์ม 1 คันรถยนต์หกล้อ เพื่อเพาะเห็ดฟางจะได้เห็ดฟางในช่วง 3 สัปดาห์ที่เก็บได้มากประมาณ 70-80 กิโลกรัมต่อวัน การเพาะเห็ดแต่ละครั้งจึงมีรายได้ต่อเดือนประมาณ 10,000-12,000 บาท งานเพาะเห็ดดังกล่าวผู้ประกอบการในปัจจุบัน ซึ่งมีหลายครอบครัวต่างมีความเห็นว่าตรงกันว่าเป็นงานที่อิสระที่เป็นประโยชน์ และลงทุนไม่แพงเนื่องจากมีวัสดุในท้องถิ่น ขั้นตอนการทำก็ไม่สลับซับซ้อน มีความปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค อีกทั้งมีประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมเนื่องจากทะลายปาล์มซึ่งเพาะเห็ดแล้วกลายเป็นปุ๋ยอย่างดีด้วย

อาชีพทำขนมข้าวเหนียวกวน แต่เดิมชาวไชยานิยมบริโภคขนมชนิดนี้กันทั่วไป จึงนิยมทำกันทุกครัวเรือน และใช้เป็นอาหารหวานในงานแทบทุกงานทั้งที่บ้านและที่วัด แม้ในปัจจุบันคนรุ่นใหม่นิยมบริโภคขนมอื่นๆ กันมากขึ้น แต่ขนมข้าวเหนียวกวนของชาวไชยายังคงมีผู้ทำและมีผู้บริโภคอยู่ทั่วไปทุกตำบล โดยเฉพาะงานบวชนาคจะพบเห็นอยู่แทบทุกงาน ในปัจจุบันขนมข้าวเหนียวกวนจึงมีบางครอบครัวทำเพื่อจำหน่าย วัสดุที่ใช้ทำส่วนใหญ่เป็นวัสดุที่หาได้ไม่ยากในท้องถิ่น ขั้นตอนการทำก็ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และทุกคนในครัวเรือนสามารถช่วยกันทำ สำหรับรายได้จากการจำหน่ายแม้จะไม่เป็นที่แน่นอนนัก ส่วนใหญ่เป็นการผลิตตามที่มีผู้สั่งให้ทำ ซึ่งมีอยู่เสมอมิได้ขาด สาเหตุหนึ่งที่ข้าวเหนียวกวนไม่ได้รับความนิยมเช่นขนมอื่นๆ เนื่องจากบรรจุภัณฑ์ไม่น่าจับต้อง แต่ผู้ทำบอกว่าคงจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบดังกล่าวไม่ได้ เนื่องจากไม่มั่นใจว่าจะคุ้มกับการลงทุนหรือไม่

อาชีพทำหมวกใบตาลเป็นอาชีพที่ทำกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 ผู้มาสอนชาวบ้านตำบลทุ่งให้ทำ เป็นชาวบ้านตำบลพุมเรียง ขณะนั้นที่ตำบลพุมเรียงเป็นแหล่งผลิตหมวกใบตาลแหล่งใหญ่ที่ผลิตจำหน่ายทั่วภาคใต้ หลังจากปี พ.ศ. 2515 จึงมีผู้ผลิตหมวกใบตาลที่ตำบลทุ่ง แต่ก็มีเพียงไม่กี่ครอบครัว การทำหมวกใบตาลใช้วัสดุหลักคือ ใบตาลจากต้นตาลโตนด ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในตำบลทุ่ง ขั้นตอนการผลิตค่อนข้างยุ่งยาก เฉพาะตอนเตรียมใบตาล แต่ขั้นตอนการเย็บเป็นหมวกทำได้โดยรวดเร็ว ช่วงปี พ.ศ.2520-2530 หมวกใบตาลเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวาง ผู้ผลิตมีรายได้จากการผลิตเดือนหนึ่งประมาณ 10,000 บาท แต่ภายหลังที่ผลผลิตหมวกอุตสาหกรรมมีมากขึ้น มีรูปแบบหลากหลายขึ้น อีกทั้งคงทนแข็งแรงและใช้ประโยชน์ได้สารพัดกว่า ทำให้หมวกใบตาลหมดความนิยม ปริมาณการผลิตหมวกใบตาลในปัจจุบันจึงลดลง ผู้ผลิตมีรายได้ต่ำลง และมีแนวโน้มว่าน่าจะสูญหายไปในไม่ช้า

เมื่อพิจารณากลุ่มอาชีพและอาชีพของตำบลทุ่งที่กล่าวมาแล้วเห็นได้ชัดเจนว่ามีการจัดการตนเองในการดำเนินงานที่ไม่แตกต่างจากกลุ่มอาชีพของตำบลป่าเว สำหรับกลุ่มอาชีพและอาชีพที่มีกระบวนการพัฒนาสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดนเด่นคือ กลุ่มแม่บ้านเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวนและอาชีพเพาะเห็ดฟางบ้านยางยวน

การจัดการตนเองในการประกอบอาชีพของชาวบ้านตำบลเลม็ดตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

สถานภาพด้านอาชีพของชาวบ้านในพื้นที่ตำบลเลม็ดที่เห็นได้ว่าเกี่ยวข้องอยู่กับเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งน่าสนใจมี 6 อาชีพคือ กลุ่มวิสาหกิจไข่เค็ม อสม.ไชยา กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว กลุ่มข้าวซ้อมมือ อาชีพประมงพื้นบ้าน อาชีพแกงไตปลา และอาชีพผัดไทยไชยา

กลุ่มวิสาหกิจไข่เค็ม อสม. ไชยา เป็นกลุ่มอาชีพที่แต่เดิมชาวบ้านซึ่งรวมกลุ่มกันยึดการประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก มีบางครอบครัวเลี้ยงเป็ดเป็นอาชีพเสริม การเลี้ยงเป็ดมีผู้เลี้ยงมากขึ้น เนื่องจากรัฐบาลให้การสนับสนุนเพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ทำให้มีปริมาณไข่เป็ดจำนวนมากเหลือจากการบริโภคส่งขายเป็นรายได้ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จึงได้ปรึกษาหารือและมีความเห็นร่วมกันว่ากลุ่มควรผลิตไข่เค็มเพื่อสร้างรายได้ที่ดีกว่า จึงรวมตัวกันตั้งเป็นกลุ่มผลิตไข่เค็ม อสม. ไชยาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2545 โดยที่ได้ร่วมมือคิดค้นทดลองทำไข่เค็มจากสูตรที่บรรพบุรุษเคยทำกันมา แล้วแจกจ่ายกันชิม จนในที่สุดได้สูตรที่ทุกคนพอใจ ต่อจากนั้นได้ร่วมกันทำไข่เค็มแล้วนำไปทดลองขายโดยเสนอจุดเด่น “ไข่แดง มันอร่อย ไม่เค็มจัด ฟองโต” ผลจากการวางตลาดได้รับการตอบรับอย่างดี การผลิตได้เพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2549 มีปริมาณการผลิตจำนวน 2,000 ฟองต่อวัน ในปีเดียวกันกลุ่มได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม. ไชยา ในส่วนของการดำเนินงานกลุ่มได้

กำหนดกฎกติกาให้รัดกุมขึ้น เช่น สมาชิกทุกคนที่ถือหุ้นต้องเป็นสมาชิก อสม. และแต่ละเดือนทุกคนต้องจ่ายเงินเพื่อออมทรัพย์ด้วย ขณะเดียวกันมีสมาชิกเพิ่มขึ้นจาก 13 คน เป็น 20 คน ตลอดเวลาตั้งแต่เริ่มดำเนินงานจนกระทั่งได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน มีปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ปัญหาการตลาด ปัญหาวัสดุการผลิตราคาแพง ปัญหาบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น แต่กลุ่มได้ร่วมกันหาลู่ทางแก้ปัญหาโดยตลอด สิ่งสำคัญที่กลุ่มพยายามรักษาไว้ให้คงที่คือ คุณภาพของไข่เค็มที่ผลิต และพยายามหาตลาดทั้งภายในและภายนอกเพิ่มเติม โดยที่คณะกรรมการกลุ่มแต่ละฝ่ายร่วมทำงานกันอย่างเข้มแข็ง มีหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาลได้ให้การสนับสนุนทั้งด้านเงินทุน และบรรจุภัณฑ์ ปัจจุบันนี้นอกจากกลุ่มเป็นแหล่งผลิตและจำหน่ายที่สำคัญแล้วยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับผู้สนใจอีกด้วย ผลผลิตได้กลายเป็นสินค้าวัฒนธรรมอย่างเต็มรูปแบบ สำหรับด้านการปฏิบัติงานภายในกลุ่ม ทุกคนมุ่งมั่นร่วมกันทำงานบนฐานของความ “ซื่อสัตย์ ช่วยเหลือ เสียสละ และไว้วางใจกันได้” การดำเนินงานซึ่งจัดโครงสร้างการทำงานเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายบริหารกลุ่ม ฝ่ายการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ฝ่ายจัดหาวัตถุดิบ และฝ่ายผลิต ได้ร่วมประสานการทำงานกันอย่างดี สำหรับด้านคุณภาพในกระบวนการดำเนินงานการผลิต มีการควบคุมด้านคุณภาพทุกขั้นตอน ทำให้ผลผลิตมีคุณภาพดีเสมอต้นเสมอปลาย ด้านการเงินมีการตรวจสอบบัญชีอย่างรัดกุม ด้านการสร้างเครือข่ายกลุ่มได้ประสานสัมพันธ์อย่างดีโดยเฉพาะหน่วยงานของรัฐบาลทั้งภายในพื้นที่และหน่วยงานภายนอก จากระบบการทำงานที่มีคุณภาพซึ่งมุ่งมั่นทำงานบนฐานของความซื่อสัตย์ เสียสละ ช่วยเหลือเกื้อกูลและไว้วางใจกันได้มาโดยตลอด ทำให้มีผลงานเป็นที่ประจักษ์จึงมีหน่วยงานให้กำลังใจด้วยการมอบรางวัลต่าง ๆ ให้มากมาย เช่น รางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่น รางวัลด้านการตรวจสอบบัญชี รางวัลด้านปรัชญาหลักเศรษฐกิจพอเพียง รางวัลการจัดสรรผลิตภัณฑ์เป็นผลิตภัณฑ์ระดับ 4 ดาว โดยมีผลการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ได้รับใบอนุญาตเสนอเครื่องหมายคุณภาพตามมาตรฐานเลขที่ มก.ธกส. 025/ 2550 ด้วย ความเข้มแข็งในระดับหนึ่งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา ทำให้เห็นมูลฐานอันเป็นจุดเด่นที่สำคัญของกลุ่มหลายประการ ประการแรกคือ อุดมการณ์การพึ่งตนเองที่ตั้งอยู่บนแนวคิดเรื่อง ความซื่อสัตย์ อดทน เสียสละ และไว้วางใจกันได้ ประการที่สอง มีโครงสร้างกลุ่มชัดเจน แบ่งปันหน้าที่กันรับผิดชอบ มีการกระจายอำนาจ และมีระบบการทำงานชัดเจน ประการที่สาม สำนึกร่วมของคนของกลุ่มสูงต่อการที่จะขับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยจุดมุ่งหมายร่วมกันของสมาชิกกลุ่มและมุ่งรักษาผลงานของกลุ่มให้มีคุณภาพอย่างเสมอต้นเสมอปลาย อีกทั้งมีการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ประการที่สี่ ผู้นำกลุ่มเป็นผู้นำทางความคิดใฝ่เรียนรู้ มีใจคอเป็นนักเลง (ภาคใต้) กล้าได้กล้าเสีย เสียสละ ทุ่มเท และโปร่งใส อีกทั้งให้อิสระผู้ร่วมงานในการคิด และรู้จักประนีประนอมเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม ประการที่ห้า ผู้คนที่มารวมกลุ่มอยู่ในระบบของเครือญาติและผู้คนในสังคมมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันสูง ประการสุดท้าย กลุ่มมีการประชุมเพื่อสรุป

บทเรียนทั้งด้านความสำเร็จและความล้มเหลว เพื่อใช้เป็นแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาการทำงานของกลุ่ม

สำหรับกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นในตำบลเลม็ด อันเป็นพื้นที่ป่าชายเลนซึ่งมีปูเปี้ยวชุกชุม แต่เมื่อป่าชายเลนถูกทำลายลง สัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในป่าชายเลนรวมทั้งปูเปี้ยวก็ลดจำนวนลงด้วย ซึ่งส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่วิถีชีวิตทำมาหากินอยู่กับป่าชายเลน กลุ่มนี้จึงร่วมตัวกันขึ้นเพื่อทำหน้าที่สองอย่างคือ อนุรักษ์ป่าชายเลนและเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว ชาวบ้านได้รวมตัวกันตั้งกลุ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2535-2536 กลุ่มได้ต่อสู้และดำเนินการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ดังกล่าวจนป่ากลับคืนสู่ความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม ขณะเดียวกันสัตว์น้ำในป่าชายเลนโดยเฉพาะปูเปี้ยวก็เพิ่มปริมาณขึ้น ในปี พ.ศ. 2550 ชาวบ้านที่รวมกลุ่มกันได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนอนุรักษ์ปูเปี้ยวอย่างยั่งยืน การดำเนินงานของกลุ่มแบ่งการทำงานออกเป็น 3 กลุ่มย่อยคือ กลุ่มอนุรักษ์ปูเปี้ยว กลุ่มบ่อเพาะฟักอนุบาลเพาะพันธุ์ปูเปี้ยว และกลุ่มออมทรัพย์ ทุกกลุ่มย่อยประสานสัมพันธ์กันทำงานอย่างเหนียวแน่น มีการประชุมเพื่อสรุปผลการดำเนินงานและหาลู่ทางแก้ปัญหาทุกเดือน การบริหารกิจการของกลุ่มได้กำหนดกฎ กติกาอย่างชัดเจน โดยชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกันสร้างขึ้น นอกจากนี้กลุ่มได้สร้างเครือข่ายกับกลุ่มต่างๆ ภายนอกชุมชนทั้งในพื้นที่อำเภอไชยาและพื้นที่อื่นๆ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรในระดับชาติเข้ามาเสริมในด้านการวิจัย การขับเคลื่อนพัฒนากลุ่ม และการจัดการทรัพยากร การดำเนินงานของกลุ่มใช้เวลายาวนานถึง 2 ทศวรรษก็ประสบความสำเร็จ โดยพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้น สัตว์น้ำต่างๆ โดยเฉพาะปูเปี้ยวเพิ่มปริมาณมากขึ้น ซึ่งมีส่วนอย่างสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ความสำเร็จดังกล่าวทำให้กลุ่มได้รับรางวัลภาวะสิ่งแวดล้อมดีเด่น และรางวัลโลกสีเขียว เรื่องราวการต่อสู้ของกลุ่มนี้จึงกลายเป็นตัวแบบหนึ่งของชุมชนที่อยู่บนฐานของการพึ่งตนเอง และการประสานสัมพันธ์กับภายนอกเป็นอย่างดี หากพิจารณาถึงปัจจัยที่ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งยั่งยืนสามารถต่อสู้จนประสบความสำเร็จได้ พบว่าได้แก่ การมีโครงสร้างของกลุ่มที่ชัดเจน การประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ เป็นไปอย่างดีและมีประสิทธิภาพ การทำงานของกลุ่มเน้นหลักการพึ่งตนเอง คนในกลุ่มมีจิตสำนึกสาธารณะร่วมกัน มีเวทีชาวบ้านที่นำไปสู่ความเข้มแข็งและการมีศักยภาพของกลุ่ม และสุดท้ายคือมีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ร่วมมือทางความคิด การจัดการทั้งระดับบุคคล ชุมชนไปจนถึงระดับชาติ

ในส่วนของกลุ่มข้าวซ้อมมือตำบลเลม็ด เป็นการรวมกลุ่มของชาวนาเพื่อมิให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อข้าวเปลือกในราคาต่ำ ด้วยคิดว่าการแปรรูปข้าวเปลือกที่ผลิตได้เป็นผลิตภัณฑ์สามารถหลีกเลี่ยงมิให้พ่อค้าคนกลางเข้ามาเกี่ยวข้อง ระยะแรกในปี พ.ศ. 2516 รวมตัวกันเป็นกลุ่มทำนาเลม็ด โดยร่วมมือกันในกระบวนการทำนา จากการที่กลุ่มรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ทำให้ไม่สามารถเยียวยาหรือแก้ไขปัญหาใดๆ ได้ วารินทร์ สังข์ปล้องจึงริเริ่มทดลองทำข้าวซ้อมมือและข้าวกล้องจำหน่าย แต่ชาวนาส่วนใหญ่เห็นว่าคงไม่สามารถ

แก้ปัญหาดังกล่าวได้ ระยะแรกที่รวมกลุ่มจึงมีเพียงวารินทร์และภริยาเท่านั้นที่ร่วมทำกัน โดยลงทุนเอาทั้งหมด ภายหลังที่ทำมาได้ 2-3 ปี จึงมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 4 คน โดยสมาชิกที่เพิ่มขึ้นนั้นเป็นแรงงานสำคัญในการผลิต ที่ได้รับข้าวซ้อมมือเป็นการตอบแทนการทำงาน สำหรับปัจจุบันมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 6 คน สินค้าข้าวซ้อมมือที่กลุ่มผลิตครั้งแรกในปี พ.ศ. 2546 เป็นผลิตภัณฑ์จากข้าว ซึ่งได้จากนาข้าวของตนเอง ผลปรากฏว่าได้รับความนิยมมากขึ้นตามลำดับ ตอนริเริ่มผลิตเริ่มจาก 20-25 กิโลกรัมต่อวัน สำหรับปัจจุบันเพิ่มขึ้นเป็น 80-100 กิโลกรัมต่อวัน ผลผลิตดังกล่าวอยู่ในลักษณะผลิตเองขายเองด้วยการเร่ขายในงานต่างๆ ทั้งภายในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และต่างจังหวัด เมื่อความต้องการของผู้บริโภคสูงขึ้น ข้าวเปลือกที่เป็นของตนเองมีไม่เพียงพอ วารินทร์ได้สร้างเครือข่ายกับชาวนาโดยรับซื้อข้าวจากชาวนา 4 คน และขยายการผลิตจากข้าวพันธุ์ปทุมธานี 1 เป็นพันธุ์ข้าวหอมนิล และพันธุ์ข้าวสังหยดด้วย โดยที่ตนเองและเครือข่ายได้ทดลองปลูกข้าวทั้ง 2 ชนิดดังกล่าวเองด้วยการเน้นการทำนาข้าวปลอดสารพิษ ข้าวซ้อมมือและข้าวกล้องของวารินทร์ได้รับความนิยมสูงขึ้น จนในบางปีต้องซื้อหาข้าวจากเพื่อนบ้านมาดำเนินการ การผลิตของวารินทร์จึงเป็นการช่วยเหลือชาวนาไปในตัวด้วย ความนิยมผลิตภัณฑ์ของวารินทร์ที่สูงขึ้นมีเหตุผลสำคัญอันหนึ่งคือ เป็นข้าวซึ่งปลอดสารพิษ ในด้านบรรจุภัณฑ์เมื่อได้รับความนิยมสูงขึ้นจึงได้รับความสนใจจากหน่วยงานของรัฐให้ความช่วยเหลือโดยออกแบบให้ใหม่ ปัจจุบันข้าวซ้อมมือข้าวกล้องดังกล่าวได้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษอันเป็นสัญลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของอำเภอไชยา โดยผลิตภัณฑ์ดังกล่าววางจำหน่ายควบคู่ไปกับผลิตภัณฑ์ไข่เค็ม อสม. ของตำบลเลม็ด ความสำเร็จเชิงธุรกิจของการผลิตภัณฑ์ข้าวดังกล่าวเห็นได้ชัดว่าเกิดจากการมุ่งมั่นเฉพาะตนของผู้ผลิต ซึ่งมีความขยัน อดทน กล้าเสี่ยงที่จะต่อสู้และปรับเปลี่ยนให้ทันกับสถานการณ์ นอกจากนั้นการสร้างเครือข่ายการผลิตโดยร่วมมือกันทำนาปลอดสารพิษกับชาวบ้านก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ ขณะเดียวกันการที่ผู้ผลิตมีความซื่อสัตย์ในการผลิตโดยรักษาคุณภาพของผลผลิตให้มีคุณภาพดีสม่ำเสมอก็เป็นลู่ทางที่ทำให้ประสบความสำเร็จเชิงธุรกิจเช่นกัน

อาชีพประมงพื้นบ้านตำบลเลม็ด เป็นอาชีพของชาวบ้านใน 3 หมู่บ้าน ซึ่งตั้งบ้านเรือนใกล้กับทะเลที่ทำควบคู่กับการทำนาสืบต่อมาจากบรรพบุรุษ เมื่อ 3 ทศวรรษเศษที่ผ่านมาความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่นี้ ทำให้ชาวบ้านใช้เครื่องมือประมงอย่างง่ายๆ มุ่งจับสัตว์น้ำเพื่อยังชีพ หาอาหาร สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว แม้จะเป็นรายได้ที่ไม่แน่นอนนัก แต่การทำเพื่อยังชีพทำให้ชาวบ้านในพื้นที่มีกินมีใช้ สามารถดำรงตนอยู่อย่างไม่เดือนร้อน แต่ภายหลังจากที่พื้นที่บริเวณดังกล่าวมีชาวประมงลักลอบใช้เครื่องมือประมงชนิดที่ทำลายล้าง อีกทั้งป่าชายเลนถูกทำลาย และมีการปล่อยน้ำเสียจากบ่อเลี้ยงกุ้ง อีกทั้งมีนายทุนสร้างคอกหอยแครงในพื้นที่อ่าวทำให้ชาวบ้านทำมาหากินในพื้นที่นี้ด้วยความยากลำบาก ชาวประมงดังกล่าวได้พยายามแก้ปัญหาด้วยการตั้งกลุ่มประมงพื้นบ้านขึ้นและดำเนินการเลี้ยงปลากระพงในกระชัง แต่การลงทุนที่สูง ทำให้ชาวบ้านดำเนินงานไปอย่างกระท่อนกระแท่น การรวมกลุ่มเป็นไปอย่างหลวมๆ

ไม่สามารถต่อรองกับปัญหาที่เกิดขึ้นแต่ประการใด แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังคงประกอบอาชีพนี้อยู่ควบคู่กับการประกอบอาชีพอื่น

อาชีพไตปลาแห้งเป็นอีกอาชีพหนึ่งของชาวบ้านตำบลเลม็ดที่พัฒนาขึ้นมาเมื่อประมาณไม่ถึง 10 ปีนี้เอง แต่ก็ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว นางรุ่งฤดี ดิลกเกียรติ ชาวบ้านตำบลเลม็ด ได้คิดสูตรแกงไตปลาแห้ง แล้วทดลองทำโดยให้คนในครอบครัวและเพื่อนบ้านชิมอยู่ระยะหนึ่ง ในที่สุดก็ได้สูตรเป็นของตนเอง แล้วตัดสินใจผลิตจำหน่ายโดยใช้ทุนของครอบครัวในปี พ.ศ. 2550 ในกระบวนการผลิตนอกจากทุกคนในครอบครัวช่วยกันทำแล้วยังมีลูกมือช่วยทำงานเป็นประจำอีก 4 คน จากการที่มีการคัดเลือกวัสดุการผลิตอย่างเข้มงวด และควบคุมดูแลการผลิตอย่างดี ทำให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพเป็นที่นิยมของผู้บริโภค ผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองโดยผ่านมาตรฐาน อย. จากกระทรวงสาธารณสุขตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 ปัจจุบันมียอดผลิตต่อสัปดาห์สูงถึง 300 กระปุก แต่ละปีมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 400,000 บาท มีกำไรไม่ต่ำกว่า 150,000-200,000 บาท การที่สินค้าได้รับความนิยมสูงก็เพราะว่าผู้ผลิตควบคุมการผลิตอย่างเข้มงวดให้คงคุณภาพที่ได้มาตรฐานและไม่ผลิตมากจนเกินไป

ผัดไทยไชยาเป็นอาหารที่ได้รับความนิยมบริโภคในกลุ่มชาวไชยาและในพื้นที่ใกล้เคียงมายาวนาน ในแทบทุกงานมักมีอาหารชนิดนี้เลี้ยงแขกเป็นประจำ รสชาติที่อร่อยของผัดไทยไชยาอยู่ที่วิธีการปรุงน้ำผัดไทยซึ่งใช้ผัดกับก๋วยเตี๋ยวอันเป็นแบบฉบับของชาวไชยาโดยแท้ วรรณรัตน์ บุญเกษม มีความรู้ในการปรุงน้ำผัดไทยสืบต่อจากบรรพบุรุษ ได้คิดทำผัดไทยไชยาจำหน่ายมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 ด้วยความคิดที่ว่าเพื่ออนุรักษ์ให้คงอยู่ และเพื่อเป็นรายได้เสริมจุนเจือครอบครัว ในปี พ.ศ. 2532 ได้เริ่มเปิดร้านขายผัดไทยไชยา ซึ่งขณะนั้นราคาเพียงจานละ 3-5 บาท และขายมาจนกระทั่งปัจจุบัน โดยที่ราคาเพิ่มเป็น 20-25 บาท หรือจานพิเศษ 30 บาท ความนิยมการบริโภคผัดไทยที่สูงขึ้นในปัจจุบัน ทำให้เดือนหนึ่งๆ ผู้ผลิตมีกำไรไม่ต่ำกว่า 25,000 บาท นอกจากผลิตเพื่อจำหน่ายแล้ว วรรณรัตน์ยังมีโอกาสเผยแพร่ความรู้แก่ผู้สนใจโดยเฉพาะในสถาบันการศึกษาของอำเภอไชยาเพื่อเป็นการอนุรักษ์สืบต่ออาหารพื้นบ้านชนิดนี้ให้คงอยู่อีกด้วย

เมื่อพิจารณาสถานภาพด้านอาชีพของชาวบ้านตำบลเลม็ดทั้ง 6 อาชีพ เห็นได้ชัดเจนว่ามีพัฒนาการของแต่ละกลุ่ม จัดการตนเองในการดำเนินงาน รวมทั้งการสร้างเครือข่ายที่แตกต่างกันมาก สำหรับกลุ่มที่มีกระบวนการพัฒนาสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดดเด่นคือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว

บทสรุปอาชีพของชาวไชยาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ได้กล่าวมาแล้วว่าสภาพการประกอบอาชีพเพื่อการยังชีพแต่เดิมของชาวไชยาเป็นลักษณะของเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง หรือเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง กล่าวคือ เป็นการผลิต

การบริโภค และการกระจายผลผลิตโดยที่ผู้คนในครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์จากการใช้ทุนของชุมชน ลักษณะเด่นของเศรษฐกิจดังกล่าวคือ ครอบครัวเป็นหน่วยหลักที่ขับเคลื่อนการผลิต โดยอาศัยแรงงานในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญ การพึ่งตนเองและการพึ่งกันเองในชุมชนมีสูง ทรัพยากรการผลิตนำมาใช้เท่าที่จำเป็นโดยใช้ร่วมกัน ใช้ภูมิปัญญาและศาสตร์ชาวบ้านมากกว่าการพึ่งพิงศาสตร์และเทคโนโลยีจากภายนอก การลงทุนพยายามนำทุนที่ชุมชนมีอยู่มาใช้ ศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านคือ วัด ชาวบ้านนำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างจริงจัง การผลิตและการบริโภคเป็นไปแบบพอเพียงเพื่อใช้ในครัวเรือนและชุมชนด้วยการแลกเปลี่ยน หยิบยืมใช้ และซื้อขายกันบ้างเมื่อเหลือกินเหลือใช้ วิธีการผลิตและการบริโภคเป็นไปอย่างเรียบง่าย เศรษฐกิจชุมชนจึงเป็นการจัดการทรัพยากรและทุนด้วยระบบความสัมพันธ์ของชุมชน ชุมชนเป็นเจ้าของการผลิตที่มีอำนาจในการใช้และการจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจของตนเอง การเรียนรู้และสืบต่อกันภายในชุมชนด้วยการผลิตซ้ำเป็นไปเพื่อความเหมาะสมกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด ของอำเภอไชยา ซึ่งเลี้ยงชีพด้วยเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงมายาวนานโดยยึดอาชีพทำนาเป็นหลัก อีกทั้งประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน เลี้ยงเป็ด ทำประมง ทำน้ำตาล หาของป่า และผลิตสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือนควบคู่ไปด้วย ครั้นเมื่อมีการพัฒนาประเทศด้วยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ด้วยการใช้เศรษฐกิจทุนเป็นตัวตั้ง ทำให้เศรษฐกิจชุมชนดังกล่าวได้รับผลกระทบ ทั้งกระบวนการผลิตและผลผลิต แต่ใช่ว่าได้เปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตทั้งหมด ไม่ว่าอาชีพที่สืบต่อมาแต่เดิมหรืออาชีพที่เกิดขึ้นใหม่ยังคงมีลักษณะที่เน้นเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจยังชีพ หรือเศรษฐกิจพอเพียงตามแบบเดิมอยู่หลายประการ (พิชัย มุสิกะ. 2551, กุมภาพันธ์ 20) ขณะเดียวกันก็ได้นำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันที่เน้นหลักการคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเองมาใช้ประสมประสานด้วย

อาชีพของชาวบ้านในตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด ทั้งที่ดำเนินการในลักษณะกลุ่มอาชีพและอาชีพที่แต่ละครอบครัวประกอบการเดี่ยว รวมทั้งหมด 17 อาชีพ ที่ได้จากการศึกษาเห็นได้ชัดว่า ทุกอาชีพเน้นความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก โดยได้รับอิทธิพลทางความคิดจากระบบราชการอันเนื่องมาจากการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่ได้มีการปรับเปลี่ยนกระบวนทรรศน์การพัฒนาใหม่โดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาให้มีความสุข และมีสุขภาพชีวิตที่ดี พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวมและเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนา กระบวนทรรศน์การพัฒนาใหม่นี้มีพื้นฐานมาจากแนวทางการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับชีวิตของสังคมไทย และนำไปสู่การ

พัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้นำทางการพัฒนาประเทศนอกจากดำเนินการในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 แล้วยังคงใช้มาจนกระทั่งแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และฉบับที่ 10 โดยที่ให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมด้วยการสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติและการติดตามประเมินผลที่เน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการเน้นย้ำให้เศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในความคิดของชาวบ้านทุกระดับอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จนกระทั่งปัจจุบัน เมื่อเป็นเช่นนี้ กระบวนการเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการจึงเป็นการผสมผสานระหว่างกระบวนการประกอบอาชีพเพื่อการยังชีพ หรือเศรษฐกิจพอเพียงที่ชาวบ้านมีมาแต่เดิมกับแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ในตำบลป่าเวกลุ่มอาชีพ 3 กลุ่มที่เลือกศึกษา ได้แก่ กลุ่มสตรีบ้านเดิมเจ้า กลุ่มผักปลอดสารพิษ และกลุ่มแม่บ้านศิริทิพย์ น้ำผัดไทยไชยา เมื่อนำหลักการของเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจพอเพียงตามแบบเดิมของชาวบ้าน และแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาพิจารณาถึงองค์ประกอบ กระบวนการผลิต และการใช้ผลผลิต เห็นว่ากลุ่มผักปลอดสารพิษเป็นกลุ่มที่มีกระบวนการพัฒนาสอดคล้องกับแนวทางดังกล่าว ซึ่งสามารถนำไปสู่แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้อย่างยั่งยืน (เวทีชุมชนตำบลป่าเว. 2552, พฤศจิกายน 27)

ในส่วนของตำบลทุ่ง กลุ่มอาชีพที่เลือกศึกษามีจำนวน 5 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน กลุ่มเลี้ยงเป็ดบ้านขนอน กลุ่มทำนา กลุ่มเลี้ยงโค และกลุ่มเลี้ยงตะพาบน้ำ ส่วนอาชีพที่เลือกศึกษาจำนวน 3 อาชีพ ได้แก่ อาชีพเพาะเห็ดฟางบ้านยางยวน อาชีพทำขนมข้าวเหนียวกวน และอาชีพทำหมวกใบตาล เมื่อนำหลักการเดียวกันกับที่ใช้พิจารณากลุ่มอาชีพของตำบลป่าเว เห็นว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน และอาชีพเพาะเห็ดฟางบ้านยางยวน เป็นกลุ่มอาชีพและอาชีพที่มีกระบวนการพัฒนาสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้อย่างยั่งยืน (เวทีชุมชนตำบลทุ่ง. 2552, พฤศจิกายน 14)

สำหรับในตำบลเลม็ด กลุ่มอาชีพที่เลือกศึกษา มีจำนวน 3 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม. ไชยา กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว และกลุ่มข้าวซ้อมมือ ส่วนอาชีพที่เลือกศึกษาจำนวน 3 อาชีพ ได้แก่ อาชีพประมงพื้นบ้าน อาชีพแกงไตปลาแห้ง และอาชีพผัดไทยไชยา เมื่อนำหลักการเดียวกันกับที่ใช้พิจารณากลุ่มอาชีพที่กล่าวมาข้างต้น เห็นว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยวเป็นกลุ่มอาชีพที่มีกระบวนการพัฒนาสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้อย่างยั่งยืน (เวทีชุมชนตำบลเลม็ด. 2552, พฤศจิกายน 4)

จากฐานของเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นการประกอบอาชีพเพื่อการยังชีพมาแต่เดิม และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งมี

บทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานเศรษฐกิจพอเพียงของชาวบ้านอำเภอไชยาโดยเฉพาะในตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด ชาวบ้านทั้ง 3 ตำบลต่างยอมรับว่าเศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจเพื่อยังชีพ หรือเศรษฐกิจพอเพียงแต่เดิม ในอดีตได้ฝังตัวอยู่อย่างแนบแน่นกับชุมชนแต่ค่อยๆ เลือนลางลงตามการเปลี่ยนแปลงของบริบท ฐานเศรษฐกิจและทุนทางสังคมของชุมชน แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงตระหนักถึงสิ่งนี้ซึ่งเห็นได้จากการดำเนินชีวิตในปัจจุบันที่แม้หลายสิ่งหลายอย่างได้เปลี่ยนแปลงไปแต่ก็ยังคงเคลื่อนตัวอยู่ในสังคม ส่วนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ชาวบ้านต่างยอมรับว่ายังมีความรู้เรื่องนี้น้อยคือ เห็นว่าเป็นเพียงเทคนิคการจัดการการเกษตรหรือไร่นา สวน ที่เน้นการผลิต โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความมั่นคงและคุณภาพชีวิต ซึ่งมิได้มองอย่างละเอียดลึกซึ้งในมิติอื่นๆ แต่อย่างใด (ภิรมย์ ทองเพชร, ยินดี เรืองฤทธิ์ และประสงค์ หีตอนันต์, 2552, พฤศจิกายน 27) อย่างไรก็ตามมีแนวโน้มที่ชัดเจนว่าชาวบ้านทั้ง 3 ตำบลต่างเล็งเห็นคุณค่าของแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และพยายามทำความเข้าใจโดยปรับมาใช้กันอย่างกว้างขวางมากขึ้น และมั่นใจว่าจะเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาอาชีพและกลุ่มอาชีพให้ยืนอยู่บนฐานของการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน

บทที่ 4

ตัวแบบและการใช้ตัวแบบเพื่อพัฒนาอาชีพ

ก่อนเสนอตัวแบบการพัฒนาอาชีพและการใช้ตัวแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพของชาวบ้าน ในที่นี้เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นถึงการดำเนินการในแต่ละอาชีพเป็นเบื้องต้นเสียก่อน โดยใช้ข้อมูลที่ชุมชนได้เลือกสรรกลุ่มอาชีพและอาชีพ ได้แก่ กลุ่มผักปลอดสารพิษของตำบลป่าเว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน และอาชีพเพาะเห็ดฟางบ้านยางยวนของตำบลทุ่ง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม. ไชยา และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยวของตำบลเลม็ด ซึ่งกลุ่มอาชีพและอาชีพดังกล่าวมีการดำเนินกิจกรรมอันแสดงถึงการนำชุมชนไปสู่ความมั่นคงเข้มแข็งตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยสามารถพึ่งตนเองได้ เพื่อจะได้เห็นรายละเอียดการดำเนินกิจกรรมอันแสดงถึงการนำชุมชนไปสู่ความมั่นคงเข้มแข็ง ต่อจากนั้นจะโยงเข้าไปสู่การสรุปตัวแบบและการใช้ตัวแบบในอันดับต่อไป

ผลการวิเคราะห์กลุ่มอาชีพและอาชีพ

กลุ่มผักปลอดสารพิษของตำบลป่าเว

กลุ่มผักปลอดสารพิษมีเงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็ง และเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาหลายประการดังนี้

ประการแรก มีบุคคลที่เป็นผู้นำทางความคิด คือ อาจารย์วิศิษฎ์ รักษาพราหมณ์ ซึ่งในอดีตเป็นครู เป็นผู้ที่มีความสนใจ และมีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี เนื่องจากท่านผู้นี้เคยดำรงชีวิตอยู่ในวิถีของเศรษฐกิจชุมชนแบบเดิม ได้เล็งเห็นภัยอันเกิดจากการพัฒนาแบบใหม่ซึ่งทำลายวิถีชีวิตแบบเก่าลงเกือบสิ้นเชิง ประกอบกับมีความสนใจในกระแสพระราชดำริเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยมีความเชื่อว่านี่คือทางเลือกที่เป็นทางออกในการแก้ปัญหาปากท้องของประชาชนผู้เป็นเกษตรกรหากดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้บุคคลผู้นี้ยังมีอุดมการณ์ คือมีสำนึกร่วมสูงในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัยและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น อีกทั้งชอบดำรงชีวิตอยู่อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ มีความสุขุม รอบคอบ และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ มีความเชื่อมั่นว่าในการแก้ปัญหาของชุมชน ชุมชนจะต้องมีการเรียนรู้อยู่เสมอ นอกจากนี้ท่านผู้นี้เป็นผู้มีสำนึกแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อคนรอบข้างสูง และยังเป็นผู้มีลักษณะประนีประนอมที่จะประสานประโยชน์เพื่อชุมชนด้วยความมุ่งมั่น ซึ่งเห็นได้จากการที่ริเริ่มศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ของตนเองด้วยการใช้ทุนของครอบครัวเป็น

ส่วนใหญ่ แล้วเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้ อาจารย์วิศิษฏ์จึงเป็นแกนนำและผู้นำชุมชนที่ได้รับการยอมรับและเชื่อถือสูง สามารถชี้นำสมาชิกได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีแกนนำอีกหลายคนที่เสียสละเพื่อกลุ่มและมีแนวทางร่วมกันในการพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็ง เช่น กำนันภิรมย์ ทองเพชร และนายติ้น โก้เม้ง เป็นต้น

ประการที่สอง กลุ่มตั้งขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนซึ่งมีความคิดที่จะแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน โดยมีอุดมการณ์การพึ่งตนเองเป็นที่ตั้ง ได้กำหนดโครงสร้างกลุ่ม และกำหนดระเบียบข้อบังคับต่างๆ ร่วมกัน อีกทั้งมุ่งให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมเดิม คือ ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน การช่วยเหลือเกื้อกูล และยึดหลักธรรมทางพุทธศาสนาคือ ความซื่อสัตย์สุจริต และความสามัคคีเป็นบรรทัดฐานสำคัญในการดำเนินงาน

ประการที่สาม ชุมชนอันเป็นที่ตั้งของกลุ่มมีความสนใจที่จะพัฒนาเป็นรูปแบบกลุ่มโดยการเรียนรู้และร่วมมือกันด้วยจิตสำนึกที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีจิตสำนึกในการผลิตซ้ำ และสร้างใหม่อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งชุมชนมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมไม่แข่งขันและไม่ครอบงำกัน

ประการที่สี่ ชุมชนเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณแห่งการเรียนรู้ มีการจัดการตนเองอย่างเป็นอิสระ มีจิตสำนึกประชาสังคม และสามารถประสานการเรียนรู้ร่วมกับภาครัฐ ประชาชน ธุรกิจเอกชน และอื่นๆ อาทิ สำนักงานเกษตรอำเภอไชยา ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบล หน่วยจัดการน้ำพะโต๊ะ และสหกรณ์หุบกะพง

ประการที่ห้า สมาชิกของกลุ่มมีความตระหนักและเห็นความสำคัญอย่างยิ่งต่อการผลิตพืชผักปลอดสารพิษ ด้วยการไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูพืชโดยเด็ดขาด แต่ใช้สิ่งที่มีอยู่อันผลิตจากธรรมชาติ อาทิ มูลสัตว์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ น้ำส้มควันไม้ ฯลฯ ทำให้ต้นทุนการผลิตไม่สูง พืชผักจึงงอกงามตามธรรมชาติ และปลอดสารพิษที่สามารถรับประกันความปลอดภัยสำหรับผู้บริโภคได้อย่างแท้จริง จึงได้รับความนิยมจากผู้บริโภคมากขึ้นตามลำดับ ทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้สมาชิกในชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับการผลิตเพื่อการค้าในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างแท้จริง

ประการที่หก กลุ่มมีความสามารถในการจัดระบบการดูแลและแบ่งสรรทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอย่างเป็นธรรมแก่สมาชิกของกลุ่ม โดยเฉพาะการใช้ที่ดินและน้ำ ทำให้ไม่ขาดสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน สามารถสร้างระบบการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชนได้อย่างแท้จริง

ประการสุดท้าย กลุ่มมีความสามารถในการจัดระเบียบทางสังคมของกลุ่มให้เอื้อต่อการที่สมาชิกของกลุ่มได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างดี

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน ตำบลทุ่ง

กลุ่มนี้มีเงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็ง และเกิดความยั่งยืนหลายประการ ดังนี้

ประการแรก ปรัชญาการทำงานของกลุ่มไม่ได้มีเป้าหมายที่เงินเป็นหลัก มากกว่าการแก้ปัญหาร่วมกันของชุมชน เพราะชุมชนได้รับความเดือดร้อนมากขึ้นภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่นาปลูกปาล์มน้ำมันและยางพารา เนื่องจากราคาปาล์มน้ำมันตกต่ำลง ขณะที่ต้องลงทุนการผลิตโดยเฉพาะราคาปุ๋ยสูงขึ้น จึงใช้ปัญหาเป็นหลักคิดร่วมกันเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนให้บรรเทาลง

ประการที่สอง เป้าหมายของการดำเนินงานของกลุ่มใช้จิตสำนึกร่วมของชุมชน ไม่ได้คิดแบบปัจเจกจึงสามารถรวมกลุ่มกันได้อย่างเหนียวแน่นบนฐานคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยร่วมกันกำหนดโครงสร้างการบริหาร และระเบียบต่างๆ ที่จำเป็นต้องใช้ไว้อย่างหลวมๆ แต่เรื่องการเงินได้รับการดูแลตรวจสอบอย่างเข้มงวดและโปร่งใส และการกำหนดให้ทุกคนทำงานตามหน้าที่ อีกทั้งมีการประชุมกลุ่มทุกเดือนเพื่อทบทวนการดำเนินงานและปัญหาต่างๆ รวมทั้งร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ประการที่สาม ผลจากการดำเนินงานที่สามารถแก้ปัญหาเรื่องปุ๋ยราคาแพงให้แก่กลุ่มและชุมชนได้อย่างแท้จริง นอกจากเป็นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนแล้ว ในส่วนของชุมชนที่มีวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาแนวใหม่ได้ช่วยให้ผู้คนและชุมชนหวนกลับมาเกิดความเข้าใจ ความรัก ความสมานฉันท์ เนื่องจากมีโอกาสพบปะ ทำงานร่วมกัน ได้แลกเปลี่ยนความทุกข์ความสุข ทำให้การขัดแย้ง และอยู่แบบตัวใครตัวมันลดลง

ประการที่สี่ กลุ่มยึดมั่นในอุดมการณ์พึ่งตนเองอย่างเหนียวแน่น โดยเน้นการอยู่ร่วมกันในลักษณะสังคมแบบเดิม คือมีการพึ่งพา ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันก็ปฏิสัมพันธ์ประสานพึ่งพากับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งด้านวิชาการและเงินทุน เช่น สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เกษตรอำเภอ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กองทุนหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล และพัฒนาชุมชนอำเภอ ซึ่งเป็นการเสริมศักยภาพและพลังชุมชนของกลุ่มในการไปสู่จุดมุ่งหมายคือ เศรษฐกิจพอเพียงที่พึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ประการที่ห้า การที่กลุ่มนำวัสดุหลักในการประกอบการจากแหล่งที่ไม่ไกลจากชุมชนมาใช้ประโยชน์บ่งบอกถึงการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า โดยคำนึงถึงความประหยัดความปลอดภัยและประโยชน์ในระยะยาวอย่างยั่งยืน นับเป็นการมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติที่นำไปสู่สุขภาวะของชุมชน

ประการสุดท้าย กลุ่มมีความสามารถในการจัดการระบบการดูแลและแบ่งสรรผลประโยชน์ที่ได้จากการผลิตแก่สมาชิกของกลุ่มอย่างเป็นธรรม โดยสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับ

กิจกรรมที่ดำเนินการ โดยมิต้องถือหุ้น แต่ใช้วิธีฝากเงินสัจจะออมทรัพย์แล้วนำเงินนี้มาลงทุนในการผลิตร่วมกับเงินกองทุนหมู่บ้าน

อาชีพเพาะเห็ดฟางบ้านยางยวน ตำบลทุ่ง

อาชีพเพาะเห็ดฟางบ้านยางยวน เป็นอาชีพที่ทำกันในครอบครัว มิได้เป็นระบบกลุ่มอาชีพ อาชีพนี้มีเงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการประกอบอาชีพให้เข้มแข็งและเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาหลายประการดังนี้

ประการแรก มีแนวคิดในการแก้ปัญหาของครอบครัว ด้วยการยึดการพึ่งตนเองเป็นที่ตั้ง โดยพยายามทำกิจกรรมพึ่งตนเอง ช่วยตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ มุ่งพัฒนาให้เกิดทักษะและศักยภาพการเรียนรู้ สามารถพึ่งตนเองได้ในระยะยาวบนพื้นฐานของความเป็นจริง รอรับการช่วยเหลือจากภายนอกและก่อหนี้ให้น้อยที่สุด มุ่งไปสู่การดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย พอใจในสิ่งที่ได้รับโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย เป็นการจัดการชีวิตให้สัมพันธ์อย่างเหมาะสมกับคน สังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงของตนเองในปัจจุบันและอนาคต มีการพึ่งพาจากภายนอกหรือใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่บ้าง แต่เป็นไปเพื่ออำนวยความสะดวก มิใช่ใช้โดยทำให้ช่วยตัวเองไม่ได้ และเป็นการพึ่งพาให้เกิดการพึ่งตนเองได้มากขึ้นมิใช่พึ่งพาจากการถูกครอบงำ อีกทั้งดำเนินกิจกรรมอยู่บนหลักของการค่อยเป็นค่อยไป เรียนรู้จากการทำงานและพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้มากที่สุด

ประการที่สอง มีวัสดุหลักในการประกอบการจากชุมชนคือ ทะลายปาล์มจากโรงงานที่หีบเอาน้ำมันออกแล้วซึ่งมีต้นทุนต่ำมาก และมีอยู่อย่างเหลือเฟือมาใช้ประโยชน์ อันเป็นการบ่งบอกถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า โดยคำนึงถึงความประหยัดและประโยชน์ในระยะยาวอย่างมั่นคงและยั่งยืน นับเป็นการดำเนินกิจกรรมสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติอันนำไปสู่สุขภาวะของผู้คนและชุมชน

ประการที่สาม เป็นการประกอบการอิสระที่ได้รับอิทธิพลภายนอกน้อย แต่ดำรงอยู่ในมิติวัฒนธรรม ธุรกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียง และภูมิปัญญา โดยกิจการนี้เป็นการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆ อันได้แก่ ระบบนิเวศ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน รวมทั้งความเป็นตัวของตัวเองที่ไม่ถูกครอบงำ เป็นวิถีการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้และเพื่อเพิ่มรายได้ที่ลงทุนไม่มาก เป็นการพยายามพึ่งตนเองให้มากที่สุด ซึ่งบังเกิดผลระยะยาว และเป็นการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขทั้งในแง่ปัจเจกบุคคลและสังคมหมู่บ้าน โดยที่ชาวบ้านคิดเองทำเอง หรือใช้สติปัญญาที่มีอยู่เพื่อแก้ปัญหาได้

ประการสุดท้าย การสร้างแหล่งอาหารอาชีพเพาะเห็ดฟางเพื่อเป็นการพึ่งตนเอง นอกจากใช้บริโภคอย่างปลอดภัยและเพื่อผลทางเศรษฐกิจแล้ว ยังเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้และสร้างความสุขให้แก่ครอบครัว ที่สำคัญคือ สมาชิกครอบครัวใช้ชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องไปทำงานข้างนอกชุมชนตลอดเวลา ระบบครอบครัวมีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่น อีกทั้งมีวิถีชีวิตเรียบง่ายที่

สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ เป็นการอยู่กับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล พึ่งพา เกิดการเสริมสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมแบบเดิมอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นความมั่นคงในการดำเนินชีวิตด้านจิตใจ สังคมวัฒนธรรมและธรรมชาติแวดล้อม

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม. ไชยา ตำบลเลม็ด

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม. ไชยา มีเงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนากลุ่มให้เข้มแข็ง และเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาหลายประการดังนี้

ประการแรก ผู้นำกลุ่มเป็นผู้มีจิตใจเป็นนักเลง กล้าได้กล้าเสีย มีความสุขุมสงบเยือกเย็น ละเอียดประณีต ขยัน อดทน เอาจริงเอาจัง ไม่ย่อท้อ มีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงทั้งที่เป็นทุนเดิมของชุมชนเป็นอย่างดี รวมทั้งสนใจเกี่ยวกับปรัชญาแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอย่างจริงจัง เป็นผู้นำทางความคิดที่มีอุดมการณ์ รักและศรัทธาในท้องถิ่นของตน รับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน มีความยุติธรรม ทุ่มเทเสียสละ อีกทั้งเป็นผู้มีภูมิปัญญาที่สามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนากลุ่มไปสู่ความมั่นคงยั่งยืนได้อย่างดี

ประการที่สอง กระบวนการเรียนรู้และการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา ใช้กระบวนการกลุ่มซึ่งเกิดจากการสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่างๆ และแนวทางปรับเปลี่ยน ปรับปรุง แก้ไขในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่ม ทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อย่างมีเหตุผล และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งเป็นการช่วยเพิ่มศักยภาพของกลุ่มให้สามารถคิดเอง ปฏิบัติได้ อันนำไปสู่การพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

ประการที่สาม กลุ่มยึดมั่นในอุดมการณ์การพึ่งตนเองอย่างเหนียวแน่นบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์ การเสียสละ การช่วยเหลือเกื้อกูล และความไว้วางใจในระหว่างสมาชิกด้วยกัน ในด้านความซื่อสัตย์เห็นได้ชัดเจนจากความโปร่งใสเรื่องการเงินและคุณภาพของผลผลิตที่มีความเสมอต้นเสมอปลาย ด้วยการตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตทุกขั้นตอนอย่างละเอียด เพื่อให้เกิดข้อบกพร่องน้อยที่สุด และยอมรับฟังความคิดเห็นที่มีเหตุผลเพื่อการปรับเปลี่ยน ปรับปรุง แก้ไขเมื่อมีข้อผิดพลาดเกิดขึ้น

ประการที่สี่ กลุ่มเน้นการเป็นอยู่ และปฏิบัติงานร่วมกันแบบเครือญาติ มีการพึ่งพาช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันในทุกโอกาส ยังคงให้การยอมรับผู้อาวุโสและผู้มีประสบการณ์ แต่ขณะเดียวกันก็ยอมรับในความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของกลุ่ม และหาทางปรับเปลี่ยนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

ประการที่ห้า การบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา กลุ่มได้ร่วมกันกำหนดโครงสร้างการบริหารออกเป็นฝ่ายเพื่อเป็นการกระจายอำนาจที่ชัดเจนคือ ฝ่าย

บริหารกลุ่ม ฝ่ายการตลาดและการประชาสัมพันธ์ ฝ่ายจัดหาวัตถุดิบ และฝ่ายผลิต แต่ละฝ่ายมีคณะกรรมการประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการและสมาชิกเป็นผู้ควบคุมดูแลให้การปฏิบัติงานของตนเป็นไปตามข้อกำหนดของแต่ละฝ่าย ทำให้การดำเนินงานไม่ก้าวก่ายหรือทับซ้อนกัน แต่ในขณะเดียวกันทุกฝ่ายต่างก็พึ่งพาช่วยเหลือกัน ทำให้การทำงานของกลุ่มได้รับการตรวจสอบให้เกิดความโปร่งใสในทุกกิจกรรมอยู่ตลอดเวลา

ประการที่หก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม. ไชยา มีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนผูกโยงกันอย่างเหนียวแน่น ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มให้เป็นไปด้วยดีอย่างต่อเนื่อง ภายในชุมชนได้ผูกโยงกับสมาชิกกลุ่มและชาวบ้านผู้เลี้ยงเป็ด องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น ส่วนภายนอกชุมชนได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะจากหน่วยงานของรัฐบาล ได้แก่ กลุ่มตรวจสอบบัญชีสหกรณ์สุราษฎร์ธานี กรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กรมทรัพย์สินทางปัญญาและพาณิชย์จังหวัดสุราษฎร์ธานี เหล่านี้ล้วนมีส่วนทำให้กลุ่มเกิดความเข้มแข็งสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงในปัจจุบัน

ประการที่เจ็ด กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา นำวัสดุหลักของการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนและจากแหล่งที่ไม่ไกลจากชุมชนมาใช้ประกอบการผลิต ได้แก่ ไข่เป็ด ขี้เถ้าแกลบ และดินจอมปลวก โดยคำนึงถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันภายในชุมชน คำนึงถึงความปลอดภัย ความประหยัด และประโยชน์ในระยะยาวของการผลิตที่มั่นคงยั่งยืน อันเป็นการบ่งบอกถึงการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และที่สำคัญคือ เป็นการผูกโยงเครือข่ายภายในชุมชนไว้อย่างเหนียวแน่นด้วย

ประการสุดท้าย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา มิได้มุ่งผลิตเพื่อการแข่งขัน แต่มีสำนึกในการรวมกลุ่มการผลิตเพื่อแก้ปัญหาของครอบครัวและชุมชน มีจิตสำนึกร่วมต่อการพัฒนาท้องถิ่นให้อยู่รอดอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนากลุ่มและการจัดการตนเองด้วยจิตสำนึกประชาสังคมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายใต้วัฒนธรรมชุมชนที่มีมาแต่เดิม

กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว

กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว มีเงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนากลุ่มให้เกิดความเข้มแข็งยั่งยืนในการพัฒนาหลายประการดังนี้

ประการแรก กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว เป็นการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น เพื่อจัดการกับปัญหาการทำลายป่าชายเลนที่ผู้ประกอบการเลี้ยงกุ้งใช้พื้นที่ทำนากุ้ง ทำให้ป่าชายเลนและสัตว์น้ำนานาชนิดในพื้นที่ที่เคยอุดมสมบูรณ์ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่ดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพิงป่าชายเลนทำมาหากินเลี้ยงชีพมายาวนาน ให้ได้รับความเดือนร้อน จึงรวมตัวกันเพื่อต่อต้าน ด้วยการร่วมกันอนุรักษ์ป่าชายเลน และพัฒนาป่าชายเลนให้กลับคืนสู่สภาพเดิม เพื่อคืนความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน ด้วยมีความเชื่อมั่น

ว่าชุมชนจะสามารถจัดการตนเองได้ด้วยศักยภาพของกลุ่มคนที่ยึดหลักการพึ่งตนเองเป็นที่ตั้ง

ประการที่สอง ชุมชนอันเป็นที่ตั้งของกลุ่มมีความสนใจในการพัฒนาเป็นรูปแบบกลุ่มมีจิตวิญญาณแห่งการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้และร่วมมือกันด้วยจิตสำนึกที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อีกทั้งชุมชนมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม มีการจัดการตนเองอย่างเป็นอิสระและมีจิตสำนึกประชาสังคมสูง

ประการที่สาม กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนฯ มีผู้นำและแกนนำชาวบ้านที่มีศักยภาพคือ นายประสิทธิ์ เชื้อเอี่ยม และชาวบ้านอีกหลายคน เป็นผู้นำทางความคิดที่มีอุดมการณ์การพัฒนาอย่างยั่งยืน เอาจริงเอาจัง เป็นนักประสานงาน มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการเรียนรู้ จดจำเรื่องราว มีความรู้เท่าทันต่อสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกชุมชน รับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น มีความเชื่อมั่น เป็นตัวของตัวเอง มีความรัก ความภาคภูมิใจ และหวงแหนท้องถิ่นของตนเอง มีความเสียสละ อดทน และได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน สามารถรวมกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ที่สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี จนกระทั่งสามารถมีอำนาจต่อรองทางการเมือง ทำให้ชาวบ้านกล้าแสดงออกในการต่อต้านผู้มีอำนาจหรือกลุ่มทุนได้อย่างแข็งขันเป็นรูปธรรม

ประการที่สี่ กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนฯ มีศักยภาพในการระดมความคิด และระดมทุนด้วยการสร้างเครือข่ายทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ มีหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือมากมาย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลเลม็ด กลุ่มอนุรักษ์อำเภอท่าชนะ ตำบลพุมเรียง อำเภอท่าฉาง อำเภอกาญจนดิษฐ์ อำเภอดอนสัก อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี กลุ่มประมงพื้นบ้านตำบลตะกรบ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง อีกทั้งการดำเนินงานของกลุ่มยังได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เข้ามาช่วยส่งเสริมให้ชาวบ้านทำวิจัยท้องถิ่น มีองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เข้ามาขับเคลื่อนการพัฒนากลุ่ม รวมทั้งมีองค์กร CHARM เข้ามาช่วยในการจัดการทรัพยากรป่าด้วย

ประการที่ห้า กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนฯ มีศักยภาพในการจัดการบริหารองค์กรโดยกำหนดโครงสร้าง และข้อกำหนดต่างๆ ที่ชัดเจนทั้งการแบ่งบทบาทหน้าที่ การจัดการเรื่องคน การเงิน และกิจกรรม รวมทั้งกระจายผลประโยชน์สู่สมาชิกอย่างทั่วถึง ในส่วนของการดำเนินกิจกรรมจัดแบ่งงานเป็น กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ปูเปี้ยว กลุ่มบ่อเพาะฟักอนุบาลเพาะพันธุ์ปูเปี้ยว และกลุ่มออมทรัพย์ โดยที่ทุกกลุ่มย่อยประสานกันทำงานอย่างเหนียวแน่น มีการสรุปผลการดำเนินงานและหาลู่ทางในการแก้ปัญหาที่เกิดกับกลุ่มด้วยการประชุมกลุ่มทุกเดือน

ประการสุดท้าย กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนฯ เป็นกลุ่มที่ยึดมั่นในอุดมการณ์การพึ่งตนเองอย่างเหนียวแน่นมั่นคง โดยใช้จิตสำนึกร่วมของชุมชน ใช้อำนาจของกลุ่มตัดสินใจในการ

ดำเนินงาน ด้วยการนำภูมิปัญญาของชุมชนนั่นเองมาใช้ไตร่ตรองพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้น ช่วยให้พบว่าปรากฏการณ์การทำลายป่าชายเลน ส่งผลเสียต่อชุมชน ทำให้ชุมชนต้องตกอยู่ในภาวะต้องเสียเปรียบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม สภาพดังกล่าวจึงนำมาซึ่งการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งเพื่อขัดแย้งและต่อสู้จนประสบความสำเร็จ

การสังเคราะห์ตัวแบบเพื่อใช้เป็นแนวทางการพัฒนาอาชีพ

ในที่นี้ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์กลุ่มอาชีพและอาชีพของชาวบ้านจากกรณีศึกษาที่ชุมชนได้เลือกสรรทั้งหมด 5 อาชีพซึ่งนำเสนอมาแล้วนั้น มาสังเคราะห์ให้ได้ภาพรวมของตัวแบบที่จะนำไปใช้พัฒนาอาชีพของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งปรากฏตัวแบบตามรายละเอียดดังนี้

1. **ผู้นำ** ผู้นำที่เข้ามารับผิดชอบในการดำเนินงานกลุ่มอาชีพควรมีคุณสมบัติหลายประการคือ เป็นผู้นำทางความคิด การทำงาน การเรียนรู้ การบริหารจัดการ และการดำรงชีวิต

ด้านผู้นำทางความคิด เป็นผู้ที่คิดเป็น มีความคิดริเริ่ม กล้าคิดกล้าตัดสินใจ มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความละเอียดสุขุม สงบเยือกเย็นรอบคอบ รัก ภูมิใจและหวงแหนในท้องถิ่นของตน ความคิดและการกระทำเป็นอย่างเดียวกัน และมีความคิดที่พึ่งตนเอง

ด้านการทำงาน เป็นผู้ที่เอาจริงเอาจัง มีความขยัน อดทน ทุ่มเทกับงาน ร่วมสุขร่วมทุกข์กับผู้ร่วมงาน ไม่ย่อท้อหรือหวาดหวั่นต่ออุปสรรคใดๆ มีความเสียสละและมีความซื่อสัตย์

ด้านความรู้และการเรียนรู้ เป็นผู้มีความรู้กว้าง สนใจที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ และมีความสามารถในการเรียนรู้ รู้เท่าทันสถานการณ์ และมีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านการบริหารจัดการ เป็นผู้ที่รู้จักคนและรู้จักใช้คนให้เหมาะกับงาน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน มีความสามารถเชิงการบริหารจัดการ รับฟังความคิดเห็นจากผู้ร่วมงานและบุคคลอื่นๆ รู้จักประสานงาน มีความประนีประนอมสูง และมีความยุติธรรม

ด้านการดำรงชีวิต เป็นผู้ที่ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย ใจคอกว้างขวางเป็นนักเลง กล้าได้กล้าเสีย รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความอดทน เป็นที่พึ่งของผู้ร่วมงานและบุคคลอื่นๆ ได้ในทุกสถานการณ์

2. **ความเป็นกลุ่มอาชีพ** ความเป็นกลุ่มอาชีพประกอบด้วย 2 ด้านคือ ลักษณะของกลุ่ม และการดำเนินงานของกลุ่ม

ด้านลักษณะของกลุ่ม เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนที่ร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง และร่วมกันดำเนินงาน มีโครงสร้าง ระเบียบ ข้อกำหนดต่างๆ

และปรัชญาของกลุ่มที่ชัดเจน กลุ่มมีป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนด้วยการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อมุ่งไปสู่การพึ่งตนเองที่มั่นคงยั่งยืนในระยะยาว

ด้านการดำเนินงานของกลุ่ม กลุ่มใช้จิตสำนึกร่วมของชุมชนเป็นหลัก กลุ่มผูกโยงสมาชิกและผู้ร่วมงานด้วยวัฒนธรรมเดิมที่ปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ กลุ่มทำงานด้วยความโปร่งใส มีการตรวจสอบการทำงานทุกขั้นตอนด้วยความรอบคอบ กลุ่มใช้ความคิดแบบประชาธิปไตย กระจายอำนาจให้สมาชิกร่วมรับผิดชอบ ไม่ผูกขาดงานอยู่ที่ผู้ใดผู้หนึ่ง ใช้กระบวนการกลุ่มในการตัดสินใจและเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ให้โอกาสผู้ร่วมงานแสดงความคิดเห็น กลุ่มเน้นการทำงานและการเป็นอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติด้วยการเอาใจใส่ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทุกโอกาส กลุ่มสร้างเครือข่ายทั้งกับภายในและภายนอก อีกทั้งมีจิตสำนึกร่วมต่อการพัฒนาชุมชนของตัวเองให้เข้มแข็งยั่งยืน

3. **ผลผลิต** ในส่วนนี้เป็นผลที่เกิดจากการที่กลุ่มนำวัสดุหลักของการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนและจากแหล่งที่ไม่ไกลจากชุมชนมาใช้ประกอบการผลิต ผลผลิตนอกจากเป็นไปเพื่อบริโภคแล้วยังส่งผลต่อการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว มิได้มุ่งผลิตเพื่อการแข่งขัน ผลผลิตมีคุณภาพดีเสมอต้นเสมอปลาย มุ่งที่คุณภาพและความต้องการบริโภคมากกว่าปริมาณ ผลผลิตมิได้เน้นที่การลงทุนมากมาย แต่เน้นการอนุรักษ์ความมีวัฒนธรรมดั้งเดิมและภูมิปัญญาของชุมชน ผลผลิตดำรงอยู่ในมิติวัฒนธรรม ธุรกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญา โดยเป็นการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับส่วนอื่น อันได้แก่ระบบนิเวศ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความเป็นตัวเองที่ไม่ถูกครอบงำ เป็นวิถีการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้และเพิ่มรายได้ที่ลงทุนไม่มาก เป็นการพยายามพึ่งตนเองให้มากที่สุด ให้บังเกิดผลระยะยาว และเป็นการใช้ชีวิตที่มีความสุขทั้งในแง่ปัจเจกบุคคลและสังคมหมู่บ้าน โดยคิดกันเอง ทำกันเอง เพื่อใช้แก้ปัญหาได้ นอกจากนี้ผลผลิตยังเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ และสร้างความสุขให้แก่ครอบครัวและชุมชน โดยครอบครัวยังคงมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น มีวิถีชีวิตเรียบง่ายที่สอดคล้องกับสังคม สิ่งแวดล้อมอยู่กับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล พึ่งพา เกิดการเสริมสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมแบบเดิมอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นความมั่นคงในการดำเนินชีวิตด้านจิตใจ สังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติแวดล้อมของชุมชน

4. **การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชน** ในส่วนนี้หมายถึง มีความเชื่อมโยงกันในกิจกรรมการผลิตที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในขั้นตอนการผลิตจากหลากหลายอาชีพโดยอาศัยทรัพยากรในชุมชนเป็นฐาน ใช้ความสัมพันธ์เครือญาติ ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ในกิจกรรมการผลิต อาศัยเครือข่ายทั้งจากภายในชุมชน และภายนอกชุมชนโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นฐาน มีฐานความคิดด้านอาชีพว่าทุกอาชีพล้วนต้องเชื่อมโยงกันโดยอยู่บนพื้นฐานของความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาที่ชุมชนได้สั่งสมกันมาอันจะนำไปสู่การสร้างพลังอำนาจของชุมชนในการต่อรอง

5. **การปรับตัวของชุมชน** ชุมชนมีฐานของการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โดยเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก พยายามที่จะเรียนรู้ ปรับตัวให้เท่าทันกับบริบทของชุมชน และสังคมทั้งภายในและภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สิ่งที่ชุมชนใช้เป็นเครื่องมือในการปรับตัว คือ วัฒนธรรมชุมชน อันเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมในชุมชน การปรับตัวของชุมชนในด้านอาชีพจึงจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการ เนื่องจากเศรษฐกิจชุมชนมิใช่เป็นเพียงแค่เศรษฐกิจโดด ๆ เท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยการเชื่อมโยงกับสังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ไปพร้อม ๆ กันอย่างสมดุล

6. **ฐานคิดและการจัดการตนเองของชุมชน** เป็นฐานคิดที่แต่ละกลุ่มอาชีพในชุมชนไชยาเห็นร่วมกันว่า ชุมชนคือองค์กรหลักที่จะนำพาสมาชิกไปสู่การจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต การบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจก ดังนั้นเพื่อให้ชุมชนมีความมั่นคงเข้มแข็งจึงควรตั้งอยู่บนฐานของการจัดการตนเองอย่างเป็นอิสระ สร้างทุนที่หลากหลาย รักษาต่อยอดทุนที่มีอยู่ เพื่อเป็นหลักค้ำประกัน(ภูมิคุ้มกัน)ให้กับชุมชน ในขณะเดียวกันก็มุ่งเน้นการใช้ความรู้ การเรียนรู้ และใช้ฐานคิดในการแก้ปัญหาเพื่อการดำรงอยู่และเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน

การใช้ตัวแบบเพื่อพัฒนาอาชีพ

ภายหลังจากที่ได้ตัวแบบ ด้านความเป็นผู้นำ ด้านความเป็นกลุ่มอาชีพ ด้านผลผลิต ด้านการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชน ด้านการปรับตัวของชุมชน และด้านฐานคิดและการจัดการตนเองของชุมชน เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพแล้ว คณะผู้วิจัยได้จัดเวทีระดมความคิดเกี่ยวกับความร่วมมือกับภาคีต่างๆ ในพื้นที่ 3 ชุมชน คือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม ได้แก่ บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลทั้ง 3 ตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ประกอบอาชีพต่างๆ และชาวบ้านผู้สนใจทั่วไป จำนวน 52 คน เวทีชุมชนดังกล่าวต่างยอมรับว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม. ไชยา เป็นกลุ่มอาชีพที่มีลักษณะและการดำเนินงานสอดคล้องกับตัวแบบ 6 ด้านมากที่สุด เป็นกลุ่มอาชีพที่เป็นแบบอย่างของการพัฒนากลุ่มอาชีพได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันเวทีระดมความคิดต่างเห็นด้วยกับข้อเสนอของผู้ประกอบอาชีพทำนาของตำบลเลม็ดท่านหนึ่งที่เสนอให้ทั้ง 3 ชุมชนพัฒนาอาชีพทำนาข้าวหอมไชยาในลักษณะกลุ่มอาชีพ (เวทีชุมชน. 2553, พฤษภาคม 29) ด้วยเห็นว่าจะช่วยฟื้นฟูวัฒนธรรมการทำนาข้าวหอมไชยา ซึ่งในอดีตเคยมีชื่อเสียงให้กลับคืนมาประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งเห็นว่าผลผลิตข้าวหอมไชยาน่าจะช่วยให้ประชาชนที่ประกอบการได้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ เนื่องจากข้าวหอมไชยาเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคสูง หลังจากนั้นอีก 1 สัปดาห์ คณะผู้วิจัยได้จัดเวทีชุมชนกับกลุ่มเดิมอีกครั้งหนึ่งเพื่อร่วมกันทำแผนปฏิบัติการทำอาชีพหรือทำ

แผนกระบวนการผลิตและการตลาดของกลุ่มอาชีพ (เวทีชุมชน. 2553, มิถุนายน 3) และต่อมาอีก 2 สัปดาห์ได้จัดเวทีสาธารณะเพื่อตรวจสอบแผนปฏิบัติการการทำอาชีพดังกล่าว ผู้เข้าร่วมประกอบด้วยคนกลุ่มเดิม อันประกอบด้วย ชาวนาที่มีประสบการณ์ นักวิชาการด้านการเกษตร และผู้สนใจ รวมจำนวน 30 คน (เวทีชุมชน. 2553, พฤศจิกายน 6) ผลจากการจัดเวทีดังกล่าวทำให้มีแผนปฏิบัติการการทำนาข้าวหอมไชยาและแผนการตลาดที่กลุ่มอาชีพใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานใน 1 ฤดูกาลการทำนา

แผนปฏิบัติการการทำนาข้าวหอมไชยาและแผนการตลาด

ระยะที่ 1 ระยะเตรียมการ

ในระยะนี้เป็นการให้ความรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับอาชีพ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตัวแบบที่ใช้เป็นแนวทางการพัฒนาอาชีพ และตัวแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพการทำนา (เป็นตัวแบบที่นำมาจากผลการวิจัยในโครงการการฟื้นฟูการทำนาในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินการควบคู่กับโครงการนี้) ด้วยการจัดเวทีชุมชนร่วมกันทั้ง 3 ตำบล เพื่อให้ชาวบ้านรับรู้และพร้อมที่จะนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาอาชีพการทำนา วางแผนและสร้างแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินการผลิต

ระยะที่ 2 ระยะดำเนินการผลิต

ในระยะการดำเนินการผลิต นำแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินการผลิตมาปฏิบัติ คือ การเตรียมพื้นที่ทำนา การเตรียมเมล็ดพันธ์ข้าว การเตรียมต้นกล้า การปักดำ/หว่านข้าว การใช้ปุ๋ย การดูแลรักษา/การกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช การเก็บเกี่ยว การขนย้ายข้าว/การเก็บรักษา

ระยะที่ 3 ระยะหลังการผลิต

การจัดการผลผลิตจะดำเนินการจัดสรรข้าวไว้บริโภคในครัวเรือนส่วนหนึ่ง ส่วนที่เหลือส่วนหนึ่งจำหน่ายทั่วไป และอีกส่วนหนึ่งแปรรูปเป็นข้าวกล้องเพื่อขายเป็นรายได้เสริม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมาชิกแต่ละครัวเรือนจะดำเนินการ ตลาดที่สมาชิกจำหน่ายข้าวเปลือก คือ ตลาดภายในชุมชนเป็นหลัก ส่วนตลาดข้าวกล้องที่ได้จากการแปรรูปเป็นตลาดภายในชุมชนที่เชื่อมโยงกับตลาดภายนอก

ภายหลังจากมีแผนปฏิบัติการการทำนาและแผนการตลาดในภาพรวมแล้ว คณะผู้วิจัยได้ประสานงานกับกำนันตำบลป่าเว นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง และกำนันตำบลเลม็ด เพื่อให้ได้กลุ่มชาวนาในพื้นที่ 3 ตำบลดังกล่าว ตำบลละ 1 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มไม่จำกัดจำนวนสมาชิก ได้มีการจัดเวทีชาวบ้านที่ตำบลทุ่งเพื่อพัฒนากลุ่มอาชีพข้าวหอมไชยา มีผู้เข้าร่วมได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เลขานุการสภาองค์การบริหาร

ส่วนตำบล ประธานกลุ่มทำนา ผู้ใหญ่บ้าน ประธานเงินกองทุนหมู่บ้าน และชาวนา รวมจำนวนทั้งสิ้น 17 คน ผลการจัดเวทีได้จัดตั้งกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพข้าวหอมไชยาขึ้น โดยมีคณะกรรมการดำเนินงานกลุ่มจำนวน 17 คน โครงสร้างของกลุ่มประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธาน มีฝ่ายต่างๆ 3 ฝ่ายคือ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายการตลาด ฝ่ายพิธีกรรม ฝ่ายเครื่องมือเทคโนโลยีชาวบ้าน เลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ ส่วนสมาชิกอื่นๆ ซึ่งไม่มีตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ ตามที่กำหนดให้ทำหน้าที่เป็นกรรมการกลุ่ม กลุ่มได้ร่วมกันเลือก นายประชวน เพชรราช เป็นประธานกลุ่ม ด้วยเห็นว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับตัวแบบมากที่สุด ส่วนตำแหน่งอื่นๆ นายประชวน เพชรราช ได้หารือกันในกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม ผลปรากฏว่ามีผู้ดำรงตำแหน่งในกลุ่มดังนี้

นายประชวน เพชรราช	ประธานกลุ่ม
นายสะฮาตุกดี ทิพย์หมัด	รองประธานกลุ่ม
นายสันฐิติ เศวตศิลป์	ฝ่ายการตลาด
นางมนตรี น้อยดี	ฝ่ายการเงิน
นายเลิศ เรืองศรี	ฝ่ายพิธีกรรม
นายสมนึก ปานน้อย	ฝ่ายเครื่องมือเทคโนโลยีชาวบ้าน
นางยินดี เรืองฤทธิ์	เลขานุการ
นายมนต์ชัย เทพหมวด	ผู้ช่วยเลขานุการ

ส่วนผู้เข้าร่วมประชุมคนอื่นๆ คือ นายลิขิต เรืองศรี นางอุไรวรรณ สรรพขาว นายอดุลย์ ปาลโมกข์ นายสมยศ สองแก้ว นายวิรัตน์ มีธรรม นางฉวี วงษ์พนม นางวลัยพร เชื้อบ่อคา นายไพโรจน์ รักษ์ประสงค์ และนายธรรมนูญ เชื้อบ่อคา ทำหน้าที่กรรมการ นอกจากนี้ที่ประชุมกลุ่มดังกล่าวได้ปรึกษาหารือกันให้นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง คือ นายอดุลย์ ปาลโมกข์ และนักวิจัยของโครงการวิจัย 2 คน เป็นที่ปรึกษา (เวทีชาวบ้านพัฒนากลุ่มอาชีพครั้งที่ 1. 2552, พฤศจิกายน 27)

ในด้านจุดมุ่งหมายของกลุ่ม กลุ่มเห็นพ้องกันว่าจะร่วมกันทำนาข้าวหอมไชยาปลอดสารพิษ 100 % เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ข้าวเปลือกที่เหลือจะจำหน่าย และใช้ข้าวเปลือกบางส่วนแปรรูปเป็นข้าวกล้องเพื่อขายเป็นรายได้เสริม สมาชิกในกลุ่มจำนวน 10 คน ตกลงกันทำนาข้าวหอมไชยาคนละ 2 ไร่ รวม 20 ไร่ โดยกลุ่มต้องเขียนโครงการเพื่อของบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง พร้อมกับเขียนแผนปฏิบัติการระยะเวลา 1 ปีหรือมากกว่านี้ ขณะเดียวกันได้กำหนดกติกา และกฎต่างๆ ของกลุ่มเพื่อใช้ในการดำเนินงานร่วมกัน ในด้านพันธุ์ข้าว โครงการวิจัยและองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งจะเป็นผู้จัดหาให้ หลังจากนั้นกลุ่มได้กำหนดเวลาการทำนา โดยจะเริ่มในฤดูกาลทำนาปี พ.ศ. 2553 (เวทีชาวบ้านพัฒนากลุ่มอาชีพครั้งที่ 2. 2553, มิถุนายน 3)

ในกรณีของตำบลเลม็ด ภายหลังที่ได้มีการประสานงานกับกำนันตำบลเลม็ดได้ทราบว่ามีกลุ่มทำนาข้าวหอมไชยา ซึ่งได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนสนุบสนุนการวิจัย(สกว.) ทดลองทำนาข้าวหอมไชยาอยู่แล้ว คณะกรรมการของโครงการวิจัยได้ดำเนินการติดต่อกับกลุ่มชาวนาดังกล่าว ให้เข้าร่วมพัฒนาอาชีพการทำนาข้าวหอมไชยา หลังจากนั้นได้จัดเวทีชุมชนร่วมกับกลุ่มชาวนาที่ว่านี้ โดยดำเนินการเช่นเดียวกับกลุ่มชาวนาตำบลทุ่ง ทำให้กลุ่มชาวนาตำบลเลม็ดเข้าร่วมทำนาข้าวหอมไชยาในฤดูกาลทำนา ปี 2553 โดยมีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกันกับจุดมุ่งหมายของกลุ่มพัฒนาอาชีพทำนาของตำบลทุ่ง (เวทีชาวบ้านพัฒนากลุ่มอาชีพครั้งที่ 1. 2552, พฤศจิกายน 30) สำหรับกลุ่มชาวนาของตำบลเลม็ดซึ่งร่วมกันทำนาข้าวหอมไชยาโดยได้รับทุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งเข้าร่วมโครงการมีดังนี้

นายภิรมย์ อินทร์คง
นายสุธรรม ทองแช่ม
นางประสงค์ หีตอนันต์
นางสง่า มณีรัตน์
นายลิขิต ดิษยนาม
นางอัจฉรา พลบุญ
นางหนูชิต ลอยเกต
นางเยาวภา ดิษยนาม
นางเสวต จันทร์ทะนา

การรวมกลุ่มดังกล่าว มีนายภิรมย์ อินทร์คง เป็นหัวหน้ากลุ่ม และนายลิขิต ดิษยนาม เป็นเลขานุการกลุ่ม

การปฏิบัติการการทำนาข้าวหอมไชยา

ก่อนฤดูการทำนาในปี 2553 คณะนักวิจัยได้นำแผนการปฏิบัติการทำนาในระยะที่ 1 มาปฏิบัติการเพื่อเสริมความรู้เกี่ยวกับอาชีพแก่สมาชิกกลุ่มทำนาทั้ง 2 กลุ่ม ในส่วนของตัวแบบเพื่อพัฒนาอาชีพการทำนาสมาชิกกลุ่มทั้ง 2 กลุ่ม เลือกตัวแบบการทำนาปลอดสารพิษไปใช้ดำเนินการ แต่สมาชิกกลุ่มทำนาตำบลทุ่งใช้วิธีการทำนาโดยการหว่าน ส่วนสมาชิกกลุ่มทำนาตำบลเลม็ด ใช้วิธีการทำนาโดยการปักดำ ต่อจากนั้นสมาชิกทั้ง 2 กลุ่ม ได้ร่วมกันวางแผนเกี่ยวกับการดำเนินการผลิตเพื่อนำไปใช้ในแผนปฏิบัติการระยะที่ 2 คือ ระยะดำเนินการผลิต (ประชุมกลุ่มพัฒนาอาชีพการทำนาข้าวหอมไชยา 2553, ธันวาคม 5)

ในระยะการดำเนินการผลิต สมาชิกกลุ่มทำนาทั้ง 2 ตำบลได้ดำเนินการผลิตตามขั้นตอน คือ การเตรียมพื้นที่ทำนา การเตรียมเมล็ดพันธ์ข้าว การเตรียมต้นกล้า การปักดำ/หว่านข้าว การใช้ปุ๋ย การดูแลรักษา/การกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช การเก็บเกี่ยว และการขนย้ายข้าว/การเก็บรักษา

การเตรียมพื้นที่ทำนา ชาวนาทั้ง 2 กลุ่มได้เตรียมพื้นที่ด้วยการใช้รถจักรไถนา คราดนาตามแบบสมัยใหม่ที่ชาวนาปฏิบัติกันโดยทั่วไป ไม่ได้ใช้แรงงานคนและแรงงานสัตว์เลี้ยงดังแต่ก่อน เนื่องจากไม่มีวัวควาย และการใช้รถจักรสะดวกรวดเร็วกว่าแม้จะลงทุนมากกว่า

การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว โครงการวิจัยได้จัดซื้อพันธุ์ข้าวจากนางอุดม ลาสศิลป์ ชาวบ้านตำบลโมถ่ายซึ่งคัดเลือกพันธุ์โดยวิธีดั้งเดิมมาจัดสรรให้สมาชิกทั้ง 2 ตำบลตามสัดส่วนพื้นที่ทำนา เนื่องจากพันธุ์ข้าวหอมไชยาหายากและราคาแพง

การเตรียมต้นกล้า การปักดำ และการหว่าน สมาชิกกลุ่มชาวนาตำบลเลม็ดเตรียมแปลงต้นกล้าร่วมกันและใช้วิธีการปักดำ โดยอาศัยการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม ส่วนกลุ่มชาวนาตำบลทุ่งใช้วิธีการหว่านโดยชาวนาแต่ละคนต่างหว่านเฉพาะของตนเอง

การใช้ปุ๋ย สมาชิกกลุ่มชาวนาตำบลเลม็ด ไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยคอกใดๆ ส่วนสมาชิกชาวนาตำบลทุ่งใช้ปุ๋ยมูลสัตว์ คือ ขี้เป็ด

การดูแลรักษา การกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช สมาชิกทั้ง 2 กลุ่มดูแลรักษาตามแบบที่ชาวนาปฏิบัติกันอยู่ทั่วไป คือ มิได้ดูแลเอาใจใส่อย่างเข้มงวดเป็นพิเศษแต่อย่างใด แต่สมาชิกทั้ง 2 กลุ่ม ไม่ใช้ยาปราบศัตรูพืชใด ๆ

การเก็บเกี่ยว ก่อนการเก็บเกี่ยวสมาชิกชาวนาตำบลเลม็ดทำพิธีผูกข้าวแบบดั้งเดิม ส่วนสมาชิกกลุ่มชาวนาตำบลทุ่งใช้วิธีรวบข้าวแบบง่ายๆ สำหรับการเก็บเกี่ยวสมาชิกกลุ่มชาวนาตำบลเลม็ด จะใช้วิธีการเก็บเกี่ยวด้วยเคียวและใช้การซอแรง คือ ต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ส่วนกลุ่มชาวนาตำบลทุ่งจะเก็บเกี่ยวด้วยเคียว โดยการจ้างชาวนาบริเวณใกล้เคียง

การขนย้ายข้าว/การเก็บรักษา สมาชิกทั้ง 2 กลุ่มจะช่วยกันขนย้ายข้าวจากนาไปยังที่เก็บ การนวดข้าวของสมาชิกกลุ่มชาวนาตำบลเลม็ดใช้รถจักร ส่วนสมาชิกกลุ่มชาวนาตำบลทุ่งใช้ครกฝัดตามแบบเดิมของชาวนา ต่อจากนั้นนำข้าวไปตากแล้วบรรจุใส่กระสอบปุ๋ยนำไปไว้ในสถานที่เก็บ

สำหรับระยะหลังการผลิต สมาชิกกลุ่มชาวนาทั้ง 2 ตำบล ได้วางแผนการจัดการผลผลิตโดยดำเนินการจัดสรรข้าวไว้บริโภคในครอบครัวส่วนหนึ่ง ส่วนที่เหลือส่วนหนึ่งจำหน่ายทั่วไป และอีกส่วนหนึ่งมุ่งแปรรูปเป็นข้าวกล้องเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมาชิกแต่ละครัวเรือนดำเนินการ

เนื่องจากในช่วงที่ข้าวหอมไชยาเริ่มสุก เกิดฝนตกหนักอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายวัน พื้นที่นาของตำบลทุ่งซึ่งทำนาข้าวหอมไชยาอันเป็นที่ลุ่มเกิดน้ำท่วมหนัก ต้องรอจนน้ำลดจึงเก็บเกี่ยวได้ ทำให้ข้าวเสียหาย เพราะรวงข้าวที่แช่น้ำอยู่หลายวัน เมื่อเก็บเกี่ยว นวดและตากแห้งแล้วได้ข้าวเปลือกที่มีสีค่อนข้างดำคล้ำ และเมื่อนำไปสีเป็นข้าวสารก็ได้ข้าวสารไม่สวยเช่นข้าวหอมไชยาที่มีมาแต่เดิม ข้าวทั้งหมดจึงต้องใช้เพื่อบริโภคในครัวเรือน และใช้เลี้ยงเป็ด แม้แต่จะใช้คัดเลือกพันธุ์เพื่อใช้ทำนาในปีต่อไปก็ไม่สามารถดำเนินการได้ สำหรับผลผลิตของกลุ่มชาวนาตำบลเลม็ด เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มซึ่งมีคลองไชยาไหลผ่าน เมื่อฝนตกหนักแม้เกิดน้ำท่วมแต่ก็มิได้

เกิดความเสียหายต่อนาข้าวหอมไชยาแต่อย่างใด เนื่องจากน้ำไหลลงทะเลอย่างรวดเร็ว ข้าวเปลือกที่ได้จากการทำนาข้าวหอมไชยาที่นี่จึงเต็มเม็ดเต็มหน่วย คือประมาณ 65-70 ถังต่อไร่ แต่ผลผลิตดังกล่าวมีคุณสมบัติแตกต่างจากข้าวหอมไชยาที่ชาวนาเคยทำมาในอดีตคือ ไม่มีกลิ่นหอม อีกทั้งเมื่อใช้หุงเป็นข้าวสุกก็ค่อนข้างจะแข็งกระด้าง จากสาเหตุดังกล่าวทำให้ผลผลิตข้าวหอมไชยาของทั้ง 2 กลุ่มจึงไม่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค

การประเมินคุณภาพผลผลิตการทำนาข้าวหอมไชยา

ภายหลังจากการปฏิบัติการการทำนาข้าวหอมไชยาของสมาชิกกลุ่มทำนาข้าวหอมไชยาทั้ง 2 กลุ่มเสร็จสิ้นลง ในเวลาต่อมาคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่มย่อยและสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ทำนาทั้ง 2 กลุ่มเกี่ยวกับคุณภาพผลผลิต และการจัดการผลผลิต (สนทนากลุ่มย่อยและสัมภาษณ์เชิงลึก. 2554, มีนาคม 6) ผลจากการดำเนินดังกล่าวได้ข้อสังเกตดังนี้

ด้านคุณภาพผลผลิต

เมื่อพิจารณาองค์ประกอบด้านการผลิตพบว่า ในช่วงระยะดำเนินการผลิตสิ่งที่ส่งผลต่อคุณภาพของผลผลิต คือ

1. สภาพดินในการเพาะปลูกแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน บางพื้นที่เป็นดินทรายหรือดินเหนียวปนทราย บางพื้นที่เป็นดินเหนียว จึงทำให้ผลผลิตที่ได้มีความแตกต่างกัน ในด้านรสชาติ

2. เนื่องจากนาข้าวดังกล่าวใช้ที่นาปลูกข้าวมายาวนาน โดยใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลัก และใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชติดต่อกันมาโดยตลอด จึงทำให้พื้นที่ทำนามีปุ๋ยเคมีและสารเคมีสะสมอยู่เป็นจำนวนมาก สิ่งเหล่านี้ได้ทำลายระบบนิเวศนาข้าวที่ส่งผลต่อรสชาติและความอ่อนนุ่มของข้าว โดยเฉพาะในตำบลเลม็ด แต่สำหรับตำบลทุ่งพื้นที่นาของนางยินดี เรืองฤทธิ์ ได้นำปุ๋ยคอกคือขี้เป็ดมาใช้ทำนาเป็นหลัก อีกทั้งบริเวณใกล้ๆ ที่นามีคอกเป็ดที่เลี้ยงเป็ดติดต่อกันมาหลายปี และพื้นที่นาเป็นนาร้างมาก่อน เหล่านี้ล้วนส่งผลให้ผลผลิตข้าวหอมไชยามีคุณภาพดีกว่าที่ตำบลเลม็ด

3. การดูแลรักษา ผู้ผลิตส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสำคัญในการดูแลกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช ปล่อยนาข้าวให้เป็นไปตามธรรมชาติเหมือนกับการทำนาข้าวพันธุ์อื่นๆ ทั่วไป ซึ่งส่งผลต่อปริมาณการผลิต ทำให้ผลผลิตมีปริมาณต่ำ

4. พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูก แม้จะเป็นพันธุ์ข้าวหอมไชยา และมีการคัดเลือกพันธุ์ก็จริง แต่ไม่เคยมีการตรวจสอบคุณภาพ และมีการปรับปรุงพันธุ์แต่ประการใด คงมีแต่ชื่อว่าเป็นข้าวหอมซึ่งเมื่อบริบทเปลี่ยนแปลงไปข้าวหอมอาจจะกลายพันธุ์ก็ได้

ด้านการจัดการผลผลิต

จากคุณภาพของผลผลิตที่เปลี่ยนแปลงไป อันเนื่องมาจากสภาพของดินที่แตกต่างกันก็ดี จากองค์ประกอบของการผลิตที่ส่งผลต่อการผลิตก็ดี และผลกระทบจากอุทกภัยก็ดี เหล่านี้ทำให้ข้าวเปลือกที่ผลิตได้มีลักษณะไม่สมบูรณ์ และผลิตได้น้อย รวมถึงยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่าจะเป็นผลผลิตที่ปลอดสารพิษได้จริง ทำให้โอกาสในการจำหน่ายทั้งข้าวเปลือก ข้าวสาร และการแปรรูป

ข้าวเพื่อจำหน่ายเป็นข้าวกล้องหรือข้าวซ้อมมือกระทำได้ยาก ผลผลิตที่ได้ผู้ผลิตจึงเก็บไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนบ้าง ส่วนที่เหลือใช้เป็นอาหารเป็ดบ้าง และมีบางส่วนมีผู้มาขอซื้อเพื่อใช้บริโภคและใช้ทำพันธุ์ก็มี การจัดการผลผลิตจึงไม่บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ข้อเสนอแนะ

จากปัญหาที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติการทำนาซึ่งส่งผลต่อคุณภาพและการจัดการผลผลิตข้าวหอมไชยาดังกล่าว ผู้ผลิตได้ร่วมกันให้ข้อเสนอแนะหลายประการดังนี้

1. พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกควรได้รับการคัดพันธุ์อย่างดี ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ และมีโรงเก็บพันธุ์ข้าวหอมไชยาโดยเฉพาะ ณ จุดใดจุดหนึ่งในชุมชน

2. ควรลดหรือเลิกใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูพืชอย่างเด็ดขาด แล้วหันมาให้ความสำคัญต่อการใช้ปุ๋ยธรรมชาติ น้ำหมักชีวภาพ และใช้ผลผลิตจากพืชบางอย่างแทนสารเคมีด้วยการผลิตขึ้นใช้เอง

3. ควรดูแลวัชพืชและกำจัดศัตรูพืชโดยย้อนกลับไปใช้ใช้วิธีการทำนาแบบเก่าอย่างเข้มงวด

4. ควรมีการผูกข้าวหรือทำขวัญข้าวเพื่อบูชาแม่โพสพอย่างจริงจัง

5. การเก็บเกี่ยวข้าวควรใช้ระบบซอแรงมากกว่าการจ้าง เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพื่อสร้างความสัมพันธ์เชิงช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนมากกว่าการจ้างงาน

6. ควรเก็บข้อมูลการลงทุนอย่างละเอียด

จากการประเมินคุณภาพผลผลิตการทำนาข้าวหอมไชยาซึ่งส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินการจัดการผลผลิตได้ดังกล่าว สมาชิกกลุ่มทำนาทั้ง 2 กลุ่มที่ร่วมทำนาในโครงการนี้ต่างเห็นพ้องกันว่าจะร่วมกันทำนาข้าวหอมไชยาปลอดสารพิษอีกครั้งหนึ่งในฤดูกาลการทำนาในปี พ.ศ.2554 แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าหาซื้อปุ๋ยคอกได้ยาก และมีปัญหาเกี่ยวกับการขนส่ง มีชาวนาในกลุ่มของตำบลทุ่งคนหนึ่งได้เสนอต่อที่ประชุมโดยเล่าถึงประสบการณ์การทำนาของตน และเพื่อนชาวนาบางคนในช่วง 2 -3 ปีที่ผ่านมาว่าได้ทดลองนำปุ๋ยอันเม็ดยี่ห้อ “ ขวัญดิน ” อันเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพที่มีขายอยู่ในตลาดไชยา ซึ่งราคาถูกมาใช้ในการทำนา ผลจากการดำเนินการ เห็นได้ชัดว่าสภาพดินที่ใช้ปุ๋ยดังกล่าวสมบูรณ์ขึ้น นาข้าวที่ใช้ปุ๋ยนี้เจริญงอกงามดีและให้ผลผลิตสูงขึ้นกว่าเดิมมาก ที่สำคัญคือ ใช้เงินลงทุนไม่แตกต่างจากการใช้ปุ๋ยคอกหรือขี้เป็ด อีกทั้งมีสัตว์น้ำมาอยู่อาศัยในนาข้าวมากขึ้น ที่ประชุมจึงเห็นพ้องร่วมกันในการนำปุ๋ยชนิดนี้มาใช้

การปฏิบัติการทำนาข้าวหอมไชยาครั้งที่สอง

ก่อนถึงฤดูกาลทำนาในปี พ.ศ.2554 ซึ่งจะเริ่มดำเนินการในเดือนพฤษภาคม นักวิจัยในโครงการและกลุ่มชาวนาทั้ง 2 กลุ่ม ได้มาร่วมกันทบทวนเกี่ยวกับการทำนาอีกครั้งหนึ่ง มีการทบทวนถึงจุดมุ่งหมายว่าเป็นการใช้ตัวแบบเพื่อพัฒนาอาชีพการทำนา และมุ่งทำนาปลอดสารพิษ

ผลผลิตที่ได้ใช้เพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก ส่วนที่เหลือจำหน่ายในรูปของข้าวเปลือก และแปรรูปเป็นข้าวกล้องเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริมของครอบครัว อีกทั้งมีการเสริมความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และความรู้เกี่ยวกับตัวแบบเพื่อพัฒนาอาชีพการทำนาที่เคยดำเนินการในการปฏิบัติการการทำนาครั้งแรกด้วย นอกจากนี้ยังได้นำข้อเสนอแนะจากการทำนาครั้งแรกทั้ง 6 ประการมาเน้นย้ำว่าจะต้องปฏิบัติให้ได้จริงด้วย ได้แก่ การคัดเลือกพันธุ์ข้าว การเลิกใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูพืช การดูแลวัชพืชและการกำจัดศัตรูพืช การผูกข้าวและทำขวัญข้าว การซอแรงหรือช่วยเหลือเกื้อกูลในการทำนา และรายละเอียดเกี่ยวกับการลงทุน มาปรับปรุงแก้ไขให้ดีที่สุด (ประชุมกลุ่มย่อยพัฒนาอาชีพการทำนาข้าวหอมไชยา. 2554, เมษายน 6) หลังจากนั้นนักวิจัยในโครงการและกลุ่มชาวนาทั้ง 2 กลุ่มต่างก็เตรียมการเพื่อการทำนาในเดือนมิถุนายน

ในส่วนของพันธุ์ข้าวหอมไชยาที่ใช้ปลูก คณะกรรมการวิจัยได้ดำเนินการโดยมอบหมายให้นางอุดม ลาสศิลป์ ชาวบ้านตำบลโมถ่ายคนเดิมซึ่งมีประสบการณ์การทำนาข้าวหอมไชยามาอย่างต่อเนื่อง เป็นผู้คัดเลือกพันธุ์จากข้าวหอมไชยาซึ่งนางอุดมเป็นผู้ปลูกเองในปี พ.ศ.2553 โดยที่นักวิจัยเข้าไปควบคุมดูแลการคัดเลือกพันธุ์ตามวิธีการแบบเดิมของชาวบ้าน ตั้งแต่ในระยะการเก็บเกี่ยว จนกระทั่งได้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่เชื่อได้ว่าน่าจะเป็นพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพดีที่สุดในสายตาของชาวบ้าน ต่อจากนั้นได้ดำเนินการแจกจ่ายไปยังกลุ่มทำนาข้าวหอมไชยาทั้ง 2 กลุ่มตามจำนวนผู้ทำนาและปริมาณนาข้าวที่จะทำ

สำหรับการผูกข้าวและทำขวัญข้าว นายสุธรรม ทองแช่ม กำนันตำบลเลม็ดเป็นผู้ประสานงานให้หมอทำขวัญในตำบลเลม็ด ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านนี้ เป็นผู้ทำพิธีผูกข้าวและทำขวัญข้าว โดยรับที่จะนำไปดำเนินการในทุกพื้นที่ที่จะทำพิธีดังกล่าว

ด้านการจัดการผลผลิต สมาชิกกลุ่มชาวนาได้ร่วมกันวางแผนการจัดการผลผลิตตามที่กำหนดไว้ในการทำนาข้าวหอมไชยาครั้งที่ 1 คือ จัดสรรผลผลิตส่วนหนึ่งเพื่อการบริโภคในครอบครัว อีกส่วนหนึ่งขายเป็นข้าวเปลือก และแปรรูปเป็นข้าวกล้องเพื่อจำหน่าย ในส่วนที่จะขายเป็นข้าวเปลือกสมาชิกบางคนได้ไปติดต่อแหล่งผลิตข้าวกล้องคือ นายวารินทร์ สังข์ปล้อง ซึ่งเป็นผู้ผลิตข้าวกล้องรายใหญ่ของไชยาเพื่อจำหน่ายข้าวเปลือก ได้รับการตอบรับอย่างดีจากนายวารินทร์ สังข์ปล้อง แต่มีข้อแม้ว่าข้าวหอมไชยาที่ผลิตได้นั้นต้องยังคงมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับที่เคยมีมาในอดีต คือ มีความหอมและมีความนิ่ม ในส่วนของการแปรรูปเพื่อจำหน่ายทางกลุ่มพัฒนาอาชีพข้าวหอมไชยาตำบลทุ่ง ซึ่งตั้งกลุ่มไว้รอรับการดำเนินการแล้วนั้นจะรับซื้อข้าวหอมไชยาทั้งหมดที่มีคุณสมบัติเช่นข้าวหอมไชยาในอดีตเพื่อดำเนินการผลิตข้าวกล้องจำหน่าย (สนทนากลุ่มย่อย. 2554, พฤษภาคม 2)

ในระยะการดำเนินการผลิตสมาชิกกลุ่มทำนาทั้ง 2 กลุ่ม ได้ดำเนินการผลิตตามวิธีการที่ดำเนินการในครั้งที่ 1 เพียงแต่กลุ่มชาวนาตำบลเลม็ดใช้วิธีการเตรียมต้นกล้าและปักดำ ส่วนกลุ่มชาวนาตำบลทุ่งใช้วิธีการหว่าน ด้านการใช้ปุ๋ย กลุ่มชาวนาตำบลเลม็ดไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยคอกใดๆ ส่วนกลุ่มชาวนาตำบลทุ่งใช้ปุ๋ยอัดเม็ดตรา “ขวัญดิน” และขี้เป็ด โดยในระยะแรกของ

การเตรียมพื้นที่นาได้ใช้ขี้เป็ด เมื่อข้าวมีอายุได้ 3 สัปดาห์ใช้ปุ๋ยอัดเม็ดตรา “ขวัญดิน” กระสอบสีเขียว และใช้น้ำหมักชีวภาพใส่ลงไปในนาข้าวด้วย อีกทั้งภายหลังขณะที่ข้าวจะออกรวงได้ใช้ปุ๋ยอัดเม็ดตรา “ขวัญดิน” กระสอบสีแดง ซึ่งเป็นปุ๋ยบำรุงผลใส่ตามรายละเอียดที่กำหนดของการใช้ปุ๋ยชนิดนี้ ชาวนาทั้งสองกลุ่มได้เอาใจใส่ดูแลรักษานาข้าวเป็นอย่างดี โดยมิได้ใช้สารเคมีปราบศัตรูข้าว ข้าวหอมไชยาของกลุ่มชาวนาทั้ง 2 กลุ่มต่างเจริญงอกงามดีมาก เมื่อข้าวสุก ชาวนาตำบลเลม็ดโดยเฉพาะในส่วนของนางประสงค์ หีตอนันต์ ได้ทำพิธีผูกข้าวเต็มรูปตามวิธีการที่มีมาแต่เดิม ส่วนชาวนาตำบลทุ่งยังคงใช้วิธีรวบข้าวในส่วนของการเก็บเกี่ยว กลุ่มชาวนาตำบลเลม็ดได้ใช้รถเกี่ยวข้าวทั้งนี้เพราะไม่มีแรงงานที่จะดำเนินการให้เสร็จภายในเวลารวดเร็ว เนื่องจากเป็นช่วงฤดูฝน ส่วนแรงงานรับจ้างซึ่งยังคงมีอยู่บ้าง ก็คิดค่าจ้างแพงมาก แพงกว่าใช้รถเกี่ยว และต้องใช้เวลานาน ส่วนชาวนาตำบลทุ่ง ใช้วิธีว่าจ้างชาวบ้านให้เก็บเกี่ยว มีการตากข้าวก่อนนวดเป็นข้าวเปลือก หลังจากนั้นชาวนาทั้ง 2 กลุ่มได้นำข้าวเปลือกที่ตากแห้งแล้วไปสีผลปรากฏว่าข้าวหอมไชยาของชาวนาตำบลเลม็ดยังคงไม่มีกลิ่นหอม และเมื่อหุงเป็นข้าวสุกเพื่อใช้รับประทานก็ค่อนข้างแข็ง มิได้อ่อนนุ่มแบบข้าวหอมไชยาแต่เดิม ในขณะที่ผลผลิตข้าวหอมไชยาของตำบลทุ่งยังคงมีกลิ่นหอมและมีความนิ่ม สำหรับปริมาณผลผลิตของทั้ง 2 แหล่งมีผลผลิตต่อไร่อยู่ที่ประมาณ 65-70 ถัง

สำหรับระยะหลังการผลิต เมื่อผลผลิตของทั้ง 2 กลุ่มแตกต่างกันดังกล่าว ทำให้ส่งผลต่อการดำเนินการจำหน่ายข้าวเปลือกและการแปรรูป เนื่องจากตลาดสนใจเฉพาะข้าวที่ยังคงมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับข้าวหอมไชยาเดิมเท่านั้น ในส่วนของตำบลทุ่ง นางยินดี เรืองฤทธิ์ เลขานุการกลุ่มทำนาข้าวหอมไชยาตำบลทุ่งได้ดำเนินการนำข้าวมาทดลองแปรรูปเป็นข้าวกล้องและข้าวขาว แล้วแจกจ่ายให้เพื่อนชาวนาและผู้ที่สนใจได้ทดลองใช้ ผลปรากฏว่าได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี มีชาวนาหลายคนมาแบ่งพันธุ์ข้าวเพื่อใช้ทำนาในฤดูต่อไป แต่เนื่องจากผลผลิตข้าวหอมไชยามีจำนวนน้อยจึงยังคงมิได้ดำเนินการผลิตเพื่อจำหน่ายอย่างแท้จริงทั้งในรูปข้าวเปลือก ข้าวสารและข้าวกล้อง แต่คาดว่าในฤดูต่อไปจะดำเนินการให้มีผลผลิตมากยิ่งขึ้นกว่านี้ เนื่องจากมีตลาดภายนอกคือ ตำบลพรุพี อำเภอบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้แสดงความจำนงในการรับซื้อผลผลิตข้าวจำนวนค่อนข้างสูงไว้แล้ว (ยินดี เรืองฤทธิ์. 2554, สิงหาคม 3)

การประเมินคุณภาพผลผลิตการทำนาข้าวหอมไชยาครั้งที่ 2

ภายหลังฤดูการผลิตข้าวหอมไชยาของสมาชิกกลุ่มชาวนาทั้ง 2 กลุ่ม คณะผู้วิจัยและผู้ผลิตข้าวหอมไชยาได้ร่วมกันสนทนากลุ่มย่อยอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ได้ข้อสรุปด้านคุณภาพผลผลิต การจัดการผลผลิต และเพื่อหาลู่ทางการดำเนินงานต่อไป (สนทนากลุ่มย่อย. 2555, มีนาคม 10)

ด้านคุณภาพผลผลิต

การที่คุณภาพผลผลิตยังคงเป็นเช่นเดิมคือ ไม่แตกต่างกับผลผลิตจากการทำนาครั้งที่ 1 โดยข้าวหอมไชยาของสมาชิกกลุ่มตำบลทุ่งมีรสหอม และเมื่อหุงเป็นข้าวสุกก็นิ่มไม่แข็งกระด้าง

ขณะที่ผลผลิตข้าวหอมไชยาซึ่งเป็นผลผลิตของสมาชิกกลุ่มตำบลเลม็ดยังคงมีลักษณะเช่นเดียวกับผลผลิตครั้งที่ 1 ชาวนาของทั้งสองตำบลจึงได้ข้อสรุปด้านคุณภาพที่ชัดแจ้งว่า คุณภาพของผลผลิตเกี่ยวเนื่องอยู่กับ 2 ประเด็นหลักคือ ขึ้นอยู่กับสภาพดิน และการใช้ปุ๋ยเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างแน่นอน ส่วนองค์ประกอบอื่นๆ น่าจะเป็นเรื่องรอง

ด้านการจัดการผลผลิต

เมื่อผลผลิตของตำบลเลม็ดมีคุณภาพไม่ตรงตามมาตรฐานเดิม กลุ่มชาวนาตำบลเลม็ดก็ไม่สามารถจัดการผลผลิตให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ได้ ผลผลิตที่ได้จึงถูกนำไปแปรรูปเป็นข้าวสารเพื่อใช้บริโภคในครอบครัวโดยนำไปใช้ร่วมกับข้าวสารชนิดอื่น เช่น ข้าวหอมปทุมธานี 1 ข้าวหอมมะลิ ข้าวสังหยด และข้าวหอมนิล บ้างก็นำไปใช้เลี้ยงเป็ดหรือขายด้วยราคาถูก หรือแจกข้าวเปลือกเป็นพันธุ์ข้าวให้กับเพื่อนบ้านที่สนใจ นอกจากนี้ที่กลุ่มไข่เค็ม อสม.ไชยา ยังได้หุงให้ผู้คนที่มาเยี่ยมชมได้ทดลองชิมเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์อีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวชาวนาล้วนสรุปว่าไม่คุ้มทุน

ในส่วนของตำบลทุ่ง การที่ผลผลิตยังคงมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับข้าวหอมไชยาที่มีมาแต่เดิม และนางยินดี เรืองฤทธิ์ ได้แจกจ่ายให้เพื่อนบ้าน รวมทั้งคณะกรรมการวิจัยได้ทดลองใช้ ทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพที่ชัดเจน แต่เนื่องจากผลผลิตที่ได้มีจำนวนน้อย การจัดการผลผลิตในแง่ของการใช้บริโภคในครัวเรือนก็ดี การจำหน่ายข้าวเปลือกก็ดี และการแปรรูปเป็นข้าวกล้องก็ดี ยังคงดำเนินการได้ในขอบเขตจำกัดคือ เป็นเพียงขั้นการทดลองเท่านั้น แต่จากผลดังกล่าวทำให้มองเห็นลู่ทางอันแจ่มใสในอนาคต ทั้งการจำหน่ายเป็นข้าวเปลือก และการแปรรูปข้าวเป็นข้าวสาร เป็นข้าวกล้อง และข้าวซ้อมมือเพื่อจำหน่ายมีทางเป็นไปได้สูง จึงทำให้สมาชิกกลุ่มชาวนามีความมั่นใจต่อการดำเนินการต่อไปมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

จากข้อสรุปด้านคุณภาพการผลิตและการจัดการผลผลิตดังกล่าว กลุ่มชาวนาได้ร่วมกันให้ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานต่อไป (เวทีชุมชนพัฒนากลุ่มอาชีพครั้งที่ 3. 2553, พฤศจิกายน 6 และ สนทนากลุ่มย่อย. 2555, มีนาคม 10) หลายประการมีดังนี้

1. ประเด็นของคุณภาพผลผลิต กลุ่มชาวนาที่ยังคงดำเนินการผลิตข้าวหอมไชยาต่อไปจะต้องเข้มงวดกับการปรับปรุงสภาพดินด้วยการใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ และอื่นๆ โดยเลิกใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูพืชอย่างเด็ดขาด นอกจากนี้จะต้องตรวจวัดความเป็นกรดเป็นด่างของดิน รวมทั้งตรวจสอบสารอาหารไนโตรเจน โปแตสเซียม และฟอสฟอรัส เพื่อเป็นข้อมูลการปรับปรุงสภาพดินที่ชัดเจน มิใช่เป็นเรื่องที่คาดเดาเอาเองเท่านั้น

2. ประเด็นของการจัดการผลผลิต กลุ่มชาวนาโดยเฉพาะของตำบลทุ่งเห็นว่า การจัดการผลผลิตมิใช่เรื่องยากแต่ประการใดหากคุณภาพของผลผลิตเป็นที่ยอมรับ จากการสำรวจเบื้องต้นไม่ว่าภายในชุมชนหรือภายนอกชุมชนให้ความสนใจที่จะใช้ผลผลิตสูงมาก ประการสำคัญน่าจะอยู่ที่ว่าผลผลิตที่ได้จะมีเพียงพอหรือไม่เท่านั้น

3. สมาชิกกลุ่มชาวนาทั้งสองกลุ่มยังคงให้ความสำคัญกับศูนย์พันธุ์ข้าวหอมไชยาของชุมชน ซึ่งจะต้องมีโดยอาจจะตั้งอยู่ ณ จุดใดจุดหนึ่งในอำเภอไชยา มีการคัดเลือกพันธุ์อย่างดี และพร้อมที่จะบริการแก่ผู้สนใจทำนาข้าวหอมไชยาได้ทุกเมื่อ

4. สมาชิกกลุ่มชาวนาทั้งสองกลุ่มให้ข้อคิดเกี่ยวกับการทำนาข้าวหอมไชยาว่า ในเวลาหนึ่งปีข้าวหอมไชยาทำได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น เนื่องจากต้องใช้เวลาการผลิตยาวนาน 7-8 เดือน ในขณะที่ข้าวพันธุ์อื่นซึ่งได้รับการส่งเสริมจากทางราชการใช้เวลาการผลิตเพียง 3-4 เดือนเท่านั้น นี่คือเหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่อาจจะทำให้ชาวนาไม่สนใจทำนาข้าวหอมไชยา หรืออาจจะทำน้อยลง เพราะเมื่อคำนึงถึงการลงทุนและการใช้ประโยชน์ไม่คุ้มค่ากับภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน อีกทั้งขั้นตอนการทำนายุ่งยากกว่าการทำนาข้าวพันธุ์อื่นๆ การทำนาข้าวหอมไชยาจึงมิใช่ทางเลือกหลักในการดำรงชีวิต อย่างไรก็ตามกลุ่มชาวนาทั้งสองกลุ่มยังมีความเห็นพ้องกันว่า การทำนาข้าวหอมไชยาควรได้รับการสนับสนุนส่งเสริมให้คงอยู่ต่อไป เพราะนอกเหนือจากเพื่อบริโภคและเพื่อเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัวแล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์ให้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองคงอยู่คู่กับชุมชน ซึ่งหากทำได้จริงก็จะกลายเป็นสัญลักษณ์ของไชยาอีกอย่างหนึ่งที่เป็นรูปธรรมมิใช่มีเพียงชื่อ “ข้าวหอมไชยา” ปรากฏอยู่เท่านั้น

บทสรุปการใช้ตัวแบบเพื่อพัฒนาอาชีพ

ผลการดำเนินการเกี่ยวกับการค้นหาตัวแบบและการใช้ตัวแบบเพื่อพัฒนาอาชีพทำนาข้าวหอมไชยา โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาวิเคราะห์กลุ่มอาชีพและอาชีพที่ได้จากข้อมูลซึ่งชุมชนเลือกสรร แล้วนำมาสังเคราะห์คือ กลุ่มผักปลอดสารพิษของตำบลป่าเว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้างคลองยวน และอาชีพเพาะเห็ดฟางบ้านยางยวน ตำบลทุ่ง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม. ไชยา และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว ตำบลเลม็ด ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับตัวแบบที่จะนำไปสู่การใช้พัฒนาอาชีพของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยตัวแบบของผู้นำ ลักษณะความเป็นกลุ่มอาชีพ ผลผลิต การเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชน การปรับตัวของชุมชน และฐานคิดการจัดการตนเองของชุมชน ตัวแบบดังกล่าวได้นำไปใช้จัดเวทีระดมความคิด ทำให้ชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มอาชีพใน 3 ตำบลคือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด โดยกลุ่มดังกล่าวมุ่งฟื้นฟูการทำนาข้าวหอมไชยา และเพื่อช่วยให้ผู้สนใจทำนาข้าวหอมไชยาได้ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในลักษณะของเศรษฐกิจพอเพียง

ภายหลังจากที่จัดตั้งกลุ่มอาชีพได้แล้ว สมาชิกของทุกกลุ่มได้ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการ คือ แผนระยะเตรียมการ แผนกระบวนการผลิต และแผนการตลาด แล้วดำเนินงานตามแผนดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2553 มีกลุ่มชาวนาที่เข้าร่วมดำเนินการแผนการผลิตเพียง 2 กลุ่มคือ กลุ่มอาชีพทำนาตำบลทุ่ง และกลุ่มอาชีพทำนาตำบลเลม็ด ส่วนกลุ่มอาชีพทำนาตำบลป่าเวมีปัญหาบางประการจึงไม่สามารถดำเนินการได้ กลุ่มอาชีพ 2 กลุ่มสามารถดำเนินการทำนาตามแผนกระบวนการผลิต

แต่กลุ่มอาชีพทำนาตำบลทุ่งซึ่งพื้นที่ทำนาประสบอุทกภัย ทำให้นาข้าวเสียหายเกือบทั้งหมด ไม่สามารถดำเนินงานตามแผนการตลาดได้ ส่วนกลุ่มอาชีพทำนาตำบลเลม็ด ผลผลิตข้าวหอมไชยาไม่มีรสหอมดังเช่นข้าวหอมไชยาที่มีมาแต่เดิม อีกทั้งเมื่อนำไปหุงก็ค่อนข้างแข็งกระด้าง ทำให้ไม่สามารถดำเนินการตามแผนการตลาดได้เช่นกัน สมาชิกกลุ่มอาชีพทั้ง 2 กลุ่มได้ประชุมร่วมกันเพื่อประเมินผลการดำเนินงาน ได้ข้อสรุปว่าการจัดการผลผลิตจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อผลผลิตต้องมีคุณภาพเท่านั้น ข้อเสนอแนะสำคัญเพื่อปรับปรุงกระบวนการผลิตคือ ผู้ผลิตจะต้องใช้พันธุ์ข้าวที่ผ่านการคัดเลือกพันธุ์อย่างดี จะต้องเลิกใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีปราบศัตรูพืชอย่างเด็ดขาด ด้วยการกลับมาใช้ปุ๋ยธรรมชาติ น้ำหมักชีวภาพ และใช้ผลผลิตจากพืชบางอย่างแทนสารเคมีปราบศัตรูพืช ควรเข้มงวดต่อการดูแลรักษากำจัดวัชพืชในนาตามแบบเก่า ควรมีการผูกข้าวหรือทำขวัญข้าวเพื่อเป็นการบูชาแม่โพสพ ควรนำระบบการซอแรงหรือการช่วยเหลือแรงงานตามแบบเดิมมาใช้ และควรเก็บข้อมูลการลงทุนการทำนาข้าวหอมไชยาอย่างละเอียด จากผลการทำนาครั้งที่ 1 ดังกล่าว ทำให้สมาชิกกลุ่มอาชีพทั้งสองกลุ่มเห็นพ้องกันว่าควรร่วมกันทำนาข้าวหอมไชยาในฤดูกาลทำนาปี พ.ศ.2554 อีกครั้งหนึ่ง ด้วยการนำปุ๋ยอัดเม็ดตรา “ขวัญดิน” มาใช้แก้ปัญหาแทนปุ๋ยธรรมชาติเพราะลงทุนน้อย

ในการทำนาครั้งที่ 2 สมาชิกกลุ่มอาชีพทั้งสองกลุ่มได้ดำเนินการผลิตตามวิธีการที่ดำเนินการในครั้งที่ 1 โดยนำข้อเสนอแนะทั้ง 6 ประการมาปรับใช้ แต่ผลผลิตที่ได้ยังคงอยู่ที่ 65-70 ถังต่อไร่ และพบว่าผลผลิตของสมาชิกกลุ่มอาชีพทั้งสองกลุ่มยังมีคุณลักษณะเหมือนกับผลผลิตครั้งที่ 1 ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินการในระยะหลังการผลิตคือ ผลผลิตของกลุ่มอาชีพตำบลเลม็ดไม่สามารถนำไปใช้ดำเนินการเชิงธุรกิจทั้งในรูปของข้าวเปลือกและการแปรรูปได้ ส่วนผลผลิตของกลุ่มอาชีพตำบลทุ่ง แม้จะมีผลผลิตน้อย แต่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับข้าวหอมไชยาที่เคยมีมาแต่เดิมจึงไม่มีปัญหาต่อการนำไปใช้บริโภค จำหน่ายเป็นข้าวเปลือก หรือแปรรูปเป็นข้าวสาร ข้าวกล้อง และข้าวซ้อมมือเพื่อจำหน่าย แต่ก็ยังคงมีข้อจำกัดในการดำเนินการคือ กระทำได้เพียงขั้นทดลองเท่านั้น อย่างไรก็ตามผลดังกล่าวทำให้เห็นแนวโน้มว่ามีโอกาสเป็นไปได้สูงที่จะทำเป็นรายได้เสริมในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงได้ไม่ยาก แต่ก็มีเหตุผลสำคัญที่กลุ่มอาชีพต้องตระหนักคือการทำนาข้าวหอมไชยาทำได้เพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น ในส่วนนี้ทำให้ชาวนาไม่มีความมั่นใจว่าหากดำเนินการต่อไปจะอยู่รอดได้ในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันได้หรือไม่ แต่ก็ยังเห็นพ้องกันว่าจะทดลองทำนาข้าวหอมไชยากันอีกต่อไปเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนยิ่งขึ้นกว่านี้

บทที่ 5

สรุปผล และอภิปรายผลการศึกษา

การพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ศึกษาและองค์ความรู้อาชีพของชาวบ้านในพื้นของอำเภอไชยา คือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด เพื่อมุ่งไปสู่ประเด็นหลัก คือ การทำความเข้าใจและมุ่งค้นหาตัวแบบการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสม และพิจารณาแนวโน้มการใช้ตัวแบบในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยมุ่งอธิบายองค์ความรู้ด้านอาชีพ และค้นหาตัวแบบการพัฒนาอาชีพของชาวบ้านที่ดำเนินการตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมกับการใช้ตัวแบบในการพัฒนาอาชีพของชาวบ้านภายใต้เงื่อนไขและศักยภาพของครอบครัวและชุมชน โดยเชื่อว่า ชาวบ้านมีองค์ความรู้ด้านอาชีพที่ทำอยู่แล้วเป็นอย่างดี และได้ใช้ความรู้ในการดำรงชีวิตและครอบครัวให้อยู่รอดมายาวนาน ความรู้ดังกล่าวเป็นผลมาจากการรับช่วงสืบต่อด้วยการเรียนรู้ ปรับปรุง พัฒนา และเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสมอย่างสอดคล้องกับสภาพบริบทที่เปลี่ยนไป ครั้นเมื่อเศรษฐกิจทุนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนของชาวบ้านได้ถูกดึงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจชาติ เพื่อเป็นการสร้างเศรษฐกิจทางเลือกให้กับชาวบ้านบนฐานของวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิม โดยที่รากฐานอันแท้จริงของเศรษฐกิจชุมชนก็คือ เศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นเศรษฐกิจฐานรากที่มีอยู่แล้วในชุมชนและมีความสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนของชาวบ้านในปัจจุบัน

สรุปผลการวิจัย

ก่อนที่ศูนย์กลางของอำเภอไชยาจะย้ายจากตำบลพุมเรียงมาตั้งที่ตำบลตลาดไชยา พื้นที่ไชยาในส่วนของตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด รวมทั้งพื้นที่ใกล้เคียงอื่นๆ ยังมีสภาพเป็นหมู่บ้านชนบทที่ตั้งอยู่ตามแนวลำน้ำซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์อย่างยิ่ง พื้นที่ราบเกือบทั้งหมดใช้ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก นอกจากนี้ชุมชนยังประกอบอาชีพปลูกพืช ผัก ผลไม้ เลี้ยงสัตว์และทำประมง รวมทั้งผลิตงานหัตถกรรมต่างๆ ควบคู่ไปด้วย แต่ทำเพื่อบริโภคและประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนหรือผลิตเพื่อยังชีพเป็นส่วนใหญ่ จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และต่อเนื่องมาถึงการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาใช้ การขยายตัวของการประกอบอาชีพโดยทำนาเป็นอาชีพหลักได้ทำควบคู่ไปกับการทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์กันมากขึ้น ผลผลิตจากไร่นา นอกจากบริโภคในครอบครัวแล้วยังนำมาใช้เลี้ยงสัตว์และจำหน่าย

อีกด้วย สภาพการประกอบอาชีพจึงเป็นลักษณะของเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่เศรษฐกิจทุน

เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองของชุมชนเป็นการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิตโดยที่ผู้คนในครอบครัวและชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์จากการใช้ทุนของชุมชนทั้งที่เป็นฐานเศรษฐกิจและทุนทางสังคม ฐานเศรษฐกิจคือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล ศาสตร์และเทคโนโลยีจากภายนอก และสุขภาวะของผู้คนและชุมชน ส่วนทุนทางสังคม ได้แก่ ผู้คนหรือชุมชน สถาบันในสังคม วัฒนธรรมชุมชน รวมถึงภูมิปัญญาและศาสตร์ชาวบ้าน ลักษณะเด่นของเศรษฐกิจชุมชนคือ ครอบครัวเป็นหน่วยหลักที่ขับเคลื่อนการผลิต โดยอาศัยแรงงานในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญ แรงงานดังกล่าวเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับปฏิบัติการผลิต แรงงานแทบทุกคนสามารถทำงานได้ในทุกขั้นตอนของการผลิต การพึ่งตนเองและพึ่งพิงกันเองในชุมชนมีสูง การช่วยเหลือมีทั้งแบบให้เปล่าและช่วยเหลือกันแบบซอแรง คือ ผลัดเปลี่ยนช่วยเหลือกัน ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ร่วมกันในการผลิตนำมาใช้เท่าที่จำเป็น ไม่หวงแหน ไม่แย่งชิง ไม่โลภ ใช้ภูมิปัญญาและศาสตร์ชาวบ้านมากกว่าการพึ่งพิงศาสตร์และเทคโนโลยีจากภายนอก พยายามนำทุนที่ชุมชนมีอยู่มาใช้ วัดนอกจากเป็นแหล่งประกอบพิธีทางศาสนาวัฒนธรรมประเพณีแล้ว ยังเป็นแหล่งความรู้ต่างๆ เพื่อการศึกษาเล่าเรียน เป็นจุดรวมในการปรึกษาหารือเพื่อทำกิจกรรมหรือช่วยกันแก้ปัญหาต่างๆ อีกด้วย หลักธรรมทางศาสนาได้รับการนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างจริงจัง การผลิตและการบริโภคเป็นไปแบบพอเพียงคือ ใช้ในครัวเรือนและชุมชนด้วยการแลกเปลี่ยน หยิมยืมใช้หรือซื้อขายกันบ้างเมื่อมีเหลือกินเหลือใช้ ตลาดนัดและตลาดเล็กๆ ในชุมชนที่ไม่ห่างไกลเป็นแหล่งนัดพบ แลกเปลี่ยนซื้อขายผลผลิต วิธีการผลิต และการบริโภคดำเนินไปอย่างเรียบง่าย การจัดการทรัพยากรและทุนของชุมชนเป็นระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนโดยแท้ ชุมชนจึงเป็นเจ้าของการผลิตที่มีอำนาจในการใช้และการจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจของตนเอง ทั้งนี้เพราะการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชุมชนเป็นการฝังตัวของเศรษฐกิจอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นวิถีชุมชน หัวใจของเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นหลักประกันให้มีความมั่นคงและยั่งยืนคือ การเรียนรู้และสืบต่อกันภายในชุมชนโดยมีการผลิตซ้ำเพื่อความเหมาะสมกับภาวะการเปลี่ยนแปลงของบริบทชุมชน ฐานเศรษฐกิจและทุนทางสังคม โดยที่ทรัพยากรธรรมชาติได้รับการดูแลรักษาจากชุมชนเป็นอย่างดี ด้วยการใช้ความเชื่อที่มีต่อธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ และความเชื่อที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาทำให้เกิดแนวทางปฏิบัติร่วมกันในชุมชนที่ทุกคนต้องยึดถือและปฏิบัติ

ภาพรวมของชาวไชยาตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด ดำเนินชีวิตโดยการเลี้ยงชีพด้วยเศรษฐกิจชุมชนมายาวนาน อาชีพสำคัญซึ่งสะท้อนความเป็นเศรษฐกิจชุมชนคือ การทำนาเป็นหลัก โดยมีอาชีพอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย ได้แก่ ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงเป็ด ทำประมง ทำน้ำตาล หาของป่า และงานผลิตสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน บ้านเรือนและชุมชนทั้ง 3 พื้นที่

แต่เดิมตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ราบลุ่มที่ใช้ทำนาได้ อยู่ใกล้ป่า อยู่ใกล้ลำน้ำ และใกล้วัด สภาพเช่นนี้เป็นสภาพที่เหมาะแก่การปลูกข้าว การหาอาหาร การไปมาติดต่อที่สะดวก และเพื่อประกอบกิจกรรมร่วมกันทางศาสนา ชาวนาแต่ละครอบครัวส่วนใหญ่มีนาเป็นของตัวเอง ซึ่งบรรพบุรุษสร้างและสั่งสมสืบต่อกันมา บางครอบครัวทำนาในพื้นที่ของผู้อื่นแล้วแบ่งปันผลผลิต ผู้ที่ทำนาแบบนี้ไม่มีนาเป็นของตนเองหรือมีน้อย ในการทำนาเป็นการผลิตขนาดเล็กที่ใช้แรงงานในครอบครัวและชุมชน ทำเพื่อใช้ผลผลิตในการยังชีพ ระบบการทำนาเป็นระบบชุมชน ไม่ได้มุ่งที่กำไรหรือความร่ำรวย ชาวนาในตำบลทุ่งทำนาควบคู่ไปกับการทำน้ำตาลโตนด และจับสัตว์น้ำจากพรุหลวงและแหล่งน้ำลำคลองต่างๆ ในขณะที่ชาวนาตำบลป่าเวหาของป่าจากพื้นที่ป่าด้านตะวันตก และชาวนาตำบลเลม็ดทำการประมงน้ำตื้นในลำน้ำป่าชายเลนและทะเล รวมทั้งหาของป่าในพื้นที่ทางด้านตะวันตก ชาวนาทั้ง 3 ตำบลและรวมถึงตำบลใกล้เคียงอื่นๆ ช่วยเหลือเกื้อกูลแลกเปลี่ยนผลผลิตที่หาได้กันด้วยน้ำใจไมตรี แม้แต่ข้าวซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกครอบครัวผลิตได้ก็ช่วยเหลือเกื้อกูลให้หยิบยืมใช้เมื่อบางครอบครัวมีปัญหา ในการทำนากิจกรรมที่ครอบครัวและชุมชนดำเนินการร่วมกัน ได้แก่ การทำพิธีแรกนา การหว่านกล้า การใช้พื้นที่เลี้ยงสัตว์ การหาปุ๋ยขี้ค้างคาวมาใช้ การใช้ควายเหยียบนา การทำพิธีผูกข้าว การเก็บเกี่ยว การทำพิธีทางศาสนา การสวดทุ่ง ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นความสมัครใจของครอบครัวและชุมชนที่อยู่บนฐานของเศรษฐกิจยังชีพอันเกี่ยวข้องกับระบบทุนน้อยมาก

ในส่วนกระบวนการผลิตของเศรษฐกิจชุมชนของชาวไชยาทั้ง 3 ตำบลแม้แต่ละครัวเรือนทำนาเป็นอาชีพหลัก แต่ก็ประกอบอาชีพอื่นควบคู่ไปด้วย วัฒนธรรมการผลิตเป็นลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป ให้ความสำคัญกับการที่ครอบครัวและชุมชนอยู่กันอย่างเรียบง่าย มีความผสมกลมกลืนโดยสัมพันธ์อยู่กับวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติ อยู่กับความเป็นเครือข่ายกลุ่มพวก โดยเฉพาะกลุ่มเครือญาติผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น การผลิตอยู่บนฐานของบริบทชุมชน ฐานเศรษฐกิจ และทุนทางสังคมที่มีอยู่ซึ่งมีเป้าหมายที่การทำมาหากิน มิใช่เป็นเรื่องของการแข่งขัน การที่แต่ละครอบครัวต่างก็ใช้แรงงานสร้างผลผลิต เพื่อบริโภคในครอบครัวและชุมชนกันอย่างเต็มที่ ทำให้ร่วมรับรู้ถึงความเหนื่อยยาก จึงมีความเข้าใจเห็นอกเห็นใจกัน สภาพเช่นนี้ทำให้กระบวนการผลิตของชุมชนเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างอบอุ่น

จากการสังเคราะห์การพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนทั้ง 3 ตำบล พบว่า ตั้งอยู่บนหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นทางสายกลางเป็นองค์รวมอย่างสมดุล ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทางสายกลางเป็นทางปฏิบัติที่ไม่สุดโต่งไปในอุดมการณ์ใดอุดมการณ์หนึ่งเกินไป มุ่งเน้นใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา ไม่ยึดติดอย่างงมงาย และยังรวมถึงความพอประมาณ ความซื่อสัตย์ ไม่โลภ และไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วย ประเด็นที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม หมายถึง การใช้ชีวิตบนฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูล รู้รักสามัคคี สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและชุมชน และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง และเป็นเรื่องของความ

เชื่อ อุดมการณ์ คุณค่า เป็นมาตรฐานที่คนในชุมชนมีร่วมกัน คนในชุมชนยึดโยงเกาะเกี่ยว และสามารถดำเนินชีวิตไปได้อย่างราบรื่น ประเด็นที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้ชีวิตบนฐานของความพอดี รู้จักจัดการอย่างชาญฉลาดและรอบคอบ อีกทั้งเลือกใช้ทรัพยากรและปกป้องดูแลสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนอย่างสูงสุด ประเด็นด้านเทคโนโลยี หมายรวมถึง การใช้ชีวิตบนฐานเดิมคือ เทคโนโลยีอันเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน และรู้จักใช้เทคโนโลยีใหม่ที่เหมาะสมอย่างพอดี โดยสอดคล้องต่อความต้องการและสภาพแวดล้อม มีการพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ด้วยการใช้เทคโนโลยีที่ก่อให้เกิดประโยชน์กับคนหมู่มากเป็นหลัก ประเด็นเกี่ยวกับเศรษฐกิจ เป็นการใช้ชีวิตบนฐานของความพอดี ด้วยการคิดวางแผนอย่างรอบคอบ ใช้จ่ายรายได้ในการดำรงชีวิตอย่างพอควร พออยู่ พอกินตามอัตภาพของตน รู้จักเก็บออม ไม่ก่อหนี้สิน หรือการลงทุนที่มีความเสี่ยงสูง ประเด็นดังกล่าวทำให้เห็นความสอดคล้องกับการพึ่งตนเองซึ่งเป็นแนวคิดเชิงบูรณาการที่เน้นความเป็นองค์รวมอันเกี่ยวข้องกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม การเมืองการปกครองและสิ่งแวดล้อม ชุมชนทั้ง 3 ตำบล จึงมีความสามารถในการสืบทอดเศรษฐกิจชุมชนของตนเองได้โดยพึ่งพาจากภายนอกน้อย แต่ด้วยบริบทของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยตลาด ชุมชนจึงต้องพัฒนาศักยภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นและตลาดภายนอก แต่ก็มีความตระหนักในการพยายามฟื้นฟู ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น และความสามารถของชาวบ้านเพื่อการพึ่งตนเอง

ในด้านตัวแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพของชุมชนไชยาทั้ง 3 ตำบล อันเกิดขึ้นจากอาชีพและกลุ่มอาชีพที่ได้จากการวิเคราะห์ สิ่งที่เป็นข้อสังเกต คือ การปรับตัวด้านอาชีพของชุมชนไชยาทั้ง 3 ตำบล มีความเป็นพลวัตแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของอาชีพจากเพื่อความอยู่รอดไปสู่การดำรงอยู่ โดยชุมชนได้เลือกสรรกลุ่มอาชีพและอาชีพที่เป็นตัวแบบอันเหมาะสมสำหรับชุมชนของตนเอง ได้แก่ กลุ่มผักปลอดสารพิษของตำบลป่าเว กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน และอาชีพเพาะเห็ดฟางบ้านยางยวนของตำบลทุ่ง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็มอสม.ไชยา และกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยวของตำบลเลม็ด อาชีพและกลุ่มอาชีพมีการดำเนินการผลิตที่แสดงให้เห็นถึงพลังของชุมชนในการพยายามตั้งรับกระแสของโลกาภิวัตน์ซึ่งดำเนินไปอย่างรวดเร็ว จนทำให้ชุมชนต้องปรับตัวในรูปแบบต่าง ๆ ตามบริบทที่เปลี่ยนไป อีกทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่เข้ามาเป็นตัวหนุนเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนในการสร้างจิตสำนึกร่วมต่อการแก้ปัญหาร่วมกัน ตัวแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้นำ ผลผลิต ความเป็นกลุ่มอาชีพ การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชน การปรับตัวของชุมชน และฐานคิดและการจัดการตนเองของชุมชน **ด้านผู้นำ** เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติ คือ เป็นผู้นำทางความคิด กล้าคิดกล้าตัดสินใจ มีความเป็นตัวของตัวเอง มีความละเอียดสุขุม สงบเยือกเย็นรอบคอบ รักภูมิใจและหวงแหนในท้องถิ่นของตน และมีความคิดในการพึ่งตนเอง มีความขยัน อดทน ร่วมสุขร่วมทุกข์กับผู้ร่วมงาน ไม่ย่อท้อหรือ

หวาดหวั่นต่ออุปสรรคใดๆ มีความเสียสละและมีความซื่อสัตย์ เป็นผู้มีความรู้กว้าง สนใจที่จะเรียนรู้อยู่เสมอ รู้เท่าทันสถานการณ์ และมีความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เป็นผู้ที่รู้จักเลือกใช้คนให้เหมาะกับงาน เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน รับฟังความคิดเห็นจากผู้ร่วมงานและบุคคลอื่นๆ รู้จักประสานงาน มีความประนีประนอมสูง และมีความยุติธรรม มีการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย มีใจนักเลง กล้าได้กล้าเสีย รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเป็นที่พึ่งของชุมชนได้เป็นอย่างดี **ด้านความเป็นกลุ่มอาชีพ** ลักษณะของกลุ่มเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนที่ร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง และร่วมกันดำเนินงาน มีโครงสร้าง ระเบียบข้อกำหนดต่างๆ และปรัชญาของกลุ่มที่ชัดเจน กลุ่มมีป้าหมายเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนด้วยการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อมุ่งไปสู่การพึ่งตนเองที่มั่นคงยั่งยืนได้ในระยะยาว ในการดำเนินงานของกลุ่ม กลุ่มใช้จิตสำนึกร่วมของชุมชนเป็นหลัก ผูกโยงสมาชิกด้วยวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิมที่ปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ กลุ่มดำเนินการด้วยความโปร่งใสมีการตรวจสอบการทำงานทุกขั้นตอน กลุ่มใช้ความคิดแบบประชาธิปไตย ใช้กระบวนการกลุ่มในการตัดสินใจ กลุ่มเน้นการทำงานและการเป็นอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ กลุ่มสร้างเครือข่ายทั้งกับภายในและภายนอก อีกทั้งมีจิตสำนึกร่วมต่อการพัฒนาชุมชนของตัวเองให้เข้มแข็งยั่งยืน **ด้านผลผลิต** ผลผลิตที่เกิดขึ้นได้จากการนำทรัพยากรชุมชนหรือจากแหล่งใกล้เคียงมาใช้เป็นวัสดุหลักในการผลิต ผลผลิตที่ได้เน้นการบริโภคเป็นหลักเพื่อใช้แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว มิได้มุ่งผลิตเพื่อการแข่งขัน เป็นการผลิตที่เน้นการพึ่งตนเอง ผลผลิตมีคุณภาพดีเสมอต้นเสมอปลาย ผลผลิตมิได้เน้นที่การลงทุนมากมายแต่เน้นการอนุรักษ์ความมีวัฒนธรรมดั้งเดิมและภูมิปัญญาของชุมชน ผลผลิตดำรงอยู่ในมิติวัฒนธรรมธุรกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงและภูมิปัญญา โดยเชื่อมโยงสัมพันธ์กับระบบนิเวศ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ความเป็นตัวของตัวเอง เป็นวิถีการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้และเพิ่มรายได้ที่ลงทุนไม่มาก เป็นการพยายามพึ่งตนเองให้มากที่สุดให้บังเกิดผลระยะยาว และเป็นการใช้ชีวิตที่มีความสุขทั้งในแง่ปัจเจกบุคคลและสังคมหมู่บ้าน โดยคิดกันเอง ทำกันเอง เพื่อใช้แก้ปัญหาได้ นอกจากนี้ผลผลิตต้องเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ และสร้างความสุขให้แก่ครอบครัวและชุมชน โดยครอบครัวยังคงมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่น มีวิถีชีวิตเรียบง่ายที่สอดคล้องกับสังคม สิ่งแวดล้อม อยู่กับธรรมชาติอย่างเกื้อกูล พึ่งพา เกิดการเสริมสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมแบบเดิมอย่างต่อเนื่อง หรือเป็นความมั่นคงในการดำเนินชีวิตด้านจิตใจ สังคม วัฒนธรรม และธรรมชาติแวดล้อมของชุมชน เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับครอบครัวและชุมชน **ด้านการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชน** มีความเชื่อมโยงกันในกิจกรรมการผลิตที่พึ่งพาซึ่งกันและกัน ขั้นตอนการผลิตแสดงถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในกระบวนการผลิตพึ่งพาอาศัยจากหลากหลายอาชีพ โดยอาศัยทรัพยากรในชุมชนเป็นฐาน ใช้ความสัมพันธ์แบบระบบเครือญาติ ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟู ผลิตซ้ำ และสร้างใหม่ในกิจกรรมการผลิต อาศัยเครือข่ายระหว่างกันภายในชุมชน และภายนอกชุมชน โดยใช้ทุนทางสังคมเป็น

ฐานในการสร้างพลังอำนาจของชุมชนเพื่อนำไปสู่อำนาจการต่อรอง **ด้านการปรับตัวของชุมชน** เน้นการอยู่รอดด้วยการพึ่งตนเองเป็นหลัก พยายามที่จะเรียนรู้ ปรับตัวให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน สังคม ทั้งภายในและภายนอก สิ่งที่ชุมชนใช้เป็นเครื่องมือในการปรับตัว คือ วัฒนธรรมชุมชน การปรับตัวของชุมชนในด้านอาชีพอาศัยการบูรณาการ เนื่องจากเศรษฐกิจชุมชนมิใช่เป็นเพียงแค่เศรษฐกิจโดดๆเท่านั้นหากแต่ต้องอาศัยการเชื่อมโยงกับสังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล **ด้านฐานคิดและการจัดการตนเองของชุมชน** ชุมชนเป็นตัวนำที่จะนำพาชุมชนไปสู่การจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต การบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจก มีความมั่นคงเข้มแข็งของชุมชนตั้งอยู่บนฐานของการจัดการตนเองอย่างเป็นอิสระ สร้างทุนที่หลากหลายและรักษาต่อยอดทุนที่มีอยู่เพื่อเป็นหลักค้ำประกันให้กับชุมชน ในขณะเดียวกันก็มุ่งเน้นการใช้ความรู้ (ภูมิคุ้มกัน) การเรียนรู้ และใช้ฐานคิดในการแก้ปัญหาเพื่อการดำรงอยู่และความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนเป็นฐาน

ภายหลังจากที่ได้ตัวแบบแล้ว ได้จัดเวทีระดมความคิดเกี่ยวกับความร่วมมือกับภาคีต่างๆ ในพื้นที่ 3 ชุมชน คือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด จากผู้นำชุมชนและสมาชิกกลุ่มอาชีพ เวทีชุมชนยอมรับว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา เป็นกลุ่มอาชีพที่มีลักษณะและการดำเนินงานสอดคล้องกับตัวแบบ 5 ด้านมากที่สุด เป็นกลุ่มอาชีพที่เป็นแบบอย่างของการพัฒนากลุ่มอาชีพได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันเวทีระดมความคิดต่างเห็นด้วยที่ให้สมาชิกทั้ง 3 ชุมชนพัฒนาอาชีพทำนาข้าวหอมไชยาในลักษณะกลุ่มอาชีพ ด้วยเหตุผลที่ว่าจะช่วยฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งในอดีตเคยมีชื่อเสียงให้กลับคืนมา และเห็นว่าผลผลิตข้าวหอมไชยาน่าจะช่วยให้ประชาชนที่ประกอบการได้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างมูลค่าจากฐานของวัฒนธรรม เนื่องจากข้าวหอมไชยาเป็นที่ต้องการของผู้บริโภคสูง นอกจากนี้ผลจากการจัดเวทีดังกล่าวทำให้มีแผนปฏิบัติการการทำนาข้าวหอมไชยาและแผนการตลาดที่กลุ่มอาชีพจะใช้เป็นแนวทางการดำเนินงานการทำนา ซึ่งประกอบด้วย 3 ระยะ คือ ระยะที่หนึ่ง ให้ความรู้เรื่องกลุ่มอาชีพเศรษฐกิจพอเพียง ตัวแบบการพัฒนาอาชีพ และการวางแผนปฏิบัติการพัฒนาอาชีพ ระยะที่สอง เป็นการดำเนินกิจกรรมการผลิตตามลำดับ ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมพื้นที่ทำนา การเตรียมเมล็ดพันธ์ข้าว การเตรียมต้นกล้า การปักดำ/หว่านข้าว การใช้ปุ๋ย การดูแลรักษา/การกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช การเก็บเกี่ยว และการขนย้ายข้าว/การเก็บรักษา และระยะสุดท้าย เป็นการจัดการผลผลิต จะดำเนินการจัดสรรข้าวไว้บริโภคในครัวเรือนส่วนหนึ่ง ส่วนที่เหลือส่วนหนึ่งจำหน่ายทั่วไป และอีกส่วนหนึ่งแปรรูปเป็นข้าวกล้องเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมาชิกแต่ละครัวเรือนดำเนินการ ตลาดที่สมาชิกจำหน่ายข้าวเปลือก คือ ตลาดภายในชุมชนเป็นหลัก ส่วนตลาดข้าวกล้องที่ได้จากการแปรรูปเป็นตลาดภายในชุมชนที่เชื่อมโยงกับตลาดภายนอก

จากแผนปฏิบัติการพัฒนาอาชีพการทำนาข้าวหอมไชยาได้มีการประสานงานกับผู้นำชุมชนทั้ง 3 ตำบล เพื่อให้ได้กลุ่มชาวนาตำบลละ 1 กลุ่ม อันเกิดจากความสมัครใจที่จะเข้าร่วม หลังจากนั้นได้มีการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อพัฒนาอาชีพข้าวหอมไชยา โดยมีผู้เข้าร่วม ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง เลขานุการสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่มทำนา ผู้ใหญ่บ้าน ประธานเงินกองทุนหมู่บ้าน และชาวนา ผลการจัดเวที คือ ได้กลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพข้าวหอมไชยา โดยโครงสร้างการบริหารงานของกลุ่มประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม และมีฝ่ายการดำเนินงาน คือ ฝ่ายการเงินและการตลาด ฝ่ายพิธีกรรม ฝ่ายเครื่องมือเทคโนโลยีชาวบ้าน กลุ่มได้ร่วมกันเลือกให้ นายประชวน เพชรราช เป็นประธานกลุ่ม ด้วยเห็นว่ามีคุณสมบัติสอดคล้องกับตัวแบบมากที่สุด ภายหลังที่กลุ่มได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการตามโครงสร้างดังกล่าวเสร็จสิ้นแล้ว ได้มีการกำหนดจุดมุ่งหมายร่วมกันของกลุ่ม ซึ่งต่างเห็นพ้องกันว่าจะร่วมกันทำนาข้าวหอมไชยาปลอดสารพิษ เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ข้าวเปลือกที่เหลือจะจำหน่าย และใช้ข้าวเปลือกบางส่วนแปรรูปเป็นข้าวกล้องเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริม มีสมาชิกจำนวน 10 คน ตกลงกันว่าจะทำนาข้าวหอมไชยาเป็นจำนวนทั้งสิ้น 20 ไร่ โดยกลุ่มได้ร่วมกันเขียนโครงการเพื่อขอความช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง พร้อมกับเขียนแผนการปฏิบัติงานเพื่อใช้ในการดำเนินงานร่วมกันตั้งแต่ระยะที่ 1 ถึงระยะที่ 3 และมีการกำหนดเวลาการทำนา โดยเริ่มฤดูกาลทำนา ปี พ.ศ. 2553 สำหรับตำบลเลม็ด หลังจากมีการประสานงานกับกำนันตำบลเลม็ดได้ทราบว่า มีกลุ่มทำนาข้าวหอมไชยาที่ได้ทดลองทำนาข้าวหอมไชยาอยู่แล้ว โดยได้รับทุนสนุบสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) คณะนักวิจัยได้ติดต่อประสานกับกลุ่มทำนาดังกล่าว ซึ่งมีสมาชิกร่วมโครงการจำนวน 9 คน โดยมี นายภิรมย์ อินทร์คง เป็นหัวหน้ากลุ่ม และนายลิขิต ดิษยนาม เป็นเลขานุการกลุ่ม ให้เข้าร่วมในพัฒนาอาชีพการทำนาข้าวหอมไชยาซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ในส่วนของตำบลป่าเวได้ประสานงานกับกำนันและทราบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ทำนาจึงไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมนี้ ภายหลังจากนั้นได้มีการจัดเวทีประชุมเช่นเดียวกับกลุ่มอาชีพในตำบลทุ่ง และได้ข้อสรุปว่า กลุ่มชาวนาในตำบลเลม็ดสมัครใจเข้าร่วมการพัฒนาอาชีพทำนาข้าวหอมไชยาโดยจะเริ่มทำนาในฤดูกาลทำนา ปี พ.ศ. 2553 เช่นเดียวกัน

ก่อนการปฏิบัติการทำนาข้าวหอมไชยาเพื่อการพัฒนาอาชีพตามตัวแบบจะเริ่มขึ้น คณะผู้วิจัยได้มีการปฏิบัติการเสริมความรู้เกี่ยวกับอาชีพ และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ พร้อมกับให้ความรู้เกี่ยวกับตัวแบบเพื่อฟื้นฟูการทำนาในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ให้กับสมาชิกกลุ่มทำนาทั้ง 2 กลุ่ม กลุ่มสมาชิกทำนาทั้งสองกลุ่มเลือกตัวแบบการทำนาปลอดสารพิษมาใช้ดำเนินการ หลังจากนั้นสมาชิกทั้ง 2 กลุ่ม ได้ร่วมกันวางแผนในการดำเนินการผลิตเพื่อนำไปใช้ในแผนปฏิบัติการในช่วงดำเนินการผลิต โดยสมาชิกกลุ่มทำนาทั้ง 2 ตำบล ตกลงดำเนินการผลิตตามขั้นตอน 7 ขั้นตอน โดยดำเนินการดังนี้ ขั้นตอนแรก การเตรียมพื้นที่ทำนา กลุ่มทำนาทั้ง 2 ตำบลได้มีการเตรียมพื้นที่ด้วยการใช้รถไถนาแบบสมัยใหม่ที่

ปฏิบัติกันทั่วไป ขั้นตอนที่สอง การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว ผู้วิจัยได้จัดซื้อพันธุ์ข้าวจากนางอุดม ลาสศิลป์ ชาวบ้านในตำบลโมถ่ายที่ยังคงคัดเลือกพันธุ์ข้าวด้วยวิธีการดั้งเดิมมาจัดสรรให้สมาชิกทั้ง 2 ตำบล ตามสัดส่วนพื้นที่ทำนาของสมาชิกแต่ละคน ขั้นตอนที่สาม การเตรียมต้นกล้า การปักดำ/การหว่าน สมาชิกกลุ่มชาวนาตำบลเลม็ดต้องเตรียมต้นกล้าและใช้วิธีการปักดำ โดยอาศัยการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิก ส่วนกลุ่มทำนาตำบลทุ่งใช้วิธีการหว่านโดยต่างคนต่างหว่าน ขั้นตอนที่สี่ การใช้ปุ๋ย สมาชิกทั้ง 2 กลุ่มใช้ปุ๋ยแตกต่างกัน โดยกลุ่มทำนาตำบลเลม็ดไม่ใช้ทั้งปุ๋ยเคมีและปุ๋ยคอก ส่วนกลุ่มทำนาตำบลทุ่งใช้ปุ๋ยคอก คือ ขี้เป็ด และน้ำหมักชีวภาพ ขั้นตอนที่ห้า การดูแลรักษา/การกำจัดวัชพืชและศัตรูพืช สมาชิกทั้ง 2 กลุ่มจะดูแลรักษาเอาใจใส่ตามแบบการทำนาแบบดั้งเดิม แต่เมื่อทำนาไม่ได้เข้มงวดและอาใจใส่อย่างจริงจัง ขั้นตอนที่หก การเก็บเกี่ยว สมาชิกของทั้ง 2 กลุ่มมีวิธีการที่ต่างกัน โดยก่อนการเก็บเกี่ยวสมาชิกกลุ่มทำนาตำบลเลม็ดมีการทำพิธีผูกข้าวแบบดั้งเดิม แล้วเก็บเกี่ยวด้วยเคียวโดยใช้การซอแรง ส่วนสมาชิกกลุ่มตำบลทุ่งก่อนเก็บเกี่ยวใช้วิธีการรวบข้าวแทนการผูกข้าว เก็บเกี่ยวด้วยเคียวโดยการจ้างแรงงานชาวนาบริเวณใกล้เคียง และขั้นตอนสุดท้าย การขนย้ายข้าว/การเก็บรักษา สมาชิกทำนาทั้ง 2 กลุ่ม ช่วยกันขนย้ายข้าวจากนาไปยังที่เก็บ สำหรับวิธีการนวดข้าวสมาชิกกลุ่มตำบลเลม็ดใช้รถไถนา ส่วนสมาชิกตำบลทุ่งใช้ครกฝัดตามแบบดั้งเดิม หลังจากนั้นจึงนำข้าวไปตากแล้วบรรจุกระสอบปุ๋ยนำไปไว้ในสถานที่เก็บ สำหรับระยะหลังการผลิต สมาชิกกลุ่มชาวนาทั้ง 2 กลุ่มได้วางแผนการจัดการผลิต โดยดำเนินการจัดสรรข้าวไว้บริโภคในครอบครัวส่วนหนึ่ง ส่วนที่เหลือไว้จำหน่าย และอีกส่วนหนึ่งจะแปรรูปเป็นข้าวกล้องเพื่อสร้างมูลค่าเป็นรายได้เสริม โดยที่การดำเนินการหลังการผลิตสมาชิกจัดการเองโดยอิสระ ในระหว่างการดำเนินงานขณะที่การทำนาข้าวหอมไชยาเริ่มสุก เกิดฝนตกหนักอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายวัน ทำนาข้าวหอมไชยาของตำบลทุ่งเกิดน้ำท่วมหนัก ต้องรอจนน้ำลดจึงเก็บเกี่ยวได้ ทำให้ข้าวเสียหาย เมื่อเก็บเกี่ยว นวดและตากแห้งแล้วได้ข้าวเปลือกที่มีสีค่อนข้างดำคล้ำ และเมื่อนำไปสีก็ได้ข้าวสารไม่สวยเช่นข้าวหอมไชยาที่มีมาแต่เดิม ข้าวทั้งหมดจึงต้องใช้เพื่อบริโภคในครัวเรือน และใช้เลี้ยงเป็ด สำหรับผลผลิตของกลุ่มชาวนาตำบลเลม็ด เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มมีคลองไชยาไหลผ่าน เมื่อฝนตกหนักแม้เกิดน้ำท่วมแต่มิได้เกิดความเสียหายต่อนาข้าวจึงทำให้ได้ผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วย คือ ประมาณ 65 – 70 ถังต่อไร่

ภายหลังจากการปฏิบัติการทำนาข้าวหอมไชยาของสมาชิกกลุ่มทำนาข้าวหอมไชยาทั้ง 2 กลุ่มเสร็จสิ้นลง คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่มย่อยและสัมภาษณ์เชิงลึกกับสมาชิกกลุ่มทำนาทั้ง 2 กลุ่ม ในเรื่องคุณภาพผลผลิต และการจัดการผลผลิต ในด้านของคุณภาพผลผลิตได้ข้อสังเกต 4 ประการ ประการแรก ด้านคุณภาพผลผลิต สิ่งที่ส่งผลต่อคุณภาพของผลผลิต คือ สภาพดินของพื้นที่เพาะปลูกแตกต่างกัน บางพื้นที่เป็นดินทรายหรือดินเหนียวปนทราย บางพื้นที่เป็นดินเหนียว ชาวนาเชื่อว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้รสชาติของผลผลิตแตกต่างกัน ประการที่สอง นาข้าวที่เพาะปลูกข้าวมายาวนาน ซึ่งใช้ปุ๋ยเคมีเป็นหลัก และใช้สารเคมีปราบศัตรูพืชติดต่อกันมา

โดยตลอด ทำให้มีปุ๋ยเคมีสะสมอยู่เป็นปริมาณมาก สิ่งเหล่านี้ได้ทำลายระบบนิเวศนาข้าวซึ่งส่งผลต่อรสชาติ และความอ่อนนุ่มของข้าวโดยเฉพาะในตำบลเลม็ด แต่ที่ตำบลทุ่งพื้นที่ของนางยินดี เรืองฤทธิ์ ซึ่งนำปุ๋ยคอก คือ ขี้เป็ด มาใช้เป็นหลักรวมทั้งใช้น้ำหมักชีวภาพ อีกทั้งบริเวณใกล้ ๆ ที่นามีคอกเป็ดที่เลี้ยงมาหลายปี และเป็นพื้นที่นาร้างมาก่อน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ผลผลิตมีคุณภาพในความเป็นข้าวหอมไชยาดีกว่าที่ตำบลเลม็ด ประการที่สาม คือ การดูแลรักษา ผู้ผลิตไม่ได้ให้ความสำคัญกับการกำจัดวัชพืชและศัตรูพืชปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติจึงส่งผลทำให้ปริมาณผลผลิตต่ำ และประการสุดท้าย คือ พันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูก โดยมีการคัดเลือกพันธุ์แบบดั้งเดิม แต่การตรวจสอบคุณภาพ การปรับปรุงพันธุ์มิได้มีการดำเนินการแต่ประการใด รวมทั้งไม่เคยได้รับการตรวจสอบคุณภาพอย่างจริงจัง เมื่อบริบทเปลี่ยนไปการกลายพันธุ์ของข้าวหอมอาจเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ความเป็นข้าวหอมด้อยลง ส่วนในด้านการจัดการผลผลิต ได้ข้อสังเกตว่าคุณภาพผลผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากสภาพดินที่แตกต่างกัน และองค์ประกอบอื่นของการผลิตที่ส่งผลต่อการผลิต ประกอบกับผลกระทบจากอุทกภัยที่เกิดขึ้น ทำให้ข้าวเปลือกที่ผลิตได้มีลักษณะไม่สมบูรณ์ ผลิตได้ปริมาณน้อย และยังไม่สามารถเชื่อได้ว่าปลอดสารพิษจริง ทำให้ทางเลือกในการจำหน่ายผลผลิตทั้งข้าวเปลือกและการจำหน่ายข้าวสาร รวมทั้งการแปรรูปข้าวเพื่อจำหน่ายในรูปของข้าวกล้องหรือข้าวซ้อมมือกระทำได้ยาก จึงทำให้การจัดการผลผลิตของกลุ่มทำนาทั้ง 2 กลุ่ม ไม่บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

จากการร่วมกันประเมินคุณภาพระหว่างคณะผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มทำนา ทำให้มีการระดมความคิดเพื่อสร้างทางเลือก และหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันจนได้ข้อเสนอแนะหลายประการ คือ ในเรื่องของพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกควรได้รับการคัดเลือกพันธุ์อย่างดีผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพ ควรมีโรงเก็บพันธุ์ข้าวในชุมชน ควรลดหรือเลิกใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีอย่างเด็ดขาด แล้วหันมาให้ความสำคัญกับการใช้ปุ๋ยธรรมชาติและน้ำหมักชีวภาพ ควรดูแลวัชพืชและกำจัดศัตรูพืชโดยย้อนกลับไปใช้วิธีการทำนาแบบเก่าอย่างเข้มงวด ควรมีพิธีกรรม เช่น การผูกข้าว หรือการทำขวัญข้าวเพื่อบูชาแม่โพสพอย่างจริงจัง และในการเก็บเกี่ยวข้าวสมาชิกมีความเห็นว่าควรใช้ระบบซอแรงกันภายในกลุ่มมากกว่าการจ้างเกี่ยว เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเป็นการสร้างความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันภายในชุมชน ข้อเสนออีกประการหนึ่งเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยมีผู้เสนอว่า ควรใช้ปุ๋ยอัดเม็ดตรา “ ขวัญดิน” ซึ่งเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพมาใช้ในการทำนาแทนการใช้ปุ๋ยคอก และน้ำหมักชีวภาพ เพราะลงทุนไม่แตกต่างกัน อีกทั้งมีปริมาณสัตว์น้ำมาอาศัยอยู่มากขึ้น ที่ประชุมเห็นร่วมกันว่าควรใช้ปุ๋ยดังกล่าวในการดำเนินการผลิตครั้งต่อไป

การปฏิบัติการทำข้าวหอมไชยาครั้งที่สอง ได้ดำเนินการในฤดูกาลทำนาต่อมา ก่อนการทำนานักวิจัยและกลุ่มทำนาทั้ง 2 กลุ่ม ได้ร่วมทบทวนบทเรียนจากการทำนาอีกครั้งหนึ่ง โดยมีการทบทวนเช่นเดียวกันกับการทำนาครั้งแรก นอกจากนี้ยังนำข้อเสนอแนะที่ได้รับจากการทำนาครั้งแรกมาเน้นย้ำร่วมกันของกลุ่มว่าต้องสามารถปฏิบัติการได้จริง อีกทั้งเสนอให้รวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับการลงทุนในการทำนาไว้ด้วย หลังจากนั้นทั้งนักวิจัยและกลุ่มชาวนาทั้ง 2 กลุ่ม ได้ร่วมกัน

เตรียมการเพื่อการทำนา ในส่วนของพันธุ์ข้าวหอมไชยาที่ใช้ในการปลูกดำเนินการเช่นเดียวกับครั้งแรก คือ มอบหมายให้นางอุดม ลาสศิลป์ เป็นผู้คัดเลือกพันธุ์ โดยนักวิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมในการควบคุมดูแลการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวตามวิธีการแบบดั้งเดิม ตั้งแต่ระยะการเก็บเกี่ยว จนกระทั่งได้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่เชื่อได้ว่าน่าจะเป็นพันธุ์ที่ดีที่สุด ต่อจากนั้นได้แจกจ่ายให้กับสมาชิกกลุ่มตามสัดส่วนของพื้นที่ทำนา สำหรับการผูกข้าวและการทำขวัญข้าว นายสุธรรม ทองแช่ม กำนันตำบลเลม็ดเป็นผู้ประสานกับหมอทำขวัญในตำบลเลม็ด โดยรับที่จะไปดำเนินการในทุกพื้นที่ ด้านการจัดการผลผลิต สมาชิกกลุ่มทำนาได้มีการร่วมกันวางแผนการจัดการผลผลิตตามที่ได้กำหนดไว้ในการทำนาครั้งที่ 1 ในส่วนของข้าวเปลือกสมาชิกบางคนได้ดำเนินการโดยการติดต่อกับนายวารินทร์ สังข์ปล้อง ผู้ผลิตข้าวกล้องรายใหญ่ในไชยา ซึ่งเป็นชาวบ้านในตำบลเลม็ด ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี แต่มีเงื่อนไขว่าผลผลิตนั้นต้องมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับผลผลิตอดีต คือ มีความหอม และมีความนิ่ม ในส่วนของการแปรรูปเพื่อจำหน่ายทางกลุ่มพัฒนาอาชีพข้าวหอมไชยาตำบลทุ่ง ซึ่งตั้งกลุ่มไว้รองรับการดำเนินการแล้วนั้นจะรับซื้อพันธุ์ข้าวหอมไชยาทั้งหมดที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับในอดีตเพื่อแปรรูปเป็นข้าวกล้องเพื่อจำหน่าย

ในระยะการดำเนินการผลิตสมาชิกกลุ่มทำนาทั้ง 2 กลุ่มได้ดำเนินการเช่นเดียวกับการทำนาในครั้งที่ 1 เพียงแต่กลุ่มทำนาตำบลเลม็ดใช้วิธีการเตรียมต้นกล้าและปักดำ ส่วนกลุ่มทำนาตำบลทุ่งใช้วิธีการหว่าน การใช้ปุ๋ยกลุ่มทำนาตำบลเลม็ดไม่ใช้ปุ๋ยเคมีและปุ๋ยคอกใด ๆ ส่วนกลุ่มชาวนาตำบลทุ่งใช้ปุ๋ยอัดเม็ดตรา “ขวัญดิน” และขี้เป็ด โดยระยะแรกการเตรียมพื้นที่ได้ใช้ขี้เป็ด เมื่อข้าวมีอายุได้ 3 สัปดาห์ใช้ปุ๋ยขวัญดินกระสอบสีเขียว และใช้น้ำหมักชีวภาพใส่ลงไปในนาข้าวด้วย อีกทั้งภายหลังขณะที่ข้าวจะออกรวงได้ใช้ปุ๋ยชนิดนี้แต่เปลี่ยนเป็นกระสอบสีแดง ข้าวของชาวนาทั้งสองกลุ่มต่างเจริญงอกงามดีมาก เมื่อข้าวสุกชาวนาตำบลเลม็ดได้ทำพิธีผูกข้าวเต็มรูปตามวิธีการดั้งเดิม ส่วนชาวนาตำบลทุ่งใช้วิธีการรวบข้าว ในส่วนของการเก็บเกี่ยวกลุ่มทำนาตำบลเลม็ดใช้รถเกี่ยวข้าว ส่วนชาวนาตำบลทุ่งใช้วิธีการจ้างชาวบ้านเก็บเกี่ยว หลังจากนั้นชาวนาทั้ง 2 กลุ่มได้นำข้าวเปลือกที่ตากแห้งแล้วไปสี ปรากฏผลว่าข้าวหอมไชยาของชาวนาตำบลเลม็ดยังคงไม่มีกลิ่นหอมเมื่อนำไปหุงเป็นข้าวสุกมิได้อ่อนนุ่มดังข้าวหอมไชยาแต่เดิม ในขณะที่ผลผลิตข้าวหอมไชยาของตำบลทุ่งมีกลิ่นหอมและมีความนิ่ม ปริมาณผลผลิตที่ได้รับของทั้ง 2 ตำบล อยู่ที่ประมาณ 65 – 70 ถังต่อไร่ ระยะหลังการผลิต เมื่อทราบว่าผลผลิตของทั้ง 2 ตำบลมีคุณภาพต่างกัน ทำให้ส่งผลในการดำเนินการจำหน่ายข้าวเปลือกและการแปรรูป เพราะผู้บริโภคต้องการข้าวหอมไชยาที่มีคุณสมบัติที่ใกล้เคียงกับข้าวหอมไชยาดั้งเดิมเท่านั้น ในตำบลทุ่ง นางยินดี เรืองฤทธิ์ เลขานุการกลุ่มทำนาข้าวหอมไชยาตำบลทุ่งได้ดำเนินการนำข้าวมาทดลองแปรรูปเป็นข้าวกล้องและข้าวขาวแล้วแจกจ่ายให้เพื่อนชาวนาด้วยกันทดลองบริโภค ได้รับการตอบรับอย่างดี แต่ด้วยปริมาณผลผลิตของข้าวหอมไชยามีจำนวนน้อยจึงไม่เพียงพอต่อการจำหน่ายเป็นข้าวสารและข้าวกล้องได้ แต่คาดว่าในฤดูกาลต่อไปจะดำเนินการให้มีผลผลิตมากขึ้นกว่านี้ เนื่องจากมีตลาดภายนอกเข้ามาติดต่อขอรับซื้อผลผลิตข้าวจำนวนค่อนข้างสูง หลังจากนั้นได้มีการประเมินคุณภาพผลผลิตข้าวหอม

ไชยาครั้งที่ 2 โดยชาวนาทั้ง 2 กลุ่ม ร่วมกับคณะนักวิจัยจัดสนทนากลุ่มย่อยสรุปผลการประเมินคุณภาพด้านการผลิต และการจัดการผลผลิต ผลสรุปคือ ด้านคุณภาพของผลผลิตยังคงไม่มีความแตกต่างจากการทำนาครั้งที่ 1 โดยกลุ่มทำนาตำบลทุ่งได้ผลผลิตที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับข้าวหอมไชยาแบบเดิม ในขณะที่กลุ่มทำนาตำบลเลม็ดยังคงได้ผลเช่นเดียวกับครั้งที่ 1 กลุ่มทำนาทั้ง 2 ตำบลจึงสรุปว่าคุณภาพของผลผลิตที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น มีปัจจัยเกี่ยวเนื่องอยู่ 2 ประการ คือ สภาพดิน และการใช้ปุ๋ย ส่วนองค์ประกอบอื่น ๆ เป็นเพียงเรื่องรอง ด้านการจัดการผลผลิต เมื่อผลผลิตของตำบลเลม็ดมีคุณภาพไม่ตรงตามมาตรฐานเดิม จึงไม่สามารถจัดการกับผลผลิตได้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ผลผลิตดังกล่าวได้นำไปแปรรูปเป็นข้าวสารเพื่อใช้บริโภคภายในครัวเรือน บ้างก็นำไปเลี้ยงเป็ดหรือขายในราคาถูก หรือแจกเพื่อใช้เป็นพันธุ์ข้าวให้กับเพื่อนบ้านที่สนใจ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวถือว่าไม่คุ้มทุน ในส่วนของตำบลทุ่งผลผลิตที่ได้มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับคุณสมบัติของข้าวหอมไชยาแต่เดิม ทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพที่ชัดเจน แต่เนื่องจากผลผลิตมีปริมาณน้อย การจำหน่ายข้าวเปลือก และการแปรรูปเป็นข้าวกล้องจึงดำเนินการได้เพียงแค่เป็นการทดลองเท่านั้น แต่เห็นได้ชัดว่ามีทางเป็นไปได้สูงในการจำหน่ายเป็นข้าวเปลือก การแปรรูปเป็นข้าวสาร เป็นข้าวกล้อง และข้าวซ้อมมือในอนาคต จึงทำให้กลุ่มชาวนามีความมั่นใจในการดำเนินการผลิตมากขึ้น นอกจากการประเมินคุณภาพผลผลิตแล้วสมาชิกกลุ่มทำนาทั้ง 2 ตำบล ยังร่วมกันปรึกษาหารือ และให้ข้อเสนอแนะในหลายประเด็น คือ ประเด็นแรกในเรื่องคุณภาพผลผลิต กลุ่มชาวนามีข้อคิดว่าหากจะดำเนินการผลิตข้าวหอมไชยาต้องเอาใจใส่ต่อกับการปรับปรุงสภาพดินด้วยการใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักชีวภาพ น้ำหมักชีวภาพ ฯลฯ โดยเลิกใช้ปุ๋ยเคมี และสารเคมีปราบศัตรูพืชอย่างเด็ดขาด นอกจากนี้ต้องมีการตรวจสอบคุณภาพดิน เช่น ความเป็นกรดเป็นด่างของดิน ปริมาณธาตุอาหารหลักที่อยู่ในดินเพื่อใช้เป็นข้อมูลการปรับปรุงสภาพดินที่ชัดเจน ประเด็นที่สอง ด้านการจัดการผลผลิต กลุ่มชาวนาโดยเฉพาะตำบลทุ่งมีความคิดเห็นว่า การจัดการผลผลิตไม่ใช่เป็นเรื่องยากหากแต่สิ่งที่ควรคำนึง คือ คุณสมบัติผลผลิตต้องใกล้เคียงหรือเหมือนข้าวหอมไชยาแบบเดิม เพราะจากการสำรวจชุมชนเบื้องต้นพบว่า ไม่ว่าภายในหรือภายนอกชุมชนต่างมีความต้องการผลผลิตที่มีคุณภาพในปริมาณสูง สิ่งที่ควรตระหนักจึงอยู่ที่ว่าผลผลิตมีเพียงพอกับความต้องการของตลาดหรือไม่ ประเด็นที่สาม ด้านพันธุ์ข้าว กลุ่มชาวนายังคงให้ความสำคัญกับการมีศูนย์พันธุ์ข้าวหอมไชยาของชุมชน เพื่อดำเนินการคัดเลือกพันธุ์ข้าวที่มีคุณภาพ และสามารถบริการให้แก่ผู้ที่สนใจทำนาข้าวหอมไชยาได้อย่างเพียงพอ ประเด็นสุดท้าย ความคุ้มค่าของการลงทุนทำนาข้าวหอมไชยา สมาชิกกลุ่มชาวนาให้ข้อคิดว่า ในเวลาหนึ่งปีทำนาข้าวหอมไชยาได้เพียงครั้งเดียวเท่านั้น ในขณะที่ข้าวพันธุ์ต่าง ๆ ที่ได้รับการส่งเสริมจากภาคราชการใช้ระยะเวลาเพียง 3 – 4 เดือนเท่านั้น นี่คือเหตุผลสำคัญหนึ่งที่ทำให้ชาวนาไม่สนใจทำนาข้าวหอมไชยา หรืออาจจะทำน้อยลง เพราะเมื่อคำนึงถึงการลงทุนและการใช้ประโยชน์ไม่คุ้มค่ากับภาวะเศรษฐกิจปัจจุบัน อีกทั้งขั้นตอนการทำนายุ่งยากกว่าการทำนาพันธุ์ข้าวอื่นๆ การทำนาข้าวหอมไชยาจึงมิใช่ทางเลือกหลักในการดำรงชีพของชาวนา แต่ชาวนาทั้ง 2 กลุ่มยังคงเห็นว่า การทำนาข้าวหอมไชยาควรได้รับ

การสนับสนุนส่งเสริมให้ดำรงอยู่ต่อไป เพราะนอกเหนือจากเพื่อการบริโภค และเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัวแล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์ให้พันธุ์ข้าวพื้นเมืองคงอยู่คู่กับชุมชนอีกด้วย ซึ่งหากทำได้สำเร็จ ข้าวหอมไชยาก็จะกลายเป็นสัญลักษณ์ของอำเภอไชยาอีกอย่างหนึ่งที่เป็นรูปธรรมซึ่งสะท้อนวิถีชาวนาไชยา ที่ไม่ใช่มีเพียงแต่ชื่อ “ ข้าวหอมไชยา ” ปรากฏอยู่เท่านั้น

อภิปรายผล

ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ประการที่กล่าวมาแล้ว ทำให้ทราบว่า แท้ที่จริงแล้วชาวบ้านมีองค์ความรู้ด้านอาชีพที่สืบทอดมามาถึงลูกหลานในปัจจุบันอย่างหลากหลาย องค์ความรู้ที่ได้รับการสืบทอดผ่านการคัดสรร ปรับปรุง พัฒนา และปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทที่เปลี่ยนไป องค์ความรู้บางอย่างสูญหายไป บางอย่างกำลังสูญหาย เนื่องจากถูกละเลยในยุคที่กระบวนการพัฒนากระแสทุนนิยมกำลังเข้ามามีบทบาท แต่องค์ความรู้บางอย่างก็ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ เพราะเห็นว่ายังมีคุณค่า หากพิจารณาอาชีพต่าง ๆ ที่ชาวไชยาสืบทอดกันมาเห็นได้ชัดว่ามีความสอดคล้องกับสภาพบริบทของพื้นที่ โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน หรือที่เรียกว่า “ทรัพยากรชุมชน” จึงไม่แปลกเมื่อทรัพยากรชุมชนเปลี่ยนแปลงหรือหมดไปย่อมทำให้อาชีพเปลี่ยนแปลงและหมดตามไปด้วย เพราะวิธีการทำมาหากินของชาวบ้านอิงอาศัยอยู่กับบริบทดังกล่าว โดยมีวัฒนธรรมชุมชนเป็นหลักต่อการยึดโยงผู้คนในชุมชนให้มีความสัมพันธ์กันอย่างแน่นแฟ้น

สำหรับพื้นที่ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด เป็นพื้นที่ที่มีองค์ความรู้ด้านอาชีพไม่แตกต่างกัน อาชีพหลักของชุมชน คือ ทำนา แม้ว่าในช่วง 4 - 5 ทศวรรษที่ผ่านมาบริบทชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ปัจจุบันยังคงมีผู้ประกอบอาชีพนี้อยู่ไม่น้อย ทั้ง ๆ ที่ประสบกับปัญหาหลายประการ อาทิ รายได้จากการทำนาไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีปัญหาเรื่องน้ำในการทำนา ฯลฯ การดิ้นรนเพื่อการประกอบอาชีพใหม่จึงเกิดขึ้น จากการทำนาแนวคิดต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาอาชีพ แนวคิดหนึ่งหยิบยกขึ้นมาเพื่อนำมาใช้แก้ไขปัญหาของชุมชน คือ เศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหากพิจารณาให้ถี่ถ้วนจะเห็นว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวัฒนธรรม คือเป็นมากกว่าการจัดการไร่นา กล่าวคือ เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ต้องมีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาเอื้อให้เกิดขึ้นจึงจะดำรงอยู่ได้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555) และนำไปสู่การแสวงหาทางออกการพัฒนาที่ไม่ทำลายชุมชนและพึ่งตนเองได้ โดยเงื่อนไขที่นำไปสู่การพัฒนาซึ่งพึ่งตนเองได้ ประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ประการ ได้แก่ เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ คือ ชาวบ้านจะต้องฟื้นฟูและพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ ในขณะเดียวกันก็ต้องพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลิตภาพของทรัพยากร เงื่อนไขที่สอง เป็นเงื่อนไขการเมือง คือ การฟื้นฟูจิตสำนึกแห่งความเป็นชุมชนให้เด่นชัดขึ้นมาใหม่ อันเป็นจิตสำนึกของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการจัดองค์กรของประชาชน มีการสร้างแนวร่วมระหว่างชาวบ้าน และผู้เสียเปรียบอื่นในสังคมกับชนชั้นกลางที่

ก้าวหน้า เพื่อเป็นพลังเปลี่ยนแปลงที่ช่วยลดการเอาเปรียบของรัฐและระบบทุนนิยม และเงื่อนไขสุดท้าย คือ เงื่อนไขทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นการประสานแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนกับความเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย ในขณะเดียวกัน ควรจะมีการเชื่อมวัฒนธรรมชุมชนกับวัฒนธรรมโลกด้วย การรับเอาส่วนที่ก้าวหน้าซึ่งเป็นสากลเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชนด้วยเงื่อนไขทั้งปวงจะเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนสามารถรักษาส่วนดีของชุมชนหมู่บ้านเอาไว้ได้ โดยเฉพาะการรักษาความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเดิม ขณะเดียวกันก็จะสามารถเพิ่มพลังการผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีเดิมในหมู่บ้านให้สูงขึ้นได้ การเปลี่ยนสังคมให้ทันสมัยจึงไม่น่าจะต้องทำผ่านการทำลายชุมชนหมู่บ้าน มุมมองการพัฒนาของรัฐที่เป็นวัฒนธรรมเชิงเดี่ยวโดยยึดเพียงวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งเป็นสรณะ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจหรือความต้องการทางวัตถุ จึงควรปรับเปลี่ยนมาเน้นมิติวัฒนธรรมการพัฒนา ด้วยการมองทุก ๆ ด้านของชีวิตอย่างเป็นองค์รวม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2541) ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงด้านต่างๆ ของชีวิตเข้าด้วยกัน ทั้งด้านวัฒนธรรม จิตใจ คุณค่าของความเป็นมนุษย์ ชุมชน ครอบครัว และธรรมชาติ บนพื้นฐานของสำนึกในวัฒนธรรมดั้งเดิมนั่นเอง

ตัวแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพ

ตัวแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมซึ่งได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ภายใต้ศักยภาพของชุมชนไชยาทั้ง 3 ตำบล เป็นตัวแบบที่แสดงให้เห็นพลวัตการปรับตัวและฐานคิดของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปจากความอยู่รอดเป็นการดำรงอยู่ โดยตั้งอยู่บนฐานของสิ่งที่ตนเองมีอยู่และเริ่มในสิ่งที่ตนมี คือ องค์ความรู้ด้านอาชีพ ภูมิปัญญาในการประกอบชีพ และทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญต่อการปรับตัวของชาวบ้านอย่างยิ่งยวด โดยเฉพาะทุนทางสังคมซึ่งเป็นตัวเหนี่ยวนำให้เกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมด้านอาชีพต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นร่วมกัน โดยส่วนใหญ่เกิดจากความรัก ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน อีกทั้งกิจกรรมกลุ่มอาชีพที่เกิดขึ้นในปัจจุบันสะท้อนกระบวนการผลิตที่ตระหนักถึงการไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมในชุมชน และในขณะเดียวกันก็พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการประกอบอาชีพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน กลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มทำนาข้าวหอมไชยา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอื่นอีก เช่น กลุ่มเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว ที่มีบทบาทในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพันธุ์ปูเปี้ยว ด้วยการเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนจนสามารถทำให้ระบบนิเวศป่าชายเลนของชุมชนสมบูรณ์เป็นที่ประจักษ์ในปัจจุบัน

สำหรับตัวแบบการพัฒนาอาชีพเพื่อเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงบนฐานของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งได้จากพื้นที่ 3 ตำบลของอำเภอไชยาอันประกอบด้วย 6 ด้าน คือ ความเป็นผู้นำ ความเป็นกลุ่มอาชีพ ผลผลิต ความเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชน การปรับตัวของชุมชน และฐานคิดและการจัดการของชุมชน ตัวแบบดังกล่าวแสดงถึงการพึ่งตนเองของชุมชน โดยที่ชุมชน

ไชยามีการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือนใช้ครัวเรือนเป็นหน่วยผลิต และมีการพึ่งตนเองของชุมชนซึ่งเห็นได้ในระดับหมู่บ้าน หรือตำบล สภาพที่ว่านี้ตรงกับแนวคิดของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2542) ที่เห็นว่า การพึ่งตนเองเป็นความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระ มั่นคง สมบูรณ์ ทั้งในระดับปัจเจกชนและชุมชน หากเป็นระดับปัจเจกชนพึ่งตนเองก็เป็นการที่บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ ส่วนในระดับชุมชนเป็นการที่กลุ่มคนมีการกระทำระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอตามกฎระเบียบสังคมเพื่อบรรลุเป้าหมายของแต่ละคนหรือเป้าหมายร่วมกัน ส่วนในด้านองค์ประกอบของความเป็นกลุ่มในชุมชนทั้ง 3 ตำบล พบว่าในการพัฒนาอาชีพที่สามารถดำรงอยู่ได้ต้องมาจากการรวมกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับการพึ่งตนเองตามแนวคิดของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540) ที่เห็นว่า เงื่อนไขของการพัฒนาที่นำไปสู่การพึ่งตนเอง การพัฒนาจะต้องเป็นแบบกลุ่ม ชาวบ้านจะต้องอยู่รวมกันเป็นชุมชนเป็นหมู่บ้านไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ ต้องมีจิตสำนึกมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีจิตสำนึกในการผลิตซ้ำขึ้นมาอีกได้ ต้องมีการรวมกันเป็นกลุ่มในหน่วยย่อยโดยประสานด้วยวัฒนธรรม และชุมชนต้องมีความสัมพันธ์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบย่อยของแต่ละเงื่อนไขในการพัฒนาของฉัตรทิพย์ นาถสุภา และหลักการพึ่งตนเองของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ ทำให้เห็นได้ชัดว่าตัวแบบของการพัฒนาอาชีพทั้ง 6 ด้านสอดคล้องกับการพึ่งตนเองโดยเฉพาะองค์ประกอบด้านการปรับตัวของชุมชน และฐานคิดและการจัดการตนเองของชุมชน อย่างไรก็ตามตัวแบบที่เกิดขึ้นมิได้เป็นตัวแบบที่สมบูรณ์ที่สุด หรือเป็นข้อสรุปตายตัวสำหรับทุกชุมชน หากตัวแบบดังกล่าวเป็นตัวแบบที่ต้องมีการปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนแต่ละชุมชน และสิ่งที่เป็นปัจจัยพื้นฐานหลักของชุมชนนั้น คือ ชุมชนต้องมีแนวคิดในการพึ่งตนเองเป็นเบื้องต้น โดยแนวคิดการพึ่งตนเองของชุมชนที่เกิดจากตัวแบบในการพัฒนาชนบทที่ประกอบด้วย เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ สังคมและวัฒนธรรม อันเป็นตัวแบบหนึ่งที่มีความใกล้เคียงกับตัวแบบการพัฒนาอาชีพที่ได้จากโครงการวิจัยนี้ อย่างไรก็ตามมีประเด็นที่เป็นข้อสังเกตและน่าสนใจหลายประเด็น ประเด็นแรกคือ เทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตของชุมชนในส่วนนี้ไม่มีความจำเป็นต้องเป็นเทคโนโลยีที่สูงมากจนเกินความสามารถของชุมชนที่จะเรียนรู้ หากแต่ต้องเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนที่ชุมชนสามารถเรียนรู้ได้ และค่อยๆ พัฒนาไปบนฐานของศักยภาพของชุมชน แล้วสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของตนเองขึ้นมา ประเด็นที่สอง ชุมชนต้องมีความตระหนักในด้านการสร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจกับทรัพยากรธรรมชาติ คือในการดำรงชีวิตของชุมชนต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างพอเหมาะพอควร ประเด็นที่สาม คนในชุมชนต้องมีจิตใจที่คิดว่าพึ่งตนเองได้ สามารถทำงานได้ดีมีประสิทธิภาพ รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา ไม่โลภ และสามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้ ประเด็นที่สี่ เรื่องของกลุ่มคน และระเบียบวินัยที่เกี่ยวข้องคือ กลุ่มคนต้องอยู่ร่วมกันอย่างสมัครสมานสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อีกทั้งมีผู้นำที่เข้มแข็งสามารถโน้มน้าวคนให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีระเบียบวินัยซึ่งเอื้ออำนวยต่อการทำงาน เช่น ความขยัน ความประหยัด ความซื่อสัตย์ ที่สามารถทำให้ชุมชน

พึ่งตนเองได้ และประเด็นสุดท้าย ความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ของแต่ละองค์กรในชุมชน แต่ละองค์กรในชุมชนมีหน้าที่แตกต่างกัน ดังนั้นหากต้องการพัฒนาอาชีพให้มั่นคงนอกจากคำนึงถึงผลประโยชน์เฉพาะตน จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมด้วย นอกจากนี้ในกระบวนการพัฒนาอาชีพ ชุมชนควรตระหนักถึงการพึ่งตนเองที่เน้นกระบวนการสร้างการพัฒนาและการพึ่งตนเองควบคู่กันไป การสร้างความสมดุล และความสามารถในการจัดการชุมชน อีกทั้งมีการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนให้เป็นชุมชนคู่คิดช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันเพื่อนำไปสู่การเป็นเครือข่ายอาชีพ

จึงเห็นได้ว่าการพัฒนาอาชีพเพื่อเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง นอกจากจะต้องคำนึงถึงการพึ่งตนเองแล้วต้องมาจากฐานของชุมชนที่เข้มแข็งด้วย เพราะตัวแบบเป็นเพียงองค์ประกอบร่วมในการปรับใช้ของแต่ละชุมชนเท่านั้น สิ่งที่เป็นพื้นฐานสำคัญ คือ ความเข้มแข็งของชุมชน สำหรับการปรับตัวของชุมชนไชยาในการศึกษาครั้งนี้นับได้ว่าเป็นการปรับตัวเน้นที่ความเข้มแข็งของครัวเรือนเป็นเบื้องต้นแล้วค่อย ๆ ขยายไปสู่ชุมชน

ลู่ทางการใช้ตัวแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพ

การพัฒนาอาชีพภายใต้ตัวแบบของบริบทชุมชนไชยา แสดงให้เห็นว่าเศรษฐกิจชุมชนไชยามีการปรับตัวสู่วิถีของการดำรงอยู่โดยชุมชนมีภาพของการประกอบอาชีพที่มีการจัดการซึ่งมีความซับซ้อนมากขึ้น คือ เป็นการประกอบอาชีพที่เน้นการฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชน การประกอบอาชีพที่เน้นการรักษาสมดุลของระบบนิเวศชุมชน การประกอบอาชีพที่เน้นความเป็นอิสระบนฐานของความสมัครใจ การประกอบอาชีพเพื่อให้ได้มาซึ่งอาหารที่ปลอดภัย เป็นต้น เหล่านี้สะท้อนให้เห็นพลวัตของการพัฒนาอาชีพที่ให้ความสำคัญกับความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนซึ่งอยู่ได้ภายใต้ฐานเศรษฐกิจพอเพียงที่ดำรงอยู่แล้วในวิถีชุมชน เพียงแต่ขาดการต่อยอดอย่างเอาจริงเอาจังเท่านั้น ดังนั้นเพื่อช่วยให้การพัฒนาอาชีพเกิดความเข้มแข็ง สมดุล และยั่งยืน ควรมีการพัฒนาในลู่ทางต่างๆ ดังนี้

ลู่ทางที่หนึ่ง การรับเทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการผลิตควรเป็นเทคโนโลยีที่ชาวบ้านรู้เท่าทัน สามารถเรียนรู้ได้เพื่อนำมาใช้ในการเพิ่มผลผลิต และหากถ้าเป็นไปได้ควรมาจากกระบวนการวิจัยที่ผ่านการทดลองใช้เพื่อให้ได้เทคโนโลยีที่เหมาะสมจริงจะได้ไม่ต้องพึ่งพิงภายนอกมากนัก

ลู่ทางที่สอง ชุมชนจะต้องตระหนักถึงการร่วมกันสร้างชุมชนสมัยใหม่ให้เกิดขึ้นเพื่อเร่งพัฒนาตนเองให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขัน เพื่อให้มีหลักประกันในการดำรงชีพ โดยตระหนักว่าชุมชนเป็นองค์กรธุรกิจที่ไม่ได้อยู่โดดเดี่ยว หากต้องสัมพันธ์กับภายนอกจากผลพวงของระบบการค้าและการลงทุนที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วซึ่งส่งผลต่อชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ทำให้ชุมชนต้องเตรียมพร้อมปรับตัวและรับมือ ภายใต้การสร้างสินค้าที่มีความได้เปรียบ ที่มีความแตกต่าง เช่น การแปรรูปข้าวหอมไชยาเป็นข้าวกล้อง และข้าวซ้อมมือ การลดต้นทุน

การเน้นปลอดสารเคมี และพยายามระดมความคิดทรัพยากรในชุมชนมาเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนให้เกิดขึ้นให้ได้

ลู่ทางที่สาม พยายามมุ่งพัฒนาอาชีพที่เน้นระบบคุณค่าอันเป็นคุณค่าของคนในชุมชน องค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ทรัพยากรชุมชน เทคโนโลยีพื้นบ้าน พิธีกรรมต่าง ๆ ให้ควบคู่ไปกับการบริหารจัดการสมัยใหม่ ด้วยการเน้นการพัฒนาคนในชุมชนเป็นแกนหลักในการพัฒนาอาชีพ

ลู่ทางที่สี่ การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านอาชีพสู่คนรุ่นใหม่เพื่อเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ไม่ให้สูญหาย

ลู่ทางสุดท้าย เป็นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการร่วมกันพัฒนาอาชีพ หมายถึงต้องมาจากความร่วมมือของทุกภาคส่วนแบบบูรณการ ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน สำหรับองค์กรที่มีความสำคัญยิ่ง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีบทบาทในการสนับสนุนเอื้ออำนายความสะดวกไม่ใช่ปล่อยปละละเลย โดยพยายามสนับสนุนบนฐานของการพัฒนาจากอาชีพที่ชาวบ้านมีความรู้และประสบการณ์อยู่แล้ว

ในกระบวนการของเส้นทางการพัฒนาอาชีพที่จะทำให้เกิดความมันคงยั่งยืนได้นั้น ต้องเริ่มจากการเรียนรู้อาชีพ เข้าใจอาชีพจนสามารถทำให้อาชีพขับเคลื่อนไปสู่การขยายอาชีพ ต้องผ่านประสบการณ์ การแก้ปัญหา ต่อสู้กับการแข่งขันมากมาย สำหรับการพัฒนาอาชีพของชุมชนไชยาการแข่งขันมิได้เป็นเป้าหมายหลัก เป้าหมายสำคัญอยู่ที่การดำรงอยู่อย่างยั่งยืน การพัฒนาอาชีพให้เกิดความมั่นคงของชุมชนไชยาจะประสบความสำเร็จได้นั้นจะต้องอยู่บนฐานของการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับทรัพยากรชุมชนเป็นหลักและมีองค์ประกอบอื่นอีกดังที่กล่าวมาแล้วจึงจะพบกับความยั่งยืนได้ในอนาคต

ปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขในการพัฒนาอาชีพในบริบทของชุมชนไชยา

การพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการจะสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจของประเทศ ที่ต้องให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจชุมชนเปรียบเสมือนฐานราก ถ้าหากฐานรากไร้ซึ่งความเข้มแข็งแล้วก็ยากที่จะทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศมีความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาต่อไปได้อย่างมั่นคงยั่งยืน ดังนั้นทางออกที่สำคัญกับการขับเคลื่อนการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชน ฐานรากจะต้องอยู่บนฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งดำรงอยู่แล้วในวิถีชีวิตชุมชนด้วยอุดมการณ์การผลิตที่แตกต่างจากอุดมการณ์การผลิตของทุนนิยม หากมีความต้องการให้มีการดำรงอยู่หรือมีการพัฒนาใด ๆ ก็ต้องอาศัยองค์ประกอบหลายประการด้วยกัน ประการแรก เศรษฐกิจชุมชนต้องเริ่มจากฐานคิดจิตสำนึกของคนในชุมชนก่อน คือคนในชุมชนต้องมีสำนึกร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชน ประการที่สอง การดำรงอยู่ของอาชีพที่ยั่งยืนของชุมชนต้องพึ่งพิงระบบนิเวศธรรมชาติและระบบความสัมพันธ์ทางสังคม ในบริบทของชุมชนไชยาวัฒนธรรมได้รับการนำมาใช้ในฐานะปัจจัยการผลิตที่มีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ทำลายล้างทรัพยากรที่หล่อ

เลี้ยงชีวิตคนในชุมชน วิถีการผลิตและวัฒนธรรมชุมชนสะท้อนการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างคนในชุมชน ประเด็นที่สาม การลดความเสี่ยงของผลผลิต กระบวนการผลิตของกลุ่มอาชีพในชุมชนต้องมีการปรับเปลี่ยนและดัดแปลงรูปแบบการผลิตและการแปรรูปให้สามารถดำรงอยู่ได้ในระบบเศรษฐกิจทั้งสองระบบ คือระบบเศรษฐกิจชุมชนและระบบเศรษฐกิจทุน อีกทั้งควรพัฒนาผลผลิตด้วยการสร้างความหลากหลาย เพิ่มผลผลิต ควบคุมกำกับดูแลบำรุงรักษา และสร้างคุณค่าพร้อมกับสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตด้วยการหมุนเวียนเปลี่ยนรูปให้เป็นผลิตภัณฑ์ใหม่เข้าสู่ตลาด ประการที่สี่ พัฒนาศักยภาพและความสามารถของชุมชนให้ตัดสินใจในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของตนเอง มีอำนาจการบริหารจัดการโดยอิสระ เนื่องจากอำนาจดังกล่าวจะเป็นหลักประกันที่สร้างเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน ในขณะเดียวกันต้องสร้างฐานคิดที่ให้ชุมชนเห็นความสำคัญในการจัดการตนเอง เริ่มจากแก้ปัญหาและเรียนรู้จากปัญหาควบคู่กันไป โดยไม่รอคอยแต่ความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน และประการสุดท้าย เน้นการจัดการตนเองในด้านอาชีพของชุมชนให้เข้มแข็ง โดยจัดระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้สมาชิกในชุมชนสามารถปรับตัวให้เข้ากับการผลิตเพื่อการค้า คือมีกลไกในการระดมเงินทุนของชุมชนเพื่อเป็นสินเชื่อให้กับสมาชิกในชุมชนและสร้างสวัสดิการให้กับคนในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี พร้อมกันนั้นควรบริหารจัดการทุนที่มีอยู่อย่างหลากหลายในชุมชนให้เอื้อกับการพัฒนาอาชีพ ไม่ว่ากลุ่มอาชีพจะมีรูปแบบอย่างไรก็ตามต่างก็มีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ ต้องการที่จะให้คนในชุมชนมีความสามารถในกระบวนการผลิต การแปรรูป การจัดการทรัพยากรและผลผลิตในชุมชนได้อย่างสร้างสรรค์เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ด้วยกระบวนและวิธีการจัดการทุนที่หลากหลายที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ทุนทางธรรมชาติ ทรัพยากรในท้องถิ่น ผลผลิตที่ได้ มีการสะสมทุน มีการนำองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นทุนทางสังคมมาบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์ต่อครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการบริโภค สร้างอาชีพที่มั่นคง และสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว และชุมชน

อย่างไรก็ตามการพัฒนากลุ่มอาชีพในลักษณะต่างๆ ก็ใช่ว่าทุกกลุ่มอาชีพที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาจะประสบความสำเร็จ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆ ด้าน ได้แก่ ความพร้อมของชุมชน ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ความเสียสละของผู้นำกลุ่ม ความสมัครสมานสามัคคีของสมาชิกกลุ่ม ความโปร่งใสของคณะกรรมการกลุ่มอาชีพ ความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาของสมาชิกกลุ่ม ความจริงใจในการส่งเสริมสนับสนุนของภาคราชการ และการจัดการองค์ความรู้ของชุมชนในท้องถิ่น ข้อจำกัดเรื่องเงินลงทุน ข้อจำกัดในด้านเทคโนโลยีที่เหมาะสม และการมีตลาดรองรับผลผลิตที่กลุ่มอาชีพผลิตได้ ข้อจำกัดเหล่านี้ทำให้กลุ่มอาชีพส่วนใหญ่ที่ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาไม่ประสบความสำเร็จ แต่อย่างไรก็ตามยังมีกลุ่มอาชีพบางส่วนที่ประสบความสำเร็จสามารถพัฒนาอาชีพและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในท้องถิ่นของตนเองให้เจริญต่อไปได้ แม้จะไม่รวดเร็วแต่ก็สามารถทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ และสิ่งที่เป็นข้อคิดอันน่าสนใจสำหรับเศรษฐกิจชุมชน ณ วันนี้ ก็คือ ในส่วนของภาคเศรษฐกิจท้องถิ่นหรือเศรษฐกิจ

ระดับชุมชนซึ่งถือเป็น“เศรษฐกิจฐานราก” ที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเศรษฐกิจระดับชาติ ดังนั้นทุกภาคส่วนจึงควรเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชนขององค์กรชุมชนท้องถิ่นด้วยกัน เพื่อสร้างเป็นเครือข่ายให้เกิดพลังที่เหนียวแน่น มีประสิทธิภาพ และมีความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นองค์กรท้องถิ่นที่เข้มแข็งและมีความสามารถจะช่วยดูแลความผาสุกความสันติสุข รวมทั้งความเจริญมั่นคงในทุกๆ มิติของท้องถิ่นนั้น คือ ไม่ใช่เฉพาะด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวแต่จะรวมถึงด้านสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และอื่นๆ ความเข้มแข็งขององค์กรท้องถิ่นจะเป็นระบบที่ชุมชนดูแลตนเองและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความเจริญมั่นคงในทุกๆ ด้าน และจะกลายเป็นฐานที่แข็งแรงมั่นคงของสังคม ไม่ใช่เป็นรากฐานที่อ่อนด้อย และอ่อนแอเช่นในปัจจุบัน

หากพิจารณาตัวแบบการพัฒนาอาชีพของชุมชนไชยาที่ได้จากการสังเคราะห์ในมิติของความเชื่อมโยงแบบเป็นองค์รวมอาจจะสรุปได้ว่า เศรษฐกิจชุมชนไชยาเป็นระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นที่มีลักษณะเป็นองค์รวมซึ่งไม่ได้มีพียงมิติทางเศรษฐกิจที่เป็นตัวเลขรายได้ รายจ่าย การผลิต และการบริโภคเท่านั้น หากแต่ต้องเป็นการบูรณาการของสังคมวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง และสิ่งแวดล้อม และรวมถึงระบบคุณค่าของเศรษฐกิจชุมชนที่ไม่เน้นการแข่งขัน แต่ให้ความสำคัญกับความร่วมมือเชื่อมโยงประสานเป็นเครือข่าย ไม่มีการผูกขาดของฝ่ายใดหรือองค์กรใด แต่ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพราะดัชนีชี้วัดของเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงไม่ใช่เพียงแต่จะเสนอเชิงตัวเลขเท่านั้น แต่เป็นการผสมผสานระหว่างตัวเลขทางเศรษฐกิจกับตัวชี้วัดทางสังคม และตัวชี้วัดความอยู่เย็นเป็นสุขของผู้คนในชุมชนนั้น ๆ ด้วย จึงจะสามารถกล่าวได้ว่าเศรษฐกิจชุมชนเป็นเศรษฐกิจที่เน้นความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

บทส่งท้าย

แท้ที่จริงเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นทางเลือกหนึ่งของเศรษฐกิจชุมชนดำรงอยู่แล้วในวิถีชุมชน ซึ่งเห็นได้จากการดำเนินชีวิตของชาวบ้านที่มีมาแต่เดิม แต่ด้วยผลของการพัฒนาที่ผ่านมาได้ทำลายระบบเศรษฐกิจชุมชนดังกล่าว ทำให้ความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกัน วิถีการพึ่งตนเองของชุมชน การพึ่งพาธรรมชาติ และการพึ่งพาอาศัยกันเอง ถูกทำลายด้วยกระแสของทุนนิยมและนำชาวบ้านเข้าไปสู่กับดัก ในขณะที่ชาวบ้านไม่มีความพร้อม ไม่มีการเรียนรู้ ไม่มีข้อมูลเพื่อการตัดสินใจด้วยตนเอง ต้องพึ่งพาอาศัยภายนอก ได้รับข้อมูลเพียงด้านเดียวที่เป็นเพียงแง่มุมที่ดีเท่านั้น วิธีการดังกล่าวจึงมิได้ทำให้ชาวบ้านพึ่งตนเองได้แต่อย่างใด ในความเป็นจริงแล้วต้องให้ชาวบ้านค้นพบศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง และพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง นอกจากนี้เรื่องความพอเพียงก็เป็นแนวคิดหนึ่งที่จำเป็นยิ่งต่อการปรับตัวของชุมชนที่เป็นผลมาจากกระบวนการพัฒนาในปัจจุบันซึ่งมิใช่เพียงแต่ชุมชนไชยาเท่านั้น สภาพดังกล่าวปรากฏได้ในทุกชุมชน หากแต่คนในชุมชนใดๆ ก็ตามที่ได้สร้าง สะสม และเรียนรู้สังคม

ทันสมัยมามากพอที่ทราบว่า สิ่งใดเป็นประโยชน์ในชุมชน หรือสิ่งใดเป็นข้อเสียของสังคมทันสมัย ชุมชนก็จะสามารถเลือกสรรรับเอาความรู้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของตนมาใช้ การปฏิเสธหรือต่อต้านจะเป็นการบ่อนทำลายชุมชน เพราะทำให้ชุมชนละเลยต่อการบูรณาการความรู้สมัยใหม่มาปรับใช้ให้เหมาะสม

สำหรับชุมชนไชยาแม้จะได้มีการริเริ่มปรับตัวพลิกฟื้นความเข้มแข็งด้านอาชีพที่หลากหลาย และสร้างสรรค์ระบบการผลิตให้สามารถดำรงอยู่ได้ในระบบเศรษฐกิจแบบสมัยใหม่ ซึ่งเห็นได้จากองค์ประกอบของตัวแบบเพื่อการพัฒนาอาชีพทั้ง 6 ด้าน คือ ความเป็นผู้นำ ความเป็นกลุ่มอาชีพ ผลผลิต ความเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชน การปรับตัวของชุมชน และฐานคิดและการจัดการของชุมชนนั้น นับเป็นนิมิตหมายที่ดี แต่ก็คงใช้เวลาดำเนินการเพียงระยะสั้นๆ แล้วสรุปผลไม่ได้ นอกจากนี้การพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนนั้น จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งครอบคลุมในทุกด้าน แต่การที่ชุมชนไชยาทั้ง 3 ตำบล ได้มีการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อสร้างมั่นคงทางเศรษฐกิจแต่ไม่มีภาพปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนใน 3 ด้าน คือ ด้านสวัสดิการชุมชน ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงให้เห็นถึงการพึ่งตนเองในด้านการนำกำไรส่วนเกินที่เกิดจากกระบวนการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อนำไปสู่การให้ทุนการศึกษา การอนุเคราะห์ การสร้างสาธารณูปโภค เป็นต้น ด้านการพัฒนาทุนมนุษย์ในชุมชนที่ต้องเน้นการสร้างพลังคนรุ่นใหม่ซึ่งพร้อมจะมีความคิดสู้ท้าทาย มีความคิดที่กว้างไกล มีจิตวิญญาณและพลังสร้างสรรค์ ไม่เน้นรอความช่วยเหลือและสร้างชุมชนในรูปแบบใหม่บนฐานของเศรษฐกิจทั้งสองระบบ และด้านอัตลักษณ์ของผลผลิต คือการที่ชุมชนสร้างกระบวนการเรียนรู้และพยายามพัฒนาตนเองอยู่เสมอเพื่อให้เกิดการสร้างสรรค์ผลผลิตที่มีความหลากหลายอันส่งผลต่อการสร้างมูลค่า โดยต้องเน้นความเป็นเอกลักษณ์ มีจุดเด่นเพื่อให้เป็นที่ยอมรับ หากชุมชนละเลยประเด็นดังกล่าวก็จะส่งผลต่อความยั่งยืนของเศรษฐกิจชุมชน เพราะถึงแม้ว่าจะมีการรวมกลุ่มอาชีพแต่มิได้มีสวัสดิการชุมชนนั่นหมายถึง การไม่มีหลักประกันความมั่นคงในอาชีพ และการขาดคนรุ่นใหม่ในการต่อยอดความคิดก็อาจจะส่งผลให้กลุ่มชงักงันหรือล่มสลายในที่สุด อีกทั้งอัตลักษณ์ของผลผลิตก็เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เพราะหากผลผลิตไม่มีจุดเด่นใดๆ ก็มิได้สร้างจุดขายแต่อย่างใดให้กับชุมชน เหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงอย่างยิ่งในการพัฒนาไปสู่ความมั่นคงด้านอาชีพในปัจจุบัน

จะเห็นได้ว่าการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนบนฐานของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชนไชยาทั้ง 3 ตำบลนั้น จะดำรงอยู่ได้นอกจากต้องอาศัยปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ การพึ่งตนเอง และความเข้มแข็งของชุมชนแล้ว สิ่งที่เป็นฐานคิดเบื้องต้น คือ จิตสำนึกชุมชนในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และตระหนักต่อการสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เป็นรากฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจชาติ รวมทั้งองค์ประกอบร่วมที่ต้องตระหนัก ได้แก่ การสร้างสวัสดิการชุมชน การสร้างคนรุ่นใหม่และชุมชนรูปแบบใหม่ และอัตลักษณ์ของผลผลิต จึงจะนำไปสู่เศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงและยั่งยืนได้

บรรณานุกรม

กนกรัตน์ ชูศรี. (2549). **กลุ่มพิทักษ์สวัสดิภาพชาวโคกโพธิ์ : พลังชาวบ้านเพื่อสวัสดิการชุมชน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

กองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน, สำนักงาน. (2542). **โครงการจัดสวัสดิการชุมชนเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบากโดยเครือข่ายองค์กรชุมชน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม.

กัญทิยา ใจกลางดุก. (2543). **ศักยภาพของชุมชนในการจัดการกับความขัดแย้งที่ได้รับอิทธิพลจากองค์กรภายนอกชุมชน**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2530). **การพึ่งตนเอง : ศักยภาพในการพัฒนาของชนบท**. กรุงเทพฯ : สภาคาทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

เกษตรจังหวัดสุราษฎร์ธานี, สำนักงาน. (2550). "**ข้อมูลพื้นที่ทำการเกษตรจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี พ.ศ. 2545-2550**" [Online]. เข้าถึงได้จาก : http://www.suratthani.doae.go.th [22 ธันวาคม 2551]

เกษตรอำเภอไชยา, สำนักงาน. (2551). "**ข้อมูลพื้นฐานการเกษตรอำเภอไชยาปี พ.ศ. 2545-2551**" [Online]. เข้าถึงได้จาก : http://chaiya.suratthani.doae.go.th [2 ธันวาคม 2552]

เกื้อ วงศ์บุญสิน. (2540). **ประชากรกับการพัฒนา**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โกวิทย์ พวงงาม. (2553). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จิราภรณ์ สถาปนะวรรธนะ. (2546). **เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือตอนล่าง**. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2540). **วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยวัฒน์ อัตพัฒน์ และวิธาน สุชีวคุปต์. (2544). **หลักการดำรงชีวิตในสังคม**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ญาณิศา สารอินตา. (2546). **การรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพของสตรี : ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มเครือข่ายสิ่งทอ อำเภอลอง จังหวัดแพร่**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ณัฏฐพันธ์ เขจรนันทน์. (2542). **การจัดการทรัพยากรบุคคล.** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฐนันท์ ยอดธนันชัย. (2552). **ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนกับการแนะแนวการศึกษา อาชีพ ชีวิตและสังคม**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ดนัย เทียนพุฒ. (2541). **การบริหารทรัพยากรบุคคลในทศวรรษหน้า**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดำรงค์ ฐานดี. (2538). **รัฐกับการพัฒนาประเทศ**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทะนงศักดิ์ คุ้มไข่น้ำ. (2540). **หลักการพัฒนาชุมชน**. ขอนแก่น : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

นงคราญ กาญจนประเสริฐ. (2547). **การบริหารจัดการแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาอาชีพเชิงวิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลมะตูม** ในชุดโครงการวิจัยการบูรณาการการบริหารจัดการงานพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนเพื่อแก้ปัญหาความยากจน. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

นภาภรณ์ หะวานนท์. (2550). “องค์ความรู้ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน” *ใน* **ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2544). **มิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง : ความหมายและความสำคัญ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). **วัฒนธรรมเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ : โอเพ่นบุ๊กส์.

ประเวศ วะสี. (2530). “การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา,” **ชุมชนพัฒนา**, 1 (5) (มกราคม-กุมภาพันธ์) : 75.

_____. (2541). **ยุทธศาสตร์ชาติ : เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจสังคมและศีลธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.

_____. (2544). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม : แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน.

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2546). **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.).

พรวิศิษฏ์ วรวรรณ, ม.ล. (2533). **สายสัมพันธ์ทางสังคมและความร่วมมือกันของชาวบ้าน กรณีศึกษาชุมชน ส.สุขทวี กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระธรรมปิฎก. (2542). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง.

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2542). " **พระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง**." [Online] เข้าถึงได้จาก : http: www.cca.chula.ac.th/protocol/sufficiency-economy.html [22 ธันวาคม 2552]

พอพันธ์ อุยยานนท์. (2546). **เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคกลาง**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิถีทรรศน์.

พิสมัย หาญสมบัติ. (2542). **การแนะแนวอาชีพ**. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์.

มณีมัย ทองอยู่. (2546). **การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจชาวนาอีสาน : กรณีชาวนาลุ่มน้ำพอง**. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์.

วรวุฒิ โรมรัตนพันธ์. (2548). **ทุนทางสังคม**. กรุงเทพฯ : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

วัลลภ ทองอ่อน. (2550). "**การพัฒนาแบบยั่งยืน แนวคิด ปรัชญาหรือทางออก**." [Online]. เข้าถึงได้จาก : http: www // cddweb.cdd.go.th [22 ธันวาคม 2551]

วิวัฒน์ชัย อัตถากร. (2546). "**การพัฒนาที่ยั่งยืน**". [Online] เข้าถึงได้จาก : http://www.nidambe11.net [2 ธันวาคม 2552]

ศิริกาญจน์ อุ่นนันกาศ. (2547). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2551). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สมคิด พรมจุ้ย และคณะ. (2546). **เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสานใต้ ความอยู่รอดของชุมชนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

สรรเสริญ วงศ์ชอุ่ม. (2544). **เศรษฐกิจพอเพียง : พื้นฐานสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**. นนทบุรี : เพชรรุ่งการพิมพ์.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2542). **ทฤษฎีสังคมวิทยา : การสร้าง การประเมินค่า และการใช้ประโยชน์**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2546). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม.** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2549). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุมิตร สุวรรณ. (2552). **เอกสารคำสอนวิชากระบวนทัศน์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชนในองค์กร**. ภาควิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และชุมชน คณะศึกษาศาสตร์และพัฒนศาสตร์.

_____. (2554). **รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา**. นครปฐม : เพชรเกษม.

อคิน ระพีพัฒน์. (2531). " **ปัญหาการพัฒนาชนบทบทเรียนจากกรณียกกระบัตร โครงการพัฒนาชนบทลุ่มน้ำแม่กลอง. "** ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

องค์การบริหารส่วนตำบลตะกรบ. (2551). **แผนพัฒนา 3 ปี (พ.ศ. 2552-2554).** องค์การบริหารส่วนตำบลตะกรบ อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี.(อัดสำเนา).

องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง. (2552). "**แผนพัฒนาตำบลสามปี (พ.ศ. 2553-2555)"** [Online]. เข้าถึงได้จาก : www.tung.go.th [15 ธันวาคม 2552]

องค์การบริหารส่วนตำบลปากหมาก. (2551). **แผนพัฒนาตำบลสามปี (พ.ศ. 2551-2553)**. มปท.

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าเว. (2551). **แผนพัฒนาตำบลสามปี (พ.ศ. 2551-2553)** . มปท.

_____. (2552). "**แผนพัฒนาตำบลสามปี (พ.ศ. 2553-2555) "** [Online]. เข้าถึงได้จาก : http://www.paway.go.th [15 ธันวาคม 2552]

องค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย. (2551). **แผนพัฒนา 3 ปี (พ.ศ. 2552-2554)** . มปท. องค์การบริหารส่วนตำบลโมถ่าย อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี.(เอกสารอัดสำเนา).

องค์การบริหารส่วนตำบลเลม็ด. (2551). **แผนพัฒนาตำบลสามปี (พ.ศ. 2551-2553)** . มปท.

_____. (2552). "**แผนพัฒนาตำบลสามปี (พ.ศ. 2553-2555) "** [Online]. เข้าถึงได้จาก : www.lamet.go.th [15 ธันวาคม 2552]

องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง. (2550). **แผนพัฒนา 3 ปี (พ.ศ. 2551-2553)** . มปท. องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี.(เอกสารอัดสำเนา).

อเนก นาคะบุตร. (2532). **จุดเปรียบเทียบการพัฒนาชนบทและองค์กรพัฒนาเอกชนไทย**. กรุงเทพฯ : สารมวลชน

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. (2541). **บันทึกการเดินทางของความคิด จาก "รัฐ" สู่ "อารยสังคม"และ "พลเมือง"** . กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

อภิชัย พันธเสน. (บก.) (2549). **สังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

อมรา พงศาพิชญ์. (2543). **ทุนทางสังคมในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในสังคมไทย**. กรุงเทพ ฯ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อรทัย อาจอ่ำ. (2531). **ชุมชนเซ่งกี่ : วิถีชีวิตและกระบวนการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเอง.** นครปฐม : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

อรศรี งามวิทยาพงศ์. (2549). **กระบวนการเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง : จากยุคชุมชนถึงยุคพัฒนาความทันสมัย**. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยการจัดการทางสังคม.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2541). **การระดมทุนเพื่อสังคม**. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

อุดมศักดิ์ วงศ์พันธุ์. (2541). **ศักยภาพของชุมชนชนบทในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Huntington,S.P. (1971). **Political Order in Changing Societies**. New Haven : Yale University Press.

Putnam. (1993). **Making Democracy Work : Civic Traditions in Modern.** Italy. : Princeton University.

บุคลานุกรม

กรรณิการ์ นาคอยู่ ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 104 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม 2552.

กาญจนา มณีรัตน์ ผู้ให้สัมภาษณ์. ธณิศา สุขขารมย์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 42 หมู่ที่ 2 ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2552.

เกษม สมเศรษฐ ผู้ให้สัมภาษณ์. สุธาวดี จินาญาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 6 ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2552.

เกียรติศักดิ์ คงรินทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2552.

เดโช บุญชูช่วย ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2552.

ทอง เรืองเวช ผู้ให้สัมภาษณ์. สุธาวดี จินาญาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 119/8 หมู่ที่ 4 ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2552.

ทอง วัฒน์บุณย์ ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 24 หมู่ที่ 4 ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2552.

ธวัชชัย ด้วงโยธา ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ องค์การบริหารส่วนตำบลเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2551.

พระครูศรีปริยัติชยาภรณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้วผู้สัมภาษณ์. ณ วัดเวียง เทศบาลตำบลตลาดไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2552.

พวงศรี ทิพย์ป่าเว ผู้ให้สัมภาษณ์. ธณิศา สุขขารมย์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 26 หมู่ที่ 3 ตำบลป่าเว อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2552.

พิชัย มุสิกะ ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ สำนักงานเกษตรอำเภอไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2551.

บุญหลบ แดงลาด ผู้ให้สัมภาษณ์. ชนัญชิดา ทิพย์ญาณ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 89 หมู่ที่ 7 ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2552.

ประสงค์ หีตอนันต์ ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 71 หมู่ที่ 5 ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2552.

ประสิทธิ์ เชื้อเอี่ยม ผู้ให้สัมภาษณ์. ชนัญชิดา ทิพย์ญาณ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 7 ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2552.

ภิรมย์ ทองเพชร ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 106 หมู่ที่ 4 ตำบลป่าเว อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2552 และ 27 พฤศจิกายน 2552.

ภิรมย์ อินทร์คง ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 37 หมู่ที่ 3 ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2552.

มาลี ขวัญช่วย ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2552.

ยินดี เรืองฤทธิ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 20 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2552 และ 3 สิงหาคม 2554.

เยาวณีย์ นิลจันทร์ ผู้ให้สัมภาษณ์. ชนัญชิดา ทิพย์ญาณ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 95/2 หมู่ที่ 5 ตำบลป่าเว อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2552.

เยื้อน ชูแนม ผู้ให้สัมภาษณ์. ชนัญชิดา ทิพย์ญาณ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 87 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2552.

รุ่งฤดี ดิลกเกียรติ ผู้ให้สัมภาษณ์. ธณิศา สุขขารมย์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 132 หมู่ที่ 2 ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 22 พฤศจิกายน 2552.

ลิขิต เรืองศรี ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 4 ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2552.

วรรณรัตน์ บุญเกษม ผู้ให้สัมภาษณ์. ธณิศา สุขขารมย์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 121 หมู่ที่ 6 ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2552.

วินัย ถิ่นขนอน ผู้ให้สัมภาษณ์. สุธาวดี จินาญาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2552.

วิรัตน์ มีธรรม ผู้ให้สัมภาษณ์. ชนัญชิดา ทิพย์ญาณ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 87/1 หมู่ที่ 8 ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2552.

วิศิษฏ์ รักษาพราหมณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 145 หมู่ที่ 4 ตำบลป่าเว อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2552.

วารินทร์ สังข์ปล้อง ผู้ให้สัมภาษณ์. ธณิศา สุขขารมย์ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 63/1 หมู่ที่ 5 ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2552.

สง่า มณีรัตน์ ผู้ให้สัมภาษณ์. สุธาวดี จินาญาติ ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 25/1 หมู่ที่ 5 ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2552.

สุธรรม ทองแช่ม ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 69 หมู่ที่ 5 ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2552.

สุวัฒน์ เหล็กแท้ ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ บ้านเลขที่ 104 หมู่ที่ 1 ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม 2552.

อดุลย์ ปาลโมกข์ ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2552.

อำพล เรืองปลอด ผู้ให้สัมภาษณ์. ชวน เพชรแก้ว ผู้สัมภาษณ์. ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2552.

เวทีชุมชน

บริบทพื้นที่ อาชีพและกลุ่มอาชีพ. เวทีชุมชน ณ วัดป่าเลไลยก์ ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2551.

สถานภาพด้านอาชีพ ความรู้อาชีพและเศรษฐกิจพอเพียง. เวทีชุมชน ณ บ้านกำนันตำบลเลม็ด ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2552.

สถานภาพด้านอาชีพ ความรู้อาชีพและเศรษฐกิจพอเพียง. เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 14 พฤศจิกายน 2552.

สถานภาพด้านอาชีพ ความรู้อาชีพและเศรษฐกิจพอเพียง. เวทีชุมชน ณ บ้านกำนันตำบลป่าเว ตำบลป่าเว อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2552.

การพัฒนาอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลทุ่ง. เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2552.

การพัฒนาอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตำบลเลม็ด และตำบลป่าเว. เวทีชุมชน ณ กลุ่มไข่เค็ม อสม.ไชยา ตำบลเลม็ด จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2552 และเมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2553.

สรุปตัวแบบการพัฒนาอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง. เวทีชุมชน ณ กลุ่มไข่เค็ม อสม.ไชยา ตำบลเลม็ด และ ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2553.

การพัฒนาอาชีพการทำนาข้าวหอมไชยาตำบลเลม็ด ทุ่งและป่าเว. เวทีชุมชน ณ องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง ตำบลทุ่ง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน 2553.

การพัฒนาอาชีพการทำนาข้าวหอมไชยาตำบลเลม็ด ทุ่งและป่าเว. ประชุมกลุ่มย่อย ณ กลุ่มไข่เค็ม อสม. ไชยา ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม 2553 และวันที่ 6 เมษายน 2554.

สนทนากลุ่มย่อยและสัมภาษณ์เชิงลึก. ณ กลุ่มไข่เค็ม อสม. ไชยา ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2554,วันที่ 6 มีนาคม 2554 และ วันที่ 10 มีนาคม 2555.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ภาพประกอบการวิจัย

บริบทอาชีพ
ของอำเภอไชยา

สัมภาษณ์ สนทนา และจัดเวทีการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ภาคผนวก ข
ชุดความรู้การเลือกทำอาชีพ
ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ชุดความรู้การเลือกทำอาชีพ
ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

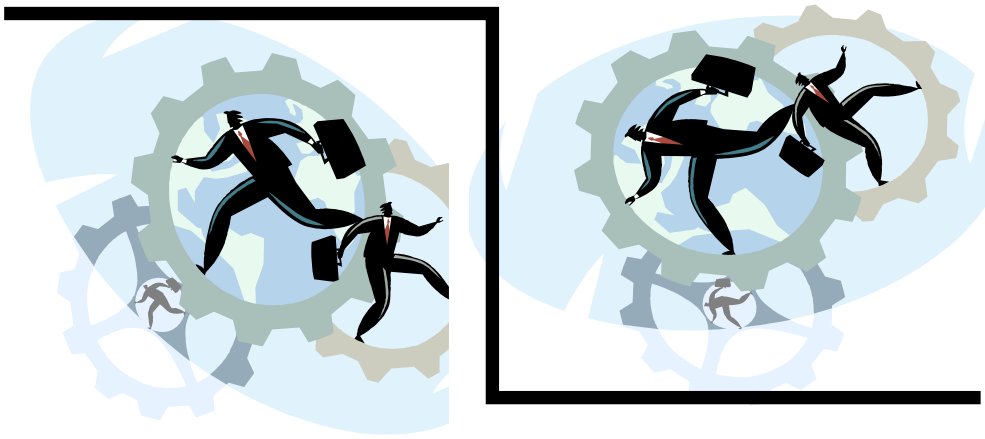

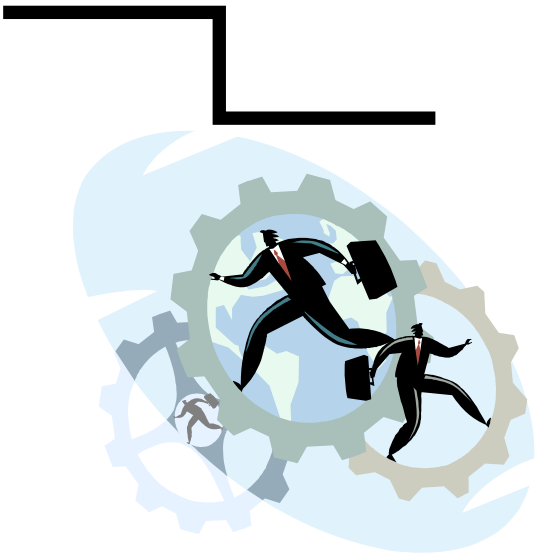

ภายใต้โครงการวิจัยการพัฒนาทุนทางสังคมภาคใต้
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
2552

คำนำ

โครงการวิจัยการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อค้นหาตัวแบบที่เหมาะสมในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและสังคมให้มีรากฐานมั่นคง ภายใต้โครงการวิจัยการพัฒนาทุนทางสังคมภาคใต้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งคณะผู้วิจัยในโครงการฯ ได้ทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สกอ. และ สกว. วัตถุประสงค์ของโครงการ (1) เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ความรู้อาชีพของชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาของอำเภอไชยาที่ดำเนินตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (2) เพื่อทำความเข้าใจและค้นหาตัวแบบการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมในพื้นที่ศึกษา และพิจารณาแนวโน้มการใช้ตัวแบบในการพัฒนาอาชีพของชาวบ้านให้มีความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ศึกษาภายใต้เงื่อนไข และศักยภาพของครอบครัวและชุมชน โดยการจัดทำชุดความรู้การเลือกทำอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเป็นการสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ อีกทั้งสร้างความร่วมมือให้เกิดการพัฒนาด้านอาชีพในทางปฏิบัติ ดังนั้นทางโครงการฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าชุดความรู้นี้จะก่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ตามหลักวิชาการและสามารถเผยแพร่ความรู้ปากต่อปากแก่คนรุ่นต่อๆ ไปในอนาคต รวมทั้งส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งชุมชนในพื้นที่ องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชนในการบริหารจัดการทำอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบที่ดียิ่งขึ้นต่อไป

คณะผู้วิจัย

2552

สารบัญ

	หน้า
ข้อแนะนำการใช้ชุดความรู้การเลือกทำอาชีพตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	1
บริบทอาชีพเบื้องต้นของชุมชน	2
ปัญหาและอุปสรรคทำอาชีพ	4
การคัดเลือกหรือเลือกสรรอาชีพ	5
ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง	6
การค้นหาตัวแบบ/แนวทางในการจัดทำแผนงาน กิจกรรมหรือโครงการ	11

ข้อแนะนำการใช้ชุดความรู้การเลือกทำอาชีพ
ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ชุดความรู้นี้จัดทำขึ้นภายใต้โครงการวิจัยการพัฒนาอาชีพเพื่อความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ชุดโครงการวิจัยการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนตามแนวปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อค้นหาตัวแบบที่เหมาะสมในการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและสังคมให้มีรากฐานมั่นคง โดยคณะผู้วิจัยร่วมกับผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ 3 ชุมชน คือ ตำบลป่าเว ตำบลเลม็ด และตำบลทุ่ง จากการระดมข้อมูลและความคิดเห็นในพื้นที่ เพื่อดำเนินการเลือกสรรอาชีพ และรวมกลุ่มอาชีพนอกเหนือจากอาชีพการทำนา โดยคำนึงถึงทุน แรงงาน และวัตถุดิบ พร้อมกับให้ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่ไปด้วย เนื้อหาในชุดความรู้นี้จึงประกอบด้วย ดังนี้

1. บริบทอาชีพเบื้องต้นของชุมชน
2. ปัญหาและอุปสรรคทำอาชีพ
3. การคัดเลือกหรือเลือกสรรอาชีพ
4. ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง
5. การค้นหาตัวแบบ/แนวทางในการจัดทำแผนงาน กิจกรรมหรือโครงการ

1. บริบทอาชีพเบื้องต้นของชุมชน

ภาพรวมของชาวไชยาดำเนินชีวิตโดยการเลี้ยงชีพด้วยเศรษฐกิจพอเพียงและพัฒนาเป็นเศรษฐกิจชุมชนมายาวนาน มีสภาพภูมิศาสตร์โดยรวมเป็น 3 ลักษณะ คือ เป็นที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่ราบเนินควน และเป็นพื้นที่ชายทะเล มีพื้นที่ราบลุ่มมากที่สุด ซึ่งปัจจัยการผลิตเดิมคือแรงงานในครอบครัว ทรัพยากรของท้องถิ่น ศาสตร์หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน และการผลิตที่อาศัยธรรมชาติเป็นตัวกำหนด การประกอบอาชีพของคนไชยาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพสำคัญซึ่งสะท้อนความเป็นเศรษฐกิจชุมชนที่เห็นได้ชัดคือ การทำนาเป็นหลัก โดยมีอาชีพอื่นๆ ควบคู่ไปด้วย ได้แก่ ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงเป็ด ทำประมง ทำน้ำตาล หาของป่า แต่ต่อมาภายหลังมีพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น การสร้างทางหลวงแผ่นดินอันเป็นถนนสายหลักของภาคใต้ และเกิดถนนสายย่อยๆ เข้าไปในพื้นที่ การสร้างประปาและไฟฟ้ารองรับการขยายตัวชุมชนทำให้เศรษฐกิจทุนที่แทรกตัวเข้ามาแทนที่เศรษฐกิจชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีการประกอบอาชีพเกษตรเชิงเดี่ยว ประมงเชิงพาณิชย์ทั้งประมงน้ำเค็มและน้ำจืด อาชีพข้าราชการ ค้าขาย ทำธุรกิจส่วนตัว รับจ้างทั่วไป และอื่นๆ ซึ่งส่งผลทำให้การจัดสรรทรัพยากรของคนในชุมชน กลุ่มครอบครัว กลุ่มเครือญาติ และกลุ่มพวก เป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางอาชีพซึ่งมีพื้นฐานเป็นกลุ่มธรรมชาติมากที่สุดที่เชื่อมกับภายนอกชุมชน

อาชีพของชุมชนในอำเภอไชยาที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ใน 3 ตำบลคือ ตำบลป่าเว เลม็ด และทุ่ง ได้เห็นความตระหนักถึงความสำคัญของพลังท้องถิ่น ที่ผู้คนและชุมชนให้ความสนใจต่อการพึ่งพาตัวเอง และเห็นได้จากความพยายามรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มต่างๆ เกิดขึ้นอย่างมากมาย ในพื้นที่ตำบลป่าเว มีกลุ่มผู้ผลิตปุ๋ย กลุ่มเกษตรกรเพาะพันธุ์ตายาง กลุ่มพัฒนาคุณภาพปาล์มน้ำมัน กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่างๆ กลุ่มสตรี และกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง (องค์การบริหารส่วนตำบลป่าเว, 2552) ในพื้นที่ตำบลทุ่ง มีกลุ่มเครื่องแกง กลุ่มทำขนมกล้วยฉาบ กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มแม่บ้านผลิตอาหารแห้ง กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นเมือง กลุ่มเลี้ยงเป็ด กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มเลี้ยงตะพาบน้ำ กลุ่มเลี้ยงสัตว์น้ำ กลุ่มทำนา กลุ่มปาล์มน้ำมัน กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าว กลุ่มปลูกผักสวนครัว กลุ่มยางพารา กลุ่มเพาะเห็ดฟาง กลุ่มแม่บ้านเกษตรอินทรีย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี กลุ่มจักสาน กลุ่มผสมปุ๋ย กลุ่มผู้ใช้ปุ๋ยชีวภาพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่างๆ และกลุ่มออมทรัพย์ (องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่ง, 2552) ในพื้นที่ตำบลเลม็ด มีกลุ่มเกษตรไร่นาสวน กลุ่มผู้เลี้ยงเป็ด กลุ่มอาชีพเกษตรเห็ดฟาง กลุ่มทำนา กลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มเลี้ยงไก่พื้นบ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตจำหน่ายไข่เค็มไชยา กลุ่มข้าวกล้องและข้าวซ้อมมือ กลุ่มทำเครื่องแกง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนต่างๆ กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

และศูนย์ข้าวชุมชน (องค์การบริหารส่วนตำบลเลม็ด, 2552) ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ส่วนใหญ่ต้องปรับกระบวนการเพื่อความมั่นคงทางรายได้และเพื่อความอยู่รอดในชุมชน ที่เกิดจากการรวมกลุ่มหรือแยกออกเป็นระดับครัวเรือนและลำพังเพื่อความอิสระ ดังนั้นจากกลุ่มดังกล่าวเหล่านี้ทำให้คณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บมูลรายละเอียดกลุ่มอาชีพที่เป็นจุดเด่นของพื้นที่ พบว่า มีจำนวน 13 กลุ่มอาชีพ ประกอบด้วย กลุ่มสตรีบ้านเดิมเจ้า กลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มแม่บ้านศิรินทิพย์น้ำผัดไทยไชยา วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน กลุ่มเลี้ยงเป็ดบ้านขนอน กลุ่มทำนา กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มเลี้ยงตะพาบน้ำ กลุ่มเลี้ยงเห็ดฟางที่บ้านยางยวน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว กลุ่มข้าวซ้อมมือ ซึ่งกลุ่มอาชีพเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล เน้นความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก มีการพัฒนากระบวนทัศน์ในการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางและใช้ความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นตัวขับเคลื่อนในการพัฒนาให้คนอยู่ดีมีสุข ปรับเปลี่ยนแนวคิดจากแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ซึ่งกลุ่มอาชีพทั้ง 3 ตำบลแสดงให้เห็นว่า เศรษฐกิจชุมชนหรือเศรษฐกิจเพื่อยังชีพ หรือเศรษฐกิจพอเพียงแต่เดิม ในอดีตได้ฝังตัวอยู่อย่างแนบแน่นกับชุมชน

2. ปัญหาและอุปสรรคทำอาชีพ

ปัจจุบันมีอาชีพใหม่เกิดขึ้นมากมายรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมกับรับระบบทุนนิยม วัฒนธรรมของชุมชนเมืองและตะวันตก ภาคการผลิตทั้งในครัวเรือนและชุมชนได้นำเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาใช้อย่างฟุ่มเฟือย อีกทั้งเกิดการแข่งขันทำมาหากิน แต่อย่างไรเกิดจากการรวมกลุ่มหรือแยกออกเป็นทำครัวเรือนและลำพังเพื่อความอิสระในการประกอบอาชีพ ดังนั้นปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาอาชีพและกลุ่มอาชีพที่สำคัญมีด้วยกันหลายประการกล่าวคือ

1. ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติถูกบุกรุกเพื่อทำมาหากินและใช้ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้อย่างสิ้นเปลือก อีกทั้งพื้นที่บริเวณชายฝั่งถูกน้ำทะเลกัดเซาะบริเวณกว้าง รวมถึงการทำนากุ้งทำให้ดินมีสภาพเป็นดินเปรี้ยวและต้องปล่อยทิ้งไว้เป็นที่ดินรกร้างไม่สามารถเพาะปลูก รวมไปถึงมลภาวะเป็นพิษจากยวนยานพาหนะ การสร้างโรงงานอุตสาหกรรม การกำจัดขยะและปริมาณขยะที่ทับถมในปริมาณมากเป็นแหล่งกระจายของเชื้อโรค ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและการดำรงร่วมกัน

2. การทำเกษตรเชิงเดี่ยว การทำประมงพาณิชย์ อาชีพข้าราชการ ค้าขาย ทำธุรกิจส่วนตัว รับจ้าง และอื่นๆ เป็นทางเลือกในการทำอาชีพของผู้คนรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมกับรับระบบทุนนิยม

3. วัฒนธรรมของชุมชนเมืองและตะวันตกเข้าผสมผสานกับภาคการผลิตทั้งในครัวเรือนและชุมชน โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีต่างๆ เข้ามาใช้อย่างฟุ่มเฟือย อีกทั้งเกิดการแข่งขันทำมาหากิน

4. การเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนและคนภายนอก ทำให้สวัสดิการอาชีพของคนในชุมชนมีหนี้สินและพึ่งพาระบบทุนนิยม

5. การจัดตั้งกลุ่ม ส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ทำให้การปฏิบัติงานของกลุ่มไม่ค่อยเห็นผลชัดเจน

6. การพัฒนาหรือการทำกิจกรรมกลุ่มต้องอาศัยเครือญาติและมิตรภาพระหว่างผู้คนในชุมชนเป็นหลัก ทำให้เกิดปัญหากระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วม

7. การจัดทำกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่แล้วมุ่งที่การรวมกลุ่มอาชีพเกษตรกรรม กลุ่มอาชีพทำอาหาร

3. การคัดเลือกหรือเลือกสรรอาชีพ

ในบรรดากลุ่มอาชีพและอาชีพต่างๆ ลักษณะการพึ่งตนเองและศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองเป็นสิ่งสะท้อนการคัดเลือกหรือเลือกสรรอาชีพ ในพื้นที่ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด มีกลุ่มที่น่าสนใจดังนี้

ตำบลป่าเว มีกลุ่มสตรีบ้านเดิมเจ้า กลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มแม่บ้านศิริทิพย์ น้ำผัดไทยไชยา

ตำบลทุ่ง มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรอินทรีย์บ้านคลองยวน กลุ่มเลี้ยงเป็ดบ้านขนอน (หมู่ที่ 1) การทำนาและกลุ่มทำนาตำบลทุ่ง กลุ่มเลี้ยงโคตำบลทุ่ง กลุ่มเลี้ยงตะพาบน้ำ หมู่ที่ 2 อาชีพเพาะเห็ดฟางที่บ้านยางยวน (หมู่ที่ 7) อาชีพทำขนมข้าวเหนียวกวน อาชีพทำหมวกใบตาล

ตำบลเลม็ด มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไข่เค็ม อสม.ไชยา กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยว กลุ่มข้าวซ้อมมือตำบลเลม็ด อาชีพประมงพื้นบ้าน อาชีพแกงไตปลาแห้งแม่รุ่ง อาชีพผัดไทยไชยาของวรรณรัตน์

จากกลุ่มเหล่านี้ต้องนำมาวิเคราะห์คำนึงถึงทุน แรงงาน และวัตถุดิบ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารการจัดการผลิต การใช้ประโยชน์ผลผลิตและการตลาด บนฐานของการสร้างเศรษฐกิจชุมชนเพื่อคงไว้ถึงศักยภาพชุมชนด้านอาชีพ

4. ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

ความเป็นมาของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ประเทศไทยได้เริ่มมีการพัฒนาประเทศ โดยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นตัวกำหนดเป้าหมายของการพัฒนามาตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 ผลจากการพัฒนาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-7 พบว่าเป็นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ด้วยเหตุดังกล่าวตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-10 จึงได้ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ โดยมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน ทั้งในฐานะผู้มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาและผู้ได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนา ในการพัฒนาคนได้เน้นการพัฒนาแบบองค์รวมให้ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยที่มีกระบวนการพัฒนาซึ่งบูรณาการทุกด้านให้เชื่อมโยงกัน ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจมุ่งใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ยังได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ซึ่งให้มีความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และความเป็นอยู่ดีมีสุขของคนไทย (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10) ผลจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมานำทางดังกล่าว ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง คือ เกิดการเรียนรู้ และเกิดเครือข่ายชุมชนอย่างกว้างขวาง อันส่งผลกต่อการเกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อความอยู่รอดในชุมชน

อย่างไรก็ตามแม้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมาส่งผลให้ประเทศไทยมีความเจริญก้าวหน้า และสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้ แต่การนำแนวคิดการพัฒนาตามกระแสที่เกิดขึ้นในประเทศตะวันตก คือการพัฒนาแบบทุนนิยม ซึ่งใช้เงินเป็นตัวตั้งมาใช้กับประเทศของเรา อันเป็นประเทศเกษตรกรรม เพื่อนำไปสู่ความทันสมัยนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนไทยอย่างกว้างขวาง ทั้งในเมืองและชนบท ความร่ำรวยกระจุกตัวอยู่กับผู้คนในวงจำกัด ขณะที่ความยากจนแผ่ขยายไปทั่ว การพัฒนาดังกล่าว จึงทำให้เห็นได้ชัดว่ากลายเป็นการตอกย้ำ และขยายช่องว่างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ระหว่างเขตเมืองกับชนบทให้กว้างมากยิ่งขึ้น ชุมชนชนบทอ่อนแอลงเรื่อยๆ เพราะไม่สามารถพึ่งตนเองได้ สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ยิ่งพัฒนาคนจนยิ่งจนลง ขณะที่คนรวยก็ยิ่งรวยมากขึ้น” ซึ่งเห็นได้จากในท้องถิ่นชนบท กลุ่มคนโดยเฉพาะชาวนาผู้เป็นกระดูกสันหลังของชาติ ซึ่งแต่เดิมเป็นกลุ่มอาชีพหนึ่ง ที่มีความมั่นคงได้กลายเป็นกลุ่มคนที่ยากจน และมีหนี้สินมากเป็นอันดับต้นๆ ของประเทศ

ดังนั้นการพัฒนานำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองเป็นสิ่งสำคัญของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน ผนวกกับการนำทุนทางสังคมของชุมชนที่อยู่ได้แก่ ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี และทรัพยากรท้องถิ่น เป็นต้น

นำมาบริหารจัดการผนวกกับการพัฒนาเศรษฐกิจกับสังคมสมัยใหม่เพื่อการเรียนรู้ของชุมชนทั้งข้อมูลความรู้ ทักษะ ระบบคุณค่า ความคิดสร้างสรรค์ และคุณธรรม ในการประกอบอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงและเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

อีกนัยหนึ่งการนำฐานคิดมาจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐศาสตร์แนวพุทธที่เน้นความพอมีพอกิน และการพึ่งพาตนเอง มาปรับใช้กับเศรษฐกิจชุมชนที่จะก่อให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ และใช้ฐานทรัพยากรในชุมชน โดยเริ่มจากครอบครัว ซึ่งถือได้ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีคุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นฐาน ช่วยเป็นพลังขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจชุมชนและการดำรงชีพโดยใช้ทางสายกลางสามารถแก้วิกฤตเศรษฐกิจและนำทางให้สังคมมีคุณภาพ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

ระดับของเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับคำว่า พอเพียง ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีความหมายกว้างกว่าแค่การพึ่งตนเองได้ แต่เป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับที่เลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัดและการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น เรียกว่า เศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน ส่วนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับที่มีการรวมตัวกัน เพื่อร่วมกันดำเนินงานในเรื่องต่างๆ มีการสร้างเครือข่ายและการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ โดยประสานความร่วมมือกับภายนอก เรียกว่า เศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงจึงมิใช่แค่เพียงเรื่องของการพึ่งตนเองโดยที่ไม่เกี่ยวข้องกับใคร และมิใช่แค่เรื่องของการประหยัด แต่ยังครอบคลุมถึงการข้องเกี่ยวกับผู้อื่น การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน แท้จริงแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงสามารถจำแนกได้เป็น 3 ระดับ ดังนี้

(1) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่หนึ่ง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบพื้นฐาน ที่เน้นความพอเพียงในระดับบุคคลและครอบครัว คือ การที่สมาชิกในครอบครัวมีความเป็นอยู่ในลักษณะที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ สามารถสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน เช่น ความต้องการในปัจจัยสี่ของตนเองและครอบครัวได้ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีกลมเกลียว และมีความพอเพียงในการดำเนินชีวิตด้วยการประหยัดและการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นจนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและใจ

(2) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สอง เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้า ที่เน้นความพอเพียงในระดับกลุ่มหรือองค์กร คือ เมื่อบุคคล/ครอบครัว มีความพอเพียงในระดับที่หนึ่งแล้วก็จะรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ เพื่อร่วมกันดำเนินงานในด้านต่างๆ ทั้งด้านการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา โดยได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยราชการ มูลนิธิ และเอกชน

(3) เศรษฐกิจพอเพียงระดับที่สาม เป็นเศรษฐกิจพอเพียงแบบก้าวหน้าที่เน้นความพอเพียงในระดับเครือข่าย คือ เมื่อกลุ่มหรือองค์กร มีความพอเพียงในระดับที่สองแล้ว ก็จะร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อการสร้างเครือข่าย มีการติดต่อร่วมมือกับธนาคารและบริษัทต่างๆ ทั้งในด้านการลงทุน การผลิต การตลาด การจำหน่าย และการบริหารจัดการ เพื่อการขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งในด้านสวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา ให้สมประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย

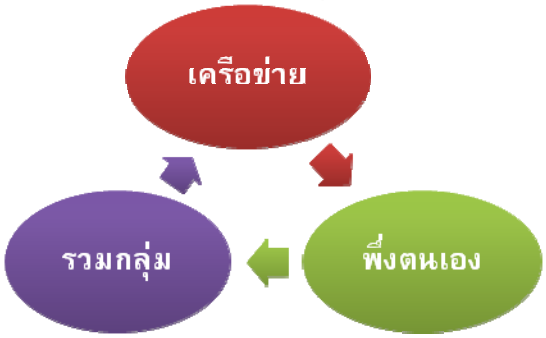

จากการจำแนกเศรษฐกิจพอเพียงใน 3 ระดับข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่เริ่มต้นจากหลักของการพึ่งตนเองโดยเปลี่ยนจากการพึ่งพาตนเองไม่ได้หรือต้องคอยอาศัยผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา เป็นการพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็งเป็นอิสระ แล้วจึงค่อยๆ พัฒนาขึ้นมาเป็นการแลกเปลี่ยน การรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน จนนำไปสู่การพึ่งพิงอิงกัน สงเคราะห์เกื้อกูล ร่วมมือกัน และประสานกับโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

กรอบคิดเศรษฐกิจพอเพียง

เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจาก**วิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย** สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

แนวคิดและการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

จากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่บรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และได้นำเสนอหลักปรัชญาทางเศรษฐกิจเพื่อประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยยึดหลักทางสายกลางในการปฏิบัติตนให้พออยู่พอกิน ไม่ฟุ้งเฟ้อ เกินฐานะของตน พอประมาณ ไม่เบียดเบียนคนอื่น รู้จักพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้นการนำชุมชนไปสู่การพัฒนาควรมีการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงองค์ประกอบของเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้

1. เป็นงานที่พึ่งแห่งตน โดยมุ่งหวังผลิตพืชผลให้เพียงพอแก่ความต้องการในการบริโภค ในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือจากบริโภคแล้ว จึงผลิตเพื่อการค้า

2. การรวมกลุ่มของชาวบ้าน หรือองค์กรชาวบ้าน ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรม ทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ให้หลากหลายครอบคลุม ทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม แปรรูปอาหาร ฯลฯ

3. ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ และมีความสามัคคีของสมาชิกในชุมชนในการร่วมแรงร่วมใจ เพื่อประกอบอาชีพต่าง ๆ ให้บรรลุผลสำเร็จปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่สำคัญมี 5 ประการ ได้แก่

3.1 ทางสายกลาง หมายถึง การตั้งอยู่ในความไม่ประมาทพึ่งตนเองให้มากขึ้น ในทุกระดับ

3.2 ความสมดุลและความยั่งยืน หมายถึงการเน้นการพัฒนาลักษณะองค์รวม ความพอดีพอเหมาะ มีความหลากหลาย และกลมกลืน มีความยั่งยืน ปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.3 ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล หมายถึง ไม่โลภ ไม่ฟุ้งเฟ้อ รู้จักพอ มีเหตุผล มีความพอประมาณ

3.4 ภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก หมายถึง มีความรอบคอบ และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งแวดล้อมภายนอก สามารถป้องกัน หรือลดผลกระทบ อันเกิดจากความผันผวน หรือความผกผันของโลกภายนอก

3.5 การเสริมสร้างคุณภาพคน หมายถึง ในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีไมตรี เอื้ออาทร ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีวินัย พัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง

แนวการดำรงชีวิตโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง

1. พิจารณาความพอเพียง พออยู่ และพอกิน พอใช้ ในการดำเนินชีวิต อาทิเช่น การรู้จักปลูกพืชสวนครัวรั้วกินได้ เพาะเห็ด เลี้ยงปลา เอาไว้บริโภคในครัวเรือน

2. ประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย โดยตัดทอนรายจ่ายที่ไม่จำเป็น อาทิเช่น รู้จักอดออม ประหยัดด้วยการฝากเงิน จัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายในครัวเรือน หรือบัญชีรับ-จ่ายส่วนตัว

3. ประกอบอาชีพสุจริต อาทิเช่น มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการประกอบอาชีพต่าง ๆ ที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย เพื่อการวางแผนการประกอบอาชีพในอนาคต

4. ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สั่งสมมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชน อาทิเช่น ฝึกฝนปฏิบัติจริงการทำขนมพื้นบ้านหรือขนมไทย การเรียนรู้การใช้สมุนไพรภูมิปัญญาชาวบ้าน

5. การยึดหลักทางสายกลาง อาทิเช่น มีความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ การแต่งกายที่เหมาะสมตามวัยหรือตามสภาพ ไม่แต่งตัวเกินฐานะหรือเกินพอดี ด้วยการวิ่งตามแฟชั่น ไม่รู้สึกว่าเป็นปมด้อย เมื่อเกิดมาในครอบครัวที่ไม่ได้มีฐานะร่ำรวย

6. ยึดถือวิถีชีวิตแบบไทย มีความเป็นอยู่เรียบง่าย อาทิเช่น ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่ตนนับถือไม่ว่าจะเป็นการทำบุญตักบาตร แห่เทียนเข้าพรรษาการเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม เพื่อฝึกปฏิบัติตน อย่างสม่ำเสมอให้อยู่ในคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา

7. ขวนขวายใฝ่หาความรู้ อาทิเช่น มีความกระตือรือร้นในการศึกษาค้นคว้า ใฝ่หาความรู้ไม่เลือกสถานที่ และเวลามีการวางแผนเป้าหมายของชีวิตที่แน่นอนและชัดเจน ว่าเมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้วอยากจะประกอบอาชีพใดๆ ก็ตาม

*(ที่มา : อเนก เธียรถาวร และอุทิศ ขาวเธียร. (2546). **เศรษฐกิจพอเพียง**. ม.ป.ท.)*

สำหรับการนำปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาอาชีพนั้น ควรจะเป็นการประกอบอาชีพ หรืองานที่บุคคลทำแล้วได้รับผลตอบแทนเป็นเงิน หรือผลผลิต โดยยึดหลักสำคัญ 5 ประการในการดำเนินการ ได้แก่

1. ยึดหลักทางสายกลายในการดำเนินชีวิต
2. มีความสมดุลระหว่างคน ชุมชนและสิ่งแวดล้อม
3. มีความพอประมาณ พอเพียงในการผลิต การบริโภคและการบริการ
4. มีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ
5. มีความเท่าทันสถานการณ์ชุมชน สังคม

5. การค้นหาตัวแบบ/แนวทางในการจัดทำแผนงาน กิจกรรมหรือโครงการ

การค้นหาตัวแบบที่เหมาะสมในการพัฒนาอาชีพของชาวบ้านให้มีความมั่นคงของเศรษฐกิจชุมชนในอำเภอไชยาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยการระดมความคิดเพื่อกระตุ้นและสร้างพลังในการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ พร้อมทั้งหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค สังเคราะห์ออกเป็นเกณฑ์ตัวแบบเพื่อใช้เป็นตัวแบบพัฒนาอาชีพของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง สรุปตัวแบบมีเกณฑ์ดังนี้

1. **ผู้นำ** ผู้นำที่เข้ามารับผิดชอบในการดำเนินงานกลุ่มอาชีพควรมีคุณสมบัติหลายประการคือ เป็นผู้นำทางความคิด การทำงาน การเรียนรู้ การบริหารจัดการ และการดำรงชีวิต

2. **ความเป็นกลุ่มอาชีพ** ความเป็นกลุ่มอาชีพประกอบด้วย 2 ด้านคือ ลักษณะของกลุ่มและการดำเนินงานของกลุ่ม

3. **ผลผลิต** ในส่วนนี้เป็นผลที่เกิดจากการที่กลุ่มนำวัสดุหลักของการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนและจากแหล่งที่ไม่ไกลจากชุมชนมาใช้ประกอบการผลิต

4. **การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชน** ความเชื่อมโยงกันในกิจกรรมการผลิตที่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกันในขั้นตอนการผลิตที่แสดงให้การช่วยเหลือกันเกื้อกูลกันในกระบวนการผลิตที่ต้องพึ่งพาอาศัยหลากหลายอาชีพในการผลิตเพื่อสร้างความมั่งคงให้กับอาชีพ

5. **การปรับตัวของชุมชน** ชุมชนมีฐานของการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โดยเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก และพยายามที่จะเรียนรู้ ปรับตัวให้เท่าทันกับบริบทของชุมชน สังคม ทั้งภายในและภายนอกที่เปลี่ยนแปลง

6. **ฐานคิดและการจัดการตนเองของชุมชน** ซึ่งมองว่าชุมชนเป็นตัวนำหรือองค์กรหลักที่จะนำพาชุมชนไปสู่การจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน เนื่องชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต การบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจก

ภายหลังจากที่ได้ตัวแบบ ได้มีการระดมความคิดเพื่อหาแนวทางการทำแผน กิจกรรมหรือโครงการเพื่อปฏิบัติการทำอาชีพในพื้นที่ 3 ชุมชนคือ ตำบลป่าเว ตำบลทุ่ง และตำบลเลม็ด โดยเน้นการมีส่วนร่วมและเข้าร่วมปฏิบัติของชุมชน ได้แก่ บุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการด้านการเกษตร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ประกอบอาชีพต่างๆ และชาวบ้านผู้สนใจทั่วไป ซึ่งการทำแผนต้องแบ่งออกเป็น 3 ระยะคือ ระยะที่ 1 เป็นระยะเตรียมการเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจในการผลิตและปฏิบัติ รวมถึงวางแผนการปฏิบัติแต่ละขั้นตอน ระยะที่ 2 เป็นระยะดำเนินการคือดำเนินการผลิตและจัดการผลิตทั้งระบบ สุดท้ายเป็นระยะที่ 3 ระยะหลังดำเนินการผลิต ให้ความสำคัญการแปรรูปหรือแปรสภาพเพื่อการบริโภคและจำหน่าย หรือให้ความสำคัญการตลาดและการประชาสัมพันธ์เป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนเพื่อแบบอย่างต่อไป

ประวัติคณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ - นามสกุล : ชนัญชิดา ทิพย์ญาณ
ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ระดับการศึกษา : ปริญญาโท สาขาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน
สถาบัน มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ - นามสกุล : ธณิศา สุขขารมย์
ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ระดับการศึกษา : ปริญญาโท สาขาบรรณารักษ์ศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์
สถาบัน มศว. ประสานมิตร

ชื่อ - นามสกุล : สุธาวดี จินาญาติ
ตำแหน่งปัจจุบัน : เลขานุการโครงการวิจัย
ระดับการศึกษา : ปริญญาโท สาขาการวิจัยการศึกษา สถาบัน มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ชื่อ - นามสกุล : ชวน เพชรแก้ว
ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
ระดับการศึกษา : ปริญญาโท สาขาการสอนภาษาไทย สถาบัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย